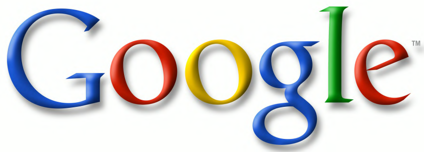
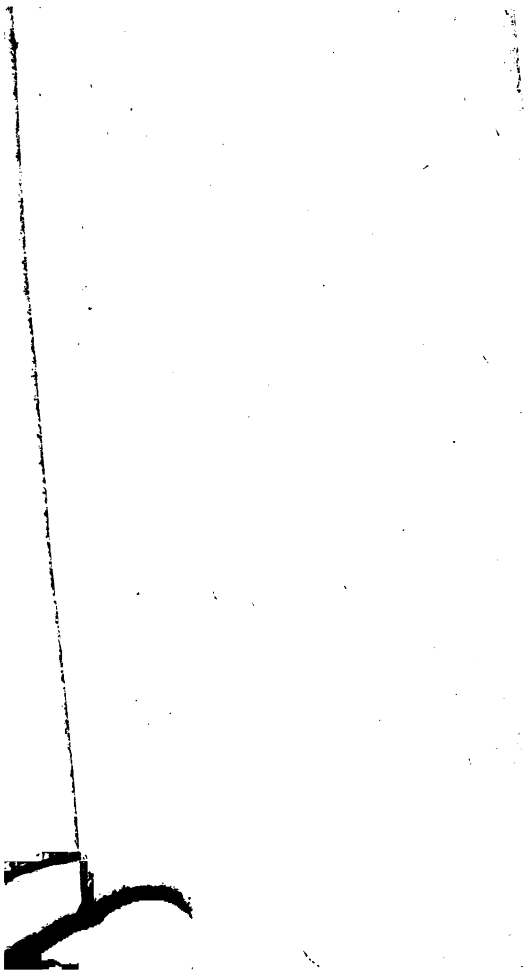

ARCH LIBRARIES
07577319 6

J.M.

Cats
NHG

ALLE DE

WERKEN

VAN

JAKOB CATS,

UITGEGEVEN

DOOR

MR. R. FEITH.

TWEEDE DEEL.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART
MDCCXCI.

HOUWELYCK.

Proverb. 5. *vers.* 19, 20.

Uwe fonteyne sy gesegent, en verheught u der vrouwen uwer jeught. Sy is lieflijck als een hinde, en gunst-rijck als een rhee. Laet u haer liefde alle tijt versadigen, en verquickt u daer in aller wegen.

Quod Poëta sic exprimit:

Haec, tua primaevo quae delibavit amore
Pectora, maturos satiet dilectior annos
Blanda uxor, ceu cara manu quae suevit herili
Cerva, caput placidumque effert. qualisve tenello
Blanditu curam agnoscit dominóque rependit
Capreolus. Sic una omnes effingat amores,
Vna omnes Charites spiret suavissima conjux.
Turgentisque micat species quae rara papillae
Luminaque & sensus praedulcis inebriet, atque
Te tibi surripiens faciles sic condiat annos.

Augustinus:

Illa benedictio nuptiarum; ut conjugati crescerent, & multiplicarentur, & implerent terram; quamvis in delinquentibus manserit, tamen antequam delinquerent data est; ut cognosceretur procreationem filiorum ad gloriam connubii, non ad poenam pertinere peccati.

Hieronymus in lib. 1. Tim. 4.

Omnis qui nuptias damnat, non amator, sed inimicus est castitatis: dum & continentibus laudem tollit; & incontinentibus, sublato nuptiarum remedio, fornicationis facit inire discrimen.

[redacted]

Ambrof. lib. de Virginit.

Cum mulier viro conjungitur, conjugium est; non tum puella viri commixtione cognoscitur, nam defloratio virginitatis non facit matrimonium, sed pertio conjugalis.

Erasmus :

Non tantùm ut naturæ exsolvant debitum junguntur vir & uxor, sed ad aliud quiddam sublimius. Nam & bruta animalia congregantur ad invicem, gignunt, amant & educant fœtus : Ad hoc jungitur Christianus Christiano, ut tutior sit pudicitia, ut ex societate major sit profectus virtutum, ut liberos educent non tam naturæ quàm Deo, ut unam domum Christo lucrifaciant

Idem de conscrib. epist.

Quod si ad cœlestem illam vitam respicias, mors hominum vita est, haud vita dicenda; sin intra humanam conditionem animum contineas, nihil est conjugali vitâ neque tutius, neque tranquillius, neque jucundius, neque amabilius, neque felicius.

Hierocl. apud Stobæum Serm. 65.

Universum genus nostrum ad societatem natum. Prima autem & præcipua societas est qua per nuptias initur; nam civitates sine familiis esse non possunt & familia innupti manca est, integra autem & perfecta illius qui uxorem duxit.

VOOR-REDEN.

Is (mijns oordeels) niet min wijselijck als waerach-
:lijck geseydt, dat de staet des huwelicx is een
nisse van menschen, een grondt-steen van steden,
ı een queeckerye van hooge regeeringe; dien vol-
:nde dat aen het goet ofte quaet beleyt van den
lven hangt niet alleenlijck de rust en onrust van
:der huysgesin in 't bysonder; maar selfs de wel
ı qualik staat so van Godes kercke, als van de
ecken des landts in 't gemeen; (a) gelijck met
:elderhande getuygenissen niet swaer en soude we-
:n te bewijsen. 't Welck alsoo sijnde, soo is 'et
an wisselick de pijne weert met alle mogelicke vlijt
n aendacht te letten, eerstelijck, hoe een huwelick
el en nae behooren magh worden aengevangen; en
m anderen, hoe het selve loffelijck kan worden
yt-gevoert: want die saecken beyden nae den eysch
erng

(a) *Conjugium est civitatis initium, hominum offi-
ina, seminarium Reipublicae. Plato lib. 4. de legib.
Philos. lib. 19. de Repub. Bodin. l. 1. de Repub. cap.
ı. Quin etiam reipublicae felicitas, non minus quam
ıitae privatae ex connubio potissimum dependet. Arnis.
le Iur. connub. cap. 1. sect. 1.*

ernstelick betracht wesende, soo sal ontwijffelick daer uyt komen t' ontstaen een welgestelde huys-houdinge, die te rechte geseyt wort te sijn het beste stuck huys-raets van de geheele menschelicke gemeensaemheyt. (*a*) Doch, gelijck weerdige dingen gemeenlick haer moeyten en ommeslagh sijn hebbende, al eer men tot genot der selver weet te geraecken; soo en is oock het beleyt deser saecken soo licht en geringe niet, gelijck wy bemercken dat vele onder ons sich laten voorstaen: maer in tegendeel van dien, gevoelen wy in desen met de gene die het daer voor houden, dat eenen geheelen Staet en een bysonder huysgesin wel te bestieren, in de gronden der saecken niet geheel veel van den anderen en verschillen; (*b*) dewijle men uytter daet selfs kan afnemen, dat het beleyt van een welgeregelde huys-houdinge bynaest niet anders en is, als een eygen gedaente en levendigh afbeelt van het bestier beyde der kerckelijcke en borgerlijcke saecken. (*c*)

Om welcke redenen wille de Apostel Paulus oock geoordeelt heeft geen Bisschop bequaem te wesen ten be-

(a) Il n'ay a plus belle pieçe en nostre societé, que bien façonner, & bien prendre un mariage. Montagn.

(b) *Cor. Tacit. in vitâ Agricolæ.*

(c) La famille bien conduicte est la vraye image & modelle de la Republique, & la puissance domestique ressemble à la puissance souveraine. Bodin. de la Republ. lib. 1. cap. 2.

beleyde van de dingen der kercken, als die getuygenisse heeft sijn eygen huys-gesin wel te hebben konnen voorstaen: (*a*) gelijck mede ten aensien van het bestier der burgerlicke saeken groote staets-lieden selfs rondelijck verklaren, dat een deftig huys-vader met sijn ampt wel te doen, geen minder eere kan in leggen, als een man van State door het beleyden van de gewichtige saeken van den Lande. (*b*) Sijnde dan de plichten van man en wijf en het vorder beleydt der huys-houdinge van soodanigen gewichte, en middelertijt by vele liefhebbers, beyde van Godes Kercke en des Vaderlants, gelet wesende op verscheyde gebreckelickheden in desen deele onder ons in swange gaende; soo heeft ons gedacht dat 'er wel iet, ten goede van onse lantslieden soude konnen werden bygebragt, waer door man en wijf vry wat gevoeghelicker by den anderen souden konnen woonen, en by gevolge de geheele huys-houdinge in beter wesen soude konnen worden gebraght. Gelijck dan eenige fleckten, den eenen tijdt meer als den anderen opkomende, de Medecijnen oorsaecke geven om in meerder ernst de behulp-middelen daar toe dienende nae te sporen; soo is 't dat wy verscheyden huyselicke ongemacken in onse eeuwe hier en daer gewaer geworden

(a) 1 Tim. 3. 4.

(b) *M. Cato non minori laude dignum eum censebat qui bonum sese gereret maritum, quam qui in ordine Senatorio magnus. Vide Brisson. de Nupt. lib. 7. cap. 22.*

worden zijnde, hebben het ooge laeten gaen niet alleenlick over het gene de oude eeuwen, en verre gelege landen, mitsgaders de jegenwoordige tijdt en naebuerige rijcken hier over voor desen tot behulp hadden aen-gemerckt, en by geschrift ons medegedeelt; maer hebben daerenboven sonderlinge acht genomen op het gene dat verscheyde besette huys-houdende lieden, midden onder ons woonende, hier op hadden gemerckt: Mitsgaders noch daer by gevoeght sulcx als wy uyt eygen ervarentheydt, by gelegentheyt van verscheyde onse bedieningen, derhalven hadden waergenomen, en uyt al het selve te samen gebracht dit jegenwoordigh werck; het welck wy den naem hebben gegeven van *Christelick Huys-wijf*, als sprekende overal eerst en insonderheyt tot de vrouwen, volgende daer in het exempel van de Apostelen Petrus en Paulus, (a) die beyde gelijcke ordre in dusdanige gelegentheyt hebben gehouden, als over al eerst

(a) 1 Petr. 3. 1. *Dat de vrouwen hare mannen onderdanigh sijn, welcker versteringe sy &c.* En volght vers. 7, *Desgelijcks gy mannen, woont by haer met wijsheydt &c.* Ephes. 5. 22. *Gy vrouwen, sijt uwe mannen onderdanigh als den Heere, want &c.* en volght vers. 25, *Gy mannen hebt uwe vrouwen lief, &c.* en wederom Colos. 3. 18. *Gy vrouwen, sijt uwe mannen onderdanigh gelijck het betaemt in den Heere;* en volght vers. 18, *Gy mannen, hebt uwe vrouwen lief, en sijt niet bitter tegens haer &c.*

eerst en insonderheyt haer aenspraecke streckende tot de gene die oock van andere volcken (*a*) de eere hebben ontfangen, dat het huwelick geheelick van haren naem, en niet van de namen der mannen is genomen geweest; waer van wy de redenen aen den gunstigen Leser in 't vervolgh des werx (met Godes hulpe) naerder sullen doen verstaen. En sonder dat, wat kan 'er doch nutter wesen voor het gemeene beste, als tot gevoeghsaemheyt en andere goede deughden aen te leyden de gene, die in aller manieren sijn als onverscheyde met-gesellen onses geheelen levens? (*b*) het welcke na te laten niet anders en is gedaen, als gansche steden en landen van haren welstant te berooven. (*c*) Ten welcken aansien wy oock het geheele werck voor het meerendeel hebben geschickt en aengeleyt naer gelegentheyt en de smaecke der vrouwen: want eerst hebben wy het selve onse Nederlantsche tale doen spreecken, als schrijvende insonderheyt ten dienst onser lantslieden, gelijck wy bemercken dat by vele van onse nabueren mede hedensdaeghs niet buyten re-

(a) *Matrimonium apud Romanos à matre, non à patre dictum.*

(b) *Quid enim perinde est necessarium atque illarum animos fingi ad virtutem, quæ nobis in omni vitæ ratione sociæ sunt inseparabiles? Vives.*

(c) *Aristoteles eas civitates quæ fœminarum institutionem parum habent rectam, magnâ se felicitatis parte ait orbare.*

reden wert gepleeght; op dat wy niet en werde beschuldight, terwijl wy alle de weerelt soecken wel te doen, ondanckbaer te sijn tegens ons eyge Vaderlant; ten tweeden hebben wy goet gevonde door rijm, toon, en mate dese onse invallen op het papier te brengen, verhopende dat ook sulc wat aengenaemheyts by de voorschreven Lesers sou de mogen verwecken; en dit naer het exempel va vele wijsen, niet alleenlicken onder den Griecken e andere vreemde volcken, (*a*) maer selfs onder di gene die met de kennisse van den waren God sij verlicht geweest; (*b*) gelijk wy weten dat vee boecken in de heylige Schriftuere by gedichte sij gestelt, na den aert van die tale en eeuwe. (*c*)

Ten derden, om den vermoeyden Leser somwij len op te wecken en wat te verlustigen (gelijck wy bemercken dat de verstanden der menschen wel soo willen geleyt wesen) soo hebben wy somwijlen hier eenige gedenckweerdige geschiedenissen, daer, eeni ge aengename gelijckenissen tusschen beyden inge voert,

(a) La vieille Theologie est toute Poësie (disen les sçavants) & la premiere Philosophie c'est l'ori ginel langage des Dieux. Michel de la Montagn lib. 3. des Essais, cap. de la vanité, à la fin.

(b) *Siet hier op* 1 Regum 4. 31.

(c) *Als daer sijn de Psalmen, het boeck Hiobs, het hoog-liedt Salomons, de klaegliederen Ieremia, en andere.*

, dewelcke alhoewel dickmaels maer en sijn
ent van geringe saecken, evenwel (oock na het
eel van wijse schrijvers) niet verworpelick en
e achten. (*a*) Wy hebben oock over eenige der
r de Schilderkunst tot behulp genomen, soo ver-
de selve altijt maeghschap heeft gerekent met de
t-kunst; als om by wijlen dieper inbeeldinge op
erlinge gelegentheden in den Leser te verwecken;
in wy onder andere daer op hebben acht geno-
, dat wy niet op de Plate en hebben doen bren-
als 't gene wy te voren by niemant uitgebeelt
iadden gesien; om onse teere Lesers oock door
wigheyt selfs te mogen behagen. Ten lesten heb-
wy overal gepooght te gebruycken een essenbare,
oudige, ronde en gants gemene maniere van seg-
, de selve meest overal gelijck makende met onse
lickfche maniere van spreken, daerin alle duyster-
(soo veel ons doenlick is geweest) schouwende;
udens daer wy, om der eerbaerheyt wille, wil-
en wesens somtijts de schaduwe hebben gesocht.
Doch

a) *Allegorias si quis ridet, consideret D. Ambro-
ex omnium rerum naturis aliquid elicientem ad
um institutionem, velnti serpentum cum murena
ressum quot modis trahit ad declarandum officium
ugis erga maritum? Erasm. de Christ. matr.*
*Omnia rerum omnium si observentur judicia, & ar-
entum morum ex minimis quoque licet capere. Sc-
l.*

Doch schoon wy onse aenmaninge veel op de vro
aen leggen, soo sal evenwel de verstandige Leser
telick konnen oordeelen, welcke gemeene pli
sijn die sich de mans mede behooren aen te tre
op dat wy van alle saecken, door onnoodigh ver
niet tweemael en behoefden te gewagen.

In 't korte, wy hebben, naer ons gering v
gen, alle mogelijcke vlijt aengewent, omme het
den gunstigen Lesers, en onder de selve den
wen smakelick voor te stellen, als wenschend
gantscher herten de leere lieffelick te maecken
lijck Salomon de tonge der wijse sulcx toeschrijft
Wy hebben wat veel tijts bestee: omtrent de rege
der huys-rusten en het betoomen der tongen d
de, wetende dat ruym de helft van de mensche
sonden door de tonge alleen begaen worden, (*b*)
gaders dat de wensch Nahemi tot hare swagerinn
Heere geve u dat ghy ruste vindt een iegelick in
mans huys) aen huyshoudende lieden een sonde
heyl en segen is van God Almaghtigh, daer ae
geheelen stant van de huys-houdinge ten alderh

(a) *De tonge der wijse maeckt de leere lie*
Prov. 15. 2.

(b) *Lingua dimidium humanorum victorum p*
sibi vindicat. Nazian. in Deplorat. calam.
Tota vita delictis linguæ referta est. Basil. in
32. 15. Ruth 1. 9.

den sickel, sommige ontvallen den maeyer aleer die in den schoof geraken, sommige den menner aleer die in de schuyre komen, en daer sijnde en werden noch alle niet even gelijck uytgedorsschen, vele blijven in het kaf, in 't korte, ieder heeft sijn eygen oogh-gemerck. Wy weten ondertusschen wel dat de goede trouwe en eenvoudige sedigheyt vereyssen dat men bekenne door wien men sich geholpen vint, en wy en hebben oock daerom niet verswegen de namen der gener die met de gulde kleynodien van hare treffelicke sprencken dit werck cierlicker hebben gemaeckt, en hebben daerom veel deselve in haer eyge woorden op de kant aengetogen, andere dickmael met name gespelt, op dat de vlytige Leser oock in de gront-tale der selver aenmerckingen soude mogen naesien.

Ten lesten, weerde Jonckvrouwen, wy hebben gepooght een rechtschapen huys-wijf, met alle haere verwen, en soo, gelijck wy die onse lantslieden en een ieder wel souden wenschen, levendigh voor oogen te stellen; indien de gestalte derselver u wel bevalt, soo doet met haer gelijk Elisæus dede met den sone der weduwe, doen hy den selven van der doot ten leven brachte; hy streckte hem selven uyt over het kint, leydde sijnen mondt op des kints mondt, oogen op des kints oogen, handen op des kints handen, en voegende daer by het gebedt, gevoelde hy het gene dat doot was, waerlicken leven,

Past

Past u dit voorschrift op gelijcke wijse toe, l
ser, en ghy sult bevinden dat daer nae eerst d
Godes genade een recht leven in u en u geh
huysgesin sal ontstaen. Vaert wel.

KORTE

AFBEELDINGE

EENES RECHTEN

HUYS-VADERS.

Seght, mijn Vernuft, wat voor een man
Een huys naer eyſch beſtieren kan;
Seght wie u dunckt te ſijn bequaem
Om met 'er daet, en met den naem,
Te ſijn een Hoeder van het Wijf,
Een Prince van het huys-bedrijf:
Spreeckt kort, en ſonder groot beſlagh,
Op dat 'et ieder vatten magh:
Seght, mijn Vernuft, wat voor een man
Soo weerden ampt bereycken kan.

Een man die pleeght des Heeren werck,
En maeckt in huys een kleyne kerck.
Een man tot leuyheyt niet geſint,
Maer die voor al den dagh begint.
Een man, die vordert ſijn geſin,
Maer noyt door eenich vuyl gewin.
Een man, meer in der daet als ſchijn,
Die vroomheyt ſtelt voor rijck te ſijn.
Een man die van den ouden dagh
Wel ſpreecken, en wel hooren magh.
Een man, die traegh en ſeker gaet,
En die of wijckt, of ſtille-ſtaet.

Een

Een man die let en wat, en hoe,
En siet in weelde sneger toe.
Een man, die buyten sijn verstant
Geen saecken licht en neemt ter hant.
Een man, die raet en reden vraeght,
En eerstmael wickt, eer dat hy waeght.
Een man, die sich niet verder streckt
Als daer het laken hem bedeckt.
Een man die 't seyl noyt soo en stelt
Dat mast en meersche wort gevelt.
Een man, die hier op neerstigh let
Dat groote visschen scheuren 't net.
Een man, die op eens anders daet
Geen wichtigh stuck berusten laet.
Een man, die sijn beroep vereert,
En meer met daet, als woorden, leert;
Een man van tucht, en niettemin
Geen leeuw of beir in sijn gesin.
Een man, gestreng in hoogh bedrijf,
Maer vrolick by sijn echte wijf.
Een man, een vroet, een burghsaem man,
Die lichten en die swaren kan.
Een man die niet en lanterfant,
Maer oeffent leden of verstant.
Een man die sijn beroep verstaet,
En aen het wijf haer palen laet.
Een man, gesach en eere weert,
Die niet en pot-lijst aen den heert.
Een man die sich noyt vreught en biet
Daer aen sijn vrouwe leet geschiet.

Een

Een man, die door een malle draght
Geen wijf en vordert in de pracht.
Eén man in daet en woorden kuys,
Niet fier op straet, of mal in huys.
Eén man op schoonheyt niet verblint,
Maer die in God sijn deel bemint.
Een man, die echte vreught en pijn
Sluyt tusschen bed en bed-gordijn.
Een man die noyt sijn schande melt
Om dat de wijn sijn hooft ontstelt.
Een man, die midden in de vreught
Noch houd de streke van de deught.
Een man die noyt of vrient of gast
Met gulsigh drincken overlast
Een man die best van allen smaeckt
De kost te huys gereet gemaeckt.
Een man die noyt te seer en stont
Of op sijn buyck, of op sijn mont.
Een man die oock sijn eygen broot
Eet, niet tot lust, maer voor den noot.
Een man, die in sijn eygen dack
Besluyt sijn lust en sijn gemack.
Een man die staegh houdt dit gemerck,
Voor nacht in huys, voor dagh te werck.
Een man die, schoon hy verre reyst,
Noch op sijn echte gaytjen peyst.
Een man, die, als hy elders slaept,
Geen vreemde lusten op en raept.
Een man die, schoon hy buyten gaet,
Sijn vreughden nimmer buyten laet.

Een

Een man, die voor sijn echte wijf
Te pande set sijn eygen lijf.
Een man die wel na vrede tracht,
Maer echter houd sijn echte macht.
Een man, een soet, een deftigh man,
Die lieven, en die heerschen kan.
Nu koomt hier, echte man en kijckt
Hoe nae dat u dit beelt gelijckt;
Koomt brengt u leden over een,
Set voet by voet, en been aen been,
Voegt oog tot oog, en mont op mont;
Tot datje recht bevinden kont
Dat u gedachten meer en meer
Haer voegen na de reyne leer,
Haer scheyden van den geylen brant,
Van dronckenschap, van onverstant,
Van twist, bedrogh, en swarte nijt,
En quisting van den nutten tijt,
Van alle vorder slim bejagh,
Dat eerst in uwen boesem lagh;
En soo u geest, als omgekeert,
Dan eens sijn tochten overheert;
En krijght in als een soeten aert,
Die ons den nieuwen mensche baert;
In 't korte, fraoje wort gestelt,
Gelijck de man by ons gemelt,
My dunckt ick ben des wel gewis
Dat wijf en kint, en wie daer is
Die u in huys ten dienste staet,
Of anders met u omme-gaet,

Dat (ſeg ick) die haer leven lanck
My ſullen weten grooten danck,
En ſeggen, dat een ſoet gedicht
Is dienſtigh aen de manne-plicht.
Doch wat ick ſchrijve, wat ick doe,
My koomt geen danck of eere toe,
Maer ſoo miſſchien een Chriſten ſiel
Dit *Huys-wijf* oyt in handen viel,
Die ſich daer iet te goede las;
Of eenich ſeer daer uyt genas,
Die ſlae doch noyt het oogh op my,
Of iemant anders, wie het ſy,
't Is Godt die ſin en herte leyt,
En tot een beter toe-bereyt;
't Is Godes woort daer ick den gront
Van alle goede plichten vont,
Geen menſche ſie op menſchen meer,
Wat goet is, daelt ons van den Heer.
Voor my, ô vrienden, ick beken
Dat ick geheel onweerdigh ben
Een wet te ſtellen voor de jeught,
Of haer te manen tot de deught;
Een Bruyt of ander echte wijf
Te ſtichten in het huis-bedrijf,
Een man te geven ſijn beſcheyt,
Die beter is als die het ſeyt.
Ick weet hoe dat ick ben geſtelt;
En hoe my noch de ſonde quelt;
Ick weet hoe veel dat my ontbreeckt,
En wat my noch in 't herte ſteeckt;

Een man, die voor ſijn echte wijf
Te pande ſet ſijn eygen lijf.
Een man die wel na vrede tracht,
Maer echter houd ſijn echte macht.
Een man, een ſoet, een deftigh man
Die lieven, en die heerſchen kan.
Nu koomt hier, echte man en kijc
Hoe nae dat u dit beelt gelijckt;
Koomt brengt u leden over een,
Set voet by voet, en been aen been,
Voegt oog tot oog, en mont op moı
Tot datje recht bevinden kont
Dat u gedachten meer en meer
Haer voegen na de reyne leer,
Haer ſcheyden van den geylen brant,
Van dronckenſchap, van onverſtant,
Van twiſt, bedrogh, en ſwarte nijt,
En quiſting van den nutten tijt,
Van alle vorder ſlim bejagh,
Dat eerſt in uwen boeſem lagh;
En ſoo u geeſt, als omgekeert,
Dan eens ſijn tochten overheert;
En krijght in als een ſoeten aert,
Die ons den nieuwen menſche baert
In 't korte, ſooje wort geſtelt
Gelijck de man by ons gemelt,
My dunckt ick ben des wel gewis
Dat wijf en kint, en wie daer is
Die u in huys ten dienſte ſtaet,
Of anders met u omme-gaet,

Maer dit noch even niettemin
En was noyt gront van mijn begin;
Gewis 'k en weet niet hoe het quam,
Dat ick het stuck in handen nam:
Ick bender ras en onverwacht,
Ick bender selsaem aengebracht;
En, doen ick eens begonnen had,
Gevoeld' ik staegh 'k en weet niet wat
Dat my den geest geduerigh joegh,
En als met staege sporen sloegh.
Schoon dat ick by de vrienden at,
Of midden in een bruyloft sat,
Oock daer wert my de geest beroert,
En, ick en weet niet waer, gevoert.
Al was ick dickmael niet gesint
Noch tot de pen, noch tot den int,
Maer dat ick stont om uyt te gaen,
Of ander saecken aen te slaen,
Noch was 'er staegh een selsaem ding
Dat my als aen de leden hing,
Dat my het lichaem met de siel
Van alle saecken wederhiel.
Ia dickmaels, als ick lagh en sliep,
Het scheen dat iemant tot my riep:
Staet op, waer toe soo lang gerust?
Het dichten heeft al meerder lust.
Ey siet! dan was de slaep gedaen,
De vaeck was uyt het oogh gegaen;
En, na mijn eerste vroegh-gedacht
Den Heer te hebben toegebracht,

Vernam ick ſtrax dat my de ſiel
Met krachten aen het dichten viel;
Ick nam den vier-ſlagh by der hant,
Ick voelde vier in mijn verſtant;
Ick voeld' een brant, een heete gloet,
Ick voeld' een vlam in myn gemoet,
Ick voeld' een kool als in den mont,
Die niet te wederhouden ſtont;
Ick was gelijck een ſwanger wijf,
Ick droegh iet wonders in het lijf,
En 't lagh my tuſſchen vleys en huyt
Dat wou, dat ſou, dat moeſt 'er uyt,
Ick voelde will' en dwang te gaer,
Ick werd' en noot en luſt gewaer,
Ick was te wonder vreemt geſtelt,
Ick voeld' een vry, een ſoet gewelt,
Een kracht, die my geduerigh dreef,
Tot dat ick eens het leſte ſchreef;
In 't korte, 't is van hooger hant,
En niet door mijn gering verſtant,
Dat ick dit aen de werelt ſchanck,
En ſoo verdien' ick geenen danck;
Maer Hy die my den geeſt ontſtack,
En als een moet in 't herte ſprack,
Dat is de Vader van het licht,
De vinder van de manne-plicht,
De Geeſt, die in der hooghten ſweeſt,
En geeſt aen alle geeſten geeſt,
De Godt die oock den ſwacken ſterckt,
En geeft hem dat hy krachtig werckt;

Hy was 't die my de sinnen toogh
Wanneer ick van der aerden vloogh;
Door hem is al het stuck beleyt,
Hem sy dan lof in eeuwigheyt.
  En ghy, ô weerde Vaderlant,
Siet hier een vast, een gunstigh pant,
Een teycken dat ick heden sett',
Ten dienste van het echte bed,
Voor man en wijf, voor al de jeught,
Oock dieje namaels krijgen meught;
Ick ben, ick ben u toegewijt,
U wil ick dienen alle tijt
Met lijf, en geest, en mont, en pen,
Soo lang ick op der aerden ben;
En heb ick iet ter weerelt meer,
't Is u te goede, God ter eer.

VROUWEN-VOORDICHT,

TOEGEËYGENT ALLE WAERE

HUYS-MOEDERS.

Vraegt iemant wat ik voor een vrou
Tot mijn geſelſchap wenſen ſou?
Geſellen, ſoo hier wenſchen gelt,
Ick wens 'er eene dus geſtelt:
(a) Niet al te ſoet, niet al te ſuer,
Niet al te ſacht, niet al te ſtuer,
Niet al te ſchouw, niet al te bout,
Niet al te laf, niet al te ſout,
Niet al te wijs, niet al te geck,
Niet al te rijf, niet al te vreck,

Niet

(a) *Sie hier, Nederlander, tot lof van uwe moeder-tale, een gants gedicht alleen beſtaande uyt enckel geluyden, ofte woorden van eener ſilbe: waer uyt blijcken kan hoe kort en bondigh ghy daer in ſpreken kont. Ick wenſte dat iemant van hare verachters dit eens poogde nae te ſpelen, ſelfs in de tale die hem beſt ter hant mochte weſen, en daer niet door wetende te raecken (gelijck ik oordeele ſulcx in andere talen onmogelick te ſijn) dat hy ten minſten van dan voortaen, in meerder achtinge van deſelve wilde ſpreken, en gevoelen.*

Niet al te loen, niet al te gaeu,
Niet al te kloeck, niet al te flaeu,
Niet al te ras, niet al te traegh,
Niet al te preuts, niet al te laegh,
Niet al te scheef, niet al te fraey,
Niet al te mals, niet al te taey,
Niet al te heus, niet al te plomp,
Niet al te teer, niet al te lomp,
Niet al te kort, niet al te lanck,
Niet al te dick, niet al te ranck,
Niet al te vast, niet al te broos,
Niet al te slecht, niet al te loos,
Niet al te kael, niet al te bont,
Niet al te slim, niet al te ront,
Niet al te schaers, niet al te milt,
Niet al te tam, niet al te wilt,
Niet al te schrael, niet al te vet,
Niet al te vuyl, niet al te net,
Niet al te droef, niet al te bly,
Niet al te bloo, niet al te vry,
Niet al te glat, niet al te stram,
Niet al te rap, niet al te tam,
Niet al te loom, niet al te fel,
Niet al te traegh, niet al te snel,
Niet al te mal, niet al te vroet,
Niet al te quaet, niet al te goet,
Niet al te slap, niet al te sterp,
Niet al te bot, niet al te scherp:
Ik wensch een wijf van middel maet,
Van hoogen, noch van laegen staet,

Een wyf, niet fier op haer geslacht,
Doch van de goede voortgebracht;
Een wijf niet hoogh, of machtig rijck,
Maer my in goet en bloet gelijck;
Een wijf niet trots of byster hoogh,
Maer kleyn, doch in haer eygen oogh.
Een wijf tot alle deught gewent,
Maer dat haer gaven niet en kent;
Een wijf dat hare reden sout,
En dat men op het oire trout.
Een wijf dat van den eersten stont,
Den aert van haren man doorgront:
Een wijf, dat voor een tweede wet
Haer wille na sijn wesen set.
Een wijf dat noyt den engen doeck
Wil breeder setten als de broeck.
Een wijf dat noyt en grolt, of bast
Al noot haer man een vrient te gast.
Een wijf, een kroone van den man,
Dat spillen, en dat sparen kan,
Een wijf, dat, tot het huys gewent,
De gronden van de keucken kent.
Een wijf, dat snoepens rancken mijt;
Maer eet en drinckt ter rechter tijt.
Een wijf dat noyt en lorst, of borght,
Maer, als het dient, het huys besorght.
Een wijf dat suyver garen spint,
En by haer deel vernoegen vint.
Een wijf dat van der eerster jeught,
Magh sijn mijn eerst' en leste vreught.

Een wijf beset op haer cieraet,
Geen flons in huys, geen popp' op straet.
Een wijf dat hare beste draght,
De deught, en niet haer baggen, acht.
Een wijf dat t'huys haer oogen heeft,
En vraeght niet hoe een ander leeft,
Een wijf dat haer gebueren eert,
Maer weynigh buytens huys verkeert.
Een wijf dat niemants leet en seyt,
Maer lichte bloost, en lichte schreyt.
Een wijf dat harde sinnen buyght,
En uyt het bitter honingh suyght.
Een wijf, een stil, een rustigh wijf,
Een vyandinne van gekijf:
Een wijf dat noyt den vrede breeckt,
En hooger niet, als deftigh, spreeckt.
Een wijf dat liever schade lijt,
Als datse schelt, en tegen krijt.
Een wijf dat sonder knorren eet,
En oock van pruylen niet en weet.
Een wijf dat sich een regel set,
Van noyt te kijven op het bed.
Een wijf dat nimmer bang en siet,
Als haer de man daer gunste biet.
In 't kort', een wijf van goet beleyt
Dat geeft en weygert met bescheyt.
Indien 'er eenigh mensche leeft
Die soo een wijf bekomen heeft,
Of voor sijn deel noch hebben kan,
Voorwaer het is een luckigh man.

Hy brenge dan, of sende my
Haer beelt, in druck, of schildery,
Ick sal haer, voor dit eygen werck,
De vrouwen tot een oogh gemerck,
Ick sal haer met een roose-krans
Ten toone setten voor de mans,
Ick sal haer aen het vaderlant
Besetten tot een eeuwigh pant;
En, soo mijn pen dan iet vermagh,
Soo wil ick brengen aen den dagh
Iet dat na rechte gunste smaeckt,
Iet dat de kunst* in 't herte raeckt,
Iet dat en geest, en leven heeft,
Ja schier tot aen den hemel sweeft,
En storten soo voor alle man
Al wat ick doen en dencken kan.
Maer, swijght nu, losse penne, swijght,
Tot datj' eens breeder stoffe krijght;
Want voor een wijf van desen aert
Dient vry u beste treck gespaert.
Maer hoort, Ionckvrouwen, hoort een woort,
Op dat 'er niemant sy gestoort.
Dit voor-beelt moet u niet verslaen,
Die naest gelijckt, heeft best gedaen.

* * *

EER-

EERSTE DEEL VAN

'T CHRISTELICK HUYS-WYF,

Vertoont in de gestalte van

BRUYDT VROUWE MOEDER WEDUWE	*Vergeleecken mette vier getijden des Iaers,*	LENTE. SOMER. HERFST. WINTER.

Met by-voeginge van de Mannelicke tegen-plichten op alle de voorgemelde gelegentheden.

B R U Y T,

EERSTE DEEL.

Hier is de koele Mey, een bruylōft van de dieren,
Daer al wat pluymen draeght begint te tierelieren,

Daer al het groene wout met open bloemen staet,
En stort in ons gemoet een hope van het saet.
Hoe kond' ick beter prent hier onder laten drijven,
Nadien ick was gesint hier van de Bruyt te schrijven
Al wat de Lente werckt ontrent het groene kruyt,
Dat doet het eerste jaer ontrent een jonge Bruyt.

Nadien ik, teere Maeght, u plichten heb beschreven
Soo vind' ik, by gevolg, mijn sinnen aengedreven,
Om door een nieu gedicht te brengen aen den dagh
Hoe dat een echte vrou haer ampt bereycken magh
Oneyndelick Begin, wiens onbegrepe wesen
Is in het groote boeck van alle ding te lesen,
Die eenmael, door het woort, en uyt een enckel niet
Heb in het licht gebraght al wat het ooge siet;
Die eerst het soet Behulp heb aen den man gegeven,
Om, tot gemeenen troost, by een te mogen leven,
En, tot een meerder gunst, tot beyden heb gesegt
Wort door een vruchtbaer saet op aerden uyt-gebreyt
Tot dy is ons gebedt: Laet heden rijcke stralen,
Laet even dijnen geest in desen boesem dalen:
Op dat ick, met bescheyt, en door een soet gedicht
En my, en al het volck magh leeren haren plicht.
Ionckvrouwen, eerste gront van alle lieve panden,
Die in een suyver hert gevoelt een fackel branden,
Een fackel van de jeught; gevoelt een soete wet,
Die Godt heeft over ons, heeft over u geset.
Ionckvrouwen, rijp ar aert, die in het echte leven
Alreede zijt geweest, als aen den man gegeven,

Al eede moeders hiet, en, met een soete tucht,
Alreede besich zijt ontrent een jonge vrucht.
Ionckvrouwen, eensaem volk, aen wie ontijdigh sterven
Doet missen u behulp, doet uwen hoeder derven:
Of die het kranck gestel met droeve posen dreyght,
Of die het eynde selfs nu tot 'er aerden neyght:
Het is om uwent wil, dat ick vernieude snaren
Ging hechten aen de Luyt, en mette stemme paren,
Het is om uwent wil, dat ick genegen ben
Noch eenmael Zeeusch gedicht te storten uyt de pen,
Ick heb 'et aengemerckt dat uwe groene jaren
Ontrent het vrouwen ampt zijn byster onervaren,
En dat 'er menigh wijf niet recht beseffen kan
De regels van de trou, het voorrecht van den man:
Ick heb 'et aengemerckt, dat in het kinder-telen
Veel menschen al te los met haere lusten spelen,
En dat men menighmael ontrent een aerdigh kint
Noch voetsel nae den eysch, noch goede regels vint:
Ick heb 'et aengemerckt, dat veel bedaeghde lieden
Haer eygen wederpaer geen sucht en konnen bieden,
En dat een jonge Weeuw, door al te korten rouw,
Veel quaede slagen doet ontrent een nieuwe trouw.
Ick hebbe jae gemerckt, dat even kloecke mannen
De strengen van de trouw of wat te vinnigh spannen,
Of blijven even selfs in haeren plicht te kort,
Soo dat de meeste feyl oock daer niet selden schort.
Dit heeft in my de lust van dichten aengesteken,
Om tot het gantsche land noch eens te mogen spreken,
Misschien of ik het volk mocht trecken door de smaeck
Van dit mijn nieu gedicht en ons gemeene spraeck.

Misschien of onse pen iet neder konde setten,
Dat aen de rouwe jeught eens naeder dede letten:
En wat 'er aen de trou de beste dagen geeft,
En hoe men onder een in rechten vrede leeft.
Het is wel eer gesien dat, even door gedichten,
De menschen boven al haer lieten onderrichten;
En dat een woeste schaer, noch in het wout versprey
Door sang is ingetoomt, en totte deucht geleyt.
Nu, vrienden, laet de tucht in uwen boesem vester
En duyt de slechte kunst, en onsen dienst ten bester
Al schijn ick somtijts hart, leest echter door en doo
Offchoon het bietje straelt, het geest 'er honingh voo

Soo haest uw naeste bloet gedenckt aen u besteden,
Soo gaet, voor alle werck, tot Gode met gebeden, (a
God is de rechte bron, de gront van echte min,
In hem alleen zy hier en elders u begin.
Daer is, ô teere Maeght, een groote saeck op hander
Men smeet voor uwen hals een jock van stale bander
Indien het wel geluckt, het is een groot gemack,
Indien het qualick valt, het is een eeuwigh pack.
Gl

(a) Siet Gen. 24. 12. *Apud eos, qui Christian militiæ nomen dederunt, moris semper fuit in exo diendis matrimoniis, nedum aliis rebus gravibus, sum mi Rectoris ac Domini numen implorare l. 2. C. offic. præfect. prætor. Africæ. Novell. 109. de privile dot. hæred. mulieris non præstand.*

Ghy mooght een rijck besterf van uwen vader erven,
Ghy kunt een schoon juweel van eenigh mensch verwerven,
„ Ghy sult „ by vrienden hulp, bekomen staet en eer;
„ Maer wel gepaert te zijn, is niet als van den Heer. (*a*)
Hoe rijck van eenigh goet, hoe wel men is geboren,
Wanneer men qualijck trout, dan is 't et al verloren; (*b*)
Van daer wort ons de vreught verandert in geklagh;
Geluck en ongeluck hangt aen den bruylofts dagh.
Al wat de keucken eyst, al wat de menschen hoeven,
Staet aen den kooper vry voor al te mogen proeven;
En, soo het niet en valt gelijck het eerstmael scheen,
De koop is ongedaen, men sent 't et weder heen.
't Is gansch een ander ding wanneer men komt te trouwen,
Wat iemant daer beproeft, dat moet hy eeuwigh houwen,
Want *houwen* is de naem. Wijs, sot, gesont en kranck,
Men is 'er aen geboeyt zijn leven dagen lanck. (*c*)
Het wijf wort door den man ter eeren hoogh verheven, (*d*)
Of, in het tegendeel, tot schanden neergedreven,

Het

(a) Huys en goet erft men van de Ouders, maer een verstandige vrouwe komt van den Heere. *Proverb.* 19. 14.

(b) *Het Frans spreeckwoordt seydt*: Il n'est bien né qui n'est bien marié.

(c) *Licet cæteri contractus quandoque possint contrahi ad certum tempus* §. omnis Inst. de verb. oblig. *matrimonium tamen ad certum tempus non contrahitur.* gloss. in c. omne. 27. quæst. 2.

(d) *Splendent enim uxores honore maritorum. l.* spe-

Het wijf, nae datse trout, komt, na den eersten nacht,
Of tot een hooge stam, of tot een laegh geslacht. (*a*)
Al kreegh u wederpaer de witte lazerye, (*b*)
Al

fœminæ. ff. de Senator. Et cum sociæ sint divini & humani juris, indignum lex æstimat, marito in altissimo dignitatis gradu constituto, uxoris dignitatem pariter non concrescere. l. si liberorum. C. de nupt.

(a) Si le mary est noble, il annoblit sa femme roturiere. *l. fœminæ ff. de Senat. l. cum te l. ult. de nupt.* Et si la Damoiselle espouse un roturier, elle perd sa Noblesse. *Bald. in l.* 1. *C. de dignit. Ideoque Virginiam Auli filiam patriciam, plebeio nuptam, matronæ Pudicitiæ sacris arcuerunt, tanquam desiisset esse patricia, quæ plebeio nupta esset. Liv. lib.* 10. *Et filia naturalis, nupta legitimo, efficitur legitima Angel. in* §. *quod vero in Auth. quib. mod. nat. effic. sui.*

(b) *Nulla infirmitas, etiam gravissima, matrimonium consummatum dissolvit, ne quidem lepra* c. 1. & 2. *de Conjug. Lepros. quod & nostri tenent. Schneyd. ad Tit. Inst. de Nupt. num.* 36. *alleg. ex jur. Civil. L. Si cum dotem* §. *maritus. ff. sol. matr. Quid enim tam humanum est, quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel uxorem viri participem esse? Imo quidam volunt hoc casu ne quidem quoad thorum & mutuam servitutem fieri divortium, secundum Panorm. per* c. 2. *de conjug. Lepros. ita Schneyd. d. loc.*
num.

ɛegh u wederpaer de ſwarte raſernye, (*a*)
kreegh u wederpaer het allervuylſte zeer,
blijſt u man, u vooght, u hooft en overheer.
er u bed-genoot met roovers aengeſpannen,
ɪrdt hy uyt 'et landt om eenigh quaet gebannen,
is hy ſun, of ſchelm, ſchorluyn, oft opperdief,
haetje zijn gebreck, hy blijſt u weerde lief. (*b*)
Dit

mulier ſui poteſtatem non habeat, ſed vir, &
; Alii tamen, complexum connubialem partem
præſtare non cogi. Non licet, inquiunt, ma-
ɪcere, ut eveniant bona: malum fieret, ſi occa-
retur morbum iſtum propagandi, hoc uno colore
conjux non ſit deſerendus; ſatis itaque eſſe ſi
'um ægro præſtetur in aliis, vel per ſe vel per
vid. addit. ad Schneyd. d. loco.

) *Licet furor matrimonium impediat, ne contra-*
, *contractum tamen non diſſolvit, l. furor. ff.*
nſalib. cum ſimilib.

) *Mulier, pro furto vel alio delicto mariti, ma-*
deſerere non debet. l. res uxoris. extra de di-
Idem diſponitur jure Civili. l. res uxoris §.
tem. C. *de donat. inter virum & uxorem. Huc*
Matth. 18, verſ. 25. *Vbi ſervus venditur &*
ipſius uxor. & Geneſ. cap. 4. *uxor Caini et-*
ɪoſt homicidium ipſum ſecuta legitur, & co-
ferre calamitatem mariti. Schneyd. ad Inſtit.
e Nupt. num. 35. *Hodie neque exilii pœna,*
ne-

Dit on-verbroocken jock is van de groote ſaecken,
Die, naer een quaden ſlagh, niet recht en zijn te maken. (a
Siet wat een vaſten bant! te ſcheyden man en wijf,
Wort af te dier betaelt, het koſt een 's menſchen lij
Is dan aen dit begin ſoo wonder veel gelegen,
Soo is 'er grooten noot van Godes eygen zegen;
Wel aen dan, weerde Maeght, in dit onſeecker lot
En gaet tot geenen man, of gaet tot uwen God.
Peynſt vry dat echte trou, en hare vaſte banden,
Sijn ſteunſels voor het huys, zijn ſtijlen van de landen
En ſtutten voor den Staet, en ſtoffe voor de Kerck
En dat 'er vaſte gront dient tot een laſtigh werck.
Die eertijts was geſint een rijcken oogſt te winnen,
Riep Ceres tot behulp. Een, die begon te minnen,
Ging Venus offer doen. Voer iemant over zee,
Neptune, riep het volck, verleent een goede ree.
De minſte van den hoop, oock in de ſlechſte dingen
Wiſt ieder houten beeld zijn offer toe te bringen;
Gl

neque relegatio ad triremes conjugium diſſolvit. Be de Divort. & Repud. fol. 339. *olim quoque neque deportatio, neque aquæ & ignis interdictio matrimonia dirimebat, ut aperte ſancivit Iuſtinian.*

(a) *Rupto aut luxato membro, ſuccurrit chirurgus matrimonii pedicis infœliciter illigato nullus invenitur medicus. Eraſm. Nihil magis ſerio agendum quam quod poſtea mutari non poteſt. Heynſ. Epiſt. Primerium.*

Ghy bid in dit geval den Schepper van de vrou,
Den Vader van den man, en Vinder van de trou.
Bid om een bed-genoot, die op gesette reden,
Niet als een jonge wulp, in echte komt getreden;
Bid om een bed-genoot, die met u leven magh
Een leven sonder twist, tot uwen lesten dagh:
Bid, dat haer niet alleen uw handen mogen voegen,
Maer dat een heylig vyer verbinde met genoegen
Twee herten eens gesint: Bid dat u swacke jeught
Magh rusten op den balck van sijn besette deught.
Bid, dat een stille geest van boven af gesegen
Magh leyden u gemoet, magh uwen man bewegen
Tot onderling gedult, en na gemeenen wensch,
Doch meest tot Godes eer, het eynde van den mensch.
Leert van den Elephant de gronden van de zeden,
Die, als de sonne rijst, gaet in het water treden,
En van een reyner aert als menigh ander dier,
Spoelt al de leden af, en bidt op zijn manier.
Ghy, om u teere stem tot uwen Godt te brengen,
Wilt niet, als reyn gepeyns, op uwe sinnen sprengen;
Drijft alle slim bejagh van snoode tochten uyt,
En wort een waere maeght, eer datje wort de bruyt.
Bedenckt, als vrienden raet u vordert om te paren,
Dat u een gulde son, een leytsman uwer jaren,
Dat u een helle glans komt daelen uyt de lucht,
Dus suyvert u gemoet van alle quade sucht.
Wat trout 'er menigh paer (gewis tot haerder schanden)
En raeckt het reyne bont met ongewassen handen?
Want, schoon het met 'et lijf genaeckt het echte bed,
Ten heeft noyt recht geleert de reyne kamer-wet.

Ghy

Ghy handelt niet alsoo; maer wickt in u gedachten
En wat 'er dient gedaen, en wat 'er staet te wachten
En wat een lastigh werck u teere jeught begint,
En tot hoe weerden ampt u dese staet verbint;
Denckt wat 'er noodigh is, om soo het dient te paeren
En hoe een echte vrou haere eere moet bewaeren;
In 't korte, wieje zijt, en wieje neemt ter hand
Al eer u vryen hals genaeckt den engen bandt.
Ghy mannen niettemin, naerdien wy uwe saecken
Hier mede zijn gesint een weynigh aen te raecken,
Ontfangt een korte les, u tot een oogh-gemerck,
Ontfangt een kleyn bericht ontrent dit groote werck
Indien ghy zijt belust om wel te mogen trouwen,
Soo leert in dit geval vijf dingen onderhouwen;
Draeght eerstmael goede sorgh te nemen uw's gelijck
Niet uytermaeten groot, niet al te machtigh rijck. (a)
Ten tweeden neyght 'et hert, door krachten van de reden
En naer een goede naem, en na gesonde leden. (b)

Te

(a) Huwelijck schijnt den naem te hebben van uw gelijck. *Quidquid est dissimile aut nimium, in Republicâ seditionem, in familiâ molestiam creare solet. Heyns. qui suavitatem quærit conjugis, ne superiorem censu ambiat. Ambros. lib.* 1. *de Abrab. Patri. Insolens malum est, beata uxor. Seneca.*

(b) *Amorem incipiendum auribus, Olympia judicabat, non oculis, idque Plutarchus suadet.*

Ten derden soeckt 'er een, die op gelijcken gro
Omhelst, benevens u, het Christelick verbont. (
Ten vierden, sooje wilt in rechte vrede paren,
Verkiest de soete jeught, en niet de late jaren. (*b*)
Ten lesten trout 'er geen, noch schoonder in gelaet, (
Noch hooger van begrip, (*d*) als in de middel-ma
I

(a) *Quomodo potest conjugium dici, ubi non est s concordia? Amb. lib.* 9. *Epist.* 1.

(b) *Placet Aristoteli, Hesiodo, Xenophonti* & *a magnis viris, satius esse virginem teneram ducere, q è parentum ædibus nihil adferat præter pudicitiam, verecundiam, & mores ad omnia dociles: non es in tanta ingeniorum varietate, quævis institutio cu accommoda; presumptum est enim (ut eleganter scr Vlpian. in l. præcipiunt. ff. ædilit. edict.) ea manci que rudia sunt, simpliciora esse, & omnia ministe aptiora & magis docilia; trita vero ac veterata diffi esse reformare, & ad suos mores formare. quo loco licet. & Cepoll. recte notant viduas scire sua & ali vitia, ideoque &c.*

(c) *Superbi vultus formosarum; unde Socra apud Laërt in vita Arist. formam* oligochrónion ty nida, *exigui temporis tyrannidem apellat. Ergo f forma (ut Ennius loquitur) sive uxoria (ut Phavor Philosophus apud Gellium lib.* 2. *cap.* 5.) *hæc opti & proptera eligenda.* Geen y! geen Fy. Het Itali spreeckwoordt seydt, *Bella moglie, ma senza dogli*

(d) *Vide Heynf. epist. ad Primer. ubi, quatenu inuisa uxor esse debeat, differit.*

Het vryen heeft gedaen, de wijfte (a) van de.
Die komen aen den vooght of aen den vader
Of hy een vlugge maeght wil geven aen de
En of hy voor een vrient een dochter miffe
Ten wil, ô grage maets, niet alle tijt geluck
Het bloemtje van het huys foo licht te mogen
Het ftuck wordt uyt-geftelt, en dapper ove
Eer dat het groote woort ten leften wort g
Men gaet voor alle werck ten naeuften onderv
Hoe fich de jonge quant heeft over al gedrag
Wie dat zijn mackers zijn, en waer hy heeft
En hoe hy heeft geleeft, en wat hy heeft
En of hy oock het huys fal weten op te bouw
En of hy wijf en kint fal konnen onderhouwe
En wat 'er in den dranck uyt zijnen mond
En of 'er ook een man in zijn boefem fteec
Hoort, jonge lieden, hoort; indienje zijt g
Te paeren nae den eyfch, leert uwe faccken
Leert u van eerften aen gewennen tot de d
Leert wijs en nuchter zijn, oock in de lo
Al wat de jonckheyt feylt, tot aen de minft
Sal vrijers hinder doen, en voor de fchenen

(a) *Imperatoriæ conftitutiones in nuptiarun tate nobiliores ex re familiæ vocari fuadent prudentia & auctoritate conventiones omnes in tam dementis. C. de Epifcop. audient. l. fi de Nupt.*

Het schaet hem alle tijt die eenmael heeft geschroeft,
Een vryer wort in als, gelijck het goudt beproeft;
Een vryer moet de sweep van alle tongen dragen,
En wort als naeckt gestelt door innigh ondervragen,
Lijt wat de spotter ralt, en wat de nijder baft,
Een vryer wort in als ten nausten ondertast, (*a*)
Een vryer wort gesift, wat is 'er noch te seggen?
Een vryer moet het lijf als op den rooster leggen,
Om daer, gelijck een worst, te werden omgewent,
Tot dat men aen den reuck zijn roet en reusel kent;
En al met dubbel recht, een dochter uyt te geven,
Om met een vreemden man haer dagen af te leven,
Is vry een swaer besluyt, is jae een deftigh werck;
Geen vader kom 'er aen, als naer een rijp gemerck. (*b*)
Maer

(a) Het Engels spreeckwoort is goet: In wedding and thruing a man most take counsell of al the world.

(b) *Cum Christiana lex nullam faciat spem dirimendi matrimonii, quod semel coiit, lente in eo festinandum. Eras. tract. de Christ. matrim. for.* 29.

Querelam instituit, & detestatur has & alias tutorum ac curatorum fraudulentas artes Damboud. tractatu, quem inscribit: le refuge des Orphelins. *tit. des perils des Tuteurs & Curat. num.* 8. *& sequent.*

Eenige ouders loven veel, maer geven niet. Eenige loven veel, maer geven weynigh, of niet behoorlijck. Eenige loven niet, en geven niet. Van de twee eerste soorten wordt hier gehandelt, van de leste op een andere plaetse hier nae.

Maer onder dit beslagh zijn duysent loose ı
Om, met een slimme treck, een vryer af
De jongman is geschickt, en van een g(
De vryster heeft bykans het blyde jae g
De buerte spreeckt 'er van; en desen on'
Men weet niet waer het schort, de saecke wort
Vraeght iemant: Waerom dat? de vooght si
De vooght besit het goet, en daerom wi
Hy weet een vreemde lack, hy weet een *mae*
Hy weet het jonge dier iet op de mou te b
Hy stelt als op een ry, al wie 'er quali
En stoot geduerigh om, al wat de minn
Daer slipt de kabel los, daer gaet de vryer
Die kropt de smaetheyt in, en deckt de blauw(
Dus wort de goede maeght haer beste vr
Onvruchtbaer in het bed, maer swanger
Fy van het slim bedrogh, en van de loose g
En van het vuyl bejagh, en van de blinde
Fy van het snode volck, dat om zijn eyg
Een vlugge maeght belet, en van het tr(
Ghy, laet, ô waere vooght, laet dese ranc
Laet jae de rijpe jeught ter rechter uure p
En set geen hinderpael ontrent den echt(
Dat is de jonckheyt nut, en dienstigh v(
Noch vind ick even hier, ick vinde jae ge
Die in den boesem selfs van eygen vaders f
Veel roemt 'er byster hoogh, en ick en we(
Maer even nae de feest soo blijft de beu

(a) *Multi duxere sine dotib. uxores, qu*
non accepere. Seneca lib. 1. *controv.* 9.

ſchoon het eenmael ſchijnt de ſaecke wil gelucken,
› ſchift het groote woort, en breeckt in kleyne ſtucken.
Men geeft een huys, een ſchuyr, en ik en weet niet wat,
Ten hooghſten ingeſtelt, ten dierſten aengeſchat.
›or beyde dient gemijt. De rechte bruyloſt-wetten
:rmanen al het volck hier op te willen letten;
Dus wie een dochter heeft, en niet te grooten goet,
Die toone met den mont niet al te grooten moet. (a)
en die geweldigh pocht, en niet en meynt te geven,
laeckt van de ſoete trou een gantſch onruſtigh leven;
Want als de vader looft, en laet 'et onbetaelt,
Soo wort 'et aen het kint, zijn naeſte bloet, verhaelt. (b)
'tIs

(a) *Maritus, dote promiſſâ & non ſolutâ, uxorem lere non tenetur: ſecus, ubi nulla promiſſio; uti vo- unt D. D. & Bald. in l. fin. nu. 1. C. ad Vellean.*

(b) *Pernicioſe peccant parentes ambitioſi, qui in ractatu matrimonii aureos montes pollicentur, nuptiis utem ſubſecutis parum aut nihil præſtant. And. Gail. lib. 2. obſer. 87. nu. 4.*

Bene Neoſtadius ex ſententia ſupremæ in Hollandiâ Curiæ annotavit id quod vulgò dici ſolet: Met een man magh men loven, met een Maeght moet men geven. *non ſic intelligi deberi quaſi ſatis ſit eam viris ſeu ſponſis promitti, imo æque maritos ad præſtationem eorum, quæ promiſſa ſunt in ſubſidium matrimonii, uti mulieres, aſtringi, ſed id ita jactatum eſſe ob liberrimam maritorum adminiſtrationem, quâ, ſi fidem violare ve-lint,*

't Is even byster vies, en dienstigh af te keuren,
Dat iemant swagers paeyt met opgeraepte leuren;
Geeft, geeft, in ware daet, niet in een loosen droom,
Geen vogel in de lucht, geen exter op den boom;
Geeft dat een lichaem heeft, geeft van de ronde schyven,
Waer van men boter koopt, en die den heugel styven,
Geeft landt dat vruchtbaer is, of renten wel gegront,
Doch al tot rechten prijs, en op den rechten stont.
U swager is gestoort, misschien niet sonder reden,
En, schoon u dochter vleyt, noch is hy niet te vreden,
Een stroo, een enckel sant dat is hem in de weegh,
En schoon het iemant weert, noch is 'et niet ter deegh.
Gaet luystert voor de deur, of buyten aen de glasen,
Ghy sult het jonge volck geweldigh hooren rasen,
En vraeghje dan, waerom het lief geselschap kijst?
Soo weet dat uwe beurs te lang gesloten blijft.

Koomt,

sint, sponsores suos vel sola acceptilatione à promissis liberare possunt. vide rer. jud. observ. 11. *in not.*

Quod amor suadet, libido exprimit, fruendi desiderium extorquet, id omne per vim exigi videtur. Anna. Robert. rer. jud. lib. 1. *cap.* 2. *Magni affectus jura non spectant· Quintilian.*

Exod. 22. 22. *Pupillos gratos esse debere erga tutores re bene gesta, & quomodo, vide Damboud.* au refuge des Orphelins, *cap. ult. num.* 9.

Recte Paulus Iureconsultus, non debent (inquit) venalia esse matrimonia. l. 2. *ff. de donat. inter vir.* & *uxor.*

Koomt, wijse vader, koomt, en set u om te tellen,
Ghy sult het nieu' gesin wel haest in vrede stellen;
  De gave van de bruyt, het soete nacht-gewin
  Jaeght stuere vlagen uyt, en brengt gerustheyt in.
Ghy vaders niettemin, die sonen hebt te trouwen,
En schuyft niet alle last ten halse van de vrouwen,
  Wy manen even u, en meynen dat de man
  Niet meer, al eenigh wijf, met woorden trouwen kan.
Het is een vuyle spreuck; Met dochters moet men geven,
Met sonen staet 'et vry, al is 'er veel geschreven;
  Neen, rouwe gasten, neen, verstaet den rechten gront,
  Daer is geen quade trou ontrent het goet verbont.
Daer is geen onderscheyt van mannen ofte vrouwen,
Beloften maken schult; en dienen onderhouwen,
  Dus ofje man, of maeght, of ander maeckfel zijt,
  Geeft dat 'er is belooft, en op de rechte tijt.
Wanneer men oorlof neemt aen al de buyte-gasten,
Dan is 't de juyste stont om in de beurs te tasten;
  Want als de speelman swijgt, en dat 'er niemant singt,
  Dan luyt 'et byster wel indien de penning klinckt.
Het gelt is jae verdient soo haest de vrienden reysen,
Dus wilt om dese tijt op uwen swager peysen;
  Roept eerst het nieuwe paer, en dan het naeste bloet,
  En geeft de jonge liên het toegeseyde goet.
Vermaentse tot de tucht, en leertse goede wegen,
En, voor het leste woort, soo wenscht haer Godes zegen;
  Hy is in volle maet, hy is te mael beleeft,
  Die sonder morren looft, en sonder marren geeft.
Een woort noch tot den vooght. Als uwe wesen trouwen,
Soo wil u vrecke sucht met krachte wederhouwen,

En maeckt geen vuyl beding, en pluckt den vryer niet,
Gelijck men vry genoegh in onse tijden siet.
Wat heb ick menighmael en op verscheyde stonden
Al grepen opgedaen, al rancken ondervonden,
Al laegen aengemerckt ontrent de reyne trou,
Juyst daer een giere vooght een maeght besteden sou.
Men vint 'er over al die niet en sullen vresen
Te tasten in het goet van moederloose weesen;
En als haer onderwint dan op het eynde draeyt,
Soo staen de saecken slecht, en over al bekaeyt.
Ick heb 'er een gekent van dese loose guyten,
Die, als het trou-bespreck stont even om te sluyten,
Ging zijnen vryer aen, en seyde: macker, siet;
Of teyckent dit bescheet, of neen, men doet 'er niet.
(Hy bracht een staet, een slot, een quijt-scheld daer beschreven,
Wel bondigh ingestelt en na de kunst geschreven;)
De jongman, of hy schoon de boose laegen sagh,
Schreef wat hem wert geverght, en juyst gelijck het lagh.
Noch hielt de lincker aen, en sprack: hier is te wegen
Wat vlijt en groote sorgh dat alle vooghden plegen,
Ghy, die nu mijnen dienst tot uwen nutte keert,
Weest danckbaer nae den eysch, en soo de reden leert.
De vryer, die den vraet doen geensins wilde tergen,
Beloofde wonder veel, beloofde gouде bergen,
Beloofde sonder slot, en, tot een naeder pant,
Gaf op den staenden voet een schrift van eyger-hant.
Wat gaet 'er vorder om? juyst nae de bruylof-dagen
Soo ging de nieuwe man zijn dingen ondervragen,
Sijn stucken oversien: hy vint het gantsche kloen,
En leert, door wijsen raet, al wat 'er is te doen.

Eerst gaet hy tot den vooght, en wijst hem vreemde streken,
Die in het duyster hol van desen handel steken,
Hy bidt dat hy de saeck, tot myding van geschil,
In stilte, sonder twist, te rechte brengen wil;
Hy seyt hem boven dat, zijn gunst te willen toonen,
En met een rijck geschenk zijn dienst te sullen loonen,
Indien hy reden pleeght. De vooght, een rechte gier,
Hoort al de klachten aen, maer achtse niet een sier.
Het stuck komt voor het recht, de saecke wort beschreven,
De vooght moet op een nieu en blijck en reden geven
Van zijn geheel beleyt; het schrift en baet hem niet,
Om dat de gantsche Wet de slimme wegen siet.
't Is niet alleen gewelt daer iemant wort gedwongen
Met messen op de keel; maer alle vreemde sprongen
Die lust of minne drijft, zijn even soo geschat
Als of een moorder self ons op den boesem sat.
Al waer de liefde grijpt, daer zijn gewisse prangen
Die als een taye klis aen jonge sinnen hangen,
Dus, als de vreese treft hem die een lief verkiest,
Soo lijt hy meerder last als die het lijf verliest.
Wat sal een jong-gesel in dit geval verdrieten,
Indien hy wort geleyt door hope van genieten?
Wat lijt een vryer niet als 't hem de vryster gelt?
Een wenck is hier een wet, een woort is jae gewelt.
Ick bid u, lieve vrient, die vaderloose dieren
Moet leyden tot de tucht, en nae de reden stieren,
Hebt acht op u beroep, die nu de vader zijt,
Hebt acht op uwe jeught, en dat in ware vlijt;
Ontpluymt my nimmermeer u teere pimpel-meesen,
Want Godt is boven al een wreker van de weesen;

Siet datje met bescheyt u weerde plichten doet,
Niet om het vnyl gewin, maer in een reyn gemoe
Ghy weder, soete jeught, tot rijpte nu gekomen,
Die, als een vader selfs, hebt over al vernomen
In dic het niet en was, zijt heusch, gelijck het dient
En toont hem volle sucht, gelijck een ware vrien
En als het soo gebeurt, dat uwe rijpe zeden
Misschien op haeren tijt gelijcken dienst betreden,
Soo quijt u voor den Heer; ghy weet hoe grooten baet
Dat van een trouwen vooght op teere weesen gae
Nae vlijtigh ondersoeck, het maeghschap komt te saeme
Om op het trou-bespreck een voet te mogen raemen,
Hier stelt men in beraet, wat reden of geval
Het in te brengen goet te saemen mengen sal.
Een gunt 'er aen de bruyt niet boven haer juweelen;
Een ander wil de winst eenpaerigh laeten deelen;
En elders wil het volck dat onse nieuwe man
Sal slaeven voor de kost, gelijck een rechte Jan;
Noch een van viefer aert, al geeft hy rijcke panden
Hout even dat hy geeft geduyrigh in de banden,
Laet aen het nieu gesin niet als het naeckte blat;
En bindt de vrye trou aen ick en weet niet wat.
't Is selsaem dat de sucht van hebben, krijgen, houwen
Soo grooten rolle speelt, daer echte luyden trouwen
Men dingt van alle kracht, men disselt op het goet
Gelijck men op de merckt, of in de kraemen doe
Voor my, wanneer ick weegh de gronden deser saecken
Soo ben ick meer geneyght om geen bespreck te maecken
Of schoon ick eenigh dingh tot meerder vrede schrijf,
Noch wil ick dat het goet in rechte vryheyt blijf.

Da

Dat is het eerste recht, vermaert aen alle zijden,
Gepresen van het volck, gebruyckt in oude tijden,
Wanneer de ronde jeught trat in de weerde trou,
Niet om het loose gelt, maer om een lieve vrou:
Doen riep het bruylofs volck, als tot een hoogen segen;
Nu heeft de jonge bruyt, met harem vrient gekregen
Gemeenschap in de sorgh, gemeenschap in de lust,
Gemeenschap in 't gewoel, gemeenschap in de rust,
Gemeenschap in verlies, gemeenschap in het winnen,
Gemeenschap in het lijf, gemeenschap in de sinnen;
Gemeenschap in vermaek, gemeenschap in den druck,
Gemeenschap in 't gevaer, gemeenschap in 't geluck,
Gemeenschap over al. (*a*) Dat zijn de rechte gronden
Waer op in ouden tijt de wijse vaders stonden.

En

(a) *Nihil, inquit Columella, in domo conjugali apud priscos dividuum conspiciebatur, nibil quod aut maritus aut fœmina proprium sui juris esse diceret, sed in commune conspirabatur ab utrâque.*

Lex antiqua Romuli fuit; mulier viro legitimè conjuncta fortunarum ac sacrorum socia illi esto; utque domus ille dominus, ita hæc domina. Meminit Dionys. Halicarnass. lib. 2. Rom. Antiq.

Apud Germanos veteres (inquit Tacitus) ipsis incipientis matrimonii auspiciis mulier monebatur venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in prælio passuram, ausuramque & binc Batavis in hanc diem pro lege servatur bonorum communio.

Ische-

En dus is 't dat men noch in veel gewesten doet,
Alwaer het echte bont gaet opten ouden voet. (a)
Waerom is onse kust van dit gebruyck geweken?
Hoe komt de ronde Zeeuw aen dese loose streken?
Waerom niet oock het goet gedommelt onder een
Daer huys, en bed, en lijf, jae sinnen, zijn gemeen
't Is best het gantsche kraem in eenen hoop te brengen
Dat sal hier, by gevolgh, de sinnen beter mengen;
Ghy dan, die vrede soeckt, en stelt geen eygen goe
Bysonder in de beurs, bysonder in 't gemoet.

Ho

Ischomachus apud Xenophont. ad uxorem; Domu hæc nobis communis est; nam & ego cuncta quæ me sunt in medium exhibeo, & tu quæcunque attulist omnia in commune deposuisti, neque ejus habenda ra tio jam est, utrum nostrum plura contulerit &c. lib 5. de administ. domest.

Cicer. 1. Officior. prima, inquit, societas in ips est conjugio, proxima in liberis, deinde una domus communia omnia.

Quin & Martialis alludit,

Te Patrios miscere juvant cum conjuge censu
Gaudentem socio participique viro.

(a) *Apud Germanos, Gallos, Hispanos, Anglos id moris esse testatur Arnisæ. de jure Connubior. ca 7. num.* 10.

Mr. Smith. *de Anglis* Man and wife are two part ners, that is, all things are common between then which were private before.

Hoe menigh swaer geschil wort in het huys gedreven,
En voor het hof gepleyt, om dat 'er is geschreven? (*a*)
Gewis hy die het wijf heeft by den man geset,
En heeft de reyne trou niet met ten inckt besmet. (*b*)
Hooft

(a) *Tanta est hominum perversitas, ut ex nullo contractuum genere plus turbarum oriatur, quam ex matrimonio. Erasm. de Instit. Christ. Mat.*

(b) *Multa multi in pactis dotalibus stipulantur, quae cum servilia sint & naturali libertati repugnent, nullum effectum sortiuntur: utpote si aut sponsus in contractu antenuptiali sese obligasset, ne discederet à domicilio uxoris, existimant plerique eum hoc pacto non teneri, cum sit species servitutis; Cum & aliàs modus adjectus legato, ut in illa civitate legatarius perpetuò commoretur, ab ipso legato rejiciatur l. titio. §. 2. ff. de cond. & demonst. & hanc sententiam defendit Didac. in Epitom. de Sponf. & matr. c. 7. part. 2. num. 5.*

Multae ubique ceremoniae in sponsalibus: Manum manui jungebant Persae, ex eodem poculo bibebant Galatae, panem gladio divisum edebant Graeci, ignem silici excutiebant Lappones, panem & aquam apponebant Romani, & alia hujusmodi olim & hodie in usu, quae singula habent suum mysterium. Alexand. ab Alexand. genialium dierum, lib. 2. cap. 5. Olaus lib. 4. septentr. region. cap. 7. Scaliger lib. 3. Poetices, cap. 10. Polyd. Virg. de Inventorib. rer. lib. 1.

Hoort voogt, en vader, hoort, veel dit en gunt te schrijv
En sal geen lossen aert uyt domme sinnen drijven,
Ten sy dan ghy het goet u swager toe vertrout.
Soo is 'et seker best dat ghy u dochter hout.
Voor my, ick spreecke ront, 'k en sal geen dochter gev
Aen een die zijn beroep niet recht en kan beleven;
Maer als een jong gesel hier over my voldoet,
Soo is de dochter zijn, en oock het vrye goet.
Ick weet dat dees' en geen acht dienstigh iet te schrijve
Wanneer men luyden treft die grooten handel drijve
Op dat een jonge vrou, oock als het qualick gae
Magh blijven diese was, en in haer eersten staet.
Doch hier valt wederom geen kleyn bedencken tege
Dat nu geen tijt en is met reden op te wegen,

1. cap. 4. *Antonius Gubertus Costanus in comm rio de Sponsalib. tit. de rit. Nupt. Ludovic. Antiq. lib.* 11. & 17.

De annulo pronubo vide Alexand. ab Alexa nial. Dierum. lib. 2. *cap.* 2.

Nervus à nuptiali digito ad cor penetrat. lib. 10. *c.* 10. *vide Macrob. Saturnal. l.* 7.

Apud nos occultæ conjunctiones, id est, n apud Ecclesiam professæ, juxta fornicationem periclitantur. Tertull. lib. de pudicit.

Magno ac perpetuo usu rerum deprehensum nò esse fortunata conjugia quæ clanculum i nam & puellam coïerunt. L. Vives.

ckt een ander werck. Wel aen dan, soete luyt,
weder daerje waert, en spoet u nae de bruyt.
n heden niet, maer over duysent jaren,
in rechte min twee jonge lieden paren,
yder landt-begriip gebruyckt een eygen vont,
bruyckt een eygen merck, ontrent het trou-verbont.
: ging men zijnen dorst uyt eenen beker laven,
maeght en jong gesel de rechter handen gaven;
Daer wert een helle vonck geslagen uytte key
Wanneer een soeter vyer quam stijgen tusschen bey.
Griecken gaf men broot, eer dat men ging beloven,
broken door het sweert en overmits gekloven,
Dat greep het jonge paer, een ieder at een stuck.
En strax quam al het volck, en boot de bruyt geluck.
ch in een ander oort, wert even bloet getogen,
onder een gemengt, en over hant gesogen;
En die in onse kust voor desen is getrout,
At eerstmael met de bruyt, broot, peper, en wat sout.
:! waer een eerlijck man zijn dochter wil besteden,
er sijn aen alle kant bysonder bruyloft-seden;
Waer uyt ten vollen blijckt, dat oock het rouste landt
Vint eenigh diep geheym omtrent den echten bandt.
ons, wanneer de trou op heden is beschreven,
wort 'er aen de bruyt een fijn juweel gegeven,
Een eygen trou geschenck van gout of diamant,
Geen lijf-cieraet alleen, maer oock een ziele-pant.
ch siet men even dan, met sonderling vernoegen,
bruyt en haren vrient de rechterhanden voegen,
En dus, siet! wort de gront van echte trou geleyt,
En, met gelijcke lust het groote woort geseyt.

Maer waerom desen ring niet daer het dient gestel
En van een goet gebruyck moet-willens afgeweken
Het was, gelijck het blijkt, de vinger naest de p
Aen wien het trou-juweel in ouden tijden hincl
Die heeft een hooger macht, op wel-gegronde re
Die heeft een beter recht, voor al de kleyne lede
Te dragen dit kleynoot, een pant van ons gem
Dat nu door enckel pracht de voorste vinger d
Men hout dat even hier een ader is gelegen,
Die met eene fijne strael komt in de borst gesegen
En als 'er eenigh ding aen desen vinger roert,
Dat wort van stonden aen het herte toegevoert,
Dies als een jong gesel, met soete min bevangen
Komt sijn gewenste trou aen desen vinger hangen,
Dat klopt als aen de borst, dat roert de geesten
Dat roept de gantsche siel tot haeren bruydegon
En, schoon oock rijper sucht gaet tot haer oude da
De rinck des niet te min op haere plaets gedragen
Sent boden alle tijt, sent posten aen de ziel,
Op datse nimmermeer in quade posen viel.
Noch overtreft de pracht uyt sotte waen gedreven
Die heeft de trou verplaest, en aen het oogh gege
Want, siet! in onse tijt de Wijser draeght het g
Dies is (gelijck het schijnt) het lijf alleen get
Waerom is dit gebruyck, een spore tot de seden,
Waerom is dit gebruyck gebannen uyt de steden?
Wel, sooje niet te nieuw, of niet te los en zi
Soo draeght het trou-gemerck gelijck in ouden
Siet daer! een jonge maeght behoorlijck opgedrag
Aen haer bescheyden deel, met wille van de ma

onders rijp beleyt. Siet daer! een rechten voet,
e dat een jonge bruyt een vrouwe worden moet.
oode linckerny van heymelick beloven
uyt een geyle borst, als uyt een heeten oven,
s menighmael gemerckt, ten deught gemeynlick niet
at uyt de domme jeught, en sonder raet geschiet. (a)
ijn hier niet gesint in 't breede van te spreken,
t een lang verhael hier over uyt te breken,
n saecke niet te min is weert te sijn bedacht,
dient hier voor de jeught tot leere bygebracht.
moedigh Edelman (b), die op de Fransche kusten
langen tijt gedreyght een vlote toe te rusten,
as nu te mael gereet tot zeylen over zee,
e eenigh rieckend' landt of tot een gulde ree.
ader was gerust een ruyme tijt geleden,
noeder naederhant den eygen pad getreden,
n suster, sonder meer, juyst in haer frissche jeught,
as hem de meeste sorg, was hem de meeste vreught.

Hy

) Siet het placcaet van Keyser Karel van den 1540, in de woorden, *komen gemeenlick tot* *n eynde.*

) Siet dese geschiedenisse voor waerachtig verby Simon Goulart. *aux Histoires admirables &* *rables de nostre temps vol. 4. cap. 5. des as* *ns desreglées griefvement punies.*

C 7

Hy scheen voor zijn vertreck haer op te willen drag
Of aen een trouwen vrient, of iemant van de magen
Op dat het teere pant daer moghte zijn bewaert,
Terwijl hij met de vloot de weerelt ommevaert.
Sy in het tegendeel seyt niet te konnen leven,
Indien hy sich alleen gaet op de reyse geven,
Wil daerom nevens hem gaen dolen overal,
Waer hem de goede God ter zee geleyden sal.
De broeder evenwel en wil het niet gehengen,
Maer soeckt het vreemt besluyt haer uyt 't hooft te bri
Hy dreygt haer mette zee, en alderley gevaer (ge
Dat uyt de lange reys moght komen over haer.
En des al niet te min, hy kanse niet belesen,
Dus als het immers schijnt alsoo te moeten wesen,
S

voeght hy tot de vloot al wat haer op den tocht
lienstigh tot vermaeck, of noodigh wesen mocht.
est de goede wint haer vast begint te stellen,
eyt te zeewaerts in, de ronde zeylen swellen:
onvertsaeghde jeught, en menigh edelman
st uyt een moedigh hert sich willens in den ban.
drijft de stoute vloot: van boven dicke wolcken,
nder harde vloet, en grondeloose kolcken,
des al niet te min, een snel, een selsaem vier,
t midden uyt de stroom, en treft het jonge dier.
ur de friste jeught maeckt door bedeckte loncken,
rieven, stil gespreck, en duysent minne-voncken,
hy de beste plaets in hare gunste wint,
hy de meeste gunst in haeren boesem vint.
is 'et niet genoegh, hy weetse daer en boven,
sonderlingh beleyt, hem trou te doen beloven;
onder desen schijn (gelijck het veeltijts gaet)
glijt de losse jeught in noch een ander quaet.
en heeft haeren loop nu drymael om gereden,
aer een vreemt geswel aen haere teere leden,
die voor desen was fris, lustigh, gau, en knaps,
leew, en byster meeps, en uyttermaten quaps;
uwt, en spickt, en spout, oock aen den dis geseten,
sse dickmael flau, en dickmael sonder eten;
Ridder, die het oogh heeft eeuwigh over haer,
rt, ick en weet niet wat, wort alle ding gewaer.
t haer sachtjens aen, en stelt hem om te vragen,
er het enge schip, of haer de stuere vlagen,
haer de vijse reuck, of harde spijse quelt,
waerom datse braeckt of aen de leden swelt.

Ro-

[redacted]

Rosette wert bestaen; nu siet men haer besterven,
Nu blosen als een krieck; hy vraeght 'et anderwer
Sy, die het ongeval niet langer helen kan,
Seyt datse swanger gaet, maer by een echten man
Hy, om het rechte kloen van desen draet te krijg
En geest haer anders niet, als koeck en soete vij
Hout alle klachten in, en stelt hem wonder koe
Op datse sonder schroom sou melden haren boel
Rosette, midts de saeck wort sachtjens opgenomen
Verhoopt in korten tijt tot haren wensch te komen
Dus spreecktse lustigh uyt, en met een vollen m
Wie in haer jeughdigh hert soo diep gewortelt s
Haer broeder treurt en swijght. De schepen ondert
Gaen soecken verschen dranck, om haren dorst te blu
En, nae een klaere lucht, ontdecken seker lan
Met aerdigh boom-gewas verciert aen alle kant.
Een ieder is verblijt, en, moede van de baren,
Gaet stellen zijnen loop om nae de kust te varen;
Matroos is in de weer, en soeckt den eersten d
Wat dat 'er voor een volck het landt bewoonen n
Men vint geen menschen werck, maer niet als wilde di
Die stout en sonder angst ontrent den oever swi
En woelen over hoop; men tijt 'er op de jacht,
Dies wort 'er menigh wilt de schippers toegebr
Te midden in het wout zijn klare water-beken,
Die van het hooge landt tot in de dalen leken,

(a) *Conjugium vocat, hoc prætexit nomine cul*
Virg.

:r gaen de gasten heen, en vollen mènigh vat
t freuyt, en aert-gewas, en met het versche nat.
e boven al, gants moede van de stroomen,
ıemen haer vermaeck ontrent de groene boomen,
:kiest een gave schors, en schrijft met eyger hant,
spijt van die het spijt, Rosette mint Galant.
t in tegendeel brengt sich en haer te samen,
eckt een mengel-moes van twee verscheyde namen,
snijt 'et over al; soo dat het groene wout
el streken van de jeught, veel minne-teeckens hout.
ıl genoegh gemalt, men gaet 'er sich bereyden
ʒt de versche lucht, en van het landt te scheyden;
ıer als het jonge paer sou varen nae het boort,
o treet de Ridder toe, en spreeckt een heftigh woort:
jnt u, jonge-laf, niet in den boot te komen,
ebbe dese maght u heden af genomen,
jn schip is u ontseyt; en ghy, misbruyckte maeght,
e uwen hooghsten schat ontijdigh hebt gewaeght,
vry met uwen pol, gaet in de groene dalen,
vry u slim bedrijf op alle boomen malen,
vonnis is gevelt: ghy sult van nu voortaen
er soecken u vermaek, hier eeuwigh doolen gaen;
sijt uyt domme lust, en tegen alle reden,
sijt op eygen raet in dit bejagh getreden,
ıltreckt het nu alleen, en oeffen u gedult,
ı, siet hoe ghy voortaen u saecken redden sult.
moet u woonplaets zijn, hier meugdy gansche nach-
ijten in de vreught van dwase minne-klachten; (ten
ıet boet u kriele lust in dit oneerlijck spel,
ı maeckt 'et sooje meught, en vaert voor eeuwig wel.

Soo

Soo haeſt zijn reden end, hy doet hun wapens l:
Hy geeft hun jagers tuygh, om alle wilt te v:
Muſketten, vogelroers, kruyt, lonten, hage
En ander kleyn beſlagh, tot voor-raet van d
Strax roeyt daer op het volck tot aen de groote ſ
En geeft den boot een touw om nae te moge
Strax vallen op een ry de ſeylen van de
Strax is de ganſche vloot te midden in de
Daer ſtaet het jonge paer verhart gelyck de k
Vol druck, en evenwel niet machtigh om te ſc
Niet machtig om een woort te brengen uyt de
En echter door het leet tot in de ſiel gew
„ 't En is maer kleyn verdriet, dat met geduerig
„ Weet iemant, die het hoort, ſijn ſmerten voor te
„ Gemeene droefheyt kermt, maer al te die
„ En vint geen open mont, geen ſucht of trane
Nae dat de koude ſchrick een weynigh is gew
Beginnen aen de vrou de tranen uyt te breeck
Sy geeft haer aen de zee, ſy maeckt een hoogh
Sy roept haer broeder aen al watſe roepen
Och broeder, om de borſt by my en u geſog
Och wort doch nu eenmael in mijn verdriet b
Of, ſoo het u belieft dat ick verloren b
Soo neygt toch eens het oogh ontrent een ſwa
Heb ick den doot verdient door onvoorſichtigh
Ey laet het kleyne ſchaep niet in de ſtraffe val
Doot geen onnooſel kint, geen ongeboren
Die niemant eenigh leet oyt toe en heeft g
Siet! als een ſwanger wijf heeft eenigh quaet b
Dat haer naer rechten maeckt onweerdigh om

Sy wort noch evenwel niet tot de doot geleyt,
Tot sich het teer gewas van haere leden scheyt.
'k En eysch geen langen tijt van ses of seven jaren,
Maer slechs een korte wijl om in verdriet te baren,
Had ick het soete dier maer eenmael op den schoot,
Ick gaeve met 'er daet my willigh aen de doot.
Ick gaeve, naer het viel, mijn leven uyt te blussen,
Indien ick maer een reys mijn vrucht en mochte kussen,
En, soo men dan het kint niet vaderloos en liet,
Het ging my so het mocht, 'k en voelde geen verdriet;
Doch soo ick geenen troost hier over kan verwerven,
Laet menschen evenwel van menschen handen sterven.
Waerom valt harder straf op ons onnoosel bloet,
Als oock het spitse recht aen rouwe boeven doet?
Waerom word' ick geset als spijse voor de beeren?
Waerom sal eenigh beest mijn weerden man verteeren?
Waerom ons alle bey? en even dat 'er rest
Gaen slepen tot behoef van zijnen wreeden nest?
Waerom sal doch een swijn met vreeselicke tanden
My vaeren in het lijf, tot aen de teere banden,
Daer op mijn lieve vrucht (ellendigh schepsel) rust;
En koelen, even daer, zijn onversaede lust?
Doet recht na schips gebruyck, ten sal my niet verdrieten;
Laet vry een vinnigh loot in desen boesem schieten,
Hangt die mijn hert besit te midden aen de ree,
En smackt het teere schaep by stucken in de zee;
De doot is geen verdriet, ick kanse jae verachten,
Maer seecker van de doot den slagh alleen te wachten,
Ach! dat is 't dat de siel in helsche pijnen stort;
Nu doot my, wie het lust, en maeckt de pijne kort.

Maer

oe,kleynmoedig hert,waer toe u ſwaer bedroeven?
oeder is gegaen, maer ſlechts om my te proeven,
iet tot ons bederf; mijn broeder is gegaen,
als in ware daet, maer uyt een looſe waen:
roeder heeft van outs en van zijn eerſte daegen
el te goeden hert en jonſte toegedraegen,
is van ſachten aert, en van een edel bloet,
ien een ſwacke vrou geen ſmaet of hinder doet;
noch eens het roer naer onſe ſtranden wenden,
nt met de boot hier aen den oever ſenden,
eer dan, broeder keer, ey keer nae deſe kuſt,
zijn genoegh geſtraft voor onſe domme luſt.
et de jonge vrou, met twijffel ingenomen,
ooght op de vloot, nu ſchijnt 'er iet te komen
op het water ſweeft, en na den oever ſchiet,
, na een lang gedult, eylacen! weder niet.
ve nacht gemaeckt, de ſchepen zijn verdwenen;
geen hope meer, hier baet noch angſtigh ſtenen,
krijſchen, ſeyt Galant, en grijpt een ſtale bijl,
eeft hem in het bos, en kapt een lange wijl
, terwijl de man is beſich in het hacken,
ede tot het werck, en raept de groene tacken,
eeptſe daer het dient, en timmert in het ſant
eerſte meeſter-ſtuck, een groene ledekant.
yt het lieve paer, niet ſonder groote ſorgen,
ken in het loof tot aen den rooden morgen;
tte roept om hulp, Roſette leyt en beeft,
van het minſte blat, dat in de boſſen ſweeft.
ſt de ſonne rijſt, ſtrax weder aen het houwen,
le ding bereyt om daer een huys te bouwen.

n huys van lichte stof, gelijck een herder stelt,
e met het witte vee gaet doolen op het velt.
:k het eerste paer, uyt Eden weghgedreven,
: sonder huys kateyl sich in den huysraet geven,
ɪest missen sijn geluck, moest missen sijnen Godt,
ɪest braeden sonder spit, en sieden sonder pot:
ɪ haer gants gestel, de kamers sonder setel,
ɪetsen sonder bed, de keucken sonder ketel,
deuren sonder slot, de solders sonder balck,
vloeren sonder steen, de mueren sonder kalck.
ɪnger niet te min ontsluyt haer jonge magen,
ijt Galant te werck, en stelt hem om te jagen,
schiet, en waer hy komt, hy treft gewenste kans,
ɪr eenigh vluchtigh hert, en daer een wilde gans,
t het bos bewoont blijt sitten, sonder schricken,
ɪoon hy met het roer daer op bestaet te micken,
t wilt is met de pijl, of van het loot geschent,
dat 'et noch de list der menschen niet en kent.
mt dan met de vangst op sijnen hals geladen,
u, indien hy mocht, zijn hollen buyck versaden;
:ette schort haer op, en dient hem tot gerijf,
vrou, als kamer-maeght, als kock, als vuyl-jong wijf,
k en weet niet wat: haer josserlicke leden,
ɪyt het minste werk het gantsche jaer en deden,
passen op den dienst, die moeten uyt de mon,
worden vet en vuyl ontrent een swarte schou.
et noch soo het magh, maer nae de negen maenen
erdert haer verdriet en vordert nieuwe traenen.
ette wert gequelt met koorts en droeve sucht,
naer het diepste leet, siet daer een kleyne vrucht;
Geen

Geen vroevrou, geen behulp, geen vrienden, geen geburen,
Geen voor-raet voor het kint, geen windels ofte luren,
Geen wieg, geen bakermat, geen kruyt, geen kinderwijn,
Niet dat het kraem gelijckt, als ſlechts alleen de pijn.
Hoe ſtaet Galant verſtelt! hy weet niet wat te maecken,
Noch wat 'er dient gemijt, noch wat hy moet genaecken,
Hy is geweldig bang, nu kout, dan weder heet,
En ſchier uyt ieder hair ontſtaet een druppel ſweet.
Noch moet hy aen het werk, ſchoon bijſter onbedreven,
Hy moet het teere kint zijn eerſte windſel geven.
Hier vint hy dit en dat, daer grijpt hy uytten hoeck,
Een afgeſcheurde ſlet, een afgeſleten doeck.
Galant die doopt het kint, en geeft het zijnen zegen,
Galant die bedt de vrou, ſoo haeſt ſy is gelegen;
Galant was die de vrucht in ſijnen ſchoot ontfing,
Galant is kinder-meyt, Galant is alle ding.
De moeder onder dies begeeft haer om te poogen,
Is 't doenelijck, haer vrucht met eygen bloet te ſoogen,
Sy leyt het weerde pant geduerig aen de borſt,
En noch en weetſe niet te leſſen zijnen dorſt.
Eylaes, de rouwe koſt van appels, wilde peeren,
Van wortels en van kruyt doet haere jeught verteeren,
En al het ſogh vergaen; ſoo dat het teere kint
Niet als een dicke ſucht in haere borſten vint.
Al weder nieu verdriet; het wicht begint te quijnen,
Gelijck men menighmael een lampe ſiet verdwijnen
Als haer het vet ontbreeckt: de ſlaep, de lange ſlaep,
Komt uyt haer duiſter hol, en treft het jonge ſchaep.
De vader, ſchoon bedroeft en aen het hert geſlagen,
Meer als zijn krachte ſiel kan in den boeſem dragen,
Toont

Toont echter kloecken moet, oock midden in de rou;
En spreeckt gelijck een held, en troost de swacke vrou.
Maer, siet! wanneer het vyer in engte wert gedrongen,
Soo komt 'et naderhant te felder uytgesprongen,
En scheurt al wat 'et raeckt, Gallant is al te teer,
Gallant die geeft 'et op, Gallant en is niet meer,
Gallant die wort een lijck: wat konst, of kloecke vonden,
Wat schilder, of pinceel, wat pennen, ofte monden
Sijn machtigh, nae den eysch te brengen aen den dagh
Wat druck Rosette schept uyt desen donderslagh?
Sy noemt den hemel wreet, sy roept dat hare plagen
Gaen boven alle maet, en niet en zijn te dragen,
Sy slaet haer teere borst, en vult, in desen noot,
De bossen door geschrey, met tranen haren schoot;
Sy kust het doode lijf om haeren geest te laven,
En wenst dat eenigh mensch haer mede wou begraven;
Maer al het droef gebaer vermeerdert haer de pijn,
Want siet! het nietig vleesch dat wil begraven zijn.
Sy kiest een eycken boom, die boven al verheven
Het sop van haer geway had in de lucht gedreven,
Sy spit met alle macht, en maeckt daer in den dijck
Een graf voor haren vrint, een woonplaets voor het lijk.
Sy moet, ellendigh wijf! met eygen handen delven,
Sy vreest het doode rif, maer overwint haer selven,
Sy neemt 'et in den arm, sy stiert 'et met 'er hant,
Sy kust het noch eenmael, en graeft 'et in het sant.
Vaert wel, mijn ander Ick, mijn lief, mijn uytverkoren,
Mijn troost, mijn eenigh heyl, och waer ick noyt geboren,
Och had ick noyt geleeft, och waer ick noyt getrout!
Soo waer ick niet alleen in dit verdrietigh wout.

Wie

Wie sal ick tot behulp in desen noot gebruycken?
Wie sal mijn open mont, wie sal mijn oogen luyck
Wie sal, wanneer ick sterf, aen my rampsaligh w
Wie sal een weynigh stofs my stroyen op het lij
Wie sal op mijn verscheyd met ongeveynsde trane
My troosten in der noot, en tot geduld vermanen
Wie, als mijn koude tong de spraecke wert be
Wie sal tot mijnen troost besluyten mijn gebet
Och! niet een eenig mensch: alleen de schorre meeu
Die sullen om het lijck geduerigh komen schreeuw
En pijpen haeren sang; die sullen onder een
Hen voeden met het vleesch en springen op het b
Of, als de stuere zee sal langs hoe hooger woeler
Dan zal misschien de stroom my van den oever spoe
My drijven in het diep, my jaegen over al,
Soo dat ick in de rust geen ruste vinden sal.
Ick ben, tot mijn verderf, als balling hier geble
Een balling nae de doot, een balling in het leven
Ick ben (dat ieder een acht voor de meeste str
Ick ben, oock nae de doot, een balling van het
Men seyt, dat in het wout zijn duysent vreemde die
En leeuwen bijster wreet, en ongetemde stieren,
En swijnen fel-getant, en tijgers nimmer-sat,
En draecken vol fenijn, en, ick en weet niet
Ick hoore van het volck, ick hoore dat 'er hayen
Verkeeren in het diep van dese steyle bayen,
Een yselijck gespuys, dat oock met eenen beet
Geheele lijven schent, en gantsche menschen e
Och of my dat geluck noch heden moght gebeuren
Dat my toch eenigh beest aen stucken quame scheu

ßocken in het lijf, al leed' ick groote pijn,
ı minſten deſe romp ſou dan begraven zijn;
ıt geen teere maeght haer meer en laet bewegen,
enſte van het vleeſch, een dwaſe vreught te plegen;
ı! dat geen jonge vrou met onbedachten ſin
ər ſtelle buyten raet, haer ſnelle tot de min;
ıt de ſoete jeught haer leere wederhouwen
ɔnder vrienden raet op eygen-ſin te trouwen,
dat om mijn verdriet; ô! dat de ſoete jeught
er wachte van de luſt, en ſchicke tot de deught,
s! het kleyn vermaeck is in der haeſt verdwenen,
ıt 'er naemaels volght is leet en droevigh ſtenen,
ɔ draeyt het los geval zijn ongeſtadigh wiel,
Wat aen het vleeſch behaeght, is pijne voor de ziel."
;aet de droeve vrou by naeſt geheele dagen
ı het dichte bos, dan aen den oever klagen,
ıer al haer droef geklagh en doet geen ander vrucht
ı dat een holle rots haer ſomtijts tegen-ſucht.
laer een eenigh menſch in deſe woeſte kuſten!
aes, verblinde jeught, wat uwe domme luſten
rwecken voor gevaer, wat liefdes bitter ſoet
vreemde ſlagen brengt, en droeve ſteken doet.
te nu bedaert, en nader tot de reden,
eyt haer ſotte daet, en offert haer gebeden,
lt Godt in aller ernſt, indien het weſen magh,
t eenmael noch een menſch magh horen haer geklagh.
ɔbbe mijnen God voor hart en wreet geſcholden;
neen, my is het quaet, gelijck het dient, vergolden,
ſchoon ick eenigh ben, en leve ſonder vrient,
ι hebbe deſe plaegh in volle maet verdient.

Ick hebb', uyt enckel lust, geselschap aengenomen,
En hierom is het leet van Gode my gekomen;
Geselschap was de wensch van mijn verblinde jeught
Nu ben ick hier alleen, en buyten alle vreught.
Ick hebbe sijn gesicht, dat niet als minne-stralen
En liet uyt sijn gemoet ontrent my nederdalen,
Sien rucken over dwers, sien drayen om end om
Dat was de leste lonck van mijnen bruydegom.
De mont, de soete mont, die met een aerdigh jocke
My voortijts was gewoon tot lachen uyt te locken,
Is my een schrick geweest: ô wat een vreemt geluyt
Hy schoof tot aen het oir, en blies het leven uyt
Het lijf, het kloeck gestel, dat met gestreckte lede
Quam staeg en onvermoeyt tot mijnen dienst getreden
Heeft my het droefste werck ten lesten aengebracht
Dat oyt ellendigh mensch voor desen heeft bedacht
Ach! die geboren scheen om mijnen geest te laven,
Moest ick ellendigh wijf met eygen hant begraven,
Denckt wat een droeve kou my op de leden quam
Als ick in desen arm sijn koude leden nam,
Sijn koude leden droegh, sijn koude leden kuste,
Sijn koude leden groef, ach! hy is in de ruste,
En wacht op sijnen God; maer ick, eylacen, ick
Ben in gedurigh leet, en in gestaege schrick.
Nu Godt heeft my gewont; hy kan my weder heelen
Hy sal my, naer het quaet, het goede mededeelen;
Hy leyt tot in het graf, tot aen de bleecke doot;
Maer, die op hem betrout, die leyt hy uytter noot
Dus gaet de jonge vrou met onvermoeyde schreden,
Gedurigh op den duyn of aen den oever treden,

C

Of vint haer menighmael omtrent een hooge klip,
Op hope datse moght vernemen eenigh schip.
dt heeft 'et soo bestiert, dat, naer een angstigh peylen,
:t verre van de strant twee schepen komen seylen;
De Fransche lely-schilt, die in de vlaggen staet,
Maeckt dat de swacke vrou tot aen het water gaet,
t in het diepe rent; sy maeckt een selsaem baken,
van haer opper-kleet, nu van een linne-laken;
De schippers zijn beweeght; de boot roeyt na de wal,
Daer hoort het Fransche volck haer droevigh ongeval;
troos, uyt dit verhael, verfoeyt die felle nepen,
:fangt de swacke vrou, en voert haer aen de schepen;
Daer wort haer van het volck van eersten aen geseyt,
Hoe dat haer broeder sterf, en waer het lichaem leyt.
vloot doet haeren loop, en door bequaeme winden
et in een korten tijt de Fransche kust te vinden:
Rosette gaet te land, en danckt den goeden Godt,
Woont in haer vaders erf, en op haer broeders slot;
h, schoon sy naderhant tot eere wert verheven,
datse ruym genoegh magh in de wereIt leven,
Des echter niet te min soo is de jonge vrou
Niet soo gelijckse was, niet alsse wesen sou:
r is, 'k en weet niet wat, een ongevoeghgh wesen,
r is een domme sucht in haer gelaet te lesen;
Geen lust, geen soete min, die haer het herte wint,
y leefde sonder lief, en sterref sonder kint.
t dit een spiegel zijn voor onbedachte sinnen,
, buyten vrienden raet, haer stellen om te minnen;
Ien hout dat selden maeght in rechte vreughde leeft,
Die, uyt een luchten sin, haer trou verquackelt heeft.

„ Siet! als ſich eenigh menſch laet tot de luſten drijve
„ De korte vreught verdwijnt, haer vuyle ſmetten blijv
„ Maer krijgt 'er iemant lof door ſweet en ſtrenge pi
„ De moeyte neemt een end', de lof ſal eeuwig zi
Nu weder tot de bruyt. Ontrent de bruylofs-dagen
Soo doet de bruydegom aen zijn geminde dragen
Geſmijde voor den arm, en edel hals-cieraet;
Wel naer het out gebruyck, maer dickmael ſonder ma
Leert, eer wy vorder gaen, leert eenmael, jonge luyd
Leert al het moye tuygh tot goede ſeden duyden;
Daer is niet een juweel, dat u de bruyloft geel
Dat niet tot uwe leer een ſoet bedencken heeft.

D I A M A N T.

Laet ons het gantſe kraem eens naerder overmercke
Het ſal miſſchien de bruyt ten goede konnen ſtercke
Wel aen, het eerſte ſtuck, het groote bruylof-par
Dat is meeſt over al een helle diamant.
Wat ſeyt ons dit juweel? het is van outs te leſen
En 't wort ook heden ſelfs gelooft alſoo te weſen
Dat hier noch heete vlam, noch yſer hinder d
En even dat de ſteen ontlaet in bocken-bloet.
Het weerde trou-verbont, dat niet en is te br
Wort metten diamant te rechte vergeleken.
Wel aen dan, jonge bruyt, en wie te ſamen
Mijt alle ſlim bejagh en vuylen bocken aert.
Indien uw loſſe jeught wil elders henen dwalen
Soo laet u ſedigh oogh in haeſten nederdalen
Ontrent dit reyn kleynoot, en ſegt in u ge
Van hier onaerdigh ſlijm, vergiftigh bocken-

ɛrkeerde luſt, die niet als ſnoode vlecken
onſe trou en onſe ſiele trecken;
wort echte vreught verandert in verdriet,
r onguere ſucht, u lucht en dient 'er niet.
, deftigh man, beſit uw jonge leden
t, ware trou, in onbeſmette ſeden,
u ganſche min aen uwe bed-genoot,
u loſſe jeught alleen aen haeren ſchoot.
liamant, een prince van de ringen,
, en hooft-juweel van alle ſchoone dingen,
den ouden tijt, en heden bygebracht,
'e van gedult, en rechte manne-kracht.
: van het huys moet deſen ſteen gelijcken,
m alle tijt in uwe ſeden blijcken
eve wat 'er koomt geluck of tegenſpoet)
'iſtelijck gedult, een mannelijck gemoet.
ıet bocken bloet, en ſijn verhole krachten,
s u geloof, en boven u gedachten,
il om dit geheym niet treden in den ſtrijt,
gen u begrijp, noch voor den ouden tijt,
oock hedendaeghs, geſien aen alle kanten,
s diamant en ſchuert de diamanten,
oyt dit juweel tot rechte glans en raeckt,
met dit juweel gelat en is gemaeckt.
ɔo mach het ſijn dat veeltijts deſe ſteenen
voor de bruyt, wanneer 't de vryers meenen;
ers, jonghe vrou, en ciert den echten bant,
ghy leeren meught van uwen diamant.
en weerden vrient wil tot de liefde trecken,
ſijn gemoet tot lieven op te wecken.

[redacted]

Liefst uyt een volle sucht, die tracht te sijn gemint;
Niet dat de liefde meer als vaste liefde bint. (*a*)

KORAEL.

Het lieffelick korael, een draght van jonge dieren,
Is even voor de bruyt een regel van manieren;
Want siet! als dese plant' in diepe kreken wast,
Dan isse duyster-groen, en van een weecken bast:
Maer eenmael uyt te gront, en van de steel gescheyden,
Soo gaet de gansche schors haer anders toebereyden;
Want 't geen was sonder glans, en uyttermaten sacht,
Wort tot een schoone verw, en vaste stof gebracht.
Des kan het nieu juweel veel ongemacken helpen,
Het maeckt een vaste maegh, en weet het bloet te stelpen,
Het stijft het swacke breyn, en zijnen kouden vloet,
En is noch boven al de jonge kinders goet.
Hoort, vryster, teer gewas; die eertijts waert verholen
Of in u ouders huys, of in de fransche scholen,
Naerdien ghy door den man komt in het open licht,
Soo toont nu beter glans, in desen nieuwen plicht.
Ghy waert van weecken aert, en tanger in de leden,
Ghy waert van rauwe stof, en groen in uwe seeden,
Ghy laeght, als in de nacht, stil, duyster, sonder naem, (*b*)
Geweldigh onbewust, in velen onbequaem:

Kom

(a) *Mittendi fides ad amantes sunt adamantes*
Solo adamante polit durum adamanta Faber.
Owwen. lib. epigr. 2.

(b) De Grieckxsche maeghden begonnen eerst ha-
re

ien-geplockte spruyt, verandert u manieren,
ıeylsaem in de mont, leert wacke sinnen vieren,
st eerbaer van gelaet, van tong en herte kuys,
troost voor uwen man, een moeder voor het huys.

P E R E L.

ghy, boven dit, vint onder uw juweelen
lers reyn gewas, dat kan u mededeelen.
zijnen glans alleen, tot lust van u gesicht,
wijst de maeghden aen de rechte vrouwe-plicht.
ıomt een soete glans uyt dit juweel geschoten,
g geen amper nat daer op en wort gegoten;
koomt 'er eenigh suer dat aen de perel bijt,
gaet het schoon juweel zijn eerste luyster quijt.
or het reyne bed, niet voor het wettigh trouwen,
oonder in het oogh, niet boven echte vrouwen.
door een wrangen aert verdwijnt de schone glans;
wijf van stueren aert een plage voor de mans.

R U B Y N.

er eenigh lid beladen met rubijnen
t zijn edel root van uwen vinger schijnen,
et op dese verw, het is een eygen deught,
ıersel voor de bruyt, een schanse voor de jeught.
ner met bescheyt in vrouwen wort gepresen,
en sedigh oogh, een stil, een eerbaer wesen;

Een-

te rekenen van haren troudagh, als offe
l hadden beginnen te leven. Plutarch.

Een ſegel van de tucht, een onverbroken bant,
Een ſegen uytter aert de vrouwen ingeplant.
Men hout 'et voor gewis dat midden in de baren
Een vrouw, oock nae de doot, haer eere kan bewaren;
Want al waer ſchaemte woont, ſchoot, borſt, en teere mont,
Dat keert hem van het oogh, en geeft hem na de gront.
Maer komt 'er eenigh man met doode leden ſweven,
Die plagh het gantſche lijf aen yder bloot te geven;
Want, nae de kunſte leert en voor de waerheyt ſchrijft,
Men vint dat onſe romp meeſt op den rugge drijft.
Weet dan u doodt rif de leden om te trecken
En ſonder eenigh kleet u ſchaemte toe te decken;
Verſegelt, jonge vrou, verſegelt uwen ſchoot;
U ſchat, en beſte pant, dat is het eerbaer root.
Hoewel ghy dickmael zijt uyt aller menſchen oogen,
Wilt des al niet te min u ſtil en ſedigh toogen;
Wort noyt onmatigh ſtout, of buyten reden vry,
U ſchande wort geſien, al is 'er niemant by.

SAPPHIR.

Indiender blaeu ſapphir, den hemel vergeleken,
Mocht in het kunſtigh werck van uwe baggen ſteken,
Het dient u, jonge bruyt, het dient om u gemoet
Te trecken uytte ſtof, en naer het hooghſte goet.

ESMERAUDE.

Mocht oyt een jonge vrou een eſmeraude dragen,
Het dient haer tot behulp van luſten uyt te jagen;

Men

Men hout dat dese steen in hondert stucken splijt,
Wanneer een goyle vrou haer eere niet en mijt.

AGAETH.

Indien men recht gebruyckt den luyster van agathen,
Het sal het jonge paer tot vrede konnen baten,
Men leert gevoeghsaam zijn ook van een harden steen,
Uyt soo verscheyden verw gedommelt onder een.

AMETHYST.

Is iemant aen het lijf verciert met amethysten,
Het leert een jonge vrou haer dingen niet te quisten;
Om dat zijn aerdigh bleyck, dat naer het roode gaet,
Vertoont gelijck een beelt van rechte middel-maet.
Dan iemant sal misschien uyt dit beginsel meenen,
Als of ick bond de deught aen dese rijcke steenen,
En dat ick grote kost of nut, of noodigh acht,
Op dat een jonge maeght ter eere sy gebracht.
Neen, jonge luyden, neen: de deught is niet te planten
Noch in het flicker-spel van groote diamanten,
Noch in het edel licht van perel of rubijn,
De deught heeft meerder glans daer geen juweelen zijn;
De deught haet allen pracht: men gaf in oude tijden
Maer ringen sonder steen, en ront aen alle zijden. (a)

En

(a) *De annulo sponsæ dando & illius inventione vide Polyd. Virg. lib.* 2. *cap.* 21. *de Invent. rer. Plin. cum Homerus nullam annulorum mentionem fa-*

ci-

En even dit geschenck nae zijnen aert geduyt
Is nut tot goede leer, en dienstigh voor de bruyt.
Een ring van enckel gout, slecht, effen ongescheyden,
Niet prachtig, niet verdeelt met steenen tusschen beyden,
Roept als tot onse bruyt, bewaert het weerde bont
Geduerigh even recht, geduerigh even ront,
Geduerigh sonder end: wie heeft 'er niet gelesen
Dat jae een rond beworp heeft eertijts aengewesen.
Yet, dat geduerigh blijft? en siet de ronden draet
Wort heden noch gebruyckt ontrent den echten staet,
Ick meyn', op desen gront: laet op de stoffe mercken,
Die sal oock onse maeght in reyne seden stercken,
Dewijl die nimmermeer door roest en wort besmet;
Het gout, al wort 'et out, blijft echter even net,
Blijft echter even reyn; en zijn gesmijdigh buygen
Kan even onse vrouw ten vollen overtuygen
Dat sy van haeren vrient het weerde pant ontfing,
Midts datse buygen sou gelijck als desen ring.
Daer was geen ander gout aen haere gantsche leden,
Als slechs het ronde perck, haer dienstigh in de seden,
Maer 't gout was voor de tucht en voor het huys be-
Is, laes! in onse tijt verandert in de pracht. (a) (dacht,
Noch

dent., putat tum annulos in usu non fuisse; At cum Iudas annulo usus sit pignoris gratia in Thamar cap. 38. Gen. quod trecentum & quinquaginta annos ante excidium Trojanum contigit, eum hallucinari patet.

(a) *Is aen te mercken dat hier voormaels de ringen aen de vrouwen wierden gegeven niet om haer*

was een ander eeuw in dese saecken wijser,
:honck de bruyt een ring alleen van enckel yser,
t was gelijck geseyt dat haer gesette trou
liefde met verdragh, geduerigh wesen sou. (a)
vort dan niet vereyst, om wel te mogen leven,
eenigh dier juweel zijn penning uyt te geven;
wat het quistigh volck in dese saecke doet,
weelde, sotte pracht, of enckel overvloet.
uyloft kan bestaen oock sonder mooye dingen,
ouwe, sonder gout; de vrouwe sonder ringen:
perels om den arm en al het hals-cieraet
zijn de stijlen niet daer op de kamer staet. (b)

Twee

proncken, maer om datse daer mede versegelen
't gene sy in het huys wilden bewaren en toe-
n houden. Annulus uxori dabatur, inquit. Cle-
Alexand. in pædag. lib. 3. *cap.* 11. *non orna-*
atia, sed ut obsignaret quæ domi erant. Au-
inquit Tertull. de cultu fœm. 1. *nulla membra*
præter unicum digitum, quem sponsus oppigno-
pronubo annulo.
Tempore Plinii ferreus annulus sine gemma rei
itatem indicabat, materia ad constantiam spec-
forma ad rei perpetuitatem. Cypr. tract. de
c. 9. *Plin. lib.* 33. *cap.* 1.
Ringen en diergelijcke trou-panden en zijn
in de eygenschap des huwelijcks, het welck mits-
ck sonder deselve wel kan bestaen. Annulus,
&

Twee herten eens gesint, door reyne min gebonden,
Sijn al de werelt deur de rechte bruylof-gronden,
De waere liefde woont oock daer men niet en geeft,
De waere liefde blijft, oock daer men niet en heeft.
Hoort eenmael soete maeght, die niet en hebt te deelen,
Hoort vryster, niet geciert met hant en hals-juweelen,
Set maer in u gemoet wat hier het gout beduyt,
En siet, oock sonder meer, ghy zijt een weerde bruyt.
Het gout is maer een romp, en wat de lieden achten
Bestaet in losse waen, en dingen sonder krachten,
Daer is een innigh merck, een nutter binne-keest,
Ghy laet het plompe lijf, de kracht is in den geest.
Dus wie ghy wesen meught, en laet u niet gelusten
Met al te grooten kost u saecken uyt te rusten.
Het treckt een vreemt gevolgh, wanneer een moedig wijf
Hangt als een gants besterf aen haer uytwendigh lijf.
„Wie druck, of tegenspoet, en alle quade vlagen
„Wil met een sedigh hert geduerigh leeren dragen,
„Die maecke dat de geest hem stelle dese wet;
„Een tafel niet te breet, een keucken niet te vet,
„Kateylen niet te veel, of keurlick boven maten,
„Een kleet van goede stof, niet prachtigh uytgelaten,
„Geen huys, of huysgesin, als tot een nut gebruyck,
„Geen vleyer aen het oogh, geen slave voor den buyck;
„Een

& similia, non sunt de substantiâ matrimonii. Thuscus Card. conclus. 343. *Non monilibus, sed moribus.*
Het Fransche spreeckwoort, seyt wel: Anneau en main, honneur en vain.

„ Een mont die lecker is, een borst tot pracht genegen,
„ Sijn kanckers in de beurs, en eters van den segen;
„ Want alsje nu en dan in noot gedrongen zijt,
„ Soo valt 'et dubbel hart te leven nae den tijt;
„ Maer die hem kleyn gewent, al komt hy schoon te vallen,
„ Vint troost in zijn gemoet, en laet de spotters rallen;
„ Geen dingh en is hem nieu, als dat zijn groot beslagh
„ Is minder als het was, en lichter als het plagh.
„ Men acht een man beleeft die ketens, peerlen, ringen,
„ En alle nieuwe stof plagh in het huys te bringen,
„ Ten dienste van de pracht; men acht een man beleeft
„ Die sonder eynde koopt, en als gedurigh geeft;
„ Maer 't is een beter vrient die met gegronde reden,
„ En door een sedigh hert, en met bequame seden,
„ Het wacke vrouwen breyn so konstigh heeft bewraght,
„ Dat sy een rijcken steen, maer als een steen en acht,
„ Dat sy het joffer-tuygh en al de moye leuren,
„ Weet met een hoogh gemoet voor dat 'et is te keuren,
„ Dat sy het gantsche kraem, en al het poppe goet,
„ Kan stellen uyt den sin en treden met de voet."
Is 't niet een wonder stuck? die niet en kan verdragen,
De teerste van den hoop, wil sonder schricken wagen
Dat iemant met de priem, of ick en weet niet wat,
Haer drille door het oir, en maeck een open gat.
Is 't niet een selsaem ding? men quelt zijn eygen handen,
Men overlast den arm met ongewoone banden;
En, die van alle dwang was van te voren vry,
Begeeft haer, sonder noot, in stage slaverny.
Is 't niet een vreemde daet? men laet benaude prangen
Omtrent het swacke lijf en teere leden hangen,

[redacted]

Men acht geen ongemack, men draeght gewilligh pijn,
Wanneer het maer en dient om moy gekleet te zijn.
Ey wacht u, jonge vrouw, de leden in te binden,
En met een naeuwe praem te woelen en te winden,
Het ruym voor uwe vrucht van Gode toebereyt
En moet door enge dracht niet worden ingeleyt.
Een woort noch tot de pracht: gewis de rijcke steenen
En sijn u ciersel niet, gelijck de lieden meenen,
Waer toe in dit beslach soo grooten overdaet?
Blijft hier, en over al, blijft in de middel-maet.
Wat laet u sedigh hert de groote vlagge wayen?
Waerom een pleckigh kleet, gelijck de papegayen?
Waer toe is u het lijf behangen om end' om
Gelijck een Haeghsche pop, of als de pinxter-blom?
Ghy kont u, jonge vrou, ghy kont u, teere dieren,
Ghy kont op beter grondt u reyne leden cieren
Als door verwaende pracht: de luyster van de deught.
Die is de rechte kroon van uwe frisse jeught. (a)

Laet

(a) *Welcker verciering sy, niet die uytterlicke, met hayrvlechtinge, met gout ombangen of kleederen aendoen, maer de verborgen mensche des herten, die gelegen is in de onverdervelickheyt eens sachtmoedigen en stillen geests die kostelick is voor God*, 1 *Petr.* 3. 3.

Bene Guazzo *de superfluis ornamentis:* Offesa a Dio, Speranza a gli amanti, Ruina a gli mariti. *Ita ornanda mulier ut placeat viro, non ut suspecta fiat. Eras.*

Sit-

Laet voor een hellen steen uw goede gaven schijnen,
Voor perels reyne tucht, en schaemte voor rubynen,
Dat wit, dat edel root verciert u boven al;
Van daer is dat de siel voor eeuwigh blincken sal.

BRUYTS LYNWAERT.

De bruyt gaet onder dies met alle vlijt bedencken,
Wat in het tegendeel hier noodigh is te schencken;
En watse, nae den eysch, sal geven haren vrient
Dat hem en haer betaemt, en tot de saecken dient.
Sy meynt geen beter gaef hem toe te konnen passen,
Als linnen wel gereet en schoon voor al gewassen;
Dat schijnt, als of 't et sprack, dat sy een reyn gemoet
Hout voor haer weerste schat, en voor haer beste goet; *a*

Dat

Stude bonitate placere, non veste. Bernard. Pontan. *de amor. conjug. lib. 1. de lib. educand.*

Plura licet nostras commendent dona puellas,
Matronæ decus est una pudicitia.

Gregor. Nazianz. Mulierum ornamentum est morum probitate & elegantia florere; labiis, genis, oculis, vinculum injicere, pudicis tantum mulieribus oblectari &c.

Non tantum nitor vestimentorum, nec excellentia formæ, nec auri splendor ad laudem mulieris valet, quantum modestia ac studium honeste decoréque vivendi. Arist. in Oeconom. Ecce consentiunt in hoc Ethnici cum Christianis, Poëtæ cum Philosophis.

(a) *Color albus, primus est omnium colorum &* sim-

[redacted]

Dat sy voor alle tijt heeft eenmael uyt-gelesen.
Een onbeveynsden aert, een recht eenvoudigh
Dan noch, dat sy het vlas en haeren eygen
Stelt in de vrouwen-plicht een noodigh huys-ci
Wel aen ghy zijt de bruyt, de woorden zijn de
Van dat 'er is geschiet, de ringen zijn de pand
Van onverbroken trou. Dus, als ghy die bes
Soo spreeckt in u gemoet; 'k en ben mijn eyge
Nu vryers, scheyt 'er af; hier is niet meer te v
Neemt elders, gragen hoop, neemt elders uwe g
Hier dient niet meer gevraegt, niet meer te sijn g
Knap handen van de banck, dit vlees dat is verkoo
Hier raed' ick onse bruyt haer nu te willen mijd
Van naer het woeste velt, of in de duyn, te ri
Van elders, daer het valt, te komen op de
Van alderley gewoel, van uyt ter feeste gaen
De bruyloft is een mart, daer ieder zijne ware
Komt toonen voor het volck, komt veyligh op
Het beste van de kraem; daer licht een nieuw
Een ander bruyloft maeckt, en dese feeste s

Simplicitatem indicat, & ideò Deis (ut antiq dicabant) gratissimus. Hinc qui sacrificabant al duti erant. Unde Persius, quamvis albata Divet. Hierog. lib 2, cap. Des Lys.

(a) *Neque matrimonium qualecunque, nequ matrimonii violare permittitur. l. si uxor. §. ff. ad leg. Iul.*

bt u reyne trou aen uwen vrient gegeven,
in, tot zijnder eer, een afgesondert leven;
iout u van het volck, en hout de sinnen stil;
hebt van nu voortaen geen macht op uwen wil.
als een vrye maeght haer vint in alle feesten,
staet het vryen vry voor alle vrye geesten,
aer als de vrye jeught heeft eenmael uyt-gevrijt,
so is voortaen de maeght, haer eerste vryheyt quyt.
die niet veyl en hebt, en niet en weet te koopen,
m doch in het kraem, of aen de mert geloopen?
erom soo wijt gedwaelt? het gapen heeft gevaer,
blijft in u bevang, en neemt u saecken waer.
als een gunstigh quant wil steden ofte landen,
nigh schoon gebou, wil klippen aen de stranden,
schepen onder seyl op Thetis diepen kolck,
toonen door de verw, en toonen aen het volck,
et besyden af, en met de gansche krachten
hy al het werck voor eerst in zijn gedachten,
ckt hier een hoogen bergh, en daer een laeger dal,
maeckt een innigh beelt van dat hy maecken sal.
ent de bruyt te doen, sy dient haer af te scheyden
yterlick gewoel, sy dient haer aen te leyden
innigh overlegh, om soo te mogen sien
wat 'er dient gedaen en wat 'er sal geschiën.
et het gansche beelt van huys, en echte saecken
ren overslaen, jae met de sinnen maecken
kamer in de lucht, een wonderlick gebou,
leggen in den geest de gronden van de trou.
chter ongerijmt, dat hen de lieden binden
geheel beslagh, haer niet te laten vinden.

Daer

[redacted]

Daer Godes heyligh volk den naem des Heeren prijst
En met zijn heylsaem woort de swacke siele spijst
Een maeght, nu toebereyt om tot den man te treden
Behoeft geen kleyn behulp om veelerhande reden.
En hoe doch wort de mensch van swak geweldigh sterk
Als, door een reyn gebot, en in des Heeren kerck
Hoewel men uwen naem hoort klaer en open lesen,
Dat kan u, teere maeght, geen smaet of hinder wesen
De schrick in dit geval is enckel onverstant,
Nadien het gansche werck is buyten alle schant.
Wel laet dan, wie het wil, het onbedachte dwase
Haer quellen, sonder noot, in dese vyse-vasen;
Ghy helt naer uwen Godt in dit gewichtigh stuck
Wel doen, hoe dat het gaet, en baert geen ongeluc
Gebeurt 'et onder dies dat iemant uwe sinnen
Te voren heeft gepooght met vryen in te winnen,
Set desen uyt het hert, soo haest u rechterhant
Nu draeght van uwen vrient een naerder onderpan
Wacht u nae dese tijt van out gevry te spreken,
Of tot een hoogen lof van vryers uyt te breken;
„ Een die te grooten feest van oude liefde maeckt
„ Wijst met den vinger aen dat sy de nieuwe laeck
Daer was een schoone kerck, niet verre buyten Roome
Belommert met de scheem van groene myrte-boome
Hier stont een Venus in, door wie, gelijck het scheen
De geest wert omgekeert, en alle lust verdween.
Dies als een rijpe maeght nu af begon te keuren
De grillen van de jeught, en alle kintsche leuren,
Soo quamse tot het beelt, en bragt haer beste pop
En hingse voor het volck, en voor de goden op.

(

Een man, die van de ſtraet naer huys vertrecken ſou,
Vernam een vreemden ſnaeck ontrent zijn echte vrou.

Daer ſtont een Schilder by met handen vol pinceelen;
In midden op de vloer lagh keuſe van paneelen;
De man, in dit beſlagh, ſtaet lange tijt en peyſt,
Wat hier de vijſe grieck, of wat de ſchilder eyſt,
Hier ging de jonge wulp zijn tonge dus ontbinden.
Ick bidd' u, goede vrient, niet vreemt te willen vinden
Dat hier, beneven my, een geeſtigh ſchilder ſtaet,
Het ſtuck by ons beſtaen en is geen booſe daet.
Weet, dat ick overlang u vrouwe plagh te minnen,
Maer hebbe niet te min haer geenſins konnen winnen;
En, mits het weerde pant niet meer en is voor my,
Soo doe ick maer een eyſch van hare ſchildery
Alleen om deſe gunſt ben ick hier ingekomen,

En

[redacted]

En hebbe desen vrient tot mijnen dienst genom
Die sal de schilder zijn van die ick heb gevri
Indien ghy niet te wijs of niet te vijs en zijt
Mijns oordeels, dit versoeck behoort te zijn ge
Ten sy in u de nijt is meerder als de reden;
Noyt heeft 'et eenigh mensch gedient tot onge
Dat iemant vier of licht aen zijnen heert ontf
'k En weet (begon de man) van afgunst of benij
Ick weet dat u bedrijf my niet en staet te lijden
Sy, die ghy voor u siet, is mijn bescheyden
Niet voor een dertel oogh, of eenigh vreemt p
Gaet vry, gaet uwes weeghs, gaet elders henen
Voor u of uws-gelijck en is hier niet te mallen
Ghy, die nu eyscht het beelt van dit mijn echt
Mocht, als 'et u beviel, eens komen om he
Daer ging de lincker heen met gramschap aengeste
Maer seg, had oock de man gelijck om soo te spr
Voor my, ick segge jae; en nae dat ick het
Soo past op dit bejagh een harder woort als
En desen onverlet, en is 'et geensins wonder,
Indien de goede man heeft even in 't bysonder
Het onvoorsichtigh wijf een eygen les gedaen,
Om datse desen eysch scheen toe te willen sta
Men weet van overlang, hoe dese rancken strec
Of om de vuyle lust van iemant op te wecken;
Of, soo te vreesen staet, tot noch een slimme
Aen menigh eerbaer hert noch heden onbeken
Soo magh dan onse bruyt de vreemde jonge lied
Niet meer te spraeke staen, noch voorder gunste bi
Die vryheyt is geweest, sy moet oock even d
Niet al te gunstigh zijn haer ondertrouden m

Ontfangt een korte les, hier nut te zijn geweten,
De bruyt in haeren tijt en moet geen vryster heten,
En magh geen vrouwe zijn, wie dat 'et oock gebiet,
„ De bruyt, een teer gewas, is kruyt en raeckt my niet."
Gelijck het schemer-licht, dat met bedeckte stralen
Ontrent den dageraet komt op der aerden dalen,
Geen nacht en is genaemt, geen dagh en wort geseyt,
Maer iet, dat by gevolgh ons tot den dage leyt,
Soo staet 'et met de bruyt; sy moet geen vrouwe wesen,
Tot dat haer gulde son is hooger opgeresen;
Sy moet geen stille nacht, geen droeve vryster zijn,
Om datse korts verwacht een volle sonne-schijn.
Of, als een frisse roos, die niet en is ontloken,
Van boven evenwel een weynigh uitgebroken,
Toont aen den hovenier een aerdigh purper-root,
En hout des niettemin gesloten haeren schoot;
Soo dient, na mijn begrijp, soo dient de bruyt te leven;
Beleefheyt sonder meer, beloven sonder geven;
Niet al te sachten oir, niet al te stueren kop;
Geen openbare roos, geen toegesloten knop.
Hoewel dan onse maeght heeft eenigh pant ontfangen,
En dat 'er ringen selfs haer om de vingers hangen,
Noch is dan evenwel haer maeghdelicke blom,
Niet in de vollen macht van haren bruydegom. (a)
Leert

(a) *De Bruydegom en heeft geen macht over de Bruyt.* Bodin. de la Repub. lib. 1. cap. 3. nous n'entendons que la fiancée soit soubjecte au fiancé. *Idque jure civili decisum est l. 4. ff. de cond. & demonst. l. ea quæ C. ad municipalem.* & ne peut le fiancé mettre la main sus elle, ce qui est permis au mari de droict civil & Canon.

Leert hier, besette maeght, op vaste gronden wet
Wie vrouw, en wie de bruyt met reden-wort gehet
Op datje by gevolgh hier uyt besluyten meught,
Wie nu, wie naederhant heeft macht van uwe jeu
't Is vry een wijt verschil in echten staet te wesen
Of voor de bruyt alleen te worden opgelesen;
Het wijf doet overal, nae dat de man gebiet;
Want die eens vrouwe wort en is haer eygen nie
't Is anders met de bruyt; die heeft, op vaste red
Als noch de volle macht van haere teere leden,
Jae moet hier wederstaen den wil van haren vrie
Indien hy komen wil, daer niet gekomen dient.
Om dan, tot meerder licht, een vasten peyl te set
Hoe lang een jonge maeght is buyten echte wetten
Soo neemt van onse pen een droevigh ongeval,
Dat aen de jonge bruyt haer palen wijsen sal.
Een rustigh jongh-gesel, geboren in de landen,
Daer ieder huysgesin belent in eyge stranden,
Kreeg, naer een lang gevry, de dochter van de Sc
En voer nae seker dorp, om daer te zijn ge
Soo haest de snelle schuyt is aen het landt gedr
Gaet yder nae de kerck, en hoort den segen
Daer staet de jongeling, en biet zijn recht
En krijght in tegendeel een gunstigh wederp
De Gods-dienst is gedaen; men gaet de bruyt
Om weder uyt de kerck, en van het lant te sch

non. *Bald.* & *Cyn. in l. raptores C. de Episc.*
1. 1. *quaest.* 2. *C. de raptu virg. c. duo* 33.
stitut. 7. *qu.* 1.

Daer komt het ganſche dorp gedrongen nae de ſchuyt,
Tot ſich de nieuwe man ging ſetten by de bruyt.
Doen ging het ſeyltjen op. De jonge luyden ſpelen,
Een deel verheught de bruyt, en ſingt met helle kelen,
Een deel ſit in gepeys, en rekent in den geeſt,
Hoe menigh ſoet gevry wil rijſen uyt de feeſt.
Soo doende raeckt de ſchuyt tot midden in de baren,
Daer is ſoo veel geſeylt, gelijck 'er is te varen,
Maer ſiet, de ganſche lucht verandert onder dies,
Daer rijſt een ſnelle wint, die bijſter vinnigh blies;
Die ſchufelt in het want, en doet het ſeyltje ſwellen,
Die roert het water om, ſoo dat de boorden hellen,

Die perſt geduerigh aen. Daer ſwapt het ſchuytjen om;
Daer leyt de jonge bruyt met haren bruydegom;

Daer krielt 'et over-hoop, daer gaet 'et op een kermen,
Daer wil het jonge volck sich voor de doot beschermen,
De vryer met gewelt, de vryster met geschrey,
Maer 't is om niet gewoelt, sy blijven alle bey.
Men vont het lieve paar, nu van de doot bevochten,
Geschakelt metten arm, en over een gevlochten,
In plaetse van het bed, is haere doot gemeen,
Sy mengen in den stroom de sielen onder een.
Eylaes! de maeghde-palm, die by de jonge dieren
Te samen is gebraght, om hare bruyt te cieren,
Dient tot een ander feest, en wert daer allegaer
Met tranen eerst bespoeyt, gevlochten om de baer.
Het dacht de vrienden goet, dat bey de doode lijven
In eenen aerden hoop begraven souden blijven;
En, waer 'et met 'et lijck nae mijnen sin gegaen,
Daer sou een kleyn gedicht ontrent den grave staen.
Hier leyt en man en wijf begraven aen der beyden,
Op eenen dagh gepaert, op eenen dagh gescheyden,
Het water heeft de vreught van haere feest belet,
Het aertrijck was beleeft, en werd haer bruylofs-bed.
Het graf is nauw gevult, men raest 'er om te deelen,
De rouw en al de feest verandert in krakeelen;
De vader van de bruyt, minst soo het scheen gegoet,
Seyt, dat hy voor een helft in alles komen moet.
De vrienden van den man, hier tegen aen gedreven,
Sijn anders van beraet, en meynen niet te geven;
Een ieder drijft het zijn, als met geheele kracht,
Soo dat het nieu geschil wort aen het Hof gebracht.
Daer gaet 'et harder aen; het Hof belast te schrijven
Wat yder dienstigh acht om sijn gedingh te stijven.

Het

Het maegschap van de bruyt seyt met een vollen mont,
Dat willen, sonder meer, volmaeckt het echte bont. (*a*)
Seyt, dat van ouden tijt na recht van alle landen,
Twee herten eens gesint zijn vast in echte banden,
Seyt, dat de jonge bruyt, oock midden in de trou:
Kan zijn, in volle daet, een maeght, en echte vrou. (*b*)
Seyt, dat dit groote werck niet toe en is te schrijven
Aen, ick en weet niet wat, het mengen van de lijven:
Maer dat de weerde trou haer gantsche volheyt siet,
Wanneer een reyne siel haer wederpaer geniet. (*c*)
De Vader van de man is hier geweldigh tegen:
En meynt dat zijn gespreck vry meer behoort te wegen:
Roept dat een jonge bruyt dien naem geduerigh houd
Tot dat het sachte-dons haer naerder heeft getrout. (*d*)

Roept

(a) *Solus consensus sufficit absque aliis omnibus; & alia omnia sine consensu sunt nihil. Alberic. Gentil. lib. 2. de Nupt. cap. 6.*

(b) *Non defloratio virginitatis, sed pactio conjugalis, facit conjugium. Ambros.*

(c) *Hæc societas de corporibus, contrahitur contrahentium consensu, non corporibus. Alber. Gentil ibid.*

(d) *Bodin. lib. 1. de la Republ. cap. 3.* La pluspart de

Roept, dat dit seker gaet oock op den dagh van huyden,
Om dat voor eerst de bruyt sit by de jonge luyden,
  Roept, datse nimmermeer, als op den tweeden dagh,
  Haer by het echte volck aen tafel voegen magh.
Roept, dat de jonge maeght is datse was gebleven,
Jae niet van haere gunst als woorden heeft gegeven;
  En sluyt, dat haer geslaght maer woorden hebben moet,
  Geen vrientschap in het bed, geen maegschap in het goet.
Nae dat om dit geschil is menighmael gekeven,
Soo wert nae langen tijt het vonnis uytgegeven,
  Het Hof, nae rijp beraet, draeght hier in overeen,
  Dat 't een en 't ander goet is onder hen gemeen.
De reden dient 'er by. Des Heeren goeden segen
Verkondight in de kerck, en opentlick gekregen,
  Versegelt echte trou; soo dat men even dan
  Bekoomt een vollen naem van wijf en echte man.
Men siet dat Adam selfs, doen Eva was geschapen,
Haer voor zijn vrouwe kent, oock eerst was beslapen,

Hy

des Canonistes & Theologiens, qui s'en font croire en ceste matiere, ont tenu qu'il n'y a point de mariage entre l'homme & la femme, s'il n'est consommé de faict: ce que nos coustumes ont disertement articulé, quand il est question des profits de mariage, & de la communauté. *Vide multa pro hac opinione in summa Silvestrinâ verb. matrimonium. nu. 6. c. debitum de bigam. Lombard. in 4. Sententiar. distinct.* 30. *&* 37. *quæst.* 2. *Barbat. cons.* 2. *col.* 7. *gloss. un. ex. publico extr. de convers. conjug.*

Hy noemt haer voor den Heer zijn vleys en eygen been,
Oock eer het echte bed was onder hen gemeen.
Hier uyt dan, weerde maeght, kan ieder een bemercken
Dat eerstmael als de bruyt komt weder uyt 'er kercken,
Getrout voor al het volck, is op een vasten gront
En uyt haer eygen maght, en in het trou-verbont. (a)
'f schoon dan iemant pooght u in het hooft te steken,
oor God u man te zijn (gelijck de luyden spreken)
Eer dat ghy zijt getrout, om onder desen schijn
Te schuyven, eer het dient, u teere bed-gordijn,
hy staet op u verset, en toont, met goede reden,
'at by een ware maeght dit niet en dient geleden;

Segt

(a) *Senatus hic bonorum communionem decrevit, cum im per conjunctionem illam conjugalem in facie Eccle- e ritè perac̃tam, individua ac indissolubilis vita facie- s contracta sit, ut non jam amplius sponsus & spon- , sed reverâ maritus & uxor effecti essent, nec ad nculum matrimonii stabiliendum quidquam per concu- tum seu copulam carnalem adjici possit, meritò etiam cietas bonorum jam ab eo ipso tempore incboata ac in- cta censeri debet, quod ut sacris litteris consonum, a & expresso jure civili statutum est, l. cum fuerit. 5. ff. de conditio. & demonst. l. nupt. de R. I. l. san- imus 24. verb. sed ex quo vota nuptiarum re ipsa pro- essĕrint. C. de nupt. Neost. rer. jud. obser. 15. & 16. ubi tres conformes casus ex intervallo ita decisos memorat.*

[redacted]

Segt dat de reyne min noyt worstelt tege
En, schoon hy 't anders drijft, gelooft 'et ni
Hier dient ghy bruydegom voor al te sijn ge
Om hier voor uwen tijd geen vier te willen
Ghy hebt van heden af als pantschap aen
Maer noch geen volle maght het pant te v
Ghy, die dit acht te denn, gaet leest de Rooms
En leert dat Keysers selfs op uwe saecken l
Want soo een dertel quant sijn eygen bruyt v
Daer is geen twijfel aen, hy wort om hals ge
Daer was een out gebruyck in alle loots che
Wanneer een jonge maeght haer trouwe ging
Dat jae de lieve bruyt, oock van den e
Wert aen den jong gesel ten vollen toeg
Hy moest het weerde pant met alle vlijt be
En, door besette tucht, ter rechter ure sp
Ter eeren van de trou, hy moest het we
Besitten sonder smaet, en houden buyten

(a) *Nonnullis sponsis tam impotens est ar nis, ut corpusculo puellari vim inferant.* . *Instit. Matr.*

(b) *Bodin de la Republ. lib.* 1. *cap.* 3. (dit il) avoit usé de main mise, & ravi sa doit estre puni capitalement en termes de l. *C. de Rapt. Alberic. Gentil. tractatu* *Bernardo.*

Siet, Iacob gaet alleen met Rachel aen der heyden,
En drijft het jonge vee door alle groene weyden,
  Sy bruyt, hy bruydegom; en des al niet te min,
  Hout alle tochten op, hout alle lusten in;
En, naer een lang gedult van seven gantsche jaren,
Soo vraeght hy om verlof om dan te mogen paren,
  Hy raeckt (ô reyn gemoet!) hy raeckt de maeghet niet,
  Tot hem de vader selfs zijn lieve Rachel biet.
Siet! wat verschilt de tijt. ô Die in onse dagen
Bestont een jonge bruyt den vryer op te dragen,
  Van dat de sonne rijst, tot aen den soeten slaep,
  Eylaes, wat soud' 'et zijn? een wollef by een schaep.
Ey waer is nu de sucht van reyne min gevloden?
Of woont het sedigh hert alleenlick by de Ioden,
  En niet in ons gewest? ey, matight uwen tocht,
  Wy zijn oock Godes erf, en dier genoegh gekocht.
Al die het reyne bont tot vuyle lusten drijven,
Die paren in het vlees, en niet als met de lijven;
  „ Maer die in rechte tucht beginnen haere feest,
  „ Die trouwen met de siel en wassen in den geest," (a)
Al is de bruyt verlooft, noch dienje niet te mallen;
Al is de schult gemaeckt, u tijt is niet vervallen;
  Dus houd u in den toom, en spaert u weerde lief,
  Een ondertroude bruyt een onverschenen brief.

De

(a) Aux mariages qui se font par volupté il n'y a communauté que des corps, mais en ceux que la sagesse a conjoints, il y a communication de vertu & toute pureté. *Philo. Iudeus lib. de Abr. Patriarch.*

De tijt snelt haren loop. Men gaet 'er overwegen,
Hoe dat 'et mette feest en gasten is gelegen,
En hoe men nooden moet, en wie, en wat getal,
En hoe men met 'er eer de bruyloft houden sal.
De saecke dient bedacht. Vraeght iemant mijn gevoelen?
Ick ben in dit geval een vyant van het woelen,
En van te grooten hoop, een vyant van den dranck,
Een vyant van geroep, en alle vuyl gesanck.
Indien het wesen moght, ons soude meest behagen
Een maeltijt sonder pracht, en voor de naeste magen, (a)
De beste bruyloft-feest die iemant houden magh
Bestaet in sedigh volck, en in een kleyn beslagh. (b)
Soo doende, wert het volck met drincken niet gequollen,
Daer hoort men geen gewagh van iemant op te vollen;

Daer

(a) *Quorsum attinent publica tumultuosaque convivia? Suavius est inter parentes, ac pauculos ex proximâ cognatione modestè sobrièque agitare nuptiale convivium. Erasm. de Christ. Matr.*

(b) *Nationes quædam nuptiis modum præscribunt, & certum numerum convivarum, nec male. Pisis statutum est quod non possint ad nuptias convocari nisi duodecim Dominæ, ut refert Bart. in l. inficiando. §. infans in fin. & 16. etiam Angel. ff. de furt. & Ioh. Ananias in c. ult. col. 10. vers. ex prædictis refert extr. de collu. detec. Francisc. Aret. in l. Patris & filii. ff. de Vulg. & Pupill.*

er hoort men geen geraes, geen roepén, geen ge-
dans, (a)
ch van de geyle jeught, noch van de droncke mans.
kan een teere maeght den echten staet beginnen.
te, met bescheyt, en ongestoorde sinnen;
er is het jonge paer en al het huys verlost
n moeyte, van geraes, en van de groote kost.
iiet een selsaem ding? het trouwen is gevonden
adeel van de lust, en alle snoode sonden,
des al niettemin waer eenigh mensche trout,
er schijnt 'et dat het vlees een nieuwe tempel bout. (b)
is een vreemt gebreck geslopen in de steden,
ijft van ouden tijt tot aen den dagh van heden,
weten, dat het volck in haere bruyloft-feest
oeyt wijder als het dient, en boven haren leest.
komt 'er menigh paer in duysent sware lasten,
llick om de vreught van vreemde bruyloft-gasten!
t is 'er menigh mensch, die uyt een hoogen moet
teert zijn innigh mergh tot aen het herten-bloet!
ckt 'et die het raeckt, in overdaet te trouwen
een quade voet om huys te blijven houwen;
't Is

Concilium Laodicenum can. 13. dissolutas cho-
? impudicas saltationes diserte improbat.

Chrysostomus graviter conqueritur, quod ipso
nuptiarum die puellæ animus tot undique fla-
um machinis impetatur, quod & Vives annotavit
s Christian. fem. 1. cap. 1.

E 5

't Is licht te veel gequist ten dienste van de jeught,
'T Is licht te veel gespilt in dese korte vreught.
Ghy siet, het groot beslagh is in der haest verdwenen,
En wat de feeste maeckt gaet met den speelman henen,
De vrienden zijn verstroyt, ach! ick en weet niet hoe,
Het gelt is uyt de beurs, en dickmael ondanck toe. (a)
Leert dan verkregen goet tot beter eynde sparen,
Laet pracht, laet overmoet, laet groote kosten varen;
Koopt huysraet om het gelt; en set den regel vast,
Dat op een goede saeck een goet beginsel past.
Doch soo ghy zijt verplicht aen veelderhande magen,
En dat u stijve beurs den last vermagh te dragen,
Soo wil ick uwe gunst niet binden aen getal,
Maer stell' een yder vry hoe verr' hy nooden sal.
Wie kan het echte volck, wie aen de jonge lieden
Benemen haer vermaeck, en harde tucht gebieden?
Het is van alle tijt, dat op den bruyloft-dagh
Een ieder wrolick zijn, en vrienden nooden magh. (b)

Maer

(a) *Het Frans spreeckwoort, seyt wale* Il n'y a si belle nopce, où il n'est un mal disné, *Nuptiæ sumptuosæ damnum sine honore conferunt. Bernard. in Epist. de Cur. & reg. rei famil.*

(b) In all nations the day of mariage was reputed the joyfullest day in al their life, therefore one saith that mariage signifies merrie-age because a play-fellow is come to make our age merrie. Mr. Smith. *in his prepar. to Mariag. Leges Licinia & Iulia in nuptiis lautiores quàm in aliis convivits*

sump-

jaet met goet beleyt, en laet de lieve gasten
mant in het feest met drincken overlasten,
out grilligh hant-gespel, en dertel ongelaet,
est nuchter in gebaer, en matigh in de praet.
lde keusche jeught verstaet de rechte gronden
n eerst over al de menschen dienstigh vonden
maecken eenigh feest, wanneerder iemant trout,
waerom dat men noch dit heeden onderhout.
y niet om den wijn, niet om de volle glasen,
n een los gewoel, niet om het dolle rasen,
om het naeste bloet te wijsen overhant
maegschap dat'er rijst uyt de desen nieuwen bant:
p dat yder wist, indien hy quam te sterven,
jn verspaerde goet eens soude mogen erven;
wie, te zijner tijt, en naer een droeven val,
huys, wanneer het wijckt, eens onderstutten sal.
Doch

*permittebant. Gell. lib. 2. cap. 24. ita La-
vocatis multis amicis ad convivium, nuptias fe-
ast. cap. 29. & apud Senecam indignantis ver-
, Nuptias clausa domo fecimus. lib. 7. cont. 6.
Non ob Lyai festivitatem conveniuntur propin-
nes, & amici; sed, cum matrimonii is finis
tus sit, ut alter conjugum in alterius familiam
ur, & soboles inde procedens jura tam agna-
m cognatis succedendi consequatur; consequens
omnia ex consensu totius familia, & presen-
ropinquis fiant. Annaeus Robert. rer. jud. lib.
a. vide Plutarch. lib. 4. Symb. quaest. 3.*

Staet op een ander tijt ons naerder af te male
Ghy keert u, snelle pen, keert eenmael w
En geeft doch eens de bruyt aen haren bru
Maek plaetse, nieusgier volck; de bruyt die gae
En laet, in volle trou, haer onder-trou verstęrken; (
Kniel neder, jonckgesel, kniel neder, teere
Hier wort op eene tijt u gants geluck gew
De Geesten, Godes heyr, die wonder reyne
Sijn self ontrent het werck, daer echte lieden par
Gods dienaer spreeckt het woort, de segen wo
Een ieder siet, en bid. Daer is de knoop
Roep bruyloft, soete jeught; de speel-genoote
En stroyen al het huys met nieu geplukte blo
Met vers gelesen groen, met jeugdigh maeghd
En vlechten na den eysch een kransje voor

(a) *Aspice virginem illam, quam Pater*
euntem die celebri, comitante populo. Quintil
307.

(b) *Unde sufficiant ad felicitatem matrimo*
randam, quod Ecclesia conciliat, & confir
tum, obsignatum Angeli renuntiant, pater r
buit. Tertul. lib. 2. ad uxorem. Publica
ane, quasi Deo ipso per os Ministri sui loque
tantibus Angelis & hominibus, copulantur;
hac Deo consecretur individuae consuetudinis
Ioachim. à Beust tract. de Matr. in praefat.

Noch is 'et niet genoegh; men hangt er groene kroonen
Daer haer het weerde pant sal aen den dis vertoonen,
De solder, en de balck, de mueren en het bed,
Sijn met gestreckte palm aen alle kant beset.
Een maeght kan over al een groene krans verwerven,
En dan wanneerse trout, en alse komt te sterven,
Wel aen, geswinde pen, ter eeren van de bruyt,
Koom seg ons; wat de dracht van kronen hier beduyt.
Het is van ouden tijt, dat tweederhande luyden
Sijn kroonen toegestaen van loof en groene kruyden;
Een Priester, totten dienst van eenigh godt gewijt,
Ontfing een groene krans ontrent den offer-tijt.
Een held, wiens edel sweert den vyant had' geslagen,
Kreegh even dese maght een kroon te mogen dragen;
Kreegh oorlof met de koets te rennen door de stad,
Geciert met eycken-loof, of met een lauwer-blad.
Hier uyt (gelijck het schijnt) is dese vont genomen,
Dat oock de groene-krans is tot de bruyt gekomen:
En als men met bescheyt de saecken ondertast,
De kroone wort de bruyt te rechte toegepast.
Voor eerst om dat de maeght, die hare jonge leden,
Gaet, uyt een reyn gemoet, aen haren man besteden,
Niet meer is, datse was; niet meer is aen de jeught;
Maer offert aen de trou, maer offert aen de deught.
Een vers, een jeudigh lijf, in geen bedrogh gevonden,
Gaef, suyver, onbesmet, fris, nughter, ongeschonden,
Dat niemant naderhant, dat niemant raken moet
Als een, aen wie de maeght haer reynen offer doet.
Siet hier, ghy die het raeckt, het wit van eerlick trouwen,
Het is een vast besluyt, om God een huys te bouwen.

Het is een vast besluyt, een seker oogh-gemerck,
U vrucht te brengen op tot Godes offer-werck;
Het is op datje moght, door wettigh t'samen paren,
Een onbevleckten geest in reyne tucht bewaren;
Het is op datje moght in uwe domme jeught
Te beter, door behulp, u geven tot de deught;
Het is de gulle sucht haer rechte wit te leeren.
Het is de quade lust tot goeden eynde keeren,
Het is, te zijner tijt, het ongetoomde vleys
Te geven zijn behoef, maer nae den rechten eys. (a)
Het is een vast besluyt, voor eeuwigh af te sweeren
Al wat de jonckheyt leert, en uyt de borst te weeren
Al wat 'er eenighsins een reynen geest bevleckt,
Al wat 'er eenighsins tot snoode nucken streckt.
Het is een vast besluyt de sinnen in te binden,
En niet te laeten gaen met alderhande winden,
Daer ons de werelt treckt; het is een vast besluyt
De tucht te laeten in, de lust te jagen uyt.
Ten tweeden, nu de maeght van alderhande tochten
Is dickmael aengeranst, is dickmael aengevochten,
En heeft des niet te min, lust, krevel, vuylen brant,
En alle slim gewoel gehouden in den bant,
Soo eyst de reden selfs, dat segen-rijcke kroonen
Haer sijgen om het hooft, om haere deught te loonen,
En datse van het volck wort over al begroet,
Gelijck men in 't gemeen een overwinner doet.

Be-

(a) *Conjugium bene utitur libidinis malo. Augustin. lib. 3. contra Julian.*

Bedenckt dan, jonge bruyt, wat heden is begonnen,
Ghy hebt in uwe jeught de lusten overwonnen,
  Nu krijghje meerder hulp te staen in desen strijt;
  Dus blijft in ware trou de trouwe toegewijt.
Dit wesen vordert meer, als met den man te spelen,
Of iet, dat u gelijckt, in lust te mogen telen;
  Want soo die weerde plicht alleen hier in bestont,
  Soo waer oock in het bos een wettigh trou-verbont.
Wel-aen dan, jonge bruyt, koomt, met gesette seden;
Koomt, met een suyver hert, in uwe kamer treden;
  Doet, uyt een reyne sucht, de lusten in den ban,
  En wort nae dese kroon, de kroone van den man. (*a*).
De feest gaet haren gang. Hier soeck ick niet te weten
Noch wat 'er wort gedient, noch wat de gasten eten,
  Noch of de schotels dicht en op haer reke staen,
  Noch wieder met de bruyt sal aen de tafel gaen:
Ick laete, die het wil, hier op de sinnen breken,
Ick laete, die het lust, van diepe glasen spreken,
  Een dingh is hier alleen te nemen in beraet,
  Waerom doch voor de bruyt een hof op tafel staet.
Segg' reden mijn vernuft. Daer zijn verscheyde saecken
Die hier te wegen zijn, en desen handel raecken,
  Hoort, wat ons best bevalt. Het is een groote lof
  Dat vrouwen zijn gelijck een toegesloten hof, (*b*)
Dat

(a) *Uxor bona benedictio, auxilium, corona viri, quietis columna; Castum. nupt. num.* 13.

(b) *Mijn suster lieve Bruyt, ghy zijt een beslo-ten Hof, een verseghelde Bornput. Hooghliedt Salom.* 4. 12.

Dat vrouwen zijn gelijck als boomgaerts voor de mannen,
Daer snoepers, vuyl gespuys, zijn eeuwigh uyt gebannen;
En, om dit aen de bruyt te prenten in den geest,
Soo wort een hof gestelt te midden in de feest.
Wat hooger, snelle pen, laet u wat hooger rijsen,
Ghy sult een beter gront hier over konnen wijsen:
Het eerste trou-verbont is in het groene velt,
Is in het schoon prieel van Eden ingestelt;
Daer is in ouden tijt het reyne bed gevonden,
Daer is het eerste paer in echten staet gebonden
Tot onderling behulp; daer heeft de groote God
Gegeven aen het wijf het eerste trou-gebod;
Daer is de man gelast op zijn beroep te passen,
Soo dat de gansche trou is in den hof gewassen,
Is uyt den hof gevloeyt, en siet! des Heeren woort
Gesproken in den hof, brengt staege vruchten voort;
Als dan een jonge bruyt siet op de tafel setten
Den hof, en zijn gevolgh; sy dient 'er op te letten,
Sy moet gedachtigh zijn wie eerst het trouwen vont,
En wat 'er noodigh is ontrent het groot verbont.
Maer, wat een groot gewoel! wat salder noch gebeuren?
Men siet de jonge bruyt van alle kanten sleuren,
En trecken van het volck, en hier, en weder daer,
Het schijnt als of de maeght een krijghs-gevangen waer.
Ey! laet ons, mijn vernuft, een weynigh overwegen
Van waer het vreemt geraes zijn oorsprong heeft gekregen.
„'t Is dienstigh aengemerckt, en aft te zijn gemaelt,
„ Hoe lang een oude feyl ontrent de menschen dwaelt."
Men hout dat dese greep uyt Romen is gekomen,
Van dat haer eerste jeught de maeghden heeft genomen,

Van

Van dat haer eerste Vorst de vryers gaf de loos,
Waer op doen yder man een eygen vrouwe koos.
Is 't niet een selsaem ding? 't is duysent jaer geleden
En duysent boven dat, en siet! in onse steden
Wert, oock tot heden toe, de bruyt om her geruckt,
Om dat eens vrouwe-kracht te Romen is geluckt.
Ick bidde wat ick mach, houd stille, rouwe gasten,
Ten staet u geensins vry soo grillighaen te tasten
Een die u niet en raeckt, een die nu is gevrijt,
En door de vaste trou een ander toegewijt.
Wat gaet de Zeeuwen aen met Romen aen te spannen?
Wat roert ons eenigh volck by vonnis uytgebannen?
Wegh met dat oude vuyl. In Zeelandt is de bruyt
Geen ruyters eygen slaef, geen roovers eygen buyt.
Ten heeft doch geen bescheyt so grooten woel te maecken,
Het weerde trou-verbont is van de goede saecken
Daer niemant in en treet als met een vryen wil,
Dus laet het slim gebruyck, en weest doch eenmael stil.
Ghy zijt een eygen volck van Gode vrygelaten,
Dus laet u sedigh hert de vreemde rancken haten,
Komt voeght u nae den tijt, en weest niet langer dwaes;
Ontrent een deftigh werck en dient geen mal geraes.
Maer siet! de stille nacht koomt sachtjens aengevlogen,
En heeft een duyster kleet om onse kim getogen,
Men siet geen lichte maen, geen stralen van den dagh,
De schaemte van de bruyt vint daerse schuylen magh. (a)

Dat

(a) *Noctu aut vespertino crepusculo illa sponsæ deductio apud veteres fiebat, vel propter verecundiam, ut.*

[redacted]

Dat hier geen dertel wicht, met onbeschofte streken
En maecke voor de deur te tieren, of te spreken;
Geen speelman, geen geroep, geen sang en doe belet; (o
De bruyt, en haer gevolgh, doet binnen haer gebet

Reyn Wesen, Eeuwigh God, die van den aenbeginne
Hebt in den mensch geplant de sucht tot echte minne;
Hebt in den man geleyt de gronden van de trou,
En nae den man geneyght de sinnen van de vro
Reyn Wesen, Suyver Lam, die uyt een maeght geboren
Hebt tot het diep geheym den echten staet gekoren,
Hebt, als een eygen bruyt, getrout u weerde kerck,
En aen de trou gejont dijn eerste wonder-werck.
Reyn Wesen, Heyligh Vyer, die met bedeckte stralen
Komt sijgen uyt de lucht, komt in de menschen dalen;
En suyvert aen de siel al wat 'er is bevleckt,
Al wat 'er uyt het vleas verkeerde lusten treckt.
Reyn Wesen, Eeuwigh God, wy strecken onse leden
Tot dijnen hoogen throon, wy storten huys-gebeden,

E

ut Plutarch. in problemat. vel si quid deforme, i
tegeretur. Constan. tract. de nup. hinc Catullus:
Vesper adest, juvenes, consurgite; vesper Olymp
Exspectata diu — &c.
Fax etiam nuptialis rapi solita (auctore Festo) i
eundem effectum.

(a) *De strepitu qui prima nocte ad thalami fore*
excitabatur, de versibus fescininis ibi decantatis, &
aliis bujusmodi vide Hotom. in observat. qui ad m
torem nuptiar. pertinent. cap. 31. num. 4.

En reepen om behulp op onsen bruylofs-dagh.
Ten eynde dit beroep ons saligh wesen magh.
Geef eerst, genadigh God, dat wy ter weder-sijden,
Tot onderlingen troost, u soeten naem belijden,
Eenparigh van gemoet; geeft ons een sachten geest,
Die zijnen Heylant lieft, en zijnen Schepper vreest.
Leert ons tot aller stont u vaderlijcke slagen
Met nederigh gedult en sonder morren dragen
Ten-eynd het sondigh vlees en alle slim bejagh
Sich onder dijne wet geduerigh buygen mag.
Laet geen verkeerde sucht door onse kamer dwalen,
Laet geenen vuylen brant ons in de leden malen;
Bevrijd ons van de twist en alle stuer gebaer;
Geeft ieder volle lust ontrent zijn wederpaer;
Laet over ons bedrijf u gunste neder sygen:
Soo dat wy nimmermeer van dijnen segen swygen;
Doch geeft ons evenwel geen meerder ommeslagh
Als ons en ons gesin ten goede dienen magh.
Wy bidden, lieve God, niet om een aerds genoegen,
Maer dat sich onse wil nae dijne moghte voegen;
Behoed ons voor gebreck, en grooten overvloet;
Maer gunt ons dynen troost; soo wert het bitter soet.
Doch, soo het wesen mocht, een deel van dijnen segen,
Dat wy tot onser vreught gewenste vruchten kregen;
Soo wiltse van der jeught begaven met verstant
Ten dienste van de kerck, of van het vader-lant,
En wil des niettemin in ons den geest verwecken
Om onder dijne vrees han op te mogen trecken,
Ten eynde, voor besluyt, en ons en hun gelijck
In Christo sy bereyt het eeuwigh Koninckrijck.

Vrien-

Vriendinnen, met verlof; ick bidde, ruymt de kam
Hier is nu weynig volcks en stilte vry bequamer
Als eenigh groot gewoel. De bruyt treet aen het be
Nu moeder, sluyt de deur, en draeght de sleutel m
U is nu, bruydegom, volkomen recht geboren,
Genaeckt u weerde pant, van duysent uytgekoren,
Begroet u weder-helft, niet met een geyle mo
Maer uyt een sedigh hert, en yder woort een pont. (
Mijne herten soete wensch, van Gode my gegeven
Tot lust en soete vreught in dit gesellig leven;
Mijn troost, mijn ander ick, gehecht in mijn gem
Meer als mijn vader selfs en al het naeste bloet.
Gewenste bed-genoot, verkoren boven allen,
Ten lesten sydy mijn, mijn sydy toegevallen,
Wy zijn van nu voortaen, wy twee en zijn maer ee
Wat eerstmael eygen was, is even nu gemeen;
Wy zijn door echte trou, en op gewisse gronden,
Ons leven-dagen lang te samen ingebonden;

S

(a) *Vel Ischomachus apud Xenophontem de admini domest. hujusmodi ferè colloquium cum uxore insti it, quo sese mutui officii admonent conjuges, idq sub ipsum initium matrimonii. Vide Xenophont. li 5. Scio non defuturos, inquit Erasmus, qui sibi be li videntur ac festivi, quibus hæc talia absurda v debuntur, sed valeant illi sine Christo belli.* 1 *Christ. matrim.*

Chrysost. in Genes. Homil. 37.

Soo dient dan overhant dit jock alsoo versacht
Dat ons geheele sucht tot vrede sy gebracht.
Indien wy door de trou in rechte liefde paren,
Wat quaet sal immermeer ons mogen wedervaren,
Wat sal ons hinder doen, of brengen in den druck?
Twee herten eens gesint zijn boven ongeluck. (a)
Schrijft dit in u gemoet; waer dat gehoude lieden
Sich vieren overhant, en waere gunste bieden,
Daer is een goede geest met alle segen by.
En maeckt het echte paer van alle plagen vry;
Daer wort het gantsch gesin, kint, boden, nichten, neven,
Als door een vast gevolgh, tot soete rust gedreven;
Daer wert 'et innigh hert gesuyvert van den haet,
Daer vloeyt 'et altemael van enckel honigh-raet.

Komt

(a) *Quando concordia, pax, & vinculum dilectionis cum muliere & viro fuerit, omnia simul affluunt bona, & nullis insidiis expositi sunt, magno & inexpugnabili muro circumdati; hoc juxta Dei sententiam eos fortiores reddit; hoc omnibus divitiis & abundantiâ eos magis locupletabit, hoc supernam gloriam iis conferet, hoc & Dei benevolentiam iis ubertim conciliabit. Proinde, inquit, oro ne quid illis praeferendum existimemus, sed omnia faciamus & agamus, ita ut tranquillitas & pax sit cohabitantibus; tunc autem & filii qui nascuntur, & servi & tota undequaque domus virtute florebit, eritque multiplex rerum prosperitas.*

En evenwel nochtans soo sullen alle saecken
Ons in gemeene plicht, en niet als eygen, raecken,
En dat op desen voet; een ieder in het sijn,
En even ondermengt als 't water en de wijn. (*a*)
Het stuck aldus beleyt, sal ieder zijn betrouwen
Dan vorder op den Heer en zijn beloften bouwen;
En schoon daer onweer rijst, en stuere vlagen maeckt,
't Is God, de groote Vorst, die voor de sijnen waeckt (*b*)
En als het schoon gebeurt dat Godt in onse tijden
Sent vaderlicke tucht, sent eenigh bitter lijden,

Ten

In familia dispertita sunt officia: suntque alia viri, alia uxoris propria, externa negotia viro permitte. Greger. Nazianz. ad Olymp.

(a) *Presunt conjuges sibi mutuò, sua in commune conferentes: ob eamque causam suavitas in hac tali amicitia inest, utilitasque maxima. Aristot. Eth. lib. 8. cap. 12.*

(b) Die tot Godt komt, moet gelooven, dat Godt is, en dat hy de gene die Godt soecken loont. Hebr. 11. 6.

De hant onses Godts is ten besten boven allen die hem soecken, Esra. 8. 22.

De wandelinge sy sonder gierigheyt, weest te vreden met het tegenwoordige; want hy heeft geseyt: Ick en sal u niet begeven, noch en sal u niet verlaten. Hebr. 13. 5.

Ten dient ons evenwel niet tot een droev
 Het eynd is enkel heyl, het eynde recht
Al wat de jeught besit verandert met de jar
De lust gaet haeren gang, laet ons in liefde
 Niet op een schoone verf, niet op het lij
 Maer op het innigh goet, het ware trou-v
Laet vrede, soet beleyt, en minnelijcke sed
Meer trecken ons gemoet, als opgepronckte
 Laet Godt doch boven al ons zijn de gro
 Hy is op wien het oogh in allen dient ges
Het eynde van de trou is kinders op te we
Daer moet geen reyne min tot quade lusten
 Dus laet de weerde trou, versegelt met
 Ons brengen uyt den brant, en leyden tot
Dat zijn tot onsen troost de vaste bruylofs-
Waer op de losse jeught moet werden ingebo
 Hy vint sich buyten spoor, wie hier te v
 ,, Al wat ten goede streckt bewaert de mi
Dit magh de jonge bruyt een weynigh overle
En weder, als het dient, haer tegen-reden
 Behoeder mijner jeught, van Gode my
 In wien mijn reyne ziel alleen vernoegen
Ontfangt u jonge bruit, en dese teere leder
Die ick aen u alleen nae desen sal besteden

(b) U sal een licht in de duysternisse op
de uwe donckerheydt sal zijn als de midd
58. 10.

Ontfangt u wederhelft, u lot, u echte wijf,
Ontfangt in uwen schoot een ongeschonden lijf, (a)
en lichaem sonder vleck, een kuys, een eerbaer wesen,
en roose metten dau, by niemant oyt gelesen,
By niemant aengeroert; ontfangt doch boven al
Een toegenegen hert dat in u leven sal,
at uyt zijn gantsche lust, en met geheele krachten,
ot u vermaeck alleen sal drijven zijn gedachten;
Sal woonen met den geest in u mijn even-beelt,
Soo lang een kleyne lucht in desen boesem speelt.
hy, stiert my niet alleen tot huyselicke saecken,
Maer leert my boven al tot onsen Godt genaecken, (b)
Leert my te buyten gaen, en treden met den voet
Al wat ons ydel vlees leyt van het waere goet.
Leert my voor alle ding door vriendelick vermanen,
Te scheyden mijn gemoet van alle sotte wanen;
Dat sal in desen geest ontsteken meerder vonck
Dan of my eenigh mensch de gansche werelt schonck.
„Twee zielen eens gesint, om God te willen eeren,
„En konnen nimmermeer van haere liefde keeren;
„Want als het nietigh schoon sal van de leden gaen,
„Dan sal de ware min op vaste gronden staen."
O goet,

(a) *Bene agitur cum virgo ad maritum novum adfert bonam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Apuleii Apo. 2.*

(b) *Dirige quam diligis. Uxor recte divinæ & humanæ rei socia dicitur l. adversus. C. de crimine expilat. hered.*

O goet, ô soet begin! ô vreught, ô hemels leven!
O! dat een yder poogh een sachte spoor te geven
  Aen zijn bescheyden deel, op dat in alle vlijt
  Al wat ten quade streckt van beyde sy gemijt.
Wat is 'er beter ding als met gesette reden,
Door heus en rijp gespreck, en even door gebeden,
  De sinnen over hant te voegen nae de leer,
  En met gelijcke sucht te treden voor den Heer?
Wat is 'er quader slagh, als sonder tegenspreken
De sonden aen te sien, en alle siel-gebreken
  Te dulden in de borst van uwen weerden vrient,
  Die uyt de modder-kuyl voor al getogen dient?
Hoe kan 'et harder leet, of droever stuck gebeuren,
Als twee, die eenigh zijn, van een te laten scheuren;
  Soo dat (ô selsaem ding!) een vlees sou moeten zijn,
  Ten deel in alle vreught, ten deel in alle pijn.
Pooght, man en vrouwe, pooght, oock met gestorte tranen,
U lieve wederhelft tot deughden op te manen;
  Pooght met u gantsche kracht te weeren uyt 'er hel
  U weerde jock-genoot, u diere bed-gesel.
't Is beter, die men lieft, zijn feylen aen te wijsen,
Als, door een sot gevley, een quaden aert te prijsen.
  De tucht, al valtse swaer, is enckel vriende-werck,
  Een onderling vermaen, een huyselijcke kerck.

* * *

Com-

juàm sano sobrioque judicio coiit legitimum ma- nium, proximum erit dare operam ut inter con- s coalescat ac roboretur mutua benevolentia tas, qua sponsus prosequitur sponsam, facilè pe- , ut puellæ mores ad tempus aut ferat, aut co- : rursum puella, si ad sponsum attulerit amorem galem cum decenti reverentia conjunctum, non marito reluctabitur, sed obsecundans ac cedens, levinciet illius animum.

abent & dulcissimarum rerum initia quandam su- molestiam, velut acerbitatem quandam progressu ris in dulcorem abituram: quid vino suavius? uva est primum acerba. Proinde qui statim us à virgine, cujus acerbitatem ferre non pos- nihilo consultiùs faciunt, quàm si quis gustatam immaturam, offensus acore, contemnat, aliisque suavitatem relinquat. Exspectas musta vina mpore deponant austeritatem. Exspecta & tu donec nova nupta maturescat. Sic habet rum humanarum, ut nihil voluerit esse tam in aliquid aloës admiscuerit.

& adolescentes, nondum multo rerum usu uiddam ferox & insolentius, quod paulatim scit. Proinde puellæ, quæ protinus offensæ sponsis suis, & simultatem suscipiunt, non sulté faciunt, quàm si quis apis ictum el aliis relinquat. Gratissima rosa de

inis nascitur. Nullus exscindit rosariu[m ob a-] culeo, sed fructûs amore quod molestum est dissimula[t]. Plurimùm autem faciet ad confirmandam amicitiam perpetua quædam morum comitas, sic temperata inter blanditiem & austeritatem, ut nec reverentiam tollat, nec consuetudinis jucunditatem vitiet.

Quamquam autem oportet mutuum esse obsequium, tamen præscribit hoc tum natura, tum Sacrarum Literarum auctoritas, ut mulier obsecundet viro potius, quàm vir uxori. Apostolus enim maritis charitatem & comitatem præscribit, mulieribus autem obedientiam & obsequium. Erasm. de Christ. matrim. Institut.

Kort begrijp van de plichten des houwelijcks.

Nae dat nu het wettelijck houwelijck met wel[...] dachten voor-raet en gesont oordeel voltrocken [...] de naeste betrachtinge moet zijn, te besorgen da[t] onderlinge liefde en goetwilligheyt tusschen de [...] getroude meer en meer aengroeye, versterckt w[...] en wel beklijve.

Gelijck de ernstige liefde, die de jonge m[...] beminde bruyt is toe-dragende, lichtelick dat te wege breegt, dat hy haere seeden (die hem e[...] moghten tegen de borst sijn) oft verdrage vo[...] gen tijdt, of wel deselve met soete bejeger[...] betere: Also kan de jonge vrouw aen d' [...] vindiense maer eene oprechte houwelijkse [...]

n betamelijcke eerbiedigheydt haren manne toe-
) haer alsoo dragen, datse hem niet licht en sal
strevèlen, maer liever soecken met wijcken en
rsaemen sijn herte te winnen, en t'eenemael tot
e verbinden.
ervarentheyt leert, dat veeltijts de beginselen,
van de allersoetste dingen, soo eenige moeyelijck-
in haer hebben, 't welk is gelijck een suerigheyt
net 'er tijt in soetigheyt verandert. Wat is 'er
soeter en aengenamer als wijn, die nochtans komt
le eerst suere druyve? Daerom die gene, die soo
lick soecken uyt den bant des houwelijcx te sprin-
en de jonge vrouwe te laten sitten, om datse
suys eenige hare suerigheyt of stuerigheyt niet en
en verdragen, die doen even soo dwaselijck als
ene, die, hun stootende aen den eersten sueren
k der onryper druyve, deselve heel versmaden en
erpen, latende ondertusschen andere genieten de
gheyt der selver nae datse rijp geworden is. Ghy
vel kunt patientie nemen met den nieuwen wijn,
at hy met 'er tijt klaer worde, en sijne wrang-
in molligheyt verandere; wacht doch oock een
ig tijdts tot dat de nieuw getrouwde hare rijpig-
en soetigheyt verkrijge. Het is doch soo den aert
menschelijcker dingen, door Godes beschickinge,
er in dese werelt niet soo soet en sy, of ten is
wat bitters vermengt. Soo is 't oock mette jonge-
n, die door de kleyne ervarentheydt noch luttel
ltenis in hun hebben: daer is soo wat stuers en
ms in hun, 't welck met de jaren allenxkens ver-

sacht en beter gestelt wordt. Van gelijcken de nieuw-getrouwde jonge vrouwen, die om een kleyne saecke gestoort zijnde, stracx vyantschap in-nemen en van de mans wegh loopen, zijn even soo qualijck beraden als die gene, die eens van de byen gesteken sijnde, den soeten honingh der selver aen andere laten eten. De allerlieffelijckste roosen pluckt men uyt de doornen; doch niemant en werpt den roselaer uyt om dat hy van de doornen altemets gesteken is; maer de liefde van de aengename bloeme doet hem oversien en kleyn achten alle 't gene daer ontrent eenighsins moeyelick is.

Doch tot bevestinge van de onderlinge vrientschap doet en vermagh seer vele eene gestadige vriendelijckheyt van seden, dewelcke soo gematight sy tusschen lieffelijckheyt en stemmigheyt, datse noch de behoorlijcke eerbiedigheyt en beneme, noch de genoeghlickheyt der onderlinge vrientschap en verstoore oft krencke.

En hoewel de gedienstigheyt behoort over wedersijden gelijck te gaen, nochtans is 't een voorschrift der natuere en een gebod der Heyliger Schrift, dat de vrouwe eerder den man, als de man der vrouwe onderdanigh moet zijn: want de Apostel gebiet den mannen liefde en vriendelijckheyt, maer den vrouwen gehoorsaemheyt en gedienstigheyt. *Erasmus* in sijn boeck *de Christ. matrim. Institut.*

Compendium officii conjugalis.

Postquàm sano sobrioque judicio coiit legitimum matrimonium, proximum erit dare operam ut inter conjunctos coalescat ac roboretur mutua benevolentia & Charitas, qua sponsus prosequitur sponsam, facilè perficiet, ut puellæ mores ad tempus aut ferat, aut corrigat: rursum puella, si ad sponsum attulerit amorem conjugalem cum decenti reverentia conjunctum, non facile maritò reluctabitur, sed obsecundans ac cedens, sibi devinciet illius animum.

Habent & dulcissimarum rerum initia quandam suam molestiam, velut acerbitatem quandam progressu temporis in dulcorem abituram: quid vino suavius? sed ab uvâ est primum acerbŭ. Proinde qui statim resiliunt à virgine, cujus acerbitatem ferre non possunt, nihilo consultiùs faciunt, quàm si quis gustatam uvam immaturam, offensus acore, contemnat, aliisque maturæ suavitatem relinquat. Exspectas musta vina donec tempore deponant austeritatem. Exspecta & tu paulisper, donec nova nupta maturescat. Sic habet natura rerum humanarum, ut nihil voluerit esse tam suave, quin aliquid aloës admiscuerit.

Habent & adolescentes, nondum multo rerum usu formati, quiddam ferox & insolentius, quod paulatim ætate mitescit. Proinde puellæ, quæ protinus offensæ resiliunt à sponsis suis, & simultatem suscipiunt, non minus inconsulté faciunt, quàm si quis apis ictum perpessus, mel aliis relinquat. Gratissima rosa de spi-

sens een betamelijcke eerbiedigheydt haren manne toebrengt) haer alsoo dragen, datse hem niet licht en sal tegen strevèlen, maer liever soecken met wijcken en gehoorsaemen sijn herte te winnen, en t'eenemael tot haer te verbinden.

De ervarentheyt leert, dat veeltijts de beginselen, selfs van de allersoetste dingen, soo eenige moeyelijckheyt in haer hebben, 't welk is gelijck een suerigheyt die mét 'er tijt in soetigheyt verandert. Wat is 'er doch soeter en aengenamer als wijn, die nochtans komt van de eerst suere druyve? Daerom die gene, die soo lichtelick soecken uyt den bant des houwelijcx te springen, en de jonge vrouwe te laten sitten, om datse quansuys eenige hare suerigheyt of stuerigheyt niet en konnen verdragen, die doen even soo dwaselijck als die gene, die, hun stootende aen den eersten sueren smaeck der onryper druyve, deselve heel versmaden en verwerpen, latende ondertusschen andere genieten de soetigheyt der selver nae datse rijp geworden is. Ghy die wel kunt patientie nemen met den nieuwen wijn, tot dat hy met 'er tijt klaer worde, en sijne wrangheyt in molligheyt verandere; wacht doch oock een weynig tijdts tot dat de nieuw getrouwde hare rijpigheyt en soetigheyt verkrijge. Het is doch soo den aert aller menschelijcker dingen, door Godes beschickinge, dat 'er in dese werelt niet soo soet en sy, of ten is met wat bitters vermengt. Soo is 't oock mette jongelingen, die door de kleyne ervarentheydt noch luttel gesteltenis in hun hebben: daer is soo wat stuers en selsaems in hun, 't welck met de jaren alleuxkens ver-

Proverb. 31 *vers.* 10. 26. 27. 30.

Wien een deughsame huysvrouwe beschickt is, die is veel edelder als de kostelijcke peerlen. Sy doet haeren mondt op met wijsheydt, en op haere tonge is heylsame leere. Sy schouwet hoe 't in haeren huyse toegaet, en eet haer broodt niet met luyheyt. Lieffelijck en schoon sijn is niets: Een vrouwe die den Heere vreest sal men loven.

Tit. 2. *vers.* 3, 4, 5.

Dat de oude vrouwen leererssen sijn der eerlijckheyt: op dat sy de jonge vrouwen onderwijsen haere mannen lief te hebben, haere kinderen lief te hebben, voorsichtigh te sijn, suyver, het huys te bewaren, goedt, haeren mannen onderdanigh: op dat het woordt Godts niet gelastert en worde.

1. *Pet.* 3. *vers.* 1, 2, 3, 4.

Ghy vrouwen, weest uwen mannen onderdanigh, op dat oock die gene die den woorde niet gehoorsaem en sijn, door de wandelinge der vrouwen sonder woordt gewonnen worden, als sy aengemerkt hebben uwe goede wandelinge in de vreese. Der welcker vercieringe sy, niet die uytterlijcke, in het hayrvlechten en goudt ommehangen oft kleederen aen doen: Maer die verborgen mensche des herten, in de onverderffelijcke vercieringe eenes sachtmoedigen en stillen geestes, de welcke kostelijck is voor Godt.

Gregor. Nazianzenus:

um ornamentum est, morum probitate ac ele-
florere; domi ut plurimum manere; colloquium
vinis oraculis habere; fuso ac lanæ operam da-
nec enim fœminarum munus est) ancillis operâ
re, famulis alimenta recte suppeditare; labiis,
, genis frænum injicere; pedem limine non ad-
m frequenter efferre, pudicis tantum mulieribus
lari.

Gregor. Theodist. Poerat.

num est conjugium, sed mala sunt quæ circa illud
hujus mundi cura succrescunt. Sicut sæpe rectum
endumque iter pergimus, & tamen ortis juxta viam
pribus per vestimenta retinemur, in via munda non
fendimus, sed à latere nascitur quo pungamur.

Erasm. De institut. Christ. fœm. fol. 9.

Ubi propior animorum conjunctio, ubi certior fiducia, quam in matrimonio? quum uterque volens se tradit in alterius potestatem, sibi quodam modo adimens jus sui corporis.

Idem:

Conjugium est biga quædam, duobus innitens axibus, quos si leniat morum comitas, & animorum sinceritas, nec rixarum inamœnus stridor audietur in familia, & utrisque concordibus quicquid agitur felicius succedet.

AEN

hy selve en heeft ten dien aensien niet buyten reden het huwelick vergeleecken by een fuycke, die in 't water leyt, daer visschen binnen en buyten sijn, elck haere gelegentheydt, soo het blijckt, soeckende te veranderen, dewijle men siet dat de gene die binnen sijn, haer wringen om buyten te komen, en die buyten sijn, niet min en worstelen om binnen te geraecken. Set een kevye met hoenders op een werf, daer andere hoenders vry henen loopen, 't is al hetselve. Wat seg ick van beesten? De menschen gaen even den selven gang meest in alle dingen; laet 'er een stadt belegert wesen, oft anders twee legers by den anderen liggen, ghy sult gewaer worden, niet alleenlick dat 'er overloopers uyt de stadt in 't leger komen, maer even dat 'er uyt het leger eenige haer in de stad sullen soecken te werpen; wat sijn de redenen anders, als dat de menschen in al haer doen de koortsige lieden gelijck sijn, die altijt op een ander bedde willen, en meynen het sal daer beter wesen, daer 't hun nochtans van binnen let. De steen-bock, met een pijl in 't lijf getroffen sijnde, rent met een ongeduerigheyt door bergen en dalen, als of hy sijn ongeluck ontvluchten woude, maer och armen! waer hy draeft, hy draeght sijn leet met hem, en daerom en kan hy 't niet ontloopen. Gelooft 'et, vrienden, het let ons van binnen, en wy soecken 't van buyten te plaesteren; wy gebruycken de veranderingen voor genees-middelen, maer al te vergeefs: een vuyle maege maeckt een smaeckeloose mondt, oock daer men goede spijse nut. Wil iemandt dat sijn tonge wellust geniete, dat

hy al voren het binnenste suyveren. Het innig moest eerst gestilt en gestelt wesen, en dan sou uyterlicke dingen beter val hebben. De siel onsterffelick is, en kan geen vernoegen vinden delicke en vergănckelicke dingen, ten sy saei de selve aen Godes eeuwigh wesen krachtelick vast gemaeckt, en dan wort het goede gewiss den mensche als een geduerige feest-dagh. *Groote de hebben sy* (seydt David) *die uwe wet lief* Des menschen herte is als de naelde van het Ze pas, ten kan niet stille sijn, voor dat het op sijn rechte Noort-sterre, gestreckt staet. *De Godl* (seydt de Propheet) *sijn als een onstuymige Z niet stille sijn en kan. De goddeloosen, spreeckt re, en hebben geene vrede.* Ten is dan de sch des huwelicx dat de menschen een ongerust lev den, en staeg veranderinge soecken, de gr het quaet schuylt in haer eygen herte, dat g sijnde, soo is 'et al gerecht. En die met m licke billickheyt daer van spreecken, en het d noch niet brengen en konnen, laet die doch d minsten seggen, gelijck een Romeyns Tucht- dede; *Indien wy* (seyde hy tot de Borgers van R *sonder vrouwen leven konden, wy souden in die van de moeyelijckheyt ontslagen wesen; maer nae de natuere soo gevoeght heeft, dat wy met de vrouw geheel na onsen sin, en sonder deselve geensins m bestaen en konnen, soo is 'et beter den gestadig stant van het menschelick geslachte, als een kort lickheyt van ons eygen selfs, te besorgen.* Den

hy selve en heeft ten dien aensien niet buyten reden het huwelick vergeleecken by een fuycke, die in 't water leyt, daer visschen binnen en buyten sijn, elck haere gelegentheydt, soo het blijckt, soeckende te veranderen, dewijle men siet dat de gene die binnen sijn, haer wringen om buyten te komen, en die buyten sijn, niet min en worstelen om binnen te geraecken. Set een kevye met hoenders op een werf, daer andere hoenders vry henen loopen, 't is al het selve. Wat seg ick van beesten? De menschen gaen even den selven gang meest in alle dingen; laet 'er een stadt belegert wesen, oft anders twee legers by den anderen liggen, ghy sult gewaer worden, niet alleenlick dat 'er overloopers uyt de stadt in 't leger komen, maer oock dat 'er uyt het leger eenige haer in de stad sullen soecken te werpen; wat sijn de redenen anders, als dat de menschen in al haer doen de koortsige lieden gelijck sijn, die altijt op een ander bedde willen, en meynen het sal daer beter wesen, daer 't hun nochtans van binnen let. De steen-bock, met een pijl in 't lijf getroffen sijnde, rent met een ongeduerigheyt door bergen en dalen, als of hy sijn ongeluck ontvluchten woude, maer och armen! waer hy draeft, hy draeght sijn leet met hem, en daerom en kan hy 't niet ontloopen. Gelooft 'et, vrienden, het let ons van binnen, en wy soecken 't van buyten te plaesteren; wy gebruycken de veranderingen voor genees-middelen, maer al te vergeefs: een vuyle maege maeckt een smaeckeloose mondt, oock daer men goede spijse eet. Wil iemandt dat sijn tonge wellust geniete, [illegible]

verfichtigheyt, belachen met Democrito? is 't niet beter dat hy gedencke dat alle dinghen gelijck als hare hant-haven hebben, met Epicteto, en dat men de selve gemackelick kan dragen, indien menfe maer wel en weet te vatten? oft dat hy oock uyt beswaerlicke gevallen sijn voordeel weet te trecken met Metrodoro? Wat my belangt, ick oordeele, nadien de saecke, daer wy nu van handelen, te weten de staet des huwelicx, in sijn eerste en oude luyster en vastigheyt is gestelt door de suyvere leere des Heeren Christi, dat de middelen, tot voorstant en onderhout van den selven dienende, mede nergens beter als uyt de selve en sijn te bekomen; en dien volgende, soo stellen wy vast en onwedersprekelick, dat, ingevalle een ieder in den echten staet levende, sich aenstelde om te volgen den raet des genen die den selven eerst heeft ingestelt, ofte des genen die den stant van den selven naderhandt heeft vernieut (die beyde een sijn;), dat, segh ick, het niet uyt te spreecken en is wat voor een soetigheyt daer in te vinden soude wesen: want gewisselick, soo wy het stuck na behoren insien, men sal bevinden dat al wat ons in die gelegentheyt bitters ontmoet, nergens anders door en wordt veroorsaeckt, als vermits wy, niet den raet des Heeren, maer ons eygen sinnelickheyt overal in 't werck sijn stellende. Laet eygen wille op-houden, (seyder een Outvader) en daer en sal geen helle wesen, noch hier, noch hier-namaels. Een gebreck hebbe ick, onder andere, in veel huys-gesinnen aengemerckt, 't welck by het meeren deel van de echte lieden niet dan al te gemeen is, te weten, dat

elck

elck, soo haest sijn partuyr aen d'eene sijde haer plicht te buyten gaet, hy dadelick daer op sich mede oordeelt los te wesen van den sijnen; in voegen dat de eene qualick sprekende, de ander meynt strax dat hem gelijck recht geboren is. 't Is enckel misverstant, niemant en wort vry gestelt van dat hem Godt bevolen heeft, om dat een ander niet en doet dat hem Godt bevolen heeft. Het wort gantsch qualick by iemant nagedaen, dat hem in een ander ten hooghsten mishaeght: wat wort 'er iemant gram om dat sijn gemale gram is geworden? 't is beter dat hy sich self gram worde; even daerom, vermits hy gram wort. Wat gebruyck kan doch iemants lijtsaemheyt hebben, indien hem noyt eenige terginge tot ongedult van iemant over en koomt? Soo is 'et dan beter dat iemant eenig quaet lijdende, het selve vergeve aen die het hem gedaen heeft, op dat 'er niet twee te gelijck quaet en worden. Laet ons by dese gelegentheydt een weynigh dieper tot dese bedenckinge intreden, en eens kortelick het ampt beyde van echte man en vrouwe overloopen; het en sal niet als vrucht konnen schaffen, al en dient 'et maer tot inleydinge van het volgende werck. Wat dan eerstelijck den man en dessselfs pligten aengaet, de selve konnen (naer ons bedencken) bequamelick werden gebragt tot drie hooftstucken. Voor eerst stellen wy tot laste van den man de besorginge van den Godsdienst in den huyse, ten eynde desselfs huys-gesin moghte wesen als een kleyne gemeente Gods: de Godtsaligheyt (seyt de Apostel) is tot alle dingen nut, als die de belofte heeft des je-

jegenwoordigen en toekomenden levens. Ten tweeden, vereysschen wy in den selven dapperheyt en goet beleyt om sijn huys en huysgesin behoorlick voor te staen, en van alle nootsaeckelickheden te verforgen. Ten derden, is hem noodigh een hertelicke liefde en vriendelicke heusheyt over sijn geselschap van welck leste stuck wy sonderlinge voor hebben te handelen in dit volgende deel. De voorschreve heusche minnelickheyt meynen wy dat hem ten diepsten behoort te worden ingescherpt uyt drie verscheyde en sonderlinge Schriftuerplaetsen, daer toe krachtelicken aendringende, die wy geerne kortelick den goet-willigen Leser hier willen aenwijsen. De eerste plaetse is *Genes.* 2, *vers.* 33, *daer het wijf wort geseyt te wesen vlees van des mans vlees, en been van des mans been*, dat is in al haer wesen geheel uyt den man. De tweede plaetse is *Ezech.* 24, *vers.* 16. daer de vrouwe wort geheeten *de lust van des mans oogen*, dat is, de gantse en geheele vermaeckelickheyt van den man. De derde plaetse is 1 *Samuel* 12, *vers.* 3. daer de vrouwe by gelijckenisse wert genaemt *het eenigh schaepje slapende in den schoot des mans, 't welck by hem gehouden wort als een dochter.* Wy laten de fluyt-redenen en soete bedenckingen, uyt de voorschreve plaetsen vloeyende, een yder tot sijn eygene overlegginge, en seggen kortelick met den Apostel Paulo: *Soo hebbe dan een iegelick van u lieden sijn eygen wijf alsoo lief als hem selven.* Eenige volcken, en onder andere de Romeynen, hebben in voortijden een gebruyck gehadt in hare schou-speelen, dat sy lieden een Beir en een Stier

te

te samen aen een keten sloten, ten eynde die wreede gedierten des te felder souden worden, en malkanderen te vinniger mochten tergen. Het gaet recht anders met de echte lieden; want de selve worden in den vriendelicken bant der liefde te samen gevoeght, tot geen ander eynde, als om door onderlinge minsaemheyt malkanderen meer en meer tot liefde en vrientschap te mogen opwecken. 't Huwelick is in der aert een recht werk der liefde, het moet met liefde begonnen, met liefde gevordert, met liefde voltrocken worden. Tot het welck de man, als het hooft, vlytelick dient voor te gaen, dewijle de vriendelickheyt van den man in desen deele is als een sachte voeringe van het jock des mans, op dat 'et de vrouwe liever en beter draege. De vrouwen (of wel schoon eenige smadelicker wijse van de selve derven spreken en schrijven) en sijn geensins by iemant in verachtinge te hebben. De vrouwen sijn menschen, soo wel als de mans; sijn uyt deselve, ja betere stoffe als de mans; sijn immers soo noodigh tot de voort-teelinge, als de mans; hebben een redelicke en onsterffelicke siele, soo wel als de mans; en boven al sijn in de saligh-makende genade des Soons Gods begrepen, soo wel als de mans; en sijn mitsdien in weerde te houden by de mans. 't Is wel soo, dat de selve in eenigen opsicht werden vergeleken by swacke vaten, maer daer by wert gevoeght, dat haer ten dien aensien by den verstandigen man eere behoort te werden gegeven; en gelijck wy een teer glas niet en handelen als een yseren pot, oock geen porceleyne schotel als een kope-

ren

ren becken, dat mitsdien de man op gelijcke w
de swacke vrouwen niet en soude vorderen so
vastigheyt in de redenen en sterkheyt van gedu
misschien van mannelijke en geoeffende sinnen v
soude mogen werden. Niemant en beelde sicl
in, dat hy een vrouwe sal bekomen sonder gel
maer dencke liever, dat sy hem bevolen is
swackheyt te stijven, en haer feylen te betere
is niet genoeg een goeden acker te bekomen,
gebout en besaeyt werden; ten is niet geno
eerbare dochter haer ouders af te halen, en si
toe te eygenen; het jonge schaep dient vorder
voert, en ten beleyde van saecken onderwesen
den: Valt 'er iet te berispen, dat sulcx heussel
met korte woorden geschiede. De bestraffing
een medecijne, en dient daerom op gelijcke w
bruyckt te worden, niet te heet als Lamech,
kout als Eli, maer lauw, gelijck men de d
plagh in te nemen, en alles met besluyt van
lieffelickheyt. En in dese gelegentheyt sijn
breken meest te straffen, niet die de meeste
aenbrengen, maer die de meeste fonden in s
sluyten. De man en heeft niet te dencken dat
sijn vrouwe gestelt is als een heerschende Prin
sijn onderdanen; ofte gelijck een rauwe schae
ter over het vee, maer gelijck de siele o
lichaem, die onderlinge door een onverbrel
bant van natuerlicke vrientschap verbonden sijn.
is daerom alle mannen te raden, niet dickmae
het scherpste aen hare vrouwen te gelasten,

ıeyt niet in gevaer te ftellen, alfoo kennelick kleederen die men dagelicx draeght lichte- r luyfter verliefen. Eyndelick foo is 'et man, als een gront-ftuck van fijnen plicht, hteniffe te houden, als dat man en vrouwe ı fijn malkanderen lief te hebben, even datfe man en wijf fijn, dewijle dat 'er ge- ftaet; *Gby mannen bebt uwe vrouwen lief*: rom, *gby vrouwen bebt uwe mannen lief*, reden datfe fchoon, rijck, eft beleeft fijn; ı datfe man en wijf fijn: en mitsdien foo geen man van fijn gefelfchap feggen, of , *wie kan fulcken wijf lief bebben?* want y feyt en bekent dat het fijn wijf is, foo fe lief hebben, juyft daerom dat het fijn want dat heeft Godt volkomelick bevolen: ›n hy in haer niet en kan vinden waerom foude lief hebben, foo fiet hy doch Godts beyde over fich felven en over haer, en noet hy de felve om Godts wille lief hebben. vorder in defe gelegentheyt de vrouwen is e. De deughden by de felve te betrachten entlick defe, Onderdanigheyt, Trouwe, ickheyt, Sedigheyt, Schaemte, Befigheyt, enheyt; en dien volgende foo dient ieder ijf fich te vertoonen trouwe en minnelick :n man; lieffelick ontrent haere kinderen; tfaem voor de gebueren; in huys beefig; e ftemmigh; in woorden gefpaerfaem; en bo-

[redacted]

boven al naauziende over haer schaemte en ee heyt. Vorder is haer nut voor haer eerste be len grondelijck uyt Godes woort onderricht te wat voor-recht Godt den man over haer heel gestaen. Petrus beveelt de vrouwen *haeren m onderdanigh te sijn*; en Paulus en laetse nie *over deselve heerschappy te voeren*, maer b haer onderworpen te sijn. De redenen van sulc krachtig; eerst om dat de man eerst is gheschape daer nae de vrouwe: ten tweeden, vermits he is van den man, en niet de man van den wijve derden, door dien het wijf is geschapen om den niet de man om het wijf; ten vierden, uyt dat het wijf is verleydt geweest, niet de man. eerste reden heeft haer oogmerck daer op, d vrouwe is als een jonger sone in den huyse des ren; sijnde kennelijck (of schoon de jonexste van eenen vader sijn met den oudsten) dat ever nae recht veler volcken, de oudtste sonderlinge deelen heeft boven sijne broederen. De twee den siet daer op, dat het eerste wijf al watse h van den man hadde; de man daerentegen niet var De derde reden is genomen van het eynde waer wijf sy geschapen, als kennelick sijnde, dat het waerom eenigh ding is gemaeckt, altijt uytnem is als het gene dat gemaeckt is; gelijck wy se dat het eynde waerom de werelt is geschapen, eere Godes; en mitsdien is Godt en desselfs weerdiger als de weerelt: De mensche is het

rom alle gedierten sijn geschapen, en mitsdien is
oock aensienlijcker als alle deselve, en onder an-
e mede als de vrouwen, de welcke mede is eene
de schepselen die om des mans wille gemaeckt sijn.
vierde reden is gegront op een tastelicke billickh-
t, wesende meer als reden dat eene die soo dwa-
ck haer van het stuck heeft laten leyden, voortaen
oort te staen onder de plicht en voogdye van den
en die soodanigen mis-slagh niet en heeft begaen;
op die gronden is over Eva en alle haere vrouwe-
ke nakomelingen uyt-gesproken het vonnis van
nstbaerheyt, om den man voortaen onderworpen
moeten wesen; het welcke soo verre gaet, dat even
lt selfs geen belofte van de vrouwe en wil aenne-
n, ten ware de selve met het wel-believen van den
n werde bevestight; 't welck al te samen by een
standige vrouwe rijpelijck en in een goet gemoed
erwogen sijnde, sal sy wel doen haer aen te stellen
in alles (sonde alleen uyt-genomen) hares mans sin
te volgen, al soude 't selve haer in eenigen deel
adelick mogen wesen, liever als tegens haren man
te kanten, te meer, dewijl het wijf den man onder-
nigheyt schuldigh is, niet alleenlick in sommige
gen die met haeren sin wel over een komen, maer
ck in andere die haer tegen sijn; want anders en
de de selve niet haren man, maer eer haer eygen
ven soecken te behaegen. Voor besluyt,

De man betracht de wet des lants,
Het wijf den wille van de mans.

Dat

Dan het is noodigh dat wy nu wederkeeren tot ſe Lieugehonde, en dewijle wy de ſelve noch niet vernemen, ſoo is het meer als tijt haer op te d wecken, op dat ſy lieden ſich niet en verſlapen; wy het aengevangen werck niet en verachteren.

* * *
* *
*

TWI

'WEEDE DEEL

VAN

HRISTELYCK HUYS-WYF,

Vertoont in de gestalte van

'ROUWE,

vergeleken met de SOMER.

: de gulde Son wat hooger opgeresen,
eutje van de Mey dat krijgt een ander wesen,
loof van hoger verw. De rijpe Somer-kracht
steeckt het bloeysel af, en neyght 'et tot de dracht.

Siet hier een jonge Vrou, die, nae de
Verlaet haer eerste mal, en alle domm
De rancken van de jeught. Daer hoef
Eer dat een teere maeght haer gev

Ryst, jonge lieden, rijst; de son b
En schiet haer straelen uyt, ooch tussch
Oock op het stille bed; een licht,
Dat roept u tot de sorgh van uwe
Wel op dan, jonge vrou, waerom s
Daer koomt een meerder pack op uwe
Het is van outs gelooft, dat aen i
De bruyt heeft dicker hals (a) als
Ghy dan noch, dapper man, ghy dient
En, voor een teere vrou, u veerdi

(a) *Allusio ad morem Græcorum*
hodie in more habere dicuntur, ut
pridie nuptiarum filo dimetiantur, &
explorent officione mariti sponsus sit
enim ex congressu corpus propter calo
præsertim collum, per quod jugulares
put ascendunt, idque intumescere f
tullus in epithalamio quodam:
Non, illam nutrix reseô sub luce
Hesterno potuit collum circumdare f
Vide Theatr. Zuing. Vol. 29. c

Koom, leyt u bed-genoot tot haer bescheyden wit,
Sy is van nu de vrou, ghy set haer in 't besit.
Siet, als een maghtigh vorst, eerst in het rijck getreden,
Genaeckt met sijn gevolgh ontrent de vaste steden,
Soo wort hem by het volck de sleutel toegebracht,
Een teycken van gebiet en van geduchte macht.
Men gaf in ouden tijt, omtrent den eersten morgen,
Een sleutel aen de bruyt, tot ingang van de sorgen, (a)
Een sleutel van het huys en al het huys-bedrijf;
En dan was eerst de bruyt een gants volkomen wijf.
Het dient hier naer gevolght. Daer sijn bescheyde saecken
Die maer het wijf alleen, of haere boden, raecken.
De keucken is voor al haer eygen heerschappy,
Het lywaet, met de wasch, en mart-gang dient 'er by.
Noch staet tot haer besorgh, de maeghden aen te leyden,
En, nae de reden eyscht, haer diensten af te scheyden;
Oock is de kinder-queeck de vrouwe toegepast,
Ten minsten eer de jeught tot seven jaeren wast. (b)
Een

(a) *Claves dabantur novæ nuptæ (ut Festus ait) ad partus facilitatem ominandam, vel ad significandum dominationem rerum domesticarum, & curam illi commissam arg. l. quum pater. §. pater, pluribus, ff. de leg. 2. l. clavibus ff. de contr. empt.*

(b) *Officia quæ domi expedienda sunt, Philosophi circa tria versari volunt; circa liberorum educationem, grani conservationem, & lanæ texturam. Per liberos, omnium hominum curam intelligunt; per granum, quodlibet victus cibique genus; per lanæ texturam,*

Een dochter, noch bepaelt in haere kintsche
Staet by een wijsen man de moeder op te dr
Maer alsse rijper wort, en op haer trou
Dan koomt voor alle ding de vader in de
Doch hier magh oock het wijf haer reden onde
Om tweederley gepeys tot een besluyt te br
Maer als het oordeel steeckt, door onderlin
Soo moet het eynde sijn gelijck de vader
Leert hier uyt, deftigh man, uw plichten onde
En recht uw palen op, en steltse tusschen b
„ Die wijf, of ondersaet, van haere macl
„ En is noch billick man, noch wettigh o
Daer sijnder evenwel die aen haer echte vr
Geen ding en laeten doen, geen saecken toeb
Het schijnt dat hun de vrou tot niet en i
Als voor het bed alleen, of tot een bloo
De man woont over al, de man wil alle sa
Met eyge leden doen, met eygen handen ra
De man is aen den heert en over al verd
En daer men kassen boent, en daer men vloer
Fy! moey-al, roer-de-pot, sout-klijver, vrouw
Fy! tayaert, feuteraer, gruys-sifter, gorte
Fy! pot-lijs, keuken-voogt, moes-wrijver, h
Fy! pluyser, al-beschick, fy rechte duy
Het wijf is niet alleen om uwen lust te stelp
Maer boven al gemaeckt om u te mogen he

ram, quamlibet muliebris exercitii speci
Paff. de reg. connubial.

Ick bidde, nu de bruyt uw vrouwe wort genaemt,
Soo gunt haer oock de plaets, die haer en u betaemt. (a)
Ick bidde, weest de man; maer laet de jonge vrouwen
Haer keuken-leuren doen, haer kinder-lueren vouwen.
„ Een man die deftigh is, en van een hoogh gemoet
„ En moeyt hem nimmermeer met vrouwe poppegoet.
Siet, God die niet en slaept van 's avonts tot den morgen,
En die oock sonder sorgh de werelt kan besorgen,
En bint niet alle ding aen sijn geduchte wet;
Maer heeft oock eenigh werck den mensche vry geset.
Of schoon het hooft gebiet, noch is 'et wel te vreden
Te laeten dit en gint oock aen de minste leden.
„ Ten is geen recht gesin, geen welgeschapen lijf,
„ Indiender eenigh lidt gaet buyten sijn bedrijf.
Ick keere tot de vrouw, leert uwe palen kennen,
Leert in het rechte spoor den echten wagen mennen:

Al

(a) *Aristoteles lib. Ethic. 8. cap. 10. scribit viro cum uxore id juris intercedere, quod in Aristocratiâ est, nam pro dignitate vir in iis rebus imperat, quæ digna sunt viro; quæ autem fœminam decent, eas illi tribuit. Si vir in omnibus dominetur, in Oligarchiam fit mutatio; quia contra dignitatem facit. Denique uxores in viri tutela sunt, non in servitio. Tiraquell. in leg. connubial. l. 8. num. 8. Plutarch. in Problem. cap. 28. refert apud priscos Romanos hunc morem fuisse, ut sponsam introducentes juberent dicere,* ubi tu Cajus ego Caja; *quasi cum viro pasciscaretur ut pro re nata pariter imperarent.*

[redacted]

Al wat de reden leyt dat heeft een juyste r
Dus blyft in u besagh, en binnen uwen na
Gods heyligh woort gebiet, aen mannen en aen v
Een onderscheyden kleet te moeten onderhouw
Geen wijf en moet de dracht van mannen ond
Geen man in tegendeel in lange slippen gaen
Dit wijst ons niet alleen den wegh tot goede
Maer wil dat yder een, in sijn beroep te vred
Sal wesen dat hy is; en dat voor al het wi
Gedurigh blijven sal bepaelt in haer bedrijf.
,, Geen broeck en voeght den doeck; geen vrou en
,, Die over haren vooght heeft vooght gepoogt te
,, Het lijf is sonder eer, het wijf is onbel
,, Dat aen haer wettigh hooft sijn plaetse niet en
Daer is een vreemt gebruyck by veel getroude
Daer is een vreemt gebreck noch op den dagh van
Te weten, dat het wijf, oock in den echte
Gaet boven haeren man, gaet aen de rechte
't Is onrecht, jonge vrou, dat niet en dient g
Al schijnt 'et Hoofs te sijn, 't is buyten alle
't Is strijdigh uyt der aert met Godes oude
Die heeft u by den man, niet boven hem,
Geen ding en kan der min aen eenigh schepsel
Als dat 'er op het hooft een lidt is uyt-gewasse
Niet dat het echte wijf gedijt tot minder ee
Dan als haar sotte waen wortst haeren over-
Daer was een jonge vrou, die hadde leeren scha
En wild 'et even soo in alle dingen maken,
Gelijck het dapper Wijf dat by den Koninck
En pooghde vooght te sijn oock midden op d

Sy meynde dat het spel, in ouden tijt gevonden,
Oock by de vorsten selfs, ontsloot de vaste gronden
Hoe dat men nae den eysch, en op den hooffchen voet,
Sijn weerde bed-genoot met eere kroonen moet.
Maer 't is voorwaer, gemist. De vrouwe daer beschreven
En dient geen weerde naem van echte wijf gegeven,
Sy is maer voor de lust, dat is haer gantsche wit,
Sy is alleen een boel, die by den Koninck sit:
Dit tuyght het hooffche volck, dat op gewisse reden
Het recht van adel weeght. Ghy tempert uwe seden,
Niet naer een ydel breyn, maer op een rechte maet;
Ten kan geen eere sijn dat uyt den regel gaet.
Laet, ick en weet niet wie, het jonge schote-bollen
Aelwaerdigh, onbesuyst, en blint gelijck de mollen,
Gaen pronken achter straet, gaen aen de rechter-hant,
Sy melden, in het gaen, haer dertel onverstant.
„Het is vergeefs gepooght om hoogh te sijn getogen,
„Indien u weerdste vrient leyt onder u gebogen:
„Het beste dat het wijf ter eere dienen kan,
„Is eere voor het volck te geven aan den man." (a)

Of

(a) *Mulier quæ honorari vult, maritum honoret* Tiraq. l. 1. connubial. num 14. *Omnium gentium nobiliores fœminæ Sara, Barsabea, Lucretia, Megistona, dominos appellarunt maritos.* Tiraq. leg. connubiali 1. num. 7. *Vide ad hoc insigne exemplum Mariæ Maximiliani uxoris, Caroli Burgundi filiæ, quæ virum, primo satis despectum, eo solo in maximam autoritatem adduxit, quod plurimum ei tribueret.*

Of wel u bed-genoot u schijnt te willen eeren,
Ghy, weygert niettemin en soeckt 'et af te keere
Segt met een soeten mont, wanneer het u geschie
De plaetse van den man en past de vrouwe niet.
Stelt u nae reden aen in alderhande saecken,
Dat sal u lief-getal aen al de werelt maecken;
„ Die sich laet eere doen meer als het hem betaem
„ Is weert geweldigh trots, of geck te sijn genaem
De bruyloft heeft gedaen. „ Siet hoe de soetste tijd
„ Verdwijnen in der haest, en snellick heenen glijde
„ Hoe vriendelycken weert, hoe wellekomen ga
„ Geen vreugde blijft geset, geen weelde staet 'er vast
Men hout, wanneer het hart (*a*) sijn horens heeft verlore
Dat dan het dickste loof wort by het dier verkoren
Daer leyt het dan en schuylt, om dat sijn pragtigh ho
Is naeckter als het plagh, en van de kroon beroo
Gaet even soo te werck, en om gelijcke reden,
Ghy, die het soete leet hebt by den man geleden;
Onthout u van het volck, en schuylt een kleynen tijt (
Tot datje rijper wort, en meerder vrouwe sijt.

oret. Viv. l. 2, de Christ. faemin. cap. de concor conjugum.

(a) *Cervorum hac in re consuetudinem vide ap Pierium Hieregl. l, 7. cap.* 12.

(b) *Velim novas nuptas statim à virginitate ami aliquantisper latere, quemadmodum latuisse Elisabet legimus, Zachariae uxorem, quia vetula cum v concubuisset, illas, quia virgines concubuerunt.*

De bloem, die nimmermeer tot u en staet te komen,
De roem van uwe jeught is heden wegh genomen.
Is, ick en weet niet waer. Ghy, krijgt een vrouwen aert,
En wort een ander mensch als ghy te voren waert.
Neemt oorlof bruylofs volck. Ick sie de vrienden komen,
Ick hoor ons jonghe vrouw, nicht, moeye, suster, nomen,
Jae, kint en dochter selfs. Siet, wat een groot geslacht
Verkrijgt een teere maeght op eenen soeten-nacht. (a)
'k En wil op dese plaets niet laeten aen te wijsen,
Een plicht die over al de beste lieden prijsen;
Te weten, dat het wijf ten hooghsten eeren moet
De vrienden van den man, oock boven eygen bloet.
En weder, dat de man heeft gunste toe te dragen
De sijde van de vrou, oock boven eyge magen;
't Is op het hooghste nut, en uytermaten soet,
Wanneer men over hant de vrienden eere doet.
Leert dan het nieu geslacht u heden aengekomen
Na desen, jonge vrou, als eygen vrienden nomen,
Niet met den mont alleen, of door gemaeckten praet,
Maer even in het hert, en met de volle daet.
Het sal een eerlick man tot in de siel bedroeven,
Indien ghy maer en wilt uw bloet-verwanten toeven;
Dus, om u besten vrient te maecken wel gesint,
Onthaelt wat hem bestaet, en lieft dat hy bemint.
Doch

Vives de officio mariti, cap. de discipl. fœminar.
(a) *Ista, marite, thori sunt commoda prima jugalis,*
Gignit amicitias uxor amica novas. Ouwen.

[redacted]

Doch boven alle ding, soo voeght de gansche sinne
Om u bescheyden deel uyt alle kracht te minnen
Want al wat eenigh mensch voor goet begroete
Dat leyt als op een hoop getast in uwen man.
Wie jonge boomen int, die plaght aen alle sijde
De loten af te doen, de schoten af te snijden,
Ten eynd' het leven-sap, en al het innigh voch
Sich by het nieu gewas te beter voegen mocht.
De sucht die u gemoet voor desen plagh te geven
Aen iemant, wie het sy, aen nichten en aen ne
Aen kennis in de buert, aen vrienden in 't gem
Brengt die, in eenen klomp, aen uwen man al
Wy vinden in de wet, door Moses naegelaten, (a
Dat van het offer-werck des Priesters dochters at
In haeren vryen staet, maer niemant atter van
Die uyt haers vaders huys haer voegde tot den
Dat was genoegh geseyt tot alle jonge vrouwen,
Ghy moet 'et metten man, niet met u vader, hou
Gedenckt dit, teere maeght, want als ghy sijt de br
Soo is voor u het hof by uwen vader uyt. (b)

(a) Levit. 22. 12.
(b) *Virgo pertinet ad patrem, tamen nupta p*
tinet ad maritum, *Quint. Declam.* 259. La c
stume generale de France exempte la femme ma
de la puissance du pere. *Faber.* §. 1. *Inst. ad*
nat. Tertull. & §. 1. *quod cum eo qui in alien*
est. Semblable coustume estoit en Lacedemoine,
(comme dict Plutarche aux Laconiq.) la femme

Ghy moet uw eygen *Van* nae desen laeten blijven,
Den naem van uwen man, niet van u vader schrijven:
  Want als een jonge bruyt treet in den echten bant,
  Sy is gelijck een boom, die elders wort geplant,
Een boom, die sijn geway, sijn aengebore tacken,
Laet met een stale bijl gewilligh neder-hacken:
  Een boom, vol gulle jeught, die uyt een nieuwe sucht
  Maeckt nieu en ander hout, en mede nieuwe vrucht. (*a*)
Al moeste Iacobs saet met alle maght verjagen
Het Amoreesche volck, en die ontrent haer lagen,
  Had iemant evenwel een wijf te huys gebroght,
  Die was het gantsche jaer ontslagen van den tocht.
Vraeght iemant waerom dat? hoort eene van de reden;
Op dat het jeughdigh volck moght paren in de seden,
  Moght paren met den geest door onderlinge min,

En

riée parle ainsi: Quand j'estois fille, je faisois le commandement de mon pere, mais puis que je suis mariée, c'est au mary à qui je dois obeïssance. *Bodin. lib.* 1. *cap.* 3. *de la Republiq.*

(a) *Notatur ad hoc, natura id ipsum instituente, filias, posteaquam desponsatæ fuerant, non permansisse amplius in potestate parentum; quod ex testimonio probatur, quod cum de Rebeccæ nuptiis tractaretur ea neutiquam in consilium admissa est; sed veluti inscia, non invita tamen, verum parentum votis obsecundans, ab illis nuptui traditur; At postea quam desponsata fuit, de profectionis die à parentibus consulitur, veluti jam ipsorum potestate egressa. Ambros. li. de Abraham. Patriarch. in cap. ult.*

En maecken over-hant een vriendelicl
Op dat het nieu gespan sich moghte leer
En voegen haer gemoet, en onder een
Ten goede van het huys, op dat de j
Een lijf, met haeren man, een siele
„ 't Is dienstigh in de trou te paren met
„ Maer 't is een nutter ding te paren m
„ Want daer het lijf alleen, en niet d
„ Daer is de liefde doot, de trouwe
't Is wonder, wat een kracht in onse sin
De saecken die voor eerst de menschen
In eenigh hun bedrijf; 't is wonder h
Dat iemant aen de vrou in haer begin
Het nat, voor eerst gestort in nieu-gema
Rieckt tot den eynde toe gelijck het he
En schoon men oock het vat geduerig
Noch wort sijn eerste geur des niette
Al wat den nieuwen man plagh in den s
Als hy sijn echte wijf heeft met 'er hant
Dat blijft het meerendeel, het sy dan
Dat blijft voor alle tijt hem in den g
Ghy dan, van eersten aen dat uwe teere
Sijn tot den man gedaen, soo voeght u
Voeght u gebuyghsaem hert soo gants n
Als of ghy met 'er daet in hem veran
Betoont van stonden aen, en door u ga
Dat niet alleen u goet hem over is gege
Dat niet alleen u lijf is in het trou-ve
Maer dat hem boven al u herte wort
U herte, soo gesint dat uwe gansche kra
Tot hem geduerigh gaen, op hem gestad

In hem sijn vast geset; een herte soo gesint
Dat eeuwigh lieven wil, en eeuwigh sijn gemint.
Indien een jonge vrou, door neygen van de sinnen,
Aen haeren nieuwen vrient dit eenmael kan gewinnen,
Daer is geen twijfel aen, de wegh is dan bereyt
Waer door het echte paer tot vreughde wort geleyt.
Maer soo ghy sijn gemoet, met vinnigh tegen-streven,
Vervreemt van uwe gunst, een droef, een bitter leven,
Een gants verdrietigh jock, een noyt geslaeckte last,
Is met een stale veer aen uwe leden vast.
Siet, of een ackerman twee ossen dede voegen,
Die al haer leven lang te samen moesten ploegen,
En dat noch evenwel het onbedachte paer.
On-eenigh in het werck en wedersporigh waer,
De bouw en sal gewis aen niet een mensch behagen,
De ploegh sal hortigh gaen, en vry niet sonder slagen;
En des al niettemin, het pack, het lastigh pack,
Dat kleeft haer aen het lijf met eeuwigh ongemack.
Om dan op vasten gront tot beter stant te raecken,
Soo dient het echte paer van eersten aen te maecken.
Dat alderhande stof van twist en felle spijt
Sy uyt het huys gedaen, en over al gemijt.
Ghy dient, ô jonge vrou, u tochten af te snijden,
En wat de sinnen terght, door goet beleyt te mijden.
„De trou moet alle tijt, doch meest in haer begin,
„Sijn verre van krakeel, en dichte by de min."
Hoort ghy die vrede soeckt, en tracht gerust te blijven,
Hoort eenmael goeden raet; *wacht voor het eerste kijven*,
Dat is een korte les, nochtans een groote leer,
Want deedje dat ick seg, soo keefje nimmermeer.
't Is sonder eenigh slot krakeel te willen maecken,

Als van den eersten af twee jonge lieden kijv
Ghy wacht u, lieve, wacht door twist te sijn
Het is een slecht begin indien men haest k
Nu eenmael tot den man. Geschil in huys te
En vordert niet alleen de plichten van de vr
Maer eyst oock mans behulp, „ een wettigh
„ Moet jae de voorste sijn tot alle goede l
„ Om door het gantsche lijf te vinden vergen
„ Soo moet het edel breyn sich nae de leden
„ De leden naer het hooft; daer is geen l
„ Als die met weder-sucht van liefde wort
Al schijnt ons eerste wet het wijf alleen te b
Noch kan hier in de man sijn eyge wetten vi
Een, die in sijn beroep de rechte gronden
Kent haest met onderscheyt, wat man of vrouw
Wat is 'er voor den man, wat is 'er al te s
Om hem van eersten aen in sijn beroep te stij
My dunckt ick sie een hof vol alderhande l
Ghy leest 'er, mijn vernuft, een aerdigh tuy
Voor al eert uwen God, en oeffent huys-geb
Dat is de rechte gront van alle goede seden:
Leest iet dat stichten kan, doch meest des Heer
Dat maeckt voor alle ding de swacke sinnen kl

(a) Hier van elders breeder. *Considera* ... *debile vas esse, tu vir propterea princeps* ... *ut subditæ feras imbecillitatem.* Chrysost... ... 1. *ad Cor.* 11.

rder niet alleen de feylen overwegen,
e een ſwacke vrou by wijlen is genegen.
ıoet niet even ſlaegh gewennen u gemoet,
aſſen wat de vrouw niet op den regel doet;
:t voor alle ding in uwen boeſem dragen
ı van de vrou, en menighmael gewagen
l de goede ſorgh, van al het innigh ſoet,
door al het jaer u lief geſelſchap doet;
moet alle tijt haer aengenaemſte ſeden,
ght, haer teere bloem, haer voordeel in de leden,
tellen voor het oogh, en toonen met der daet,
y met alle vlijt haer deughden gade ſlaet,
ıaer liefde merckt, haer gaven weet te prijſen,
entſchap hooge weeght, haer eere wil bewijſen;
wonder, ſoo de man ſich quijt in dit geval,
wonder hoe de vrou in liefde waſſen ſal.
: ſchoon gewas van bloemen en van kruyden
et de voet getrapt door onbewuſte luyden,
ſoo het wert gepluckt en neerſtigh ingeſien,
ılucker menighmael ten nutte ſou gedien.
jnt dat even God vint eenigh welgevallen,
r uyt [illegible] getroude lieden mallen;
ldere [illegible] n niet en dient gedult,
in [illegible] den ſonder ſchult.
ſt e [illegible] gepreſen,
[illegible] te weſen,

't Is schande voor een man in sijn beleyt te s
En, door verkeerde sucht, niet recht te konne
En des al niettemin soo wort oock losse w
De mannen, sonder smaet, in vrouwen toegef
En wilt noyt echte man voor onverstandigh h
Oock schoon hy vorder treckt de gaven sijner
Als u de waerheyt leert; of dat 'er schoon
Als u de sin begrijpt hem in de sinnen spe
Laet yder, dat hy mint, nae sijn gevallen pri
Geen minnaer hoeft het volck de reden aen te
Waer op sijn liefde staet. De grondeloose
Bestaet maer in de waen, en hangt maer ae
God geeft den man verlof hier in te mogen d
En door een gulle sucht de gunst te laeten da
Op al het soet beslagh van sijn geminde vro
Oock verder als misschien de reden eyschen
De liefd' is soet bedrogh. Laet echte lieden
In onderlinge min. God heeft 'et soo bevol
Men hiel van overlang, men hiel de liefde
Om datse geen gebreck in lieve dingen vint.
Men heeft een seker lant in ouden tijt gevon
En 't heeft ons door de Faem sijn wijse toeg

genen die gepresen wort. Prov. 27. 14.
niet tegenstaende wort sulcx den man in teg
digheyt sijner vrouwe toegelaten. Prov. 1. :

(a) De heylige Geest laet toe, dat de s

Daer trock een bruydegom een kemls of vlieger aen,
En moeste voor een tijt in vrouwe-kleeren gaen.
Dat was genoegh geseyt; ghy, die u kloecke leden
Wilt aen het swacke volck, gelijck het dient, besteden,
Indien ghy sijt geneyght om wel te sijn gepaert,
Doet aen, wanneer je trout, der vrouwen sachten aert;
Dat elders dwaesheyt is, en strijdigh met de reden,
Wort in de trou gedult, en aen de vrou geleden,
Siet, hoe de lieve God een echte wijf bemint,
Hy steltse voor den man gelijck een troetel-kint.
Gedenckt dit menighmael, ghy die u hebt begeven
Om met een echte vrou u dagen af te leven,
Verschoont haer swacken aert, verdraeght haer teere
Vergeet al watse feylt, en leytse tot de deught. (jeught,
Indien u bed-genoot koomt opentlick te missen,
Gelijck een jonge vrou haer lichte kan vergissen,
Toont door een stillen wenck, of door een heus gelaet,
Dat haer soodanigh werck niet al te wel en staet.
Dat is voor dan genoegh. Beschaemdelicke wonden
En dienen nimmermeer, en dienen niet verbonden
Wanneer het iemant siet. Ghy, kiest een stil vertreck,
En opent daer alleen met reden u gebreck.
Ten is geen wijse daet haer voor het hooft te stooten,
Of voor het schamper volck, of eygen huysgenoten.

„Prijst-

le (soo luyt het woordt in den gront-text) in de liefde van sijne vrouwe. *Prov.* 5. 9.

,, Prijst vrienden, als het dient, prijst in het openbaer
,, Maer straft, daer een alleen u straffe wort gewaer.'
De tucht uyt eyger aert is quaet om op te swelgen,
En al dit swacke volck genegen om te belgen,
Dus, als ghy nu en dan een vrouwe straffen moet
Soo maeckt dat ghy het werck ter rechter uren doe
Indien ghy quade sucht wilt buygen tot de reden,
Soo ledight uwen geest van alle bitterheden;
Maeckt dat 'er niet en sy door schamper jock geseyt
Maer door een soet beklagh, gelijck men plaesters ley
Het bitter worrem-kruyt plach aen de mont te kleven
Het dient met eenigh soet de kinders ingegeven,
De tucht en haer gevolgh is nut te sijn versacht,
Soo wort de meeste vrucht de siele toegebraght.
Draeght even goede sorgh niet staegh te sitten dring
Op ick en weet niet wat, op alle kleyne dingen,
Waer komt 'er oyt een dag wanneer men niet en kijst
Als staegh een krygel hooft een hair in stucken klijst
Wilt oock in dit geval niet lang-verhaelick wesen,
Maer, als ghy nae den eysch de feyl hebt aengewese
Soo keert u reden om, en went u t'eenemael
Van dit verdrietigh werck tot eenigh soet verhael.
Wilt nimmer met verwijt van oude feylen spreken,
Tot iemant die begint sijn feylen-af te breken;
Ontrent een reyne wond of uytgebeten seer
En dient geen bitter kruyt, geen harde plaester mee
Fy! die met strenge tucht en met een vinnigh bijten
Een afgeleyde feyl des niettemin verwijten,
Fy hem! die even staegh met reeken beesigh sit,
Ooc

ı het krepel been is in het rechte lit.
, wilje gunst aen uwe Gaê besteden,
ıw vrientschap uyt als men de gansche leden,
oor een bly gelaet en door een soeten mont,
beleefde sucht is uyt een volle gront.
ıant sijn geschenk met woorden op te proncken,
ave kleyn, noch schijnt 'er veel geschoncken;
een die wat hy schenckt met sture wangen geeft
k in miltheyt vreck, in heusheyt onbeleeft:"
op vasten gront te wijsen aen de vrouwen
ey verschil is in het huys te schouwen;
het echte volck moet paren met bescheyt,
ıt het gansche stuck wat naerder aengeleyt.
nutte les voor alle jonge dieren,
ı echte man, soo veelderley manieren.
aet in ons geplant, oock van het aenbegin,
ıdem blasen kan dat heeft een eygen sin.
ıls mensch en mensch verschillen in de leden,
ck mensch en mensch verscheyden in de seden,
k als mensch en mensch verschillen in de spijs,
eeft een yder mensch een onderscheyden wijs."
ent onse-vrou ten naeusten op te wegen
ıaer bed-genoot is uyt 'er aert genegen,
n tot vreugde treckt, en wat hem weder quelt,
hy soete lust of wangenoegen stelt.
gebuyghsaem hert, leert uwen hoeder kennen,
u gansche doen aen hem alleen gewennen;
als u rechter-hant is met den man gepaert,
nje van gelijck te trouwen sijnen aert.

Sy die uyt echte sucht heeft eenigh welbeha
Den naem van haeren man voor alle man te
Dient, met gelijcke lust, te toonen met
Dat sy de vrouweplicht niet in den naen
„ Die uyt haer ouders huys is tot den maa
„ Dient in haer ouders huys te laeten haere
„ Die by een echten man ter neder is ge
„ Dient wat de man gebiet te noemen hi
„ Daer is geen beter ding om herten in te
„ Als tot sijn even mensch te neygen met d
„ Die naer een weerden vrient kan buygen si
„ Maekt door een gunstigh hert een onverbri
Amphion was gesint tot dichten en tot schrij
Maer Zethus nam vermaeck de bosschen af t
Het was een wijt verschil, en soo verschi
En konde (soo het scheen) niet lange sij
Maer als Amphion sagh, dat sijn gedweege
By Zethi wilden geest niet konden sijn geled
Hy leyt de Cyter af, en, met een volle
Packt netten op den hals, en geeft hem o
„ Een vrient moet om een vrient een ont gebrel
„ Een vrient moet om een vrient sijn eygen wi
„ En worden dat hy is; een vrient moet om
„ Vrywilligh onderstaen, oock dat hem niet
Noch vorder moet de vrou haer sinnen leere
En door een willigh hert de nyders overtuy
Een sacht, een vlytigh oogh, een reyn en st
Dat is, ô jonga vrou, u beste bruylof-g
Andromache, van outs in dese deught gep

t in haer gants bedrijf van eenen sin te wesen
let Hector haeren man; sy was, uyt eyger aert,
skeerigh van de krijgh, en van geweer vervaert,
r als sy wert gewaer dat Hector was genegen
met een swacke lans en met een blanckeh degen
e rennen door het velt, doen boog haer gantsche siel
ot al wat Hector prees, wat Hector wel geviel.
uam met eyger hant sijn felle peerden streelen,
ing hun om den kop haer eygen hooft juweelen,
stack op sijnen helm een hupschen vederbos,
, bant sijn wapen vast, en deed' 'et weder los;
et een sijden keel met enckel gout bordueren;
vloog, wanneer men sloeg, te Troyen op de mueren;
ebracht hem sijn geweer, en sprack met klocken moet
eert weder, edel sweert, sat van Achilles bloet;
iet aen sijne lans haer eygen sleuyer swieren,
tack een geestigh woort op alle velt-banieren,
deed hem uytgeley, tot aen de buyte-vest,
gaf hem voor de foy, een kusjen op het lest.
eeft den vromen held soo byster wel bevallen,
y de wijse vrou hielt verre boven allen,
sse wat te groot aen d' een en d' ander scheen,
cht hem wel te pas, jae schoonder als Heleen. (a)
r een herders kint, door soete min ontsteken,
roeten met gesang Eleusis klare beken,

Eñ

(a) *...nibus Andromache visa est spaciosior aequo,*
Unus qui modicam diceret, Hector erat. Ovid.

Als noch in uwen mont de bruylofs-korfsen kraken;
Indien dat immermeer, gewis om desen tijt
Soo dient de jonge vrou gewapent voor de spijt.
Pooght oyt een hovenier sijn ente wel te setten,
Die moet in alle sorgh op sijn beginsel letten,
„ Wat eerst te samen koomt, om recht te sijn gepaert,
„ Dient nau te sijn gemijt, en wel te sijn bewaert.
Voor al wanneer het mosch is van het hout geschoven,
De tacken afgekapt, de stamme net gekloven,
De knobbels van de schors, de splinters uyt de kerf,
De swijnen uyt den hof, de bocken van de werf;
Soo dient de jonge stam gants ongemoeyt te blijven,
Geen mensch, of hortig beest, en dient 'er aen te wrijven,

Geen spreeuw en sy gedoogt te picken aen de sch
Geen hant, die ledigh is, te pluysen aen de lo

in moet om het blat haer vuyle netten weven,
ebbe van den herfst en dient 'er aen te kleven,
mier of boom-gerut en heeft 'er aen te doen,
fleck en quijl haer dragt ontrent het jonge groen,
ps of ander worm en moet 'er over kruypen,
it of vuyle mist en dient 'er in te druypen;
noch soo deckt de kerf, met was of vette kley,
at geen vreemde sucht en valle tusschen bey;
its het jong gewas geen wint en kan verdragen,
st het eerste loof voor alle stuere vlagen;
k, als de griffy-tack is eerstmael ingeset,
kleynste fientje schaet, het minste diertje let.
s een sinne-beelt voor nieu gehoude paren,
het trou-geheym sal konnen openbaren;
die my dese pop ter degen ondertast,
inden wat den man en wat de vrouwe past.
ift, men in het kleyn van alle ding te seggen,
de gronden selfs de saecke bloot te leggen?
den, leert 'et selfs, dat in de vrouwe-plicht,
niet en dient gesien als in een schemer licht.
n, Zeeusche pen, niet al te rono te schrijven,
et oock dit en gint voor uwen leser blijven:
vint dat ons de druyf te meer in lusten treckt,
eerse van het loof is eenighsins bedeckt.
ke niettemin is hier voor al te leeren,
n, alle spijt van u begin te keeren;
onweer van krakeel, en wint van harde twisty,
n een noorsche buy, een ongesonde mist.
geen rechte sucht aen uwe trou beklijven,
Als

Den aert van haeren man ; maer wie haer des verstä
Heeft, als een vaste peyl daer sy op 't seyle gaet.
Ick hebb' een soete vont op dit geval gelesen.
En siet! dat iemant weet kan yder dienstigh wesen ;
Daer was een seker man, gants veerdigh tot de spi
En (dat het slimste was) het daerde langen tijt :
Een die geen kennis had van sijn onsoete kneren ;
En konde by den mensch als geenen tijt gedueren ;
Sijn wijf des niet te min misprees hem nimmerme
Maer (wie hem tegen was) verhief hem wonder se
De gront dient aengemerckt. De man, van sware saec
By wylen los gestelt, nam sonderling vermaecken
Te dichten eenigh vers ; dit was hem groote lust
En, schoon hy was beroert, hy vont hem dan ger
Hier op wist dese vrou met alle vlijt te letten,
En, nae de tijt gedroegh, haer dingen aen te sett
Des, schoon hy menigmael ontstack gelijck een vla
Hy werd, door haer beleyt, soo mack gelijck een l
Sy wist in dit geval een rijmtjen in te brengen,
Sy wist van stonden aen in haeren praet te mengen
Een lied, of kluchtig dicht, by hem wel eer gemaec
En siet, daer was de man als aen het hert geraec
Het onweer was gedaen, hy kreegh een ander wes
Daer quam gelijck een son hem in het breyn geres
En scheen door al het huys. En siet, op desen gr
Soo was 't dat al het huys in goeden vrede stont.
Wat quaet en kan de vrou niet in het huys verhoed
Die maer een sachten aert kan in den boesem voede
't Is wonder wat men doet, en door de reden werck
Als yemant met bescheyt op alle dingen merckt.

V

at is doch van de mensch! om kleyne vysevasen
:t iemant menighmael de gantsche buerte rasen;
Hoe dickmael om een woort, om ick en weet niet wat,
Rijst tweedracht in het huys, en oproer in de stadt?
: daet die wijst 'et aen, dat even groote dieren,
:rschricken, hortigh sijn, en uytermaten tieren,
En als men naderhant de rechte gronden siet,
Dan is't een wint, een damp, een mist, een enckel niet.
een Elephant en kan een witte doeck verdragen,
et kraeyen van een haen dat kan een Leeuwe jagen,
Indien men in het wout maer eens den trommel roert,
De Tyger wort terstont met dulheyt omgevoert.
en hoort 'et over al, dat jae geringe saecken
ock by een destigh man geen kleyn beroerte maecken;
„ Door ick en weet niet wat is menig hooft verdraeyt.
„ Door ick en weet niet wat is menigh hert gepaeyt."
e mannen meestendeel, soo maer de vrouwen willen,
n licht in rust gebracht, en in der haest te stillen,
Alleen dient by het wijf in alle vlijt gelet,
En wat een man beroert, en wat hem weder set.
t dient 'er veel geseyt, of veel te sijn geschreven?
oor het echte volck veel boecken uyt-gegeven?
Het beste dat het wijf van iemant leeren kan,
s sacht, is vreedsaem sijn, en heulen metten man."
gge noch een mael tot alle jonge vrouwen,
gge voor besluyt, leert desen regel houwen,
t niet op eygen breyn; keert uwe sinnen om,
weest aen uwen man een rechte Sonne-blom:
ghy kent de plant; sy laet haer nederdalen
st de sonne neyght; sy groet de gulde stralen

Soo haeſt de ſonne rijſt; ſy leeft in haeren vrient:
Ghy weet dat met den man juyſt ſoo gehandelt dient.
Ick vreeſe, dit begin ſal u verdrietigh ſchijnen,
Maer treet wat dieper in, het bitter ſal verdwijnen;
Niet dat een jongen os ſoo in de lenden prangt,
Als dat het eerſte jock hem aen de leden hangt.
Al waer men iet begint, daer ſijn bedroefde banden,
Het vyer geeft bitſchen rook, eer dat het komt te branden,
Maer die met ſoet gedult blijft ſitten in de ſchouw,
Wort, naer een kleynen tijt, verlaten van de kouw.
Siet my de lieden aen, die in de mynen wercken,
Waer valt haer eerſte ſweet, als op de rouwe ſercken;
Noch dient hier evenwel de moeyte niet geſchout,
't Is ſteenigh boven op, maer onder leyt het gout.
Wy vinden in 't gemeen, dat alle ſoete dingen
Ontrent den eerſten trap haer bitter mede bringen;
Ick raede niet te min, gelijck een trouwe vrient,
Dat om een ſuer begin geen ſoet gelaeten dient.
Al ſtraelt de felle bie, het ſap van honigh-raten
En wort noch evenwel niet onder haer gelaten;
Of ſchoon de purper-roos oock dichte prickels biet,
De vryſter onderwijl en laet het plucken niet.
Al is de ganſche noot bekleet met harde ſchellen,
Men plagh des niet te min haer kernen uyt te pellen;
Al is de nieuwe trou niet ſonder droeve pijn,
Koomt naerder, jonge bruyt, het ſal u beter ſijn.
„ De liefde baert gedult, en haet het leppigh ſpreken,
„ De liefde duyckt en ſwijght, de liefde deckt gebreken,
„ De liefde weert geſchil, en ander ongeval,
„ De liefde, jonge vrouw, de liefde recht 't al."

Ghy

Ghy hebt in u beroep een wesen aengenomen,
Daer liefde dient te sijn, daer liefde dient te komen;
Daer liefde sonder end moet wassen alle tijt,
Het trouwen is een werck de liefde toegewijt.
Maer hier nu dient besorght u liefde niet te gronden
Of op een aerdigh lijf, of op de kloecke vonden
Van eenigh menschenbreyn; of op een losse vreught,
Die van de weelde spruyt of bortelt uyt de jeught.
Ghy wert u weerde lief door liefde toegedreven,
Om dat hy is u deel van Gode toegeschreven,
Laet dat u baken sijn, en siet, ô lieve, siet
Niet wat hy weerdigh is, maer wat u God gebiet. (a)
Dat is de rechte gront, waer op de swaeke vrouwen,
Waer op besette mans haer liefde moeten bouwen;

„Wat

(a) Ce qu'est le cerveau aux nerfs, ou la foye aux veines, ou le cœur aux arteres; celà mesme est l'amour de Dieu aux amitiés humaines; c'est à dire filets & branches, qui en dependent. Ce divin amour n'y estant point, les amitiés ne sont point amitié, mais une conspiration, un accort à discorder avec Dieu; amitiés fondées sur le plaisir ou sur le gain, qui cessent quand les plaisirs perdent leur goust par l'aage, ou quand le profit diminue, ou n'est point egalement distribué. Mais les amitiés fondées sur l'amour de Dieu, sont fermes, parce qu'elles sont fondées sur un fondement asseuré. Molin, de l'amour de Dieu au 3 degré.

„ Wat sucht dat eenigh mensch op aerdsche dingen
„ En is maer swacke snee die van den regen sm
Is dan missschien uw deel noch handigh in de lede
Noch deftigh in beleyt, noch abel in de seden;
Maer rou en sonder geest, oock dickmael onge
Hy dient noch evenwel in Godt te sijn gemint
Om Godt te sijn geliest. Hy dient te sijn gedra
Dat is in u beroep des Heeren welbehagen;
Segt dan, hoe dat 'et gae, dit is mijn eygen
„ Die haeren hoeder eert, vereert oock haeren G
Wat is 'er menigh ampt groot, achtbaer, hoogh-verh
Niet om der menschen wil, aen wien het is gege
Maer om den staet alleen? ghy, eert dan uwen vr
Om dat 'et Godt beveelt, al is 'et onverdient
Het sal u swacke siel geweldigh konnen helpen,
En dickmael in verdriet u droeve tranen stelpen,
Indien u Christen-hert geduerigh voelen kan.
Den Hemel in het huys, en God in uwen ma
„ 't Is dwaesheyt iet te doen, als God' alleen ter
„ Om dat ons aerds bedrijf soo licht kan omme
„ Soo licht kan overgaen van vreughde tot v
„ En wie vint immer troost die op de were
Ghy, voeght u nae u deel, en doet sijn wel-b
Niet slechs in eenigh deel, of op gesette dag
Maer staegh, en over al; ten waere sijn g
Ging buyten u gemoet en tegen uwen Go
Want als een echte vrou haer niet en laet b
Ten goede van de man, dan als het is gele
En juyst wanneer het past; soo is haer ga
Geen dienst voor haren vrient, maer eygen

Ghy hebt in u beroep een wesen aengenomen,
Daer liefde dient te sijn, daer liefde dient te komen;
Daer liefde sonder end moet wassen alle tijt,
Het trouwen is een werck de liefde toegewijt.
Maer hier nu dient besorght u liefde niet te gronden
Of op een aerdigh lijf, of op de kloecke vonden
Van eenigh menschen breyn; of op een losse vreught,
Die van de weelde spruyt of bortelt uyt de jeught.
Ghy wort u weerde lief door liefde toegedreven,
Om dat hy is u deel van Gode toegeschreven,
Laet dat u baken sijn, en siet, ô lieve, siet
Niet wat hy weerdigh is, maer wat u God gebiet. (a)
Dat is de rechte gront, waer op de swaeke vrouwen,
Waer op besette mans haer liefde moeten bouwen;

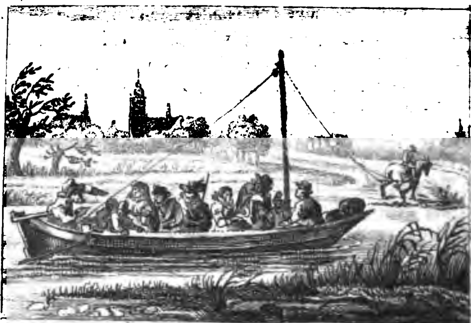
„ Wat

(a) Ce qu'est le cerveau aux nerfs, ou la foye aux veines, ou le cœur aux arteres; celà mesme est l'amour de Dieu aux amitiés humaines; c'est à dire filets & branches, qui en dependent. Ce divin amour n'y estant point, les amitiés ne sont point amitié, mais une conspiration, un accort à discorder avec Dieu; amitiés fondées sur le plaisir ou sur le gain, qui cessent quand les plaisirs perdent leur goust par l'aage, ou quand le profit diminue, ou n'est point egalement distribué. Mais les amitiés fondées sur l'amour de Dieu, sont fermes, parce qu'elles sont fondées sur un fondement asseuré. Molin. de l'amour de Dieu au 3 degré.

Maer rou en sonder geest, oock dickmael o
Hy dient noch evenwel in Godt te sijn gem
Om Godt te sijn geliest. Hy dient te sijn ge
Dat is in u beroep des Heeren welbehagen;
Segt dan, hoe dat 'et gae, dit is mijn eyg
„ Die haeren hoeder eert, vereert oock haeren
Wat is 'er menigh ampt groot, achtbaer, hoogh-v
Niet om der menschen wil, aen wien het is g
Maer om den staet alleen ? ghy, eert dan uwen
Om dat 'et Godt beveelt, al is 'et onverdi
Het sal u swacke siel geweldigh konnen helpen
En dickmael in verdriet u droeve tranen stelpe
Indien u Christen-hert geducrigh voelen kan
Den Hemel in het huys, en God in uwen
„ 't Is dwaesheyt iet te doen, als God' alleen te
„ Om dat ons aerds bedrijf soo licht kan omme
„ Soo licht kan overgaen van vreughde tot v
„ En wie vint immer troost die op de werel
Ghy, voeght u nae u deel, en doet sijn wel-b
Niet slechs in eenigh deel, of op gesette dage
Maer staegh, en over al; ten waere sijn g
Ging buyten u gemoet en tegen uwen Godt

wy vorder gaen, soo dient het wijf te letten
et soo gemeen haer desen regel setten,
:, sonder feyl, en op een juysten draet,
.ssen op den man, oock schoon hy qualick gaet:
t is niet gemeent. „ Geen wijf en is gebonden
en met den man tot aendeel van de sonden:"
ı het tegendeel soo dient te sijn betracht
ie van beyde doolt, te rechte sy gebracht.
een snege vrou moet haeren heer vermanen,
een breeder wegh nae desen toe te banen;
alleen geleert, dat niet, als in het goet,
f haer met den man te samen voegen moet.
t niet genoegh; want in verscheyde saken
l-matigh sijn, of immers niet en slaken
den van de tucht, moet even nu en dan
sen van de vrou niet hellen nae den man.
: een kackerlack, in weelden uytgelaten,
alle tijt met jocken en met praten;
een vyser hooft is soo geweldigh swaer
hy uyt der aert een siele-pijnder waer.
x daerom het wijf nae malle weelde jagen?
en eeuwigh leet haer eygen harte knagen?
sen seggen neen; Eerveugt, en droeve pijn
t niet alle tijt om haer gedaen te sijn.
erder, Sang-godin, en opent uwe gronden,
gh sinnebeelt, of diergelijcke vonden,
at ghy seggen wilt eens in den lichten dagh,
een jonge vrou u sin beseffen magh.
een veerdigh schip wil over water seylen,
gelijcke maet de lading af te deylen;

Want soo het over-kant, of syde-lastigh helt;
De reyse dient gestaeckt, of immer uytgestelt.
Vraeght iemant wat het schip in desen wil bedieden?
Het is een evenaer voor nieu-getroude lieden.
Wil man, wil echte wijf vervullen haeren plicht,
Sy dienen even staegh te sitten in 't gewicht. (a)
Indien een quistigh man speelt over al de gilde,
Ghy, moeder van het huys, en zijt dan niet te milde;
Of soo misschien u man de beurs geduerigh sluyt,
Soo geeft, wanneer het dient, een weynigh ruymer uyt.

Indien hy wat te licht tot morren is genegen,

Soo

(a) *Non semper similia similibus in matrimonio* con-

het u soeten aert sijn saechten overdragen; (a)
gaet hy wat te sacht, of, ick en weet niet hoe,
maeckt dat u beleyt daer peper onder doe:
kort', het echte paer dient over-hant te leven,
t hier iemant schort, dat moet daer iemant geven;
t soet verschiet het suer, het suer dat wort het soet;
is 't dat hier de kock de sauce mengen moet. (b)
k het bly gesang, door ongelijcke stemmen,
ieder die het hoort, in soete vreugde swemmen;
wort het echte bed, door vriendelicken strijt,
goede van het huys de liefde toegewijt.
iemant gasten noot, daer is het aert te letten,
e, en waer het volck aen tafel is te setten;
en menschen is soo wel met spijs en dranck gedient,
als hy by hem vint een soeten tafel-vrient.

Men

Si juvenis erit natura lentior, convenit vigilantioris ingenii. Si sponsus erit profusior, convenit uxor frugalior, & ad rem servandam Rursus, si juvenis erit ardentioris ingenii, accommodabitur puella temperatioris naturæ, ut tempore norit cedere & obsequi. Erasm. De Matrim.

Ut aqua vino admixta reddit illud moderatius, sobriæ nymphæ deum temulentum compescunt; sic matrimonio fervorem mariti uxor tepida tem-

Byeren met boyeren (seggen de Zeeuwen) is smakelijker slaen.

Men vint schier yder hooft verscheyden in de seden,
Hier tongen wel-bespraeckt, daer monden sonder reden,
Hier iemant geestigh mal, en meester in het jock,
Daer iemant sonder vreught, en swaer gelijck een block.
Indien het stilste volck is over hoop geseten,
Soo wort in dat gewest de soete vreugt vergeten;
Indien het vrolick deel is op een ander sy,
Soo wort de maeltijt woest, en ongeregelt bly.
Ghy daerom, sijt gy weert, leert alderley manieren
Vermengen nae den eysch, en onder een schakieren,
Ten is niet even veel hoe iemant gasten set,
Dus houd in dit geval de Grieckschè tafel-wet.
Het waere wonder nut, dat als 'er iemant troude,
Men op gelijcken voet de paren schicken woude;
Of soo ghy hebt alreets uw echte wederpaer,
Soo stelt noch in het huys een rechten evenaer,
Dit dient den man geseyt, dit dient het wijf te weten,
Dit dient voor eens geleert, en nimmermeer vergeten,
Dit dient, al eer men vrijt, te voren overdacht,
Dit dient wanneer men trout, en alle tijt betracht.
God heeft op dese wijs' en om gelijcke reden,
Gevoeght het gantsche lijf, getempert onse leden;
Niet verre van het oir, dat noyt en wort geroert,
Daer wort het wacker oogh geduerigh omgevoert.
De buyck en sijn gevolgh, die niet en kan bejagen,
Wort van de snelle voet gewilligh omgedragen;
De hant is, die het raept, de vuyst, die neerstig wint
Al wat de tant verbreeckt, en wat de mont verslint.
't Is nut dat echte-lien haer saecken overmercken,
Om nae den rechten eysch haer plichten uyt te wercken.

moet op de straet om sijnen handel gaen;
f moet in het huys de keucken gade slaen.
en selfsaem lant, daer slechts alleen de wijven
het buyte volck den gantschen handel drijven;
die broelt in huys, en moeyt hem met het kint,
let of de meyt eenparigh garen spint. (a)
ook vlecken selfs in onse kust gelegen,
wen handel doen en groote saecken plegen;
sen over al, terwijle dat de man
gh, sit en troeft ontrent een volle kan. (b)
, wie het raeckt, het sijn bekaeyde strecken,
et oude recht sijn byster afgeweken,
a doch mans badrijf de vrouwe toegepast?
t swackste deel, haer dient de minste last.
h straet-gewoel wort in de man gepresen;
en teere vrou een stil en sedigh wesen: (c)

Ghy,

las descriptor orbis, memoriæ prodidit in uibusdam Ægypti mulieres solitas obire munia um, nempe forum ac negotia, viros domi unam rei domesticæ.

in & in Batavia mulieres multum exercent a, viri potant. Ludovic. Vives lib. de offic. ap. de Domi.

ebris exemplum est, quod Dictys Cretensis re- thesileam Amazonum reginam, ex decreto

 ex

Ghy, reyst dan, neerstigh man, en past op u gewin;
Ghy, set u, jonge vrou, en let op u gesin.
Ghy, let op u bedrijf, en alle kleyne baten,
En wilt u op de winst niet al te seer verlaten;
De man is wel het hooft, die groote dingen doet,
Maer die het evenwel niet al begrijpen moet.
Ick wou dat overal de jonge vrouwen wisten,
Hoe veel, oock in het kleyn, een vrouwe kan verquisten.
't Is wint, dat eenigh man sijn hooft geduerig breeckt,
Indien, ô jonge vrou, u hant geduerigh leeckt. (a)
Al wat de man vergaert, dat kan het wijf verstroyen;
Al wat de man verspaert, dat kan het wijf vermoyen:
Al wat de man bejaeght door lastigh hant-bedrijf;
Al wat de man bekoomt, dat spilt een quistigh wijf.
Ghy, die voor desen tijt niet recht en hebt geweten
Hoe dat het vrouwen ampt hier dient te sijn gequeten,
Koom, hoort den goeden man, dien ghy hier onder siet
U spellen dijne les, en klagen sijn verdriet.
Al draeg ick, wat ick magh, noch deugt 't et niet met allen,
Mits een die mede draeght, het pack wil laeten vallen:

Mijn

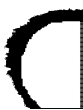
exercitus Græcorum, fœminatam et equo ab Achille deturbatam, in Scamandrum fluvium præcipitatam, quoniam naturæ sexusque conditionem superare studuisset ausa. Dict. lib. 4. de bell. Trojan. Chacun doit considerer en son ordre quel rang qu'il tient, & estudier à le bien garder sans y rien troubler. Viret.

(a) Light gaynes make heavy purses. *Engelsch spreeckwoort.*

Mijn hulp is mijn belet; mijn troost is mijn verdriet;
Mijn vlijt is sonder vrucht; mijn sweet en gelt 'er niet.
'f wel die voren gaet sich quijt ten alderbesten,
Is al maer hoy gedorst als 't hapert aen den lesten;
, Al spant een rustigh knecht twee peerden in de ploeg,
, So 't een maer qualick wil, het gaet 'er slecht genoeg.
et als 'er eenig ding twee menschen is bevolen,
en die te rugge treckt, doet sijnen macker dolen:
, Al is u kloeck beleyt gegront op wijsen raet,
, Noch hangt 'et altemael aen uwen mede-maet."
hont my dese les, ghy vrouwen en ghy mannen,
met den achter-bant sijt aen het huys gespannen,
, Houd u bescheyden deel, en draegt gemeene last,
, Het gaet de leden wel als d' een hant d' ander wast."

De

De man is met de vrou gelijck twee mole-ſteen
Die onderling behulp malkander moeten leenen
Want als 'er een ontwijckt, of ſijn bewegen ſl
Ofſchoon de tweede maelt, daer wort geen blo
Indien het nu gebeurt, dat in het echte leven (r
U man, door vreemde ſugt, wort van den weg ged
En uyt een eygen ſin wil dingen onderſtaen
Die ſonder reden ſijn, of uyt den regel gaen
Ghy in het tegendeel, in ſeden onderſcheyden,
Wenſt, uyt een reyn gemoet, hem af te mogen
Van dat hem qualick voegt; ſoo dient voor eerſt b
Hoe dat de rechte tucht dient uyt te ſijn gev
Of ſchoon ghy menigmael ſiet eenig ding gebeur
Dat, [illegible] dienſtigh af te keure
[illegible] ke[illegible] evenwel niet hortigh tegen aen,
Maer wilt het gantſche ſtuck te voren overſlae
Let eerſt of u gepeys beſtaet in goede reden,
En dan ſegt u belang by wijſe van gebeden,
En niet door onverſtant, of door een hart
Het wijf dat heerſchen wil kant tegen haren
En dan noch evenwel en moogje niet vermanen
Wanneer u weerde vrient door onbeſuyſde wan
Is in den geeſt beroert. Ontrent een kranck
En dient geen ſonne ſchijn, geen aengeſteke
Als 't water is geroert, men laet 'et weder ſi
Eer dat 'et iemant poogt te putten of te drinck
Hy doet een quade ſlagh, die aen de ſweere
Eer dat de puyſt geneeſt, of dat het etter r
Abigel heeft de gront van deſe kunſt geweten,
Die, eer het hoofdig nat in Nabal was geſeten,

t met al en sey; maer ging hem dapper aen,
en wijn en slaep was uyt het hooft gegaen,
o het schijnt, heeft eerstmael uyt-gevonden
n korsel hooft dient in te sijn gebonden,
n nae de wrok, en nae een soeten slaep,
et moedig hert is dwee gelijck een schaep.
ig in het bed u man sijn les te seggen,
aer, hoe het gaet, in stilte blijven leggen,
st heeft dan gerust, en hy is nuchters monts,
beter huys-vermaen als in het sachte dons"
t dan uwen vrient in heete tochten mijden,
n nimmer aen als op bequame tijden;
't de reden eyst, soo kiest een stil vertreck,
, op dese wijs, een saedigh huys-gespreck:
het is geseyt een langen tijt geleden,
het is geseyt niet sonder groote reden,
ie sijn rijcker geeft, en wie sijn wijser leert,
en sotten waen van wijsheydt afgekeert.
oe God den man heeft boven ons verheven,
sijn edel breyn een hooger aert gegeven;
ie mijn gebreck, en evenwel nochtans
en swacke vrou oock dienstigh aen de mans.
t onbekent, dat oock geringe knechten
: van het huys by wijlen onderrechten?
ock menigh Vorst sich niet en heeft geschaemt
ler sijnen raet een vrouwe was genaemt?
as gesint om Agar wegh te drijven,
in tegendeel die wilse laeten blijven,
'er menigh woort hier over was ontstaen,
bram liet de maeght en haeren soone gaen.

Da

De groote Nahual, (*a*) uyt vreeſe van te miſſen,
Gebruyckt tot ſijn geleyd een van de minſte viſſen,

En dat noch als het dier ontrent de droogte koomt,
En voor een dorre ſtrant of harde klippe ſchroomt.
Het muysje van der zee koomt voren uyt gevaren,
En vint een goeden wegh, oock midden in de baren;
Siet: hoe het kleynſte dier oock met de ſaecken doet,
Het leert het grootſte beeſt hoe dat het ſwemmen moet. (*b*)

Hier

(a) *Nahual is een naem van een Walviſch, van de welcke ſiet Ortel. in Iſlandia.*

(b) *Balena, quando praegrandi ſuperciliorum pond-*

rort dan gemerckt hoe dat oock kleyne dingen
raet en hulp tot groote saecken bringen;
nckt dat oock een vrouw, al isse wonder slecht,
eck en deftigh man by wijlen onderrecht.
m, weerde vrient, u sinnen heden stieren,
och heden sijn een van de minste dieren;
n soo kan het sijn, dat ick in dit geval
h driftigh sant, of rotse wijsen sal. (a)
us gemaent, sal jae de soete klachten
met bescheyt, en nae de reden achten;
ı van hondert een soo dom en onbeleeft,
een tijdigh woort het oore niet en geeft? (b)
et beter aert het manne-breyn bewegen,
minde vrou? die, naer het is gelegen,
yden, overgaen, en onderwijsen magh;
een deftigh woort, of door een soeten lagh.
h rou gesel, door boose lust gedreven,
r een snege vrou begonnen beter leven?
nigh selsaem hooft, vol grilligh onverstant,
een deftigh wijf gehouden in den bant?

Der-

ejus oculis videre infamiae suae non potest, uce utitur, qui praenatet, & viam demonum vice. Plin.

uinarum praecepta saepe maritos juvant. Nam, omittam, Pompeja Plotina incredibile dictu vit gloriam Trajani. Aurel. Victor.

unda mulierum Rhetorica quidvis obtinet. axiom. historic.

Der Longebarden Vorst, u man, Theodelinde,
Werd dwee, gelijck een lam, om dat hy u beminde;
Het was u wijs beleyt dat hem de deughden prees,
Het was u soete mont die hem de reden wees.
Ataulphus was gesint out Romen af te breken,
Om sijn geduchte macht te wijder uyt te steken;
Het voorstel van de man geleeck een stale wet,
En noch heeft sijne Gaê de boose daet belet;
Noch heeft het geestigh wijf den held alsoo belesen,
Dat hy in korten tijt ontfing een ander wesen;
Want hy, die van den haet te voren was gevat,
Werd hoeder van het volck, en vader van de stadt.
't Is boven al gemerckt, dat even door de vrouwen
Veel mannen over al sijn aen de siel behouwen,
Sijn van haer ongeloof (siet wat een heyligh werck!)
Gekomen tot den Heer, en tot de waere kerck.
Juguldis soete tael heeft uyt de doot getogen
Den Gotschen over-heer. Clothildis heeft bewogen
Clovys den Franschen held te vesten sijn gemoet
Op Godes nieu verbont, in Christi weerde bloet.
Ghy siet dan jonge vrou, hoe dese soete plichten
Ten hooghsten dienstigh sijn om uwen man te stichten,
En efter dient het stuck niet aen te sijn geleyt
Als op een vaste peyl van noodigh onderscheyt.
Daer sijn verwaende mans, vol ongetemde vlagen,
Die niet een deftigh woort van iemant konnen dragen;
Want soo maer eenigh mensch van hare feylen spreeckt,
Het schijnt dat hun een mes tot in het herte steeckt,
Vermijt dan, wijse vrou, in u gespreck te treden,
Of eerst kent uwen man, en sijn geheele seden,

En

›p fijn droeve borft, en fagh den hemel aen,
e: lieve God, wat dient 'er nu gedaen?
em nae de zee, de tranen op de wangen,
ou vrienden, hou! hier is al meer te vangen;
yt niet van de wal, tot dat 'er volle vracht
t lant gerooft, en aen het boort gebracht.
nijn echte deel van Gode mij gefonden,
dat reyne fucht te famen heeft gebonden;
ent het befte paer dat oyt het echte bed,
de hemel felfs, te famen heeft gefet.
waerom dat? ey laat ons weder paren,
ı fnelle barck geluckigh henen varen;

at ick weder eyfch mijn lieve Galathee,
ns benevens haer te varen over zee.

Neemt my oock in de boot; al moet ick dapper roeyen,
Of harder dienst begaen, ten sal my niet vermoeyen:
Neemt my oock in den boot; een kloeck, een rustig man,
Die met een volleu wil een slave wesen kan;
Neemt my oock in den boot, al moet ick sijn geslagen,
En dienen evenwel, ick sal het willigh dragen,
Ick sal het willigh doen: neemt my oock in de boot,
Of soo je niet en meught, soo schenckt my dan een loot.
Dit seyde Celadon, en gaf hem in de baren,
En bad al even-staegh om meê te mogen varen;
De roovers sijn verbaest dat iemant tranen schreyt,
Om vast te sijn geboeyt, en wegh te sijn geleyt.
Na lang en droef gepragh, men laet hem naeder komen,
Men wijst hem nae den boot, daer wort hy in genomen,
En, als de rouwe jeught sijn handen binden wou:
O bint my, sprack de man, aen mijn geminde vrou.
Een knoop van soete min heeft my en haer omvangen,
Laet hier oock eenen bant op onse leden prangen;
Hy bid noch andermael, en biet sijn rechter-hant,
En geeft hem met de vrou gewilligh aen den bant.
Het schip doet sijnen loop, en snijt de soute baren,
En koomt in korten tijt te Thunis aengevaren;
Daer wort het lieve paer den koninck voorgestelt,
Den koninck alle ding van eersten aen gemelt.
De vorst die prijst de daet, besiet de jonge lieden,
En toont met sijn gelaet haer gunst te willen bieden;
Hy laetse met 'er daet verlossen uyt den bant,
En maeckt van Celadon sijn eygen lijf-trouwant.
De trouwe wort geloont; en hy die aen der heyden,
Een bock, een schaep, een kalf, een geyte plagh te weyden,

ls

ëder van den Prins, wiet sonder grooten lof,
voor een vuylen stal, geniet het lustigh hof:
sch, geluckigh paer, ick wensch aen onse dagen
r over al de Fame magh gewagen;
'ensche boven al dat ons het trouwe bloet
saets dat u gelijckt, veel kinders geven moet.
ent u trouwe sucht wat hooger opgeresen,
le weerde trou verkreegh haer eerste wesen,
'eeg haer eersten glans. Wel aen, trouhertig man,
vorder, en besiet waer trouwe reycken kan
et soo geviel, dat, met te mogen sterven,
det seker heyl aen uwe Gaê verwerven,
oest, oock sonder schrick, u voegen tot de doot;
aer, door u bederf, te trecken uyt de noot.
est u eygen vleys, u lief en jeughdigh leven
ler-aertschen poel gewilligh overgeven;
noest uyt rechte sucht de kloecke daet bestaen,
Gracchus overlang te Romen heeft gedaen.
: een vreemt gesicht van twee gepaerde slangen,
ant van 't gesin had in het huys gevangen,
tot het eensaem volck dat sich hier op verstont,
cht op dit geval te weten haeren gront.
i den grijsen hoop ging hem aldus gewagen:
le manne-slang koomt doot te sijn geslagen,
lat het wijfje sterft, daer is geen twijfel aen
sijt een seker lijck, u leven heeft gedaen.
o in tegendeel het wijfje wort gegrepen
den swarten poel van Acheron te slepen,
veet dat uwe Gaê sal varen nae den kolck,
van de werelt scheyt het onder-aertsche volck.

Ghy doet wat u behaeght, doch wilt u flucx bereyden,
Want, siet den hemel dreyght u in der haest te scheyden:
Denckt vry wat God besluyt dat heeft een vasten gront;
En weet dat u alleen de keure wort gejont.
De man, nae kort beraet op veelderhande saecken,
Meest hoe het sijne Gaê sal nae sijn leven maecken,
Laet strax met eygen hant het wijfjen in de locht,
Op dat het wederom de ruymte kiesen mocht.
Maer in het tegendeel gaet in der haest belasten
Het dier van mannen-aert met wapens aen te tasten;
Dit vordert Gracchus selfs, en stuwt de knechten voort,
En wort dus in de slang met eygen wil vermoort.
Siet wat een wonder ding! naer loop van weynigh dagen,
Siet, Gracchus is gegaen, en naer het graf gedragen;
Geluckigh is de vrou, die soo een man verkoor,
Rampsaligh is het wijf, die soo een man verloor.
't Sa proeft aen dit geval, beproeft u, waare mannen,
Of u het edel hert is machtigh uyt te bannen
Den hooghsten dwingelant, de vreese van de doot,
Tot heyl en onderstant van uwe bed-genoot.
En soo ghy dan bevint dat uwe sinnen beven,
En schricken van den slagh, en snacken om te leven;
Soo hoort u vonnis aen, en weet, tot uwer spijt,
Dat ghy, tot heden toe, niet recht getrout en sijt.
Al die in dit geval haer teere leeden vreesen,
En sijn geen echte mans, maer rechte pimpel-meesen,
Geen sucht van echte min en heeft 'er rechten aert,
Daer iemant, als het gelt, sijn eyge leven spaert.
Hoewel dan eenigh lant van Gode wort geslagen
Met pest, en haestigh vyer, of diergelijcke plagen,

En

ı weerde deel is van het quaet gevat,
et u geenſins vry te vluchten uyt de ſtadt.
n verbont, en buyten alle reden,
derpaer, u vleys, en eyge leden,
le tortelduyf, u deel, en beſte pant,
n in den druck, te laeten in den brant. (a)
t iemant vry om wegh te mogen vluchten,
le werelt plaeght met ongeſonde luchten;
n heeft echter macht, uyt vreſe van de doot,
in dit geval van ſijne bed-genoot.
recht bemint, geen peſt, of peper koren,
, of vierigh ſeer, hoe diep het is geſworen,
n eenigh deel verſwacken u gemoet,
chte liefde ſchopt de vreſe met de voet.
dan voor den Heer, en wacht ſijn welbehagen,
ck ſomtijts gunſt te midden in de plagen,
n: ghy ſijt beſmet, en van het vyer geraeckt,
ınt op uwen Godt, hoewel de doot genaeckt.
ı goeden Job, (b) of wel ſijn heete ſchichten
in de borſt, en uyt de werelt lichten,
ıijn innigh mergh wort in het vyer gerooſt,
ıijn eenigh heyl, mijn onbeſweken trooſt.

In-

itum tempore peſtis uxorem non debere de- vice verſa, multis aſſerit Chriſtophorus Be- actatu de vitæ & mortis conſid. politica, 2.

mſi occiderit me, in ipſo ſperabo. Job.

Indien ghy deſen gront komt eenmael vaſt te leggen,
Soo weet ick niet een woort tot u bericht te ſeggen;
  Want die in ſijn gemoet eens rechte liefde ſet,
  En hoeft geen regel meer, hy is ſijn eygen wet.
Ick keere wederom: de tonge van de vrouwen
Kan goet en weder quaet, kan vreemde dingen brouwen;
  De tonge van de vrou, wanneerſe byſter woet,
  Is doodelick vergif, is enckel draken-bloet;
De tonge van de vrou, met ſoete min beſtoven,
Gaet moſt, en honigh ſelfs, gaet alle ſoet te boven;
  De tonge van de vrou baert, juyſt gelijckſe wil,
  Of herten vol genuchts, of huyſen vol geſchil.
Wel aen dan, eerbaer volck, dewijle vloeck en ſegen
Is in het kleyn begrijp van uwe tong gelegen,
  Soo maeckt u voor het quaet een eeuwig mont-gebit,
  En toomt met alle macht het ongetoomde lidt.
Veel ſijnder onder u begaeft met ſchoone dingen,
En konnen evenwel geen loſſe tonge dwingen,
  En konnen evenwel niet ſpreken ſoo het dient,
  En konnen evenwel niet vieren haren vrient. (wen
Het ſchijnt (wat vreemder ding!) dat mannen en dat vrou-
Noch leven onder een, noch huys en konnen houwen,
  Als ſomtijts met een vlaeg van ick en weet niet wat,
  Van d' een of d' ander ſy, ten quaetſten opgevat. (a)

Wie

(a) *Domus optimè compoſitæ inteſtinis jurgiis non carent, imo & hoc malum penetrat ad Eccleſiam Dei, nam domum Abrahæ, quæ litibus turbabatur, Eccleſiæ typum eſſe conſtat. Quod ad rixas domeſticas per-*

In eenigh lant oyt twee gepaerde sielen,
in ongemack van stuere woorden vielen?
is in eenigh huys soo staegen minne-vlam,
oyt een muyltje rees, en noyt een pruylcje quam?
n onts gelooft, of wel de kloeckste vonden
het grootste rijck by een versamelt stonden;
het wijs beleyt niet machtigh wesen sou
ngen aen den dagh een recht volkomen trou. (a)
ert dat de mensch van Godt is afgeweken,
ware min in alle man besweken:
sedert dat de mensch den eersten vrede brack,
eef omtrent den mensch geduerigh ongemack.
t soete jock, niet eeuwigh sachte rosen;
e vreughde self, heeft ook haer droeve posen;
nopt 'er vaste rust, naedien men twist vernam
in het sedigh huys van Iob, en Abraham?
noch evenwel, de moet is niet t'ontgeven,
en met gemack, en sonder twisten leven,

Wy

stimus præcipuam partem vitæ socialis inter ... sse conjugium, & tamen interveniunt varia ..., quæ bonum illud maculis aspergunt. Ad ... lias devorandas sese componant fideles oportet. ... *d. Genes. cap.* 16. 5.

... arcus Marellus: Ie tiens pour opinion si ... sages estoient fondus en une fornaise, qu'ils ... yent donner conseil pour faire un bon & ... nariage.

Wy konnen jaren lang ons myden voor geschil,
Indien het echte volck nae reden hooren wil.
Hier dient een lieve vrou de vrouwen aengewesen,
Die om haer vreedsaem hert noch heden is gepresen;
Die om haer soeten aert in alle vrouwe-plicht,
Verkreegh tot haren lof dusdanigh graf-gedicht.
De steen hier opgerecht, het schrift daer in gehouwen,
Is, leser, hier gestelt ter eeren eener vrouwen
Die jaren viermael acht heeft by een man gewoont,
En heeft dien ganschen tijt noyt sueren mont getoont.
Komt, Nymphen, aerdig volk, komt maegden, soete dieren,
Wilt dit eerweerde graf met versche bloemen cieren,
Dat soet en vreedsaem hert behoort gekroont te sijn,
Met blyde maeghde-palm, met groene ros-marijn.
Haer maeghdom (ick bekent) was in de trou gebleven,
Was in het echte bed aen haren man gegeven,
En dat met volle wil; en evenwel nochtans
Soo gunn' ick dese haer een volle maeghde-krans.
Die koomt haer eygen toe, en dat met volle telgen,
En niemant (soo ick acht) en heeft haer des te belgen;
Want wat de maeghde palm voor eygen hebben magh,
Dat siet men dat het al in desen boesem lagh.
Ick weet, u maeghde-kruyt heeft eeuwigh versche bladen,
Geen snee, of stuere vorst, en kan haer groente schaden;
Ick weet, dat uwe palm heeft bloemen sonder saet,
En, schoonse lustigh bloeyt, geen vruchten achter laet.
Dit al kan evenwel op onse vrouwe passen;
Sy is in staege jeught geduerigh opgewassen,
Sy heeft met eeuwigh groen het echte bed gekroont,
En noyt in haere min een dorre blat getoont;

Sy

ieeft noch boven dat (wy moeten 't hier beklagen)
ieeft met uwe palm gebloeyt en niet gedragen;
y is, eylaes! gegaen, en uytter tijt gevlucht
ch leyder! fonder faet, ach! fonder echte vrucht,
!. fonder eenigh kint: fy is eylacs gestorven,
r wie doch heeft het erf van hare deught verworven?
Vien is haer foet gedult, haer fedigh hert gemeen?
y lieve fooje kont, ey lieve wijst 'er een.
t dat ick al de fchult wil op de vrouwen leggen;
een, want op de mans is vry genoegh te feggen;
Vant als het echte volck geraeckt in onverdult,
Een fiet het meestendeel, het is gemeene fchult:
, om tot aller ftont krakeel in huys te mijden,
dient de ruft betracht, en dat ter wederfijden;
Vant tot foo goeden werck behoort te fijn gepaert
en man van rijpe fucht, een wijf van fachten aert.
oude, jonck en out, weeft my hier in getuygen,
maer een hevigh man fijn tochten wilde buygen;
oo maer een haeftigh wijf wou fnoeren haeren mont,
at trouwen foude fijn het foetfte dat men vont.
mans, u vierigh breyn; ghy vrouwen, uwe tongen,
oorbaer ingetoomt, en nut te fijn gedwongen;
en yder daer het dient, een yder in het fijn;
oo doende, blinckt de trou gelijck een fonne-fchijn.
: ons wat langer tijdt in defen plicht befteden,
is de pijne weert hier dieper in te treden;
Vant waer het echte paer vol-leert in dit geval,
Iet foude vreedfaem fijn te huys en overal.
: fal hier mijn vernuft, wie mijne pen geleyden,
dat wy totte vrou veel goede dingen feyden?

Veel dat een echte man mocht dienen totte rust,
En dat de wrevel-sucht mocht worden uyt-geblust.
Ghy sijt het, reyne Geest, die alle boose vlagen
Kont drijven uytten man, en van de vrouwe jagen;
Ghy sijt het, die het huys in rechte minne voed;
O koom dan, Heyligh Vyer, en daelt in ons gemoet.
Voor eerst dient overleyt, hoe gramschap is te mijden;
Ten tweeden, hoe de spijt is veerdigh af te snijden;
Ten derden, hoe de mensch sal winnen op de siel
Dat haer gesette stant noyt uyt den vrede viel.
Laet ons in yder stuck met volle passen treden,
Want, soo het echte paer kan vatten onse reden,
Ick sie het huys bevrijt van twist en onverstant,
Ghy neemt dan, mijn vernuft, het eerste by der hant.
Nadien het soet gedult, en alle goede plichten
Ons komen van den Heer en Vader van de lichten,
Soo maeck tot aller tijt een deel van u gebet,
Dat u de krijgel-sucht mach laten onbesmet.
Bid, met een innigh hert, dat God u leere poogen
Kleyn nae den geest te sijn, kleyn in uw eygen oogen.
Een hoofs vol sotte waen is stucx en t'aller tijt
Onbuyghsaem totte min, en veerdigh in de spijt.
„ Die trots sijn uytter aert, en grooten hoogmoet drijven,
„ Sijn, om het minste ding, genegen om te kijven;
„ Maer die sijn herte proeft, en kent sijn eygen schult,
„ Al wort hy schoon getergt, hy toont geen ongedult.
„ Daer is ter werelt niet, dat hooger dient gepresen,
„ Als laegh van geest te sijn, en sacht van moed te wesen;
„ Want die een sedigh hert in sijnen boesem voed,
„ Is, boven achte min, tot alle dingen goet."

Hoe

e meughje, jonge vrou, den soeten vrede storen?
niet het soetste soet de vrouwen ingeboren?
Wat sich in u verbergt of buyten openbaert,
Getuyght van alle kant van uwen sachten aert.
y sien u rooden mont, en uwe teere wangen,
et met een stueren baert, of ander ruygh behangen;
Wy sien u vorder lijf niet hart of vinnigh wreet,
Maer van gedwege stof, gelijck een syde kleet:
y sien u geestigh oogh met soete minne-stralen,
l aengenaemen glans, op onse leden dalen:
Wy hooren uwe stem met vriendelick geluyt
Het beelt van u gemoet ten sachsten drucken uyt:
geest, die haer onthout in uwe teere leden,
wack, en haest beweeght, is buygsaem voor de reden,
is ('t gunt men over al voor goede peylen acht)
Haest tot een eerbaer root, tot tranen haest gebracht.
handel, u bedrijf, oock van de kintsche lueren,
spelen mette naeld', is breyen, is bordueren,
s stil en soet beslagh; u schoot die is beset
Met syde, met fluweel, met wolle, met saijet.
sinnen evenwel gaen ondertusschen spelen,
moogt oock, even dan, een aerdigh deuntjen queelen,
Ghy mooght oock vrolick sijn en plegen uwen lust,
En schoon u lichaem werckt, de geest die is gerust.
't korte, watje draeght in sinnen, ofte leden,
wijst u altemael tot soete minne seden,
J wesen, u bedrijf, u woorden, u gelaet,
En geeft niet anders uyt als enckel honigh-raet.
s anders mette mans, alwaer verboste saecken
ar innigh overlegh verstoorde sinnen maecken:

Al waer men in het hof met hooge woorden pleyt,
Daer is de last alleen de mannen opgeleyt,
Al waer men iemant siet op smalle bancken leggen,
Op dat hy door de pijn de waerheyt moghte seggen;
Al waer men menschen straft die uytten regel gaen,
Het koomt al op de mans, niet op de vrouwen, aen;
Al waer de felle zee met ongetemde baeren
Koomt op het taye kley geweldigh uytgevaren,
Al waer door hoogen stroom de buyte-kade wijckt,
Daer wort het soute schor door mannen ingedijckt;
Al waer men middel soeckt om krijgh te mogen voeren,
Om steden door het sweert, en landen om te roeren,
'tIs al, 't is manne-sorgh: soo dat de man verkeert
Al waer men wreetheyt hoort, en harde dingen leert.
Schoon dan u weerde vrient wort somtijts aengedreven,
Tot eenigh stuer gebaer, het is hem toe te geven;
Ghy sijt van sachte stof, en hy van harden aert,
Dus maeckt dat ghy de rust van al het huys bewaert.
Of wel een jonge vrou is schoon in al de leden,
Is geestigh uytter aert, en deftigh in de reden,
„ Of wel een jonge vrou is uyttermaten kuys,
„ Is vlijtigh over al, is neerstigh in het huys,
„ Of wel een jonge vrou kan wonder aerdigh singen,
„ Kan spelen nae de kunst, kan duysent moye dingen,
„ 't Is al maer water-verw, indiense niet en kan
„ Door middel van gedult believen haeren man:
Dat is de ware bron van alle vrede-gronden,
Waer op het echte bed te saemen is gebonden,
Dat is de weerde deught, die lust en ruste voed,
Die huys en huysgesin te samen houden moet.

dan, edel dier, op uwen heer te bassen,
werelt niet dat u kan minder passen
de felle nijt of spijt te sijn geraeckt;
iefde, soete duyf, ghy syt 'er toe gemaeckt.
echte vrou tot wrocken is genegen,
metten voet haer aengeboren segen;
met haeren aert, en tegen haer begin,
een haetigh ding, gelijck een boose spin.
t enckel smaet van alle man gesongen,
alle kant gegeesselt mette tongen,
n mette pen. ô Schande voor den doeck,
jf van boosen aert is aller menschen vloeck.'
ens, lieve, weeght, wat van de quade wijven
werelt deur de beste pennen schrijven;
jnt dat yder een hier op de tanden wet,
nt dat yder eeuw hier tegen is geset.
een vinnigh wijf een slimmer aert gegeven,
ongemack en quelling toegeschreven
le droeve koorts, van yder een geschroomt,
len derden dagh geduerigh weder koomt.
nt waerom dat? de koorts heeft tussche-vlagen,
n siecken toe met twee gesonde dagen,
rquikt den mensch, en geeft hem weder moet;
een hatigh wijf is niet een ure goet.
een quade vrou by rotsen vergeleken,
by de kust, of in den oever steken,
het moede schip, nu dichte by de ree,
rder ongemack, als in de volle zee.
s bequaem. Wie nytte vremde kusten
ijn eygen huys, om eens te mogen rusten,

(Is sijn geselschap boos) lijt daer een harder stoot,
Als buyten in de stroom, en midden in den noot.
Hier wort een quetten-wijf van eenen aert gevonden
Met onrust in de siel, door wroegen van de sonden,
Een diep, een innigh seer, een droeve siele pijn,
Meest quellick als de mensch eens blyde meynt te sijn.
Hoe menigh goet gesel, die gasten heeft gebeden,
Koomt met een vrolick hert ten huysen in getreden,
En seyt; een uertjen bly, maer siet! het vinnigh wijf
Stoot alle blyschap om, door innigh huys-gekijf.
Daer heeft 'er een geseyt, sijn huys te willen maken
Veel liever in het wout by leeuwen en by draken,
By al het bosch-gespuys vol doodelijck fenijn,
Als met een hortigh wijf gepaert te moeten sijn.
Een aerdigh klippel-vers, in ouden tijt geschreven,
Heeft oock op dit geval een vonnis uyt-gegeven,
Drie dingen, seyt dat spreuck, sijn oorsaeck dat de man
Oock aen sijn eygen heert niet lange dueren kan.
Roock in het huys verspreyt, een dack gewoon te leken,
Een wijf, die haren mont gewent tot leppigh spreken;
Maer boven alle roock, en voor een lekend' dack,
Soo is een quade vrou een droever ongemack.
Hier komt een hooger pen, die schrijft een harder letter,
En maeckt het wijf gelijck met ongesonden etter,
Niet die haer heeft geset in eenigh buyte-lidt,
Maer die al verder gaet, en in de beenen sit.
Siet, als 'er groene draght is in de buyte leden,
Die wort 'er uyt geperst, of anders uytgesneden;
Maer als het quellick voeht is in het holle been,
Wat raet dan, lieve vrient? voor mij, 'k en weet 'er geen.

Een

ſde gaſt is leet van korte dagen,
e qualick wil is lichte wegh te jagen,
ochter geil, of uyttermaten ſtout,
nae lange ſorgh, ten leſten eens getrout.
t ſijne Gaê is qualick ingeſpannen,
nmer quijt. ô Broeders, lieve mannen,
dit laſtigh jock, het is een eeuwigh leet;
n taye klis ontrent een wolle kleet.
l krakeels ſijn jae bedroefde plagen;
m ſnueren aert is harder om te dragen;
ter ſonder gunſt is droevigh ſonder maet;
lat qualick wil is noch een hooger quaet:
a booſe vrou in handen is gevallen,
jſt, och arm! ellendigh boven allen:
men alſem, gal, vergiftigh kruyt, regael
een hatigh wijf, begrijpt 't et altemael.
s op een tijt ontrent een Apotheke,
t aen de deur veel kinders op een reke,
uyt het lant, veel ſteetſche gapers ſtaen,
k, met de reſt, het oogh daer henen gaen.
glaſen fles, daer nat was in gegoten,
groenen vorſch, die was 'er ingeſloten,
oe dat het beeſt daer gins en weder ſwom,
r boven al veel egels om en om;
genſche rot ontrent den kicker wroeten,
aen den hals, een ander aen de voeten,
aen den buyck, een boven aen de kop,
aen den rugg', een voren aen de krop;
s in de neep, hy wiſt niet wat te maken,
hy mocht, om uyt te mogen raecken,

Hy dook, hy rees om hoogh; hy dreef, hy ging te gront,
Maer, waer hy wijken mogt, daer was een wreede mont,
Die beet hem in de borst, die stack hem in de lenden,
Die foogh hem aen de buyck. Waer kan, of sal hy wenden?
De pijn is over al; en siet! het enge vat,
Is sonder open lucht, en sonder eenigh gat.
Hoort, waer in dit gesicht mijn losse sinnen vielen;
Ick dacht; hier is de stant van die bedruckte sielen,
Die qualick sijn getrout; sy voelen haer verdriet,
Maer woelen in het bocht daer niemant uyt en vliet.
De vorsch was my een beelt van die gedurigh suchten,
Van die geringelt sijn, en niet en konnen vluchten;
My docht het enge glas geleeck de nauwe trou,
En dat soo vinnigh stack, de tonge van de vrouw;
Die is doch bijster scherp, en bijt van alle sijden,
Het oir, het breyn, het hert, dat heeft 'er af te lijden;
Ach! 't is voor alle ding een ongeluckigh man,
Die staegh gepijnight wort, en nimmer vlieden kan.
Noch wort de wijste Vorst al harder aengedreven,
Om aen een boose vrou haer mate vol te geven;
Hoort, wat de Koninck seyt, hy beelt haer wesen af
Of met de wreede doot, of met het droeve graf.
Siet wat een bitter woort! wie kander leeger dalen?
Wie, met een hooger vloeck, de vrouwen over-halen?
De doot besluyt 'et al, de doot is volle pijn;
Noch sijnder, even hier, die vry gestrenger sijn;
Noch sijnder die het wijf vry laeger willen stellen,
Want kruypen uyt het graf, en daelen in der hellen,
Jae roepen dat een wijf vol hatigh onverstant
Is slimmer als het vyer, dat sonder eynde brant:

Ick

van het woort, ick trille mette leden,
, die soo gevoelt, nu seg doch eens de reden;
het eeuwig leet maer boose menschen knaegt.
st een vinnigh wijf de beste sielen plaegt.
s genoegh, 't is al te veel gesproken,
ng gedraelt by dese droeve spoken,
u teer gemoet de felle woorden haet,
tt, ô sedigh hert, u verre van de daet.
rouwen, leert voor desen grouwel schromen,
quaden naem u nimmer overkomen;
'er eenigh mensch u desen tijtel geeft,
: u inderdaet het slimste dat 'er leeft.
tegendeel, daer vloeyen soete dingen,
volle pen, als uyt een ader springen;
het edel pant, de weerde vrou, vereert
t oyt de mont sijn leeven heeft geleert.
sedigh wijf, gelijck het dient, verhogen?
eren man een wellust sijner oogen;
haeren man, en al het huys, sy is
en sachte lauw ontrent den siecken vis;
een schip, dat over zee gevaren
gansche lant met alle nutte waren;
hooft-juweel, een kroone voor den man,
en binnens huys en buyten eeren kan;
een tuyn, die, om den hof gevlochten,
edel fruyt van alle snoep-gedrochten;
soete plant, een rechte vyge-boom,
een dullen stier kan houden in den toom; (a)

Sy

(a) *Hierog. lib. 2. cap. des Figues: verhaelt* dat

Sy is een gulde krans, een reyn en edel weſen,
Een eygen Gods-geſchenck, van duyſent uyt-geleſen; (a)
Sy is een klare lamp, een gulde kandelaer,
Die al het huys verlicht, doch meeſt haer echte-paer; (b)
Sy is een wijngaert-ranck, die met haer koele blaren
Hem, die haer ſiele mint, van hitte kan bewaren; (c)
Sy is de wijnſtock ſelfs, vol vrucht, en ſoete vreught,
Sy is een ſtille zee, een haven voor de jeught; (d)
Sy is geſuyvert gout, (e) dat, even niet gedragen,
Wort nimmer van den roeſt, van ſchimmel niet beſlagen;
Sy is een ſchoon juweel, dat glinſtert in den nacht;
Sy is een rijcke ſteen, maer echter wonder ſacht; (f)
Sy is gelijck de ſon, die met een helder ſchijnen
Doet miſt, ongure lucht, en alle quaet verdwijnen,

Ver-

dat een raſende ſtier aen een vygeboom gebonden, to-delick maeck en ſtil wort, en van de dulligheyt geneeſt, en verklaert dat hier door een vriendelicke vrouwe van outs is afgebeelt geweeſt. Plinius hoc de Caprifico tradit lib. 23. *cap.* 7. *Vide Cat. Cateagn. lib.* 21. *qui rei cauſam indagare conatur.*

(a) Prov. 12. 4. Syrach. 26. 2.
(b) Syrach. 36. 24.
(c) Pſalm. 128. 3.
(d) *Plut. de Educat. liber.*
(e) Syrach. 7. 22.
(f) Prov. 31. 10. Syrach. 26. 22.

de wrange twist, al is'se byster scherp,
, een vlytigh wijf, is jae een Davids herp. (a)
eenigh mensch het wesen deser vrouwen
, nae den eysch, met oogen aen te schouwen,
ging hem uyt, door ongemete vreught,
: volmaeckte lust als in de ware deught.
y dan begeert, dat alle soete namen
ı gulde krans om uwe leden quamen,
op u gelaet, u tong, en gants bedrijf,
:, tot in der doot, een vyant van gekijf,
heyt van den geest, en leeyheyt uyt de leden,
van den buyck, en stuerheyt van de seden,
draght uyt 't huys. Een vrouwe sonder rust,
we vol verdriets, een leven sonder lust.
me vorder gaen en goede regels leeren,
- siele mocht haer toehten overheeren,
een jonge vrou haer korsel op erstant
ijgen in den toom, oock midden in den brant.
soo is het nut, wanneer men koomt te voelen
slim geswel in ons begint te woelen,
cx te maecken op, en van den eersten aen
tegenweer het quaet te wederstaen.
mont geneyght tot roepen, kijven, tieren,
n vint se sijn der gramme luy manieren,
t geheele macht, helt naer het tegendeel;
, als in de wiegh, het bitter huys-krakeel.
Giet

Spreeckwoort seyt, dat de vrouwe de her- tlijck sijn, die alle dingh verstroort.

Giet water in de vlam, en hoe de felle vlagen
Het vyer door meerder kracht sijn beesig uyt te jagen,
Ghy, pijnt u des te meer, al eer u tonge schelt,
Te stillen haer geluyt, te stuyten haer gewelt.
't Is waer, daer is een tijt dat roepen, schelden, tieren
Van Gode wort belast aen alle teere dieren;
Maer dat is dan alleen, wanneer een rouwe gast
Haer grijpt, oneerlick voelt, en aen de leden tast:
Daer is de rechte stont om luyd te mogen schreeuwen,
Wel roept dan wat je meught, ja briest gelijck de leeuwen,
Daer is het schelden nut, en dient tot uwer eer,
Maer by een weerden vrient en past het nimmermeer.
Siet als de wijste Grieck (*a*) begonde stil te spreken,
En door een soete stem sijn woorden af te breken,
Dat was een seker merck dat hy een felle vlam
Wert in de geest gewaer, en in de borst vernam;
De jeught hem toebetrout wist stracx hier uyt te mercken;
Dat hy met alle macht was beessigh om te wercken
Ontrent het vinnigh deel, dat hem de gal ontstack,
Waer uyt hy naderhant gewissen honigh track.
Als Pallas op een tijt eens wilde leeren spelen,
Eens wilde met de fluyt een deuntjen leeren quelen,
Juyst daerse neder sat, ontrent een klare beeck,
En in de stille bron haer eygen wesen keeck;
En datse door den wint sagh haere wangen swellen,
En haeren teeren mont in vreemde bochten stellen,

Wegh,

(a) *Socrates, vide ad hoc Senec. De Ira.*

,sprack de wijse maeght, de fluyt en dient my niet,
at men van het spel soo bijster leelick siet.
dat alle tijt, als u de gramschap quelde,
cx in u gesicht een klaren spiegel stelde;
eet indienje saeght hoe fel u wesen stont,
oud van stonden aen verstellen uwen mont:
sje saeght het vyer uyt u gesichte breken,
n 't samen slaen, u hayr om hooge steken,
ngen opgepuylt met root gespickelt vel,
nt in vuyle schuym, u aders vol geswel,
rte, soo gestelt gelijck de dulle vrouwen
chus weelde-feest hier voormael gingen houwen;
ymigh, sonder eer, uytmondigh, en seer los,
iiet ter werelt nut, als tot het woeste bos.
d van stonden aen den horsel laeten blijven,
t een stil gemoet, een soeter wesen krijgen,
orden datje waert; ghy soud van stonden aen
eyen u gebreck, en tot de reden gaen.
d met beter vrucht den spiegel hier gebruycken,
ghy toyt het hooft met vremde koop-paruyken,
houd dat aen de vrou het fijn Veneetsche glas
geen soo nutten ding, als hier, en komt te pas.
1 een sachten aert ten vollen uyt te wercken,
at een sedigh hert ten nausten aen te mercken
eens het leven was van dat onnoosel Lam,
ot ons eeuwigh heyl hier in de werelt quam:
egelt even daer, ey spiegelt uwe leden,
gelt u gelaet, ey spiegelt uwe seden,
piegelt u gepeys, en uwen broosen geest,
piegelt alle ding, maer uwe tochten meest.

Leert

Leert daer ootmoedigh sijn, leert harde sinnen buygen,
Leert liefde, leert geduit uyt sijne volheyt suygen,
Leert daer, met alle vlijt, verheeren u gemoet,
Leert drijven uyt de borst al wat den horsel voet.
Al spiegelt eenigh mensch oock in de beste glasen,
Hy sal misschien te meer van eygen liefde rasen,
Of blijven evenwel gelijck hy eertijts was,
Maer 't is een ander ding met dit gesuyvert glas.
Hier schuylt een wonder kracht, die noyt en is gelesen;
Want die het wel gebruyckt, die krijght een ander wesen;
Al wie sich hier beschout, en dat in waere vlijt,
Wort schoonder alle daegh, en beter alle tijt.
Treet vry in dese plicht, en dat met alle krachten,
En treckt uyt desen glans u soete vroegh-gedachten;
Vernieuwt 't et menighmael, en tracht 'er vlytigh naer,
Dat in u Christi beelt magh worden openbaer.
„ Daer is geen nutter dingh tot alle goede plichten,
„ Als in u eygen hert een vierschaer op te richten;
„ Als in u eygen borst te doen een strengen eys,
„ Tot laste van de spijt, en alle slim gepeys.
„ Daer is geen nutter ding, als in sijn eygen selven
„ Met innigh onderfoeck te graven en te delven;
„ Te soecken met bescheyt wat onkruyt dat 'er schuylt,
„ Die ons den geest verwoest, en sijnen hof vervuylt."
Pijnt u met alle sorgh; en met geheele krachten,
Te proeven uwen geest, te siften u gedachten,
„ Niet dat ons beter sticht, of nutter dingen leert,
„ Als dat men sijnen geest geduerigh ommekeert."
Soo haest een grooter licht de mane sal verjagen,
Ghy, nae den goeden God te hebben opgedragen

En

offer van gedanck, maeckt flucx een vast verbont
r eerst met u gemoet, en dan met uwen mont;
t 'et uwe siel, gebiet 'et uwe sinnen
ımschap niet een sier op u te laeten winnen,
st 'et u gemoet, wat u geschieden kan,
:, als een soet gelaet, te toonen uwen man.
is met geenen mont by menschen uyt te spreken,
seer een goet besluyt kan swacken ons gebreken,
oe licht men vuyl bejagh uyt onse leden drijft,
ıdien een voor-gepeys de swacke sinnen stijft."
er een dapper heldt is met de gantsche krachten
righ in de weer om eenigh slot te wachten,
: kan het immermeer door listen ondergaen?
op den vyant wacht, die kan hem tegenstaen.
ederom de son is van de kim gevloden,
t gij uwen man hebt goeden nacht geboden,
inders swijgen stil, het licht is uytgeblust,
al u dienstbaer volck geniet de soete rust.
eer de soete slaep koomt over u gekropen,
n u eygen self, doet uwen boesem open;
lt in u innigh hert, doorsoeckt u gansche siel,
let eens waerse stont, en waerse neder viel.
staet van u gemoet in alle quade slagen,
u geheele macht, en watse kan verdragen,
goet is treckt het op, dat quaet is druckt het neêr;
wort u siele kalm in dit onstuymigh Meer.
kont uyt uwe borst en uyt u eygen wesen
meeste voordeel doen, jae groote dingen lesen,
ie niemant anders werckt. Want eygen ondersoeck
aet dieper als de kunst en als een geestigh boeck."*.

Hier

Hier heb ick wat te ras, daer al te snar gesproken,
Hier is een haestigh woort my uyt den mont gebroken,
Daer heb ick mijnen heer een stuer gesicht getoont,
Wat ging mijn sinnen aen? hy dient te sijn verschoont.
Hoort oir, en wacker oogh, die met te rassche klachten
Koomt stooren mijn gemoet, en roeren mijn gedachten;
Wat let u menighmael soo licht te sijn gestoort,
Of om een stil gelaet, of om een enckel woort?
Wat koomt u in den sin oock dickmael kleyne saecken
Verkeert te nemen op, en hatigh uyt te maecken?
Wat schort u, grilligh volck, soo licht te sijn beweeght?
Ey weest, nae desen, weest gesetter als je pleeght.
En ghy, verdwaelde siel, wat let u soo te swellen,
Met dat of oir of oogh u dit en gint vertellen?
Hoe wort u moedigh hert soo veerdigh omgevoert,
Oock daer ghy menighmael maer aen en wort geroert.
Ghy woonplaets van bescheyt, moet alle twist verhoeden,
Moet niet als soete rust in uwen boesem voeden,
Siet! schoon ghy jaren lang den spijt in u behout,
U loon is anders niet, als dat 't et u berout.
Gedenckt dat wrange twist verhindert u gebeden,
Hoe kan een vinnigh hert tot sijnen Vader treden;
Hy is de liefde self, hy wil een sachten geest
Die alle menschen lieft, en sijne wetten vreest.
„ Een die tot sijnen God in vrede wil genaeken,
„ Moet aen sijn even mensch al voren vrede maeken,
„ Weet dat God in den geest noyt rechten vrede geeft,
„ Dan als men in het vlees in soeten vrede leeft,
„ Wie in sijn herte dorst om dit en dat te wreken,
„ Die maeckt hem onbequaem tot God te mogen spreken.

„ En

ie dat heyligh werck uyt sijnen huyse sluyt,
aeghter van gelijck des Heeren segen uyt.
een stil gemoet, die niet en is te vinden,
het felle vyer, noch in de snelle winden,
in de sachte lucht. Wie sijne gunst begeert
naecke dat hy twist uyt sijnen huyse weert."
ô gladde tong, ô rapste van de leden,
n van de siel, ô beelt van onse seden,
, maer wonder ding, ô roer van al het lijf,
rt niet haestigh uyt, maer blijft in u bedrijf.
uyt u verwelf een woort en koom gevlogen,
vollen raet te voren overwogen;
die, aleer hy spreeckt, sijn reden niet en proeft,
naeckt sijn eygen hert of sijnen vrient bedroeft.
ijts onder een de losse sinnen woelen,
dat 'et evenwel geen mensch en kan gevoelen,
s geen rechte geck die mette sinnen malt,
die met open mont in dwase reden valt."
, indienje wilt, beleefde woorden spreken;
o teeren lid gelijck een slange steken?
bt en goet en quaet, en 't kost u even veel;
laet dan soet geluyt, of hout 'et in de keel. (a)
voor dese tijt al lang genoegh gekeven;
orleeden is dat wil ick u vergeven,

Al-

ast in het vonxken, soo wort daer een van, maer spout ghy daer op, soo gaet n beyde kan uyt uwen mont komen. Sy-
14.

Alleen draeght goede sorgh, nae desen nimmermeer
Te vallen in verschil met uwen overheer.
Indien ghy neerstigh zijt, om dit gerecht te plegen,
En wilt in alle ding u feylen overwegen,
Daer is geen twijfel aen, ghy sult in korten stont
Sijn beter in de borst, en sachter in de mont:
Want als het sondigh vlees sal hebben waergenomen,
Dat jae sijn gants bedrijf moet voor den rechter komen,
Moet worden aengetast, en lijden harde tucht,
't Is seker, alle vuyl sal tijden op de vlucht.
Laet een die schuldigh is, voor sijnen rechter setten,
Hy sal weemoedigh sijn, en schromen voor de wetten,
Hy sal met vreese staen, en beven voor den Raet,
En krijgen mette schrick een af-keer van het quaet.
Gedenckt dan alle daegh (*a*) uw saecken aen te klagen,
En wat 'er qualick wil voor uwe banck te daegen,
En, als u dan de geest is dwee gelijck een schaep,
Soo geeft u siel aen God, uw oogen tot den slaep.
Ghy sult dan wonder sacht te bedde sijn gelegen,
En met een stil gemoet tot ruste sijn genegen;
„ Want als men is verlost van innigh huys-krakeel,
„ Soo rust het vreedsaem hert als lag het in fluweel. (*b*)
„ Gh

(a) *De Apostel* Hebr. 3. 12. *vermaent de geloovige, haer selven te vermanen alle dage soo lang als 't heden genaemt wort, en dat om een gewichtige reden, op dat niemant onder hen verhart en worde door de verleydinge van de sonde.*

(b) *Legbt gby u, soo sult gby u niet vreesen*
mat

nt, door vast geloof, tot uwen Godt genaken,
ınt door soete min een ander eygen maken,
r om op u gemoet te krijgen volle macht;
wort maer door gedult ten vollen uytgewracht."
nu vorder gaen, en voor het leste schrijven,
een vrouwen hert in ruste mochte blijven,
krijgen metter tijt een onbewogen stant,
sonder hitte sijn, oock daer een ander brant.
hoe diep het is in menigh wijf geschreven,
onstuymigh hooft iet toe en is te geven;
eese dat de man hem licht gewennen sou,
k en weet niet wat te woeden op de vrou.
ıen, hoort een woort; geen leet te willen dragen
ten van de jeught, en onbewuste slagen;
ıensch die menschen kent en sijn beroep verstaet
es oyt echte wijf tot soo bekaeyden raet.
, dat menigh man heeft ongetoomde sinnen,
en sijn voor al met schelden niet te winnen;
et dat menigh hooft verdruckt sijn eygen lijf;
lat en sach men noyt gebetert door gekijf.

nt geen sture mont, geen vinnig tegenspreken,
'de keyen sacht, ghy sultse lichter breken;
t die wijst 'et uyt; een rouwe kegel berst,
'e sachte leyt, eer datse wort geperst.
et ondersocht, dat even harde keyen
ns onderleyt, sijn beter om te scheyen

Als

e slapen. Prov. 3. 24.

Als op een vaste rots, of op een fellen steen;
't Is hinder hart en hart te dringen tegen een.
De reden heeft geleert, hoe door onstuymigh spreken
De man wort aengehitst om felder uyt te breken,
Daer anders soete tael met reden aengeleyt,
De tochten nederset, en sonder hinder scheyt. [1]
Men kan oock, jonge vrou, met soete woorden dringen,
Met sachte lippen slaen, met wel te spreken dwingen;
Ghy, legt eerst uwen vrient en sijne tochten sacht,
En dan gaet destigh aen, als met de gansche macht.

O! wonde maer de vrou beleefde woorden spreken,
Sy konde rotsen selfs en harde klippen breken,
Waer toe een felle tong die in de sinnen bijt?
Alleen een soete mont is meester van de spijt.

Gaet

eestheyt voor. Exempels konnen leeren ;
n in, den aert van die met ons verkeeren :
'er eenigh wilt wort onder ons gevoet,
et byster wreet, het wort ten lesten soet.
die niet en weet als van onaerdigh krijten,
fellen tant te scheuren en te bijten,
y wort gestreelt, al is hy wonder straf,
yt hy met 'er tijt sijn felle stuypen af.
een dullen bock met ongetemde sprongen
kudde raest, soo maer een herders jongen
etelt aen de baert, al is hy wonder gram,
t sijn tochten in, en wort gelijck een lam.
ons seker wijf, die hadde voorgenomen
echten staet haer leven oyt te komen
een selsaem mensch, die in sijn eerste trou
en hart geweest ontrent sijn echte vrou :
oo het scheen) hier op der aerde lijden,
et vlees gebiet, te beter af te snijden ;
met gedult haer geven in de pijn,
aer gulle jeught mocht ingebreydelt sijn.
defe tijt dat tweederhande lieden
haer volle gunst, haer trouwe komen bieden,
r voor beleeft aen alle kant vermaert,
r voor een nurck van ongetoomden aert.
l niet alleen sijn eerste wijf gesmeten,
inx menighmael haer op het lijf geseten,
r het yder sagh, en desen onverlet,
et korsel hooft voor al het echte bed.
verbaest in dese vremde streken,

En om de jonge vrou met jammer aengesteken;
Een yder heeft het oogh geduerigh over haer,
Men wort noch evenwel geen ongemack gewaer,
Sy staen te samen op, sy gaen te samen slapen,
En leven onder een gelijck gepaerde schapen:
En hierom riep het volck, dat jae een soete vrou
Is moeder van de rust en ruste van de trou.
De daet die wijst het uyt, dat sachte troetel-woorden
Sijn aen een gram gemoet gelijck als taye koorden,
Sy binden alle sucht, en stremmen hevigh bloet,
En maecken dat de spijt haer woelen laeten moet.
Dus soo ghy sijt gesint een korsel hooft te winnen,
Soo breydelt u gemoet en ongetoomde sinnen;
Een sacht, een vlytigh oogh, een soete vrouwe-tael
Dringt in het steenigh hert, en dwingt oock vinnig stael.
Het is een slim gebreck op yder woort te dringen,
En nae den quaetsten sin te wraken en te wringen,
Te trecken alle ding tot twist en huys-krakeel,
Ghy (wat ick bidden magh) betracht het tegendeel.
Laet schimp als ongemerckt, laet harde woorden vliegen,
En wilt u eygen oor, en eygen oogh bedriegen;
Of somtijts eenigh woort een harden prickel heeft,
Ten gaet niet dieper in als ghy het plaets en geeft.
De vruchten van de pers in 't eene lant gelesen
Die vint men ongesont, ja slim vergif te wesen,
Maer geeft den boom alleen den sucht van soeter kust
Het fruyt is sonder leet, en dienstigh voor de lust.
Een hoort 'et schamper jock, en lacht met luyder kelen,
Een ander kropt 'et in, en gaet 'er onder quelen.

Het

is een vaste les, de kost is nae den mont,
vruchten naer het lant, de woorden nae den gront.
oon dan menighmael gestrenge buyen wayen,
l wat bitter is ten besten ommedrayen:
r kome wat 'er magh, dat hart en schamper luyt,
ckt dat 'et evenwel ten goede sy geduyt.
et een honde tong het quaetste seer genesen,
een vrouwe tong van minder krachten wesen?
n, teere dieren, neen; laet immers uwen mont
t sijn van slimmer aert als lobben uwen hont.
u 'k en weet niet wat van uwen man verweten,
ent u, sedigh hert, met suycker opgegeten;
t in den mont gekauwt, niet weder overdacht,
r van een grimmig woort tot soete jock gebraght.
als de snelle bie gaet in de groene dalen,
yt het woeste bosch haer edel voetsel halen,
et haer op den tym, en suyght het bitter kruyt,
treckt 'er heylsaem was en soeten honigh uyt.
innen, wilt het oogh veel op de byen keeren,
ont een groote deught van kleyne dieren leeren;
ckt van het bitter soet; treckt honigh uyt de gal;
maeckt een jonge vrou den man seer lief-getal.
soo ghy niet soo ver u tochten weet te breken,
jt, ten minsten, mijt het quetter tegenspreken:
hebje schoon gelijck, ghy des al niettemin
id, niet de spraeck alleen, maer oock u reden in.
an die sijnen geest in gramschap voelde stijgen,
hooger twist beducht, geboot het wijf te swijgen:
r sy riep des te meer; ick houde mijnen mont!

Mijn moeder was verblijt om dat ick spreken kond.
Uw' moeder, sprack de man, mocht over u besteden
Wel ruym soo blijde sijn, ja beter sijn te vreden,
 Om dat haer grillig kint bequam een eerlick man,
 Die haer onstuymigh hooft soo duldig lijden kan.
Het wijf had ongelijck. Ghy, slacht de medecijnen,
Die brant en heete sucht met koude doen verdwijnen;
 Maeckt dat een stil gedult u gantsche sinnen koelt,
 Wanneer u wederpaer in heete posen woelt.
Hoe dat hy hooger rijst, wilt des te laeger sijgen,
Hoe dat hy luyder roept, wilt des te stilder swygen;
 Hoe dat hy felder swetst, en sonder reden baert,
 Ghy, wint hem des te meer door uwen soeten aert.
Wat kan doch slim gemor, of vinnigh tegenstreven,
Als stoffe tot het vyer, en nieuwe voncken geven?
 Het onweer heeft gedaen, soo ghy maer uwen mont
 Een weynigh, jae alleen een weynigh houden kont.
Siet! buyten alle werck, en door een enckel swijgen,
Is ruste voor het huys, is lof voor u te krijgen;
 Wat is 't dat eenigh mensch u beter raden kan,
 Als sonder iet te doen te stillen uwen man?
't Is eere, jonge vrou, in dit geval te wijcken,
't Is kunste daer het dient het seyl te konnen strijcken;
 Men segge wat men wil, die felle wraecke broet,
 Heeft jae een slaven hert, en niet een hoog gemoet.
Siet al het vuyl gespuys is veerdig om te wreken,
Een muys bijt diese raeckt, een bye weet te steken,
 Een mier kan hinder doen, een domme mossel nijpt,
 Een netel broeyt terstont een diese maer en grijpt.

Wat

wilje dat ick seg? royt maer een kegel heuen,
eft haer weder op, en springt u voor de schenen:
er is 'k en weet niet wat, daer is een wreede geest
ck in het slimste ding, oock in het minste beest.
et de menschen selfs; wie kander weynigst dragen?
:int van kleyn begrijp, een man van oude dagen,
n die in sieckte queelt, een die van honger klaegt,
die een innig quaet in sijnen boesem draegt.
limste dat men weet is veerdig om te byten,
rdig uyt der aert tot stooten en tot smyten,
er die in recht gedult de wraecke wederstaet,
: voed een hoogen geest, die na den hemel gaet.
e met recht gedult sijn tochten heeft gebroken,
op den besten voet sijn ongelijck gewroken:
die sijn eygen hert met krachten overwint,
lrijft een ridder-stuck het schoonste dat men vint.
egt: 't is wel geseyt en weerdig om te mercken,
wie dog heeft de macht dit uyt te konnen wercken?
e is 't die niet en wroeckt, en nae de wrevel helt,
nneer een hevig man met vollen monde schelt?
jn niet opgevoed in wijt-beroemde scholen,
n in dit geval te swack om niet te dolen;
hebben noyt gesien, of uyt de kunst geleert,
e dat een vaste siel haer tochten overheert.
jn maer tanger volck, en niet als swacke vrouwen,
an, oock daer het klemt, de sinnen weder-houwen?
:t dat die mannen doen, die mits een grijsen baert,
:n boven haer gemoet, en tegen menschen aert.
orlof, jonge vrou, weeght beter uwe streken,

Let hoe het overal oock flechte lieden maecken;
Let op u eygen felfs. De minfte van het lant,
Betoomen menigmael het grillig onverftant.
Siet, als 'er eenig menfch in dulheyt is gevallen,
Wie is 't die fich ontfet om eenigh felfaem rallen?
Als iemant leyt en flaept, en dringt u op het lijf;
Ghy kieft een ander plaets, en vorder geen gekijf.
Als iemant u befpot, wanneer hy is befchoncken,
Ghy feght in u gemoet; de wijsheyt is verdroncken.
Als iemant koortfig is, en raeft 'k en weet niet wat;
Ten wort by niet een menfch ten quaden opgevat.
Een meyt om loon gehuert fal haer geduldig dragen,
Al krijgtfe van een kint by wijlen harde flagen;
Een die in maenfucht woelt, al fchopt hy met de voet,
Maeckt ons een droeve geeft, maer nimmer hittig bloet.
Koom hier nu, jonge vrou, en geef eens goede reden,
Waerom dit met gedult wort al-te-maal geleden,
Daer echter u gemoet niet overfetten kan
Een vry of fchamper woort van uwen eygen man?
Ghy antwoort, foo het fchijnt: Men duyd 'et hem ten bef-
Als hy, die qualick doet, is dul en buyten weften; (ten,
Maer een, wiens korfel hooft fijn vrouwe niet en fpaert,
Heeft anders geen gebreck als fijnen boofen aert.
Ick fegge wederom, dat alle gramme ftuypen,
Die als een heete koorts door onfe leden kruypen,
Sijn enckel rafery, en korte dulligheyt
Die met een hevigh vier in onfe finnen weyt.
Is dan u weerde vrient van defe wefp gefteken,
Ick bidde, pleegt gedult, en laet het vinnig fpreken,
Ont-

elt doch uwen man op soo beleefden voet
k een slechte meyt oock vreemde kinders doet.
en soete streeck op dit geval gelesen,
het echte volck sal dienstigh konnen wesen,
iut te sijn bedacht en weert te sijn besint
it men overal in oude boecken vint.
oorleden tijt het wijt-beroemde Troyen
e borgery door alle landen stroyen,
nidden in de stadt haer straten overmant,
mueren omgestort, haer poorten afgebrant;
is 'et dat het volck, met hier en daer te varen,
in ongemack veel ongeruste jaren,
at het op een tijt een schoone kust vernam,
et een moede vloot tot in den Tyber quam.
ien gingen op, en sprongen aen de stranden,
; om te sien de nieu-gevonde landen;
'ouwen onder een, gaen sitten aen de vloot,
:ken hoe de stroom voorbij den oever schoot
: 'er een te werck, en stelt haer om te klagen,
oten ongemack nu lange was gedragen,
'an de stuere zee, als van den harden wint,
om dat de mans tot dwalen sijn gesint.
ons, sprack het wijf, voortaen niet langer reysen,
ver om gemack en om de ruste peysen;
om hier al het volck te houden in het lant,
, laet ons al de vloot gaen steken in den brant.
at 'er kort beraet, de vrouwen aengedreven
iderling vermaen, beginnen vyer te geven;
rijst van stonden aen, daer rijst een swarte vlam,
soo het schijnen mocht, tot aen den hemel quam.

Het wacker manne-volck, nu midden in den lande,
Verwondert van het licht dat flickert aen de strande,
Koomt al te samen af, en maeckt een vast besluyt,
Met alle tegen-weer het vyer te blussen uyt.
De vrouwen sien het heyr in haesten neder komen,
En worden van den angst geweldigh ingenomen,
Haer innigh herte klopt, haer gantsche leden slaen:
Vriendinnen, roept 'er een, wat dient 'er nu gedaen?
Wy sien, de snelle vlam is over al gevlogen,
De luycken enckel vyer, de masten omgebogen,
De seylen afgesengt, de kabels in den brant,
Soo dat 'er niet en rest van al het sijde-want.
Wat raet tot ons behout? Om niet verstelt te schijnen
Sy loopen tot de mans, een yder nae den sijnen,

Sy

y vallen hun te voet, en kennen haere schult,
y roepen om verdragh., en bidden om gedult.
rengen aen den dagh haer aengebore streken,
niet als honigh raet dat alle monden spreken;
en yeder stelt te werck het beste dat sy kan,
a datse weet te sijn den aert van haeren man.
: koomt een aerdigh dier, en stelt haer om te vleyen,
van gedweeger aert die set 'et op een schreyen,
en derde brengt 'er by dat jonge vrouwen doen,
n soeckt een korsel hooft te payen met een soen;
vierde, nu bedaeght, mengt onder haer gebeden
voorden van gewicht en huyselicke reden;
ı 't korte, wat de kunst tot vrede dienstigh acht,
'at wort daer uyt gekipt, en in het spel gebracht.
noot een deugt gemaekt. Een yder spreekt ten besten,
aet de mannen, aen haer wooning daer te vesten;
'e saecke wort gemeent, de gantsche kust beschout,
n siet! dat was het volck dat Romen heeft gebout.
hout 'et voor gewis, dat die haer mannen kusten
nochten aldermeest om daer te blijven rusten,
m daer te mogen sijn; vermochten aldermeest
'ot vrede van de mans en haeren wrangen geest. (a)
segge voor besluyt, hoe seer het is verkorven,
gunste van de man kan lichte sijn verworven,

Soo

a) *Et hinc quidem morem inolevisse apud Roma-
ut mulieres osculo propinquos salutarent*, ait
tarch. de. virtut. mulierum & Zuing. d. loc.

Soo maer een soete vrou haer tegen haren vrient
En draegt gelijk het voegt, en spreekt gelijk het dient.
Siet! als een korsel hooft met reden aengevochten,
En met een teeren arm omtrent den hals gevlochten,
Wort lieffelick gestreelt en vriendelick gekust,
Daer is geen twijffel aen, de wrock is uytgeblust.
Is dan u bed-genoot met gramschap aengesteken,
Wat hoefje vreemde salf, of sap van apotheken,
Of gom van over zee, of ander selsaem kruyt,
Dat, ick en weet niet waer, in vreemde landen spruyt?
En loopt niet in het wout om wortels uyt te delven,
Gebruyckt in uwen noot, gebruyckt u eygen selven,
Gebruyckt u beste salf, een plaester van de mont,
Of sooje noch misschien iet beters dencken kont.
Al wat het huys vereyst, om in gemack te leven,
Dat, is uyt eyger aert, de vrouwen ingeschreven;
Wat dienstigh wesen kan te koelen heeten brant,
Dat is van eersten aen de vrouwen ingeplant.
Maer 't is hier niet genoegh uw gunst te laten smaken,
Ghy moet oock uwen man geen quade vrienden maken,
Niet hitsen tot de spijt door uwe tusse-spraeck,
Niet trecken in krakeel, of tot de felle wraeck;
Al valt 'er eenigh ding van dees' en die te klagen,
En wilt 'et uwen man niet hatigh overdragen;
Een saecke neem ick uyt. En houd u nimmer stil
Indiender oyt een boef u eere krencken wil;
Dat sy den man geseyt: want dit bejagh te swijgen
Doet licht een die het raekt een vremt bedencken krijgen;
Het is aen menigh wijf tot grooten rou gestreckt,
Om datse voor den man dit hadde toegedeckt.

ander kleyn beslagh en wilt hem nimmer tergen,
uyt een lichte waen tot wrake komen vergen,
„ Het is een kints gemoet, dat licht en haestigh klaeght;
„ En 't is een Christen hert, dat leet geduldig draeght."
ghy, ô deftigh man, indien op alle vlagen
vroutjen is gewoon aen u te komen klagen,
En neemt 'et, sijt gy wijs, niet al te bijster hoogh,
Oock schoon de tranen selfs haer puylen uyt het oogh;
eet dat haer wack gemoet is in der haest bewogen,
om een kleyn geval als uyt 'er har getogen;
Dus wat hier in gebeurt, ontset u niet te ras,
Maer siet eerst wat 'er schuylt, en wat de reden was:
weegt niet al te swaer de pruyltjens van de vrouwen,
eet datse menighmael op weecke gronden bouwen;
Sy morren onder een om ick en weet niet wat,
En dickmael koomt de wrock maer uyt een gote-gat.
: man moet hooger gaen en met gebuer-krakeelen
et lichte sijn gemoeyt, niet lichte mede-deelen,
Niet lichte korsel sijn, niet angstigh gade slaen:
Want vrouwen kneuter-sucht is veel-tijts enkel waen.
:wis soo eenigh man wil vrouwe-knibbel wreken,
y sal hem sonder noot in veel beroerte steken;
Ghy daerom, voor besluyt, veracht de vrouwe-twist,
Al kijft dit soete volck, 't is weder haest geslist.
n iemant sal misschien hier over komen vragen
'ie, man of echte vrou, moet van de pays gewagen,
Wanneer der eenigh leet den soeten vrede staeckt,
Of eenigh boos gepruyl de sinnen gaende maeckt.
ch! had een yder lust sijn gaven op te wecken,
en soude dit geval niet eens in twijffel trecken;

Men

Men soude man en wijf, als uyt een soete strijt,
Sien ruymen haren geest van alderhande spijt.
Nu siet men menigh paer, by wijlen gantsche weken,
Gaen pruylen onder een, gaen muylen sonder spreken,
De wrock is al te fel, de schande veel te groot,
Om eerst het korsel hooft te leggen in de schoot.
Bedaert u, Christen-volck, laet hooghmoet neder-dalen,
Hier kan een laegh gemoet een hoogen prijs behalen:
Fy hem die soete vreught met lange pruylen breeckt
Het is de beste siel die eerst ten besten spreeckt.
Maer, desen onverlet, laet ons den leser seggen
Wie, man of echte wijf, gehouden is te leggen
De gronden van den soen; en wie in dit geval
Ten goede van het huys den vrede bouwen sal.
Indien ick voor het volck de waerheyt magh getuygen
Ick spreecke buyten sucht, de vrouwe dient te buygen,
Te swichten voor den man; dat heeft den besten schijn:
Het wijf moet over al de vrede-maeckster sijn.
De man noch evenwel en dient hier niet te pruylen,
Noch in een grauwe wolck sijn gunst te laeten schuylen,
Maer haer te nemen aen, en op den eygen stont
Te grijpen in den arm, te kussen aen den mont.
Doch schoon het soo geviel (gelijk de wrange sinnen
In menigh selsaem hooft niet licht en sijn te winnen)
Dat sich misschien de man hier toonde bitter straf,
En laet noch evenwel niet van het smeecken af;
Ghy moet, gelijck een klis, hem aen de leden hangen,
Hem grijpen om den hals, hem vallen aen de wangen,
Hem kleven aen het lijf; niet stille, niet gerust,
Tot dat de felle gloet ten lesten is geblust.

Of

missschien de man van soo gedweege sinnen,
y oock voor de vrou den vrede wil beginnen,
door een sachten aert het wijf te boven gaet,
: vyant van de spijt, en van de wrangen haet;
racht u, sedigh hert, met onbeleefde streken
van der hant te slaen, of voor het hooft te steken;
t is een slim bejagh, dat niemant lijden kan,
inneer een teere vrou is harder als de man.
s een hels gebreck, dat alle menschen vloeken,
s van ouden tijt een monster in de boecken,
ı grouwel in de stadt, een plage voor het lant,
y mijt, ô lieve, mijt soodanigh onverstant.
:bb' op dit geval een vreemde streeck gelesen,
door in mijn gemoet verschrickte sinnen resen;
t leyt tot heden toe my in het hooft en quelt,
siet! tot u bericht, soo wort 'et hier gestelt.

ijd', als Mahomet het rijck van Seven-bergen
met een magtig heyr aen dry gewesten tergen,
dat het Christen volck te Torde sich beriet,
is in dat gewest een vreemde daet geschiet.
:ker jong gesel, tot Varadijn geboren,
idde naer het oogh een vryster uyt-gekoren,
ijck de jonckheyt plagh, een net, een titsigh dier,
:r niet dan al te vol van ongeregelt vier.
nae het eerste soet van hare bruylofts-dagen,
as de jonge vrou in vreemde lust geslagen;
lincker, haer bekent, genoot de meeste vreught,
van haer schoone verw', en van haer teere jeught.
'T La

Leght my de weerelt op, oock sonder iet te myden,
Ick sal het, sonder leet, ick sal het willigh lyden:
  Alleen doet my de gunst dat ick op desen dagh
  De doot, en met de doot, de schande vlieden magh.
Eylaes de goede man, tot aen de siel bewogen,
Koomt met een open hert haer om den hals gevlogen;
  Doet, seyt hy, lieve doet dat u en my betaemt,
  Ghy sult, noch heden self, mijn vrouwe sijn genaemt.
Hy kustse voor het volck, en seyt noch ander-werven,
Ghy sult mijn vrouwe sijn, mijn vrouwe sulje sterven,
  Houd maer u weerde lijf, houd onsen leger kuys;
  Hy geeftse noch een soen, en leytse weder t'huys.
Ey! wat is van de mensch! de besten konnen vallen,
Siet, naer een korten tijt, de man begint te mallen,
  De man vergeet hem selfs, de man die wort beklapt,
  De man wort achterhaelt, en op de daet betrapt.
Daer is 'et al bekayt. De man die wort gebonden,
Gelevert aen de Schout, en nae den stock gesonden,
  Beschuldight, ondervraeght, en voor het recht gestelt,
  En eer de sonne daelt, het vonnis is gevelt.
Het wijf bekoomt de maght haer leet te mogen wreken,
En door het vinnigh stael haer trou te mogen breken.
  Daer wort het al bereyt. De beul die stroyt het sant,
  De doodt-kist is gereet, het sweert is by der hant.
De man wort opgeleyt, als met de doot bevangen,
Die buyght hem voor de vrou, de tranen op de wangen,
  Nu schijnt 'et dat hy spreeckt, dan weder dat hy swijght,
  Vermits hy dickmael sucht, en tusschen beyden hijght:
Vriendinne, liefste pant, die met gedweege sinnen,
En door een soeten aert, my hebt geleert te minnen,
Hier

s nu, weertste deel, hier is de rechte tijt
onen voor het volck hoedanigh datje sijt.
bt ghy oyt vermaeck in mijne jeught genomen,
ck eenigh soet door uwe gunst bekomen,
ond nu doch de wraeck, houd alle tochten in,
nckt tot deser uyr op mijn getrouwe min:
t wat ick bestont, een kleynen tijt geleden,
ick was gepaeyt, hoe lichte wel te vreden;
mits ick u berou en droeve traenen sagh,
heen dat my het hert op heete kolen lag.
chap was gedaen, het bloet terstont geseten,
et met 'er daet, ick heb het al vergeten,
b u wederom als vrouw in huys geset,
m u weder aen, oock in het echte bed.
et tegendeel, ghy, menschen konnen moorden,
en hebt geleert als soete minne-woorden?
dooden uwen man? ô neen. U rechter-hant
my in de trou een heyligh onderpant.
het schandigh werck! ghy felle wraeke plegen
n uwen arm soo dickmael heeft gelegen!
enighmael gerust! ô neen, geminde, neen.
u eygen vleys; wy sijn te samen een.
ick heb gedaen. Laet ons te samen leven
le van de vrucht, aen onse jeught gegeven;
och ons eenigh kint niet hooren dit verwijt,
y een wreede beul van sijnen vader sijt.
, gelijck ick ben, de vuylste van de schroeven,
e van het lant, jae schuym van alle boeven;
uyt een vollen haet mijn klachten in de wint,
vatje my ontseyt, gunt dat u weerde kint.

Dat

Men vont daer seker kerck, gewijt tot manne-soen,
Daer moest de jonge vrou den offer komen doen:
Sy droegh een reyn gewaet, en moeste priester wesen,
Sy moeste voor den man gewyde woorden lesen,
Sy moeste vlytigh sijn, al wasse schoon gestoort,
Sy brack het bitter leet, en sprack het vrede-woort.
Het offer, dat het volck hier was gewoon te slachten,
En was niet eenigh beest, maer niet als echte klachten;
Den autaer daer gestelt en was geen harde serck,
Daer stond een ledekant te midden in de kerck;
Daer was het wijf gewoon den man te komen streelen,
En keelde daer het leet van bitter huys-krakeelen;
Sy was de priester selfs, de wrevel was het schaep,
En 't eynde van den dienst dat was een soete slaep.
Daer was de twist gegaen. Daer gingen onse lieven
Versekert over-hant met vaste minne-brieven:
Soo werd de spijt gedoot, de tochten uytgeblust,
En al het huysgesin versegelt in de rust.
En duyt dit, schamper volck, de vrouwen niet te schande,
Maer neemt het voor een peyl; hoe sacht, en goederhande,
Hoe geestigh in begrijp het edel vrou-geslacht
Is by het Roomsche volck en over al geacht.
't Is jae een konstigh werck een deel verdraeyde sinnen
Met woorden aen te gaen, met reden in te winnen.
Siet! waer men vrede sluyt, of maer een kort bestant,
Daer roept men tot behulp de beste van het lant.
Wanneer men heftigh pleyt, en dat aen alle sijden
Het stuck in twijfel staet, de reden schijnt te stryden,
De wijste van den Raet, de kloeckste van de Wet,
Wort hier en over al, tot overman geset.

Tot

Tot soo een hoog beroep, van alle tijt gepresen,
Heeft u de Roomsche Staet bequaem geacht te wesen,
O voesters van de pays; wel, doot dan alle spijt,
En maeckt een vreedsaem huys, gelijck in ouden tijt.
Voorwaer u soet beleyt heeft op verscheyden stonden
Aen menigh koninckrijck den vrede toegesonden,
Heeft ongeval gestremt, heeft oproer uytgeblust,
Heeft menigh ongemack verandert in de rust.
Eens stonden overhoop Romeynen en Sabynen,
En deden tegen een haer blancke sweerden schijnen;
Maer als hier over quam u soete vrede-macht,
Soo was terstont de krijgh tot eenigheyt gebracht.
De vrouwen traden heen tot aen de bloote sweerden,
Tot in het fel gewoel, en even door de peerden;
De vrouwen drongen aen, en gingen tusschen bey,
Tot dat het korsel volck de spiessen neder ley.
Hier sprak een aerdig dier:hoort vaders,broeders,oomen,
O! wilt doch uwen haet en gramme sinnen toomen;
Want soo ghy door het sweert de mannen overwint,
Ghy doot in haere doot de moeder en het kint.
Daer riep een ander stem; hou stille, Roomsche knechten,
Wat gaet de vrienden aen, de vrienden aen te vechten?
Houd stille machtig heyr, en dwingt den over-moet,
Al wat ghy storten soud, is niet als eygen bloet.
Geen spies, of bloedigh sweert, geen pijl en kan 'er raken,
Of 't sal in u gemoet een dieper wonde maken:
't Is vrient al wat 'er is, 't is vrient al watje siet,
't Is vrient al watje treft, 't is vrient al watje schiet.
In 't korte, vrouwe-praet weet soo het stuck te drijven,
Nu met een soet geyley, dan met een aerdigh kijven,

Dat stracx een veltgeschrey door al de benden liep,
Dat bruyloft op een nieu, en nieuwe bruyloft, riep.
Als Romen was omringt met menigh duysent mannen,
By eenen die wel eer uyt Rome was gebannen,
En dat de Volsche macht het gansche lant besat,
En quam haer leger slaen niet verre van de stat,
Doen koos men uyt den Raet de best bespraeckte monden,
Om naer het machtig heyr te worden afgesonden;
Doch wieder henen ging, of uyt het leger quam,
De stadt bleef in de pijn, de Vorst al even gram,
Sijn trots en moedig hert, genegen om te wreken,
En was van geen bestant, van vrede niet te spreken,
Hy drong geduerigh aen, tot dat men niet en dacht
Als dat het eeuwigh Rijck ten eynde was gebracht.
De Raet is sonder raet. Maer, siet! de Roomsche vrouwen,
Die hier noch eenigh heyl haer krachten toebetrouwen,
Gaen letten op het stuck, gaen, nae een rijp besluyt,
En senden naer het heyr haer eyge boden uyt.
De moeder van den Held, een wijf van groote reden,
De vrouwe sijner jeught, vol onbevleckte seden,
Gaen in het eerste lid, als hoofden van den tocht,
En stracx is alle ding in beter staet gebrocht.
Dat onbewogen hert, door vrouwen aengesproken,
Heeft op den staenden voet sijn tochten afgebroken,
Sijn tenten op-gepackt, en stracx een trommel-slagh,
Dat niemant schade doen of boeren plagen magh.
Siet! daer het Rooms gewelt en krachten aller helden
Sich vonden overmant en niet en konden gelden,
Daer heeft een vrouwe tong de saecken uytgerecht,
En sonder eenigh bloet den leger op-gelicht.

blijft ongemaeckt? wat leet doch kan 'er vesten
van desen aert maer eens en spreeckt ten besten?
iaet, geen felle spijt, geen twist en kan bestaen,
ı een wijse vrou wil tusschen beyde gaen. (a)
er Abigaël, een perel van de vrouwen,
een soeten mont hebt leeuwen wederhouwen.
Hebt

es femmes ont souventes fois esté employ-
pacification des troubles d'un Estat ou des
estrangeres, & ont avec grace & dexterité
le couroux des Princes, ou des peuples
les uns contre les autres. l'Histoire nous
ssez des exemples: ne suftce que le dernier
le Lodun, ou les Princesses contribuerent
nent à addoucir les esprits aigris, & à accom-
s affaires. Iean Hottoman sieur de Villiers
é de l'Ambassadeur.

*tder in het tegendeel, als de vrouwen qua-
en, soo hebben deselve groote krachten om
nnen te misleyden. Niemant (seyt de Schrift)
oo gantsch verkocht om quaet te doen voor den
Achab (de reden wert'er by gestelt)* want sijn wijf
overredede hem alsoo. 1. Kong. 21. 25.
*ederom; Ioram de sone Iosaphats werd Ko-
Iuda, en wandelde op den wege der Ko-
Israels, gelijck het huys Achabs dede;* want
dochter was sijn wijf. 2. *Koning.* 8. 17.
n Salomon wort geseyt: sijne wijven neyghe-
herte tot vreemde goden. 1. *Koning.* 11. 4.

Hebt Nabal uwen man behouden van de doot,
En al het huysgesin getogen uyt den noot.
Het sweert was in de vuyst, de spiessen opgeheven,
En David door de spijt geweldigh aengedreven;
Ghy des al niettemin hebt door een geestigh woort,
Hebt door een sachten aert belet een felle moort;
Hebt weder goet gemaeckt dat Nabal had bedorven,
En voor een wrangen haet beleefde gunst verworven,
Hebt aen u vaderlant en over al getoont,
Hoe dat een vlytigh wijf van Gode wort geloont:
U lief en heus gelaet, u soet en geestig leven
Dat heeft u beter man en hooger staet gegeven;
Ghy word den Nabal quijt, niet sonder u gewin,
En siet! van stonden aen ghy waert een koningin.
Heeft niet een kloecke vrou, tot David ingetreden,
Hem door een soet gespreck en wel beleyde reden
Soo kunstigh aengetast, soo deftigh ondergaen,
Dat sijn verbannen soon het hof is opgedaen?
Wat eyst 'er iemant meer? als Haman wilde moorden,
Siet! Hester stuyt het quaet alleen met soete woorden;
Sy keert van Jacobs saet het droevigh ongeval,
Jae maeckt het even doen den Koninck lief-getal.
Maer eer sal ons de Son ontrecken hare stralen;
En met de gulde koets tot in het water dalen,
Als ick door mijn gedicht sou brengen aen den dagh
Hoe veel een soete vrou, en haere tong vermagh.
Dan iemant sal misschien vereysschen nae de reden,
Waerom wy onse vrou en haere teere leden
Dus buygen voor den man? De vrage dient voldaen.
Des sal ons eerste loop een weynigh stille staen.

. denckt niet, echte vrou, dat wy gedichten schrijven
n eenigh grilligh hooft in sijn gebreck te stijven;
Ick, in het tegendeel, verfoeye desen aert
Die met de reyne trou geen soete liefde paert.
t segge dat het volck, dat niet en houd in weerden
e God met hun verbint, sijn monsters op der eerden,
Ick segge dat de nurck die sijn geselschap quelt
Sich even tegen God, en alle wetten stelt.
die het soet verdragh uyt haere sinnen bannen,
n spoocken in de trou, sijn enckel huys-tirannen,
Sijn grouwels in het lant, en nutter in het wout
Te brullen met de leeuw, als om te sijn getrout.
des al niettemin soo stell' ick dese gronden,
t jae een echte vrou is uytter aert gebonden
Met hooger eer-bewijs te vieren haeren man,
Als sy met eenigh recht van hem vereysschen kan.
t man-hooft is verplicht, met uyt-gelate sinnen,
vrouwe sijner jeught te lieven en te minnen;
Dat is sijn gantsche schult, en als hy die betaelt,
Soo wort hy nimmermeer met reden achterhaelt.
s plicht en is maer een: der vrouwen menighvuldigh;
int, boven echte sucht, soo is de vrouwe schuldigh
Te vreesen haeren man, en onder sijn gebiet
Te buygen haeren wil, gelijck een jeughdigh riet.
er is het gantsche lant niet weynigh aengelegen,
: yder echte wijf haer plichten leere wegen;
En weder, dat de man ten vollen gade slae,
Hoe verre dat het reck van sijne machten gae.
houde voor gewis, dat veel bekaeyde stuypen
vloer, in binne-sael, in onse kamer sluypen,

Alleen, om dat het volck niet recht en heeft besint,
Waer man of vrouwe-plicht haer eyndigt, of begint.
Ick houde, soo de man ten vollen konde mercken
Den gront, en eygen wit van Godes hooge wercken,
De vrouw, het krancke vat, en sonde nimmermeer
Of slons of slave sijn by haeren over-heer.
Want als de man bedenckt hoe seer hy is verheven,
Soo wort hy oock bewust, hoe dat hy dient te leven;
„Hoe iemant hooger is, en grooter saecken doet,
„Hoe dat hy des te meer sijn feylen schromen moet.
„Het geeft een grooten slag, als hooge torens vallen;
„Het schettert dapper uyt, als wijse lieden mallen;
„Men siet dat al het volck de quade slagen meet
„Nae weerde van den mensch die sijn beroep vergeet."
Indien oock wederom de vrouwen dese gronden
Eens namen in de borst, en in der daet verstonden,
Nae recht en reden eyst, daer is geen twijffel aen,
En lant, en weerelt selfs, die souden beter gaen.
Want mits een yder mensch sich liever laet gebieden
Van eenigh hooger bloet, als door gemeene lieden,
Wie twijfelt of het wijf sal beter sijn geleert,
Soo haest sy wort gewaer hoe God de mannen eert?
Op, mijn gedachten, op; ick moet de lieden toogen
Dat gantsch het rond begrijp moet echte macht gedogen,
Dat Aerde, Lucht, en Zee op echte trouwe staet,
En dat al wat 'er is nae dese wetten gaet:
Ick wil in alle ding de menschen doen beseffen,
Dat mannen over al de wijven overtreffen;
Dat meest in alle ding, oock schoon het niet en leeft,
Al wat een man gelijckt, een hooger wesen heeft.

Laet

het vrouwen-ampt een weynigh laten vaeren,
in dit beleyt te mogen openbaeren:
ekt ons loffe pen een weynigh uyt de baen,
gaet de buyte-sprong de jonge vrouwen aen.
n een vreemde wet ons niet en plagh te binden,
r niettemin in vreemde landen vinden
et, die over al op onse wetten past,
ılt ons des te meer in onse wetten vast.
in onden tijt de zee, en haere stroomen,
, en haer gevolgh, de velden met de boomen
oor het Woort gemaeckt, en in het aerdsche dal
ensch, sijn evenbeelt, verheven boven al;
t edel dier, om niet alleen te leven,
ft, een soet behulp, een mede-maet gegeven,
ou, met haeren vrient in alle ding gemeen,
eys van eygen vleys, en been van eygen been.
des niettemin in leden onderscheyden,
t teere vat als met 'er hant te leyden;
uyt sijn kloecken stant besluyt een yder dit,
m geduchte macht in al de leden sit. (a)
in tegendeel vint ieder soo geschapen,
aer kranck gestel ten vollen is te rapen,

Te

ares faeminis robustiores tam animo, quam onstanter affirmat Hippocrat. lib. 6. Epide-i. 2. cap. ult. Hinc Plato voluit virorum quae in hac vitâ molles & effaeminatae fue-mulieres reviviscere. In Timaeo.

L. 4

Te taſten met 'er hant, dat haer een weerde vrient,
Dat haer een vaſt behulp, een bondigh ſteunſel dient.
Men vint ontrent den man meer krachten in de leden,
Meer geeſten in de borſt, meer gaven in de reden,
Meer hitte door het lijf; daer woont een kloecker aert
En in de grove ſtem, en in den ruygen baert. (a)
Sijn ader is gewoon, met wonder harde ſlagen,
Het vyer dat binnen woelt geduerigh uyt te jagen.
Gewis de groote kracht die haer bewegen doet,
Seyt dat voor al de man de vlagge voeren moet.
Maer ſiet hoe dit beſlagh met vrouwen is gelegen,
Haer pols die heeft alleen maer eenigh kleyn bewegen;
Een ieder voelt genoegh aen haeren ader-ſlagh,
Dat ſoo een flauwe ſiel geen heerſcher weſen magh. (b)
Daer is een ſelſaem ding, dat niemant kan beſeffen,
Dat niemant door verſtant of reden weet te treffen;
Daer is een wonder kracht verholen in den man,
Die in het ſwacke vat geen menſche vinden kan.

Wat

(a) *Appoſitè ad hanc rem Ovid. lib. 9. Metam. in fine dum deſcribit mutationem Iphidis in marem: nec candor in ore permanet, & vires augentur, & acrior ipſe eſt Vultus; & incomtis brevior tonſura capillis: pluſque vigoris adeſt, habuit quàm fœmina.*

(b) *Maribus major ac validior multò pulſus, quam fœminis. Galen. in Comment. quos ipſe edidit in ipſius librum de Pulſibus comment. 1. quod & notavit Tiraq. leg. connub. 1. num. 56.*

Wat is 'er lichter ding als met de penne ſpelen?
Wie kan een ganſe-veer, een lichte pluym, verveelen?
En des al niettemin, wanneer een vrouwe ſchrijft,
Daer is, 'k en weet niet wat, dat in de penne blijft.
Laet vry een kloecke maeght haer uyttermaten pijnen,
Op dat haer letterwerck mocht vaſt en bondigh ſchijnen,
Laet vry een handigh wijf hier recken haer verſtant,
Men ſeyt noch evenwel: het is een vrouwen hant.
Maer onder dit getal magh niet gerekent weſen,
O Schuermans, u juweel, (a) eerſt onlancx opgereſen,
Van wiens geleerde jeught en uytgeleſen pen
De ſteden aen den Rijn, en ick, getuyge ben;
Noch die beroemde vrou, wiens net en geeſtigh ſchrijven
Sal in de boecken ſtaen, ſal aen den Amſtel blijven,
Sal door de weerelt gaen, een wonder voor de mans,
Soo lang de beſte ſchaft ſal komen uyt de gans.
Maer deſen onverlet, ſoo blijven onſe gronden,
Al wort 'er altemets een kloecke maeght gevonden,
Een

(e) *Ick ſegge Ionckvrouw Anna Maria Schuermans, woonachtigh tegenwoordelick tot Renen, out ontrent 18 jaren, goet Latijn ſprekende, haer neerſtelick oeffenende in de Grieckſe tale, in de Teyken-kunſt, Schilder-kunſt, Letter-kunſt ſonderling ervaren, op de Luyte wel ſlaende, en in verſcheyden andere wetenſchappen tot verwonderinge toe uytmuntende, ſal ontwijffelick door eenige geleerde pennen op de vleugels van de Fame geſtelt ſijnde, dienen tot een nieuwe en uytnemende verſieringe onſer eeuwen.*

Een bloeme, soo men seydt, en maeckt geen roose-krans,
Een snare geen gespeel, een vryster geenen dans.
God heeft dan aen de man een hooger aert gegeven,
En aen het wijf gelast om onder hem te leven, (a)
En siet! uyt dese bron ontstaet een even-beelt,
Dat in de menschen werckt, en in de dieren speelt.
Gelijck een groote beeck, verdeelt in kleyne stralen,
Laet, als een stille vloet, in alle velden dalen;
Soo is de milde stroom van Godes eerste wet
De gantsche weerelt deur geduerigh uyt geset.
Besiet het woeste rond aen alle vier de winden,
Het voor-recht van den man is over al te vinden;
Het wijfje geeft 'et op, het broose maeckfel wijckt;
En siet! het stelt de wet al wat den man gelijckt.
Men vint een echte sucht gestort in alle dieren,
Het sy die in de lucht, of op de velden swieren,
Of krielen in de zee, of door een binne-vliet,
Sy duyken over al, en lyden mans gebiet.
Ten is van geenen noot om preuven uyt te senden
Tot eenigh verre lant, dat noyt de menschen kenden;
Gby, siet maer op de werf uw kalikoetsen haen,
Siet hoe sijn fellen snuyt, en spitse veeren staen,
Hoe trotst hy met de steert! hoe slaet hy met de vleken!
Hoe buldert hem de krop! hoe koomt hy aengestreken!
Het is aen sijn gebaer, het is genoeg te sien,
Dat hy met volle macht wil op het hof gebien.

Dit

(a) *De oude wet en Gods gebodt over de vrouwen is: Uwen wille sal uwen manne onderworpen sijn, en Hy sal uwe Heere sijn.* Genes. 3. 16.

Dit munt te hooger uyt, wanneer met daer en tegen
Sijn hirn'; en watse doet, wil neerstigh overwegen;
Sy gaet daer duycken heen, of schrafelt in de mis,
En wijst ten vollen uyt dat sy het wijfjen is;
Sy staet gelijck besorght, om haren haen te mijden,
Men siet haer met gedult sijn harde sprongen lijden,
Men siet haer menighmael vertreden met de voet,
En noch soo blijft het beest geducrigh even soet.
Gaet op een ander oirt, en siet de pauwen toogen
Haer uytgestreckten steert, vol Argus-glinster-oogen,
Siet in het tegendeel hoe mack het wijfje gaet,
En minder in gesagh, en minder in cieraet.
Siet my een doffer aen, siet hoe hy weet te krijven,
En hoe hy sijn duyvin te neste weet te drijven,
Siet hoe het wijfje duyckt, en, sonder eygen sin,
Vlieght, nae de man gebiet, de kotten uyt en in.
Het is bedenckens weert dat duyven alsse spelen,
Meest doffer en duyvin uyt een gebroetsel telen.
Maer, als de kip-tijt naeckt, de rouwe doffer-kop
Kiest eerst de ruyme lucht, en laet den engen dop:
Het edel manne-dier geneyght tot vrye sprongen,
Wil in het enge kot niet langer sijn gedwongen;
Het wijf in tegendeel koomt nimmer aen den dagh
Dan als sy met gemack de ruymte kiesen magh.
Wat sal ick van de swaen en sijn manieren schrijven?
Hy kan het manne-recht voor alle kenners stijven;
Let op sijn fel geblaes, wanneer hy somtyts kijft,
En hoe hy met een trots voorby het wijfjen drijft.
Indien sijn echte gay in ontucht wort gevonden,
Hy grijptse met den hals, en geeftse duysent wonden,

De swaen is wel te recht gekleet in enck
Om dat 'er noyt een hoer op haeren lege
Neemt vorder uwen gang tot aen de groote
En let daer hoe de ram sijn hoorens weet te
Siet hoe de bock betoont een rechte man
En door een stouten moet, en door een ru
De ram gaet als een hooft, en leyt de stil
De bock die geeft de wet, en heerscht ontrent.
O malt niet, harders kint, en malt niet me
Het beest is yver-sieck; het sprong u op h

(a) *De brutis animalibus quæ adulter* *unt, vid. apud Ælian. l.* 11. *hist. anima* *Plin. lib.* 8. *cap.* 5. *Solin. cap.* 38. *inte* *merantur ciconiæ, columbæ, turtures, e* *leones. Illud autem memorabile quod Gul* *fiens. scribit suo tempore ciconiam quandam* *maculatam, per olfactum masculi cognitam* *gatâ ab ipso masculo multitudine ciconiaru* *tecto ipso crimine fœmellæ, ipsam à tota* *titudine, tanquam omnium judicio convicta*

Wat dient 'er doch gewaeght van hengsten en van stieren,
Van groot en moedigh vee? siet in de minste dieren.
  Siet in de klene spin een beelt van dese maght;
  Het wijfje spint alleen, de man gaet op de jaght. (a)
Wat hoefje, jonge vrou, veel regels om te leven,
De spinne sal alleen u volle wetten geven:
  Al isse by het volck geweldigh in den haet,
  Sy kan een baken sijn ontrent den echten staet.
Sy leert een jonge vrou op huys-behoeften mercken,
En wijst een echte man tot hardè buyte-wercken;
  Schoon dan u dienstmaeght is een vyant van de spin,
  Als sy haer netten weert, ghy, neemt haer wetten in. (b)
'k En wil niet in het wout, niet in de bosschen dwalen,
'k En wil geen slang of worm uyt diepe kuylen halen;
  Een beesje dient gewaeght; dat heeft een dubbel lijf,
  Het teelt gelijck een man; het baert gelijck een wijf.
Hoort, echte lieden, hoort een wonder om te lesen,
Het kan nu vader sijn, en dan eens moeder wesen,
  Doch niet gelijck het valt, of nae sijn eygen waen,
  Maer naer het in de krijgh sijn dingen heeft gedaen:
Want soo het middel weet den vyant uyt te jagen,
Soo magh het voor een man sich in den woude dragen;
  Maer wort het oyt gesien te vluchten uyt 'et velt,
  Soo wort 'et afgeset, en voor een wijf gestelt. (c)

Ten

(a) *Fœminam, putant esse quæ texat, marem qui venetur, ita paria fieri merita conjugii. Plin. lib. 11. c. 24.*

(b) *Salomon wijst de luye tot de mieren; wy, de getrouden tot de spinne.*

(c) *Ichneumon pugna victus muliebria patitur, &* ew.

Ten, magh nae desen val geen manne-lid gebruycken;
Maer dwee en buyghsaem sijn, en neder leeren duycken.
Wat eyst 'er iemant meer? Het bosch houd desen voet,
Dat wat daer wijfjen hiet den man believen moet.
Indien ick met de pen wil roeyen in de baren,
En soecken in het meyr hoe alle visschen paren,
Men sal van stonden aen, men sal oock even daer
Het voor-recht van den man u maken openbaer.
Al is het water stuer, het voed beleefde dieren,
De visch kan hooge maght en echte wetten vieren;
Siet! als een adder-slang maer schuyfelt aen de strant,
Stracx is de zee lamprey ontrent het drooge lant;
Sy voeght haer by den man, en koomt op sijn bevelen
Geswómmen uyt 'er zee en aen den oever spelen.
Dat is genoegh geseyt. Ghy, die in echte paert,
Gaet heult met uwen man, oock tegen uwen aert.
De kater van der zee kan ieder openbaren
Dat oock in heete sucht de koude visschen paren;
Want soo een schippers gast het wijfje dreygt te slaen,
Hy biet terstont het hooft, en kant 'er tegen aen:
Maer wort in tegendeel de kater aengevochten,
Het wijf dat treckt den rugg' in veelderhande bochten,
En

ea poena afficitur ut partus dolorem sufferat, cum utriusque sexus sit particeps. Ælian. de Animalib. lib. 10. cap. 47.

(a) *De congressu viperæ & murenæ vid. Ælian. lib. 9, de Animalib. c. 66.*

En welt haer in het sant: als of het seggen wou
De krijgh is voor den man, het vluchten voor de vrou.
De zee-ram (in de zee sijn schapen, koeyen, peerden,
En menigh ander vee, gelijck als op der eerden) (a)
De zee ram maeckt den haen door al het driftigh velt,
En laet in sijn bevang geen visschen ongequelt;
De wijfjens onder dies, gelijck gemeene schapen,
Zijn dieren sonder gal, en sonder eenigh wapen;
Sijn stil, onnoosel, sacht, en uytter-maten tam;
Sy vreesen haeren heer, en lieven haeren ram.
De Roock-vis, van der jeught in echte min gebonden,
En wort te geener tijt in buyte-lust gevonden,
Waegt met een moedigh hert sijn leven voor de vrou,
Een spiegel voor de mans, een baken in de trou.
Noyt quam die Griexsche Vorst soo moedigh aengestreken
Om sijn ontschaeckte vrou en sijn verdriet te wreken,
Als dit manhaftigh dier ontbrant in heet geschil,
Wanneer een ander visch sijn wijf onteeren wil.
Mijn penne, vorder niet, wil iemant dieper soecken
Het wesen van de Zee, die koome tot de boecken
Die meenigh kloeck verstant de weerelt achter liet,
Daer in men al het meyr tot in de gronden siet.
Het is voor ons genoegh geswommen in de stroomen;
Te lande, mijn vernuft, en nae de groene boomen:

Daer

(a) *Ut vera sit vulgi opinio, quidquid nascatur in parte ulla naturæ, & in mari esse, prætereaque multa quæ nusquam alibi. Plin. lib. 9. cap. 1.*

Daer is beleefde sucht oock in het naere wout,
En daer men niet en leeft, daer is het dat men trout.
Laet maer het ooge gaen ontrent de boom-gewassen,
Ghy sult 'er planten sien die op den regel passen,
Die echte lieden bint. Al sijn de bosschen rou,
Men vint 'er rechte min, men vint 'er echte trou.
Let op den Dadelboom (*a*). Het wijf laet haere tacken
Met ootmoet voor den man ter aerden neder sacken;
De man buyght wederom al is hy hoogh gekroont,
Het blijckt aen sijn geway dat hy haer gunste toont.
Gebeurt het dat de man is van het wijf verscheyden,
Misschien om eenigh huys getimmert tusschen beyden,

Soo

(a) *Op dat de Leser niet en meyne dat het gene wy hier van den Dadelboom verhalen, alleen tot ydele vermaecklickheyt, en niet na de waerheyt wort geseyt, soo hebben wy goet gevonden verscheyden geloofweerdige schrijvers, jae eenige Outvaders selfs, tot getuyge van het gene wy by ons gedicht vertellen, hier by te voegen, met aenwysinge van de plaetsen daer sulcks te vinden is. Hier van schrijven dese naevolgende: Basil. Hexaëmer. Homil. 5. Ambros. lib. 3. oper. ejusd. tit. laudati à Tiraquell. tract. de leg. Connubial. l. 1. num. 65. Theophrast. lib. 2. histor. plant. cap. 8. & lib. 3. de Caus. Plant. cap. 23. Plin. 13. cap. 4. Philostrat. in Iconib. illo cap. quo tractat de. Palud. Iul. Poll. lib. 2. cap. 12. ex autorit Herod. & Xenophont. & novissime latè Pieri. in Hierogl.*

Soo queelt de vrouwe-plant, en staet gelijck bedruckt,
Soo dat men van den boom niet eenen dadel pluckt,
laer als de manne-stam ten lesten opgedreven
an met een jeughdigh blat tot aen het wijfje sweven,
Dan is haer treuren uyt; sy wort terstont begort
Soo dat het vruchtbaer-hout van fruyten overstort. (a)
iet daer een aerdigh beelt van twee gehoude lieden,
ie met oprechte sucht malkander eere bieden;
Siet daer een lieve vrou, die geen vermaken heeft,
Dan alsse by den man in zeyne trouwe leeft.
Vilt hier, ô nortsen aert, van harde boomen leeren
oe dat een echte wijf moet haer geselschap eeren;
Komt grimmers, quellig volk, en siet aen quastig hout,
Hoe dat men liefde pleeght, wanneer men is getrout.
en block, een hart gewas, sal eenmael overtuygen
en wijf van stegen aert, dat niet en weet te buygen,

Houd,

(a) *D. Basil. loco supra citato distinctè tradit, Palam, quæ fœmina dicitur, in marem pronam, blanoribus ramis nutare, quasi gestientem, atque amexus maris percupientem. Quin & D. Ambrosius loc. pr. citat. Est etiam, inquit, quod mireris, ipsis xus est in pomis, est discretio sexus in arboribus, m videas Palmam, quæ dactylos generat, plerume inclinantem ramos suos, & subjacentem & conpiscentiæ atque amplexus speciem prætendentem ei bori, quam Palmam marem appellant pueri rusticam, &c.*

Houd, echte liedea, houd u tochten in den toom,
En druckt in u gemoet den soeten Dadel-boom.
Keert weder, mijn vernuft, Cypressen, Klim, Laurieren,
Erkennen echte trou, schier beter als de dieren.
Soo doet oock menig kruyt dat in de bossen groeyt, (a)
En menigh edel gom dat uyt de boomen vloeyt. (b)
Noch heeft de kloecke geest van wijtberoemde luyden
Een diep geheym ontdeckt in alle groene-kruyden,
Want als men man en wijf hier onderscheyden kan,
Soo vint men noyt het wijf soo krachtigh als de man.
De man heeft meerder kracht in alle medecijnen,
Voor pest en heete koorts, voor alderhande pijnen;
Siet

(a) *Mas & fœmina herbis, plantis, arboribus & virgultis inest, & quidem scriptores, quibus major vis est, masculi nomen ac titulum assignant, quib. minor, fœminæ. Dioscorid. lib. 4. cap. 5. & seq. Et quod in hisce sit sexuum differentia, ex eo patet quod abies sit massit & fœmina. Item Cupressus, Laurus, Hedera, Apium, Calamus, & innumerabiles aliæ herbæ ac plantæ. Theophrast. lib. Histor. Plant. 3. cap. 3. & lib. 5. cap. 5.*

(b) *Inter thura principatum obtinet thus masculum. Dioscorid. lib. 1. cap. 81. Idque Plinius lib. 12. cap. 14. tributum religioni putat, ne sexus alter usurparetur. Hinc Virgil. Eclog. 8.*

Verbenasque adole pinguis, & mascula thura.

Et Ovid. de med. faciei.

Cumque Ammonio mascula thura sale.

Siet wat een selsaem dingh de reden heeft besetr,
Dat over al de man het wijfjen overtreft. (*a*)
Noch hooger, snelle pen, in alle rijcke steenen
Is wijf en mans gewas, gelijck de schrijvers meenen.
Geen kenner heeft 'er oyt dit onderscheyt gemist
Noch aen den Hyacinth, noch in den Amethyst. (*b*)
Men heeft doch overal (gelijck op vaste gronden
De kunste roemen derf) geduerigh ondervonden
Dat vry het schoonste licht, de klaerste weder-glans
Koomt stralen uyt de lucht, en dalen in de mans.
Een geest van onsen tijt, in dese kunst ervaren,
Wijst sijnen leser aen hoe Diamanten baren;
En dat men menighmael bevint een derden steen,
Daer niet als man en wijf eerst rolden over een. (*c*)

Waer

(a) *Imò & in homine hoc mulieris, quæ marem peperit, in omni usu est efficacius, imò & ejus quæ marem tantum nutrit; ita inter medicos Gareopontus lib. 1. remed. cap. 16. Plin. lib. 28. cap. 7.*

(b) *Late Ruæus lib. de gemmis. 1. cap. 1. de Aetite. hac Plin. lib. 36. cap. 21. de Carbunculo & Sarduștro, item de Iaspide & Sapphiro, de Diphtite & lapide Cyaneo aliisque vid. Plin. lib. 37. cap. 9. & alib. Galen. Pharmac. lib. 10. cap. 1. Tiraq. de leg. conn. l. 1. n. 68.*

(c) *Audi quiddam mirabile & silentio minimè premendum. Relatum mihi jam pridem est (inquit Franciscus Ruæus lib. de gemm. 1. in princ.) à domina quadam fide dignâ, quod Domina Heverensis, à Luxem-*

Waer sal ick vorder gaen? besiet de felle rotsen,
Die met een steyle kruyn den hoogen hemel trotsen,
Siet alle klippen aen, siet alderhande steen,
Sy paren soo het schijnt, en teelen onder een.
Het wonder key-gewas, daer by de schepen seylen,
Dat kan een wacker oogh in man en vrouwe deylen;
De Schepper aller ding, de Vader van het licht,
Bint keyen in de trou, en aen den echten plicht.
Een die het Zee-compas wil met het wijfjen strijcken,
Moet dolen in de stroom, en elders henen wijcken,
De naelde staet en sust, de wijser is bekaeyt,
Sy kent geen vaste ster die om het noorden draeyt.
Geen schip in tegendeel oyt van den regel dwaelde,
Indien de manne-kracht was leyder van de naelde;
Want schoon dat iemant seylt de werelt op en neer,
Het stael sweeft alle tijt ontrent den kleynen Beer. (a)
Ghy siet dan, jonge vrou, dat alderhande dingen
Haer onder mans gebiet gewilligh laten dwingen;

Ghy

emburgorum illustri genere oriunda, duos habeat ser-vetque hæreditarios Adamantes, qui alios crebrò, tanto naturæ miraculo, producant, ut eos quicunque statis temporibus intueantur, congenerem sibi prolem eniti, palam judicent. & conatur ibi autor ille rationes physicas ejus rei indagare; quas lector, si videatur, ibi quærat.

(a) *De Magnete multa miracula vide apud Plin. lib. 36. cap. 17. Claudian. in carmine de Magnete, & novissime apud Willebrord. Snell. in Typhi Batavo.*

Ghy siet het woeste bosch, ghy siet de felle zee
Ootmoedigh voor den man, en uyttermaten dwee.
Ghy siet, tot uwen troost, (a) hoe schepsels sonder leven
Als met gebogen hals haer mannen eere geven;
Wel maeckt dan u besluyt, dat God het manne-recht
De gantsche weerelt deur in alle dingen hecht.
En, soo ghy niet en wilt met uwen Schepper strijden,
Soo leert het echte jock aen uwen halse lijden;
Het is een out gebruyck, men acht 't et geen verdriet
Dat alle man gebeurt, en over al geschiet.
Ghy man, weet onder dies ons schrijven niet te strecken
Om tot een sotte waen u sinnen op te wecken;

Maer

(a) *Quaesitum est, si faemina in paradiso non peccasset, an viro fuisset subdita & subjecta? affirmant Theologi & hac de re ita Viretus ad faeminarum solatium.* Si l'homme, dit il, & la femme fussent demeurez en estat d'innocence, jamais l'homme n'eust grevé sa femme par sa seigneurie, & ne luy eust fait aucun mauvais traictement; ny la femme aussi n'eust esté grevée de son costé d'estre soubjecte au mari, & n'eust luy obei par regret ou par rebellion, & ainsi eussent ils vescu ensemble en perpetuelle concorde, comme tourterelles, & brebis. Mais depuis que la nature est corrompue par le peché comme ce monstre à rompu l'amitié entre Dieu & les hommes & l'a converti en discorde, ainsi l'a t'il faict entre mari & femme, & tout le genre humain.

Maer liever dat het hooft sich stelle voor een wit
Te plegen recht gedult ontrent een swacker lid.
,, Is iemandt door geluck ter eeren opgedreven,
,, O laet hem des te meer sijn herte neder geven;
Want als de milde God verleent geduchte macht,
Dan eyst hy meerder sorgh, en even minder pracht.
En beelt u geensins in een wijf te sullen krijgen
Die met een volle deught sal in den hemel stijgen;
Wie treft in dit geval het spits van sijnen wensch?
De beste van den hoop is maer een nietigh mensch.
Een vrouwe, seyt het volck, heeft veelderley gebreken;
Se is swack, z'is bloode, vreck, en veerdigh om te spreken,
Sy helt nae pluysery en alle kleyn beslagh;
En haeckt om mooy te sijn, oock alsse niet en magh.
Ghy, die u soete jeught wil met een vrouwe wagen,
Leert haer, en haer gevolgh, leert hare feylen dragen;
Maeckt hier, en overal, een voorbereyde baen,
In alles is gebreck, wie kan het tegenstaen?
Doch om, tot uwen troost, het jock alsoo te voegen
Om in u wederpaer te vinden vergenoegen,
Klimt op met uwen geest, en set geduerigh vast,
Dat geen bequamer wijf op uwe seden past;
Dat niemant, wie het sy, van die op aerden leven
U eenigh beter deel en hadde konnen geven,
Dat God, der sielen siel, die alle sinnen kent,
U dit geselschap jont, en u ten besten sent.
Hoort, al die sijt geneyght om u te laeten raden,
Ick weet een groot behulp tot alle groote quaden;
Hoort, die onrustigh sijt en wenst te sijn gestilt,
Segt met een buyghsaem hert, God heeft 'et soo gewilt,

God

eft 'et soo gevoeght; kan ick het maer verbeyden,
het met 'er tijt ten rechten eynde leyden;
unckt my dit en gint een droevigh ongeval,
is het, die het quaet ten goeden stieren sal.
esen onverlet, dat wy gebreken noemen
ie het wel besest, in als te passe koemen:
u elders niet en dient als tot een lastigh pack,
voor een billick man een dienstigh huys gemack."
ouwen swackheyt raeckt, die kan de mannen baten,
iet rechte wit niet achter wort gelaten:
waer haer lichaem sterck, haer breyn geweldigh
is geen twijffel aen, sy grepe nae de broek, (kloek,
e niet gesint, om voor den man te duycken,
oude boven ons de volle macht gebruycken,
vorden dat wy sijn. Sie daer een wonder werck,
r swackheyt van het wijf sijn alle mannen sterck.
rijft haer vreese toe, en datse menigh-werven
nen dit en gint, om datse niet en derven;
: die een sedigh wijf van haeren angst ontbloot,
vast, dat hy de rust der mannen omme-stoot.
l het stoute rot van onbesuysde wijven
uyt het woeste volck, of in den huyse blijven?
is geen strenge wet en houd een vrouwe stil
ense woelen derf, of anders kwalick wil.
jf die niet en vreest, vermeestert alle deuren,
ele grendels af, en doet de mueren scheuren;
dient 'er veel geseyt? is u geselschap stout,
waert my, lieve vrient, al beter niet getrout.
eeft het wijf den naem van deun te sijn geboren;
netse quistigh sijn, soo is de man verloren;

Al

Al is de neering goet, de beurs wort omgekeert,
Indien u losse vrou haer penning niet en eert.
Laet iemant sijn beroep met alle macht besneren,
Noch sal een dertel wijf de winst vertuereluere[n],
Met ick en weet niet wat. Al waer de vrouwe quist,
Daer smelt een dicke beurs gelijck een dunne mist.
Noch roept men op de vrou, en stelt haer in het praten,
Met al te lossen tong te byster uyt-gelaten:
Maer, vrient, het gladde lid dat elders hinder doet,
Is even voor de man en voor de kinders goet:
Een mont vol soete jock kan ons het breyn vermaecken,
Oock als het is vermoeyt door last van groote saecken;
En wat dog paeyt een kint dat droeve tranen schreyt,
Als dat een geestigh wijf met soeten monde vleyt?
Men tijght de vrouwen aan, dat sy met beusel dingen,
Met ick en weet niet wat haer dagen over bringen:
Maer draeyt doch eens het oog door al het huys bedrijf,
Al wat 'er omme gaet, wat heeft 'et om het lijf?
't Is meest al leure-werck. Daer is een vloer te schueren,
Hier dient de wasch besorght; en elders, kinder-lueren,
Of iet dat slechter is; en evenwel nochtans
Het minste dat 'er valt is dienstigh voor de man.
Indien het nu geviel dat alderhande vrouwen
Met grooter omme-slagh haer besigh wilden houwen,
En datse geen bedrijf en namen met 'er hant,
Als dingen van gevolgh, of saecken van het lant,
Wat raet hier voor den man? hy stond gewis verlegen,
Want niemant sou voortaen de kleyne diensten plegen
Ons noodigh tot gemack. Ey swijght dan, lieve vrient,
En schelt niet voor gebreck dat ons ten nutte dient.

Ten lesten laeckt het volck in onse teere dieren,
Dat sy genegen sijn haer dingen op te cieren;
Maer even dese sucht is nut voor al het huys,
Het maeckt de keucken net, en houd de tafel kuys:
Ach waere dese lust de vrouwe niet gegeven,
Wy leydden altemael gelijck een beestigh leven;
Noyt man en heeft gemack, noyt kint en vaert 'er wel
Ontrent een vuyle slons en rechte morsebel.
Ghy vint dan in der daet, en uyt bequame reden,
Al moghtje van de vrou een ander maecksel smeden,
Jae dat het scheppen selfs u ware toe-betrout,
Dat ghy licht oock het goet voor feylen weeren soud.
De schepsels van den Heer sijn groote wonder-wercken,
Die geen aelweerdig mensch nae weerde kan bermercken;
Bedaert u, schamper volck, wat van den hemel koomt
Dient niet te sijn berispt, maer eer te sijn geschroomt.
Siet! waer een yder mensch geboren sonder feylen,
Wat sou dan yder mensch een ander mede deylen
In pantschap van de sucht en van het soet verdragh,
Dat geen herboren mensch te rugge laten magh?
Gelooft 'et, alle vlees heeft onbewuste slagen,
En dat heeft Godt gewilt, om ons te leeren dragen;
Wel draeght dan, Christen hert, al heeft 'er iemant schult,
„ Daer is geen beter werck als liefde met gedult."
Leert, nae den rechten eysch, leert alle dingh gebruycken,
Leert, met gebogen hals, voor uwen Schepper duycken;
Vernedert u gemoet en uwen steegen neck,
Daer schuylt volmaecktheyt in, al dunckt het u gebreck.

Ick hebbe menighmael het ooge laten swieren,
En in den geest gelet, op alle kleyne dieren,
Op ick en weet niet wat, dat op het water sweeft,
Dat aen de mueren kruypt, dat in der aerde leeft;
Ick hebbe menighmael in stilte sitten gapen,
En seyde, door gepeys: Wat diende toch geschapen,
Een mugh, een maed', een mier, een mot, een mol, een muys,
Een sleck, een slang, een seugh, en ander vuyl gespuys?
Maer als ick naderhant des Heeren diepe gronden
Had beter ingesien, en nader ondervonden,
Soo dat ick eenighsints sijn hoogh beleyt verstont,
Doen leyd' ick met berou mijn handen op den mont.
Ick sagh dat alle ding, van waer het mochte koemen,
Schoon dat 'et niemant kent, of niet en weet te noemen,
Tot aen de minste vliegh, tot aen de kleynste mier,
Voor spijse wort genut by eenigh grooter dier;
En al tot ons behoef. Het schuym van alle dingen
Kan menschen dienstigh sijn, ja noodigh voetsel bringen;
„ Daer is een groot beleyt in alle kleyn gerut,
„ Geen diertje sonder heyl, geen siertje sonder nut."
Het slechtste van de mensch, het slimste van de dieren,
Dat weet de wijse God tot ons behout te stieren:
Wie dit beseffen kan, en treft het recht besluyt,
Die vint 'er wijsheyt in, en treckt 'er voordeel uyt. (a)
Nu

(a) *Soo dat het schier overal en sonderlinge in de huyshoudinge plaetse heeft, dat de Apostel Paulus* ...

is 'et weder tijt naer onsen wegh te keeren,
dat de jonge vrou ten vollen mochte leeren
Hoe dat in alle ding de liefde dient gebout,
De liefde die het huys in soete banden houd.
t oyt gebeuren magh, wat immer kan geschieden,
: noyt, ô jonge vrou, van uwen man te vlieden;
Wat onweer dat 'er ruyst, of wat 'er omme-gaet,
Siet datje nimmermeer u eyge posten laet.
er sijnder onder u genegen om te pruylen,
: loopen uyt den huys by vreemde lieden huylen,
Die loopen door de stadt, en ick en weet niet waer,
En maecken over al haer klachten openbaer:
er sijnder even noch die alle kleyne dingen,
:, oock het minste woort, haer moeder overbringen;
De moeder wederom, by wylen al te mal,
Verleent een gunstigh oor, en stijft het ongeval.
: raet dat jae de vrou haer elders sal vertrecken,
wil oock even daer een bedde laeten decken;
Jae seyt, soo maer het wijf wil tyden op de loop,
De man sal sachter gaen, en geven beter koop.
er neen, geliefde, neen; al valt 'er yet te klagen,
wilt 'et niet te licht u moeder over-dragen;
Hebt op u weerde plicht een wijser oogh-gemerck,
Te klagen buytens huys is enckel kinder-werck.
plagh een Venus wicht, vol onbedachte rancken,
rent sijn moeders schoot wel eer te komen jancken;

Ge-

een andere gelegenheyt geseyt heeft, 1 Cor. 12. *De leden des lichaems, die ons duncken de swackste wesen, die sijn de noodighste.*

Gelijck het geestigh volck, dat op de Fame sweeft,
Ons met bedeckte jock genoegh te kennen geeft.
Het dertel Weelde-kint, tot spel alleen genegen,
Had eens een lustigh velt tot sijn vermaeck gekregen;
Een koele somer-lucht, die uyt den westen blies,
Die maeckte dat het wout vol schoone bloemen wies.
Daer sprong de leckerom, daer sat hy aen der heyden,
Daer vloog hy door het wout, daer lag hy in de weyden,
Hy riep de nimphen uyt, hy liep aen alle kant,
Tot dat hy daer een korf vol kleyne byen vant.
Hy sagh een bly gewoel, hy hoorde geestigh singen,
Hy roock een soeten geur, het schenen moye dingen:
Hy riep: wat fraeyer spel! en wat een lustigh dal!
Hier is 't dat my het wout met honigh spijsen sal.
Hy keeck eens wederom al wat de byen deden,
Hy knilde met de boogh de beesjens op de leden,
En drilde weder heen; ten lesten riep het wicht,
Geen lust en lijt verdragh, de fuycke dient gelicht.
Maer als hy doen begon in 't byen-huys te breken,
Soo wort het naeckte kint aen alle kant gesteken,
En over al gestraelt; hy siende dit gevaer,
Liep nae sijn moeder toe, en liet den honigh daer.
Hy klaeghde sijnen noot, hy toonde duysent wonden,
Hy riep, voor soet, eylaes! heb ik 'er suer gevonden;
Ick lijde voor de lust een droevigh ongeval:
„ Daer iemant honigh wacht is dickmael enckel gal."
Ach, moeder, wat een pijn! hoe ben ick dus gequollen?
Hoe ben ick over al met bobbels opgeswollen?
Hoe ben ick dus gestelt? dus leelick afgemaeckt?
Hoe is mijn teere jeught in dese noot geraeckt?

Hoe

Hoe kan soo kleynen dier soo grooten pijne maecken?
Hoe kan soo teeren strael tot aen het herte raecken?
Ey, lieve moeder, help! het doet te byster seer;
'k En koom ontrent de beij nae desen nimmermeer.
De soete Venus loegh, en ging hem weder vragen,
Wat is 'er, lieve soon? wat valt 'er al te klagen?
Bedenckt, hoe grooten leet van uwen boge spruyt,
En die het al beroert, is maer een kleyne guyt.
Al quelt u dit en gint, noch dient 'er niet geweken,
Het soet is aengenaem, of schoon de bijen steken,
„ Die om een soeten mont ontrent de bijen dwaelt,
„ Moet lijden met gedult, oock als hy wort gestraelt.
Indiender iemant meynt, dat, wat 'er is gesongen
Van al het geestigh volck, is drift van losse tongen,
En reden sonder slot, en kluchten sonder sin;
Die is te mael bekaeyt; daer steken kruymen in.
Het kint, dat vleugels heeft, vertoont de jonge dieren,
Die om de minne-vlam, gelijck de muggen, swieren;
De vrijers sijn de bien, die pijpen wonder soet,
Het schijnt dat haer bejagh is enckel honigh-vloet.
Maer als het Weelde-kint laet sijnen lust vervoeren
Om met een stouter hant de bijen aen te roeren;
Dat is, wanneer de maeght, gedreven van de jeught,
Meynt in een ander huys te vinden hare vreught;
Dan mistse menighmael haer voorgenomen eynde,
Om dat se niet en vint den honigh, diese meynde;
De man, die niet en is geduerigh even soet, (moet:
Spreeckt dickmael eenigh woort dat prickelt haer ge-
Het huys, en sijn gevolgh, veroorsaeckt menigh treuren,
En, dat men binnens jaers gemeenlijck siet gebeuren,

Haert onverwachte pijn, verweckt een vreemt geswel,
En maeckt aen alle kant een bitter huys-gequel.
Wat raet in dit geval? sy stelt haer om te suchten,
En wil, wanneer het nijpt, tot haere moeder vluchten;
Die is haer eenigh heyl, haer troost en toeverlaet,
Die hoort al wat 'er schuylt, en wat 'er omme gaet.
Daer roept de jonge vrou: ach waer ick eens genesen!
Ick wonde sonder man geduerigh maget wesen;
Maer siet! de beste troost die moeder geven kan,
Is niet als: Slechte duyf! keer weder nae den man;
Waerom uyt u bevang om eenigh leet geweken?
Ghy geeft oock menighmael niet al te soete steken;
Daer is (naer ick 'et merck) van beyde sijden schult;
Dus smoort 'et onder u, of lijt 'et met gedult.
De vrouwen sijn verdoolt, die uyt den huyse vlie[illegible],
En klagen haeren noot oock by de vreemde lied[illegible]
Men vint 'er menighmael, die mits een sotte v[illegible]
Oock om haer eersten stant niet weynig zijn be[illegible]
Al heeft een jonge vrou by wijlen stuere vlagen, [illegible]
Daer sijn beleefde mans die haere swackheyt dra[illegible]
Soo lange sy het leet in haere kamer sluyt; [illegible]
Maer als het buyten vliegt, dan is de vrientsch[illegible]
Dan wort de man geneyght sijn eere voor te sprek[illegible]
En even voor het volck in schelden uyt te breken,
Dan wijckt sijn wrang gemoet van alle soetheyt af;
„Tot openbare sond' een openbare straf".

Een wijf, niet lang getrout, die haeres mans manieren
Of niet en had geleert, of niet en wilde vieren,
Sprack dickmael schots genoegh. Voorwaer een slecht
En voor een jonge vrou, en voor een nieu gesin. (begin

En

En als haer dan de man het swijgen wou gebieden,
Soo woufe met der daet tot haere moeder vlieden;
En hier toe wert het wijf ten lesten soo gewent,
Dat sy het vluchten hielt als voor een dreygement.
Eens, op een avont-stont, als dese lieden keven,
Het wijf door gramme sucht ten hartsten aengedreven,
Liep naer het voor-huys toe, en riep daer overluyt:
Ick wil van stonden aen, ick wil ten huysen uyt:
De man, die des te meer de schande wou beletten,
Ging met een snelder loop sich voor de deure setten;
En hielt de vrouwe daer, al wasse vinnigh gram,
En treck het nacht-slot af, en ging van daer hy quam.

Sy, noch te meer gestoort, en felder uytgelaten,
Springt knap ter venster uyt, en geeft haer op de straten;

En op den staenden voet, geen mensch en weet 'er hoe,
Loopt in haer vaders huys, en nae haer moeder toe.
Daer vangt de pruylster aen haer handen om te wringen,
En met een groot gewelt haer tranen uyt te dringen;
Daer maeckt se wat 'er schuylt haer moeder openbaer,
Die hoort het speeltjen aen, en hout haer dochter daer.
Het was den ganschen nacht nae dit verschil geleden,
De man doet geen vervolg, maer houd hem soo te vreden;
De vader van de vrou gemoet hem op den dagh,
Die groet hem hens genoegh, maer vorder geen gewagh.
Dat quelt den ouden man, en seyt, met goede reden,
Hoort vrouwe, dit gepruyl en diende niet geleden;
Ghy draeght u (nae my dunckt) in desen wat te mal,
Ick vreese dat ons volck van een vervreemden sal.
De moeder, nae de saeck te hebben overwogen,
Ten eynde dit verschil niet hooger sy getogen,
Roept stracx een snege meyt, en spreeckt uyt volle last,
Gaet tot mijns dochters man en noot hem hier te gast.
De meyt gaet haeren gang. De swager wort gebeden,
Die koomt ter rechter uyr vrymoedigh aengetreden;
Men wort aen sijn gelaet geen korsel hooft gewaer,
Hy eet, en drinckt, en lacht, gelijck als voor en naer.
De tijt van scheyden koomt, de nacht begint te vallen;
Men staet van tafel op en vorder niet met allen,
Als: Vader, grooten danck van u beleeft onthael;
Hy slaet de mantel om, en maeckt hem uyt de sael.
De vader staet verbaest; maer sonder lange dralen,
Gaet (seyt hy tot de knecht) mijn swager wederhalen,
Loopt hem in haesten nae, en roept hem van de straet,
Ick hebbe noch een woort te seggen, eer hy gaet.

De man koomt wederom; daer gaet de vader vragen
Waerom hy met 'et wijf niet eens en weet te dragen?
En of hy jaren lang wil leven in geschil?
En of hy daer in huys sijn vrouwe laten wil?
De man gaet sachtjens aen, en opent sijn belangens
Ick wil oock even nu mijn wijf in huys ontfangen,
Behoudens datse my betoone met 'er daet
Dat sy in dit versoeck ter goeder trouwen gaet.
Voor al, haer korsel hooft moet beter seden leeren,
Sy heeft mijn huys ontsticht, sy moet 'et weder eeren,
Sy koos, uyt eygen raet, een onbekende baen,
Sy moet op myn bevel, gelijcke wegen gaen;
Sy moet de reyse doen, en komen ingedrongen
Juyst door het eygen gat daer uyt sy is gesprongen;
En soo, en ghy, en sy, des niet en sijt gesint,
Ghy, vader, sijt gegroet, en, moeder, houd u kint.
Hier schiet de moeder toe, en gaet haer swager vleyen,
De dochter koomt 'er by, en set 'et op een schreyen.
De vader neemt het woort, en doet een lang gespreck
Hoe dat een jonge vrou moet buygen haeren neck.
Naer onderling beklagh, de vrede wort gesloten,
En met een frisschen dronck van nieuwen aen begoten;
Het wijf, hoewel gestoort, moet buygen haren sin;
Sy klam te venster uyt, sy quam te venster in.
Daer mede was de lust van loopen weghgedreven,
En sedert wist men noyt of dese lieden keven,
En schoon daer eenigh woort by wijlen rijsen mocht,
Ten quam, nae dit geval, noyt in de ruyme locht.
Vriendinnen, wat 'er valt, haet diergelijcke rancken,
Duyckt onder uwen man, ghy sult 'et u bedancken;
Of schoon u Griet en Trijn wat in het oore blaest,

Ey slaet 'et in de wint, voorwaer het is geraest.
Men siet dat menigh volck, van over lange tijden,
De vrouwen onderwees om dit gebreck te mijden,
Te Roomen, als de bruyt quam tot den bruydegom,
Een greep de jonge maeght, en draeyde lustigh om,
En swierde met de bruyt, om, door het omme-keeren,
Den wegh, van daerse quam, haer af te mogen leeren;
Ghy, schoon men dit gebruyck niet meer en onderhout,
En keert noyt wederom, wanneer je sijt getrout.
Men vont een ander lant, daer met een snellen wagen
De bruyt wert uytgevoert, en nae den man gedragen,
En als de jonge maeght ter rechter plaetse quam,
Soo wert de gantsche koets gegeven aen de vlam.
Dat was genoegh geseyt, de wegh is afgesneden,
Soo datje nimmermeer en mooght te rugge treden:
Wel, temt dan uwen geest en uwen lossen voet,
Hier is 'et daer je woont, en daer je blijven moet.
Als Agar Sara sagh in gramschap aengesteken,
In plaetse van de wrock door smeecken af te breken,
Soo steltse 'et op de loop, en geeft haer in het wout,
Als offe by het wilt sou vinden haer behout;
Doch alsse met gevaer ging aen der heyde dolen,
Soo is haer by den Heer het tegendeel bevolen;
Daer koomtse weder t'huys, en, met een groot berou,
Moet, tot een meerder smaet, haer buygen voor de vrou.
't Is dwaesheyt hart te sijn, en liever wegh te loopen,
Als door een buyghsaem hert den pays te willen koopen,
En wijl men immers eens moet komen tot den soen,
Soo raed ick alle twist ten eersten af te doen,
't Is beter in der haest, en eer de tochten groeyen,
En eerder iemant vreemts met u behoeft te moeyen,

En,

En, eer een kleyne vonck verweckt een groote vlam,
De schapen, soo men seyt, te schutten voor den dam.
Bedenckt eens, jonge vrou, hoe veel gebuer-klappeyen
Haer monden open doen, en in het breede weyen,
Wanneer een jonge vrou in hare plichten mist,
En, om 'k en weet niet wat, met haeren hoeder twist;
Bedenckt, soo deser een u schande koomt te weten,
Hoe breet sy alle ding sal poogen uyt te meten,
Hoe wil haer slabbe gaen? Bedenckt dit alle tijt,
Doch meest als u gemoet wil swellen van de spijt.
Gelijck de medecijn het booste van de slangen
Tot nut en heyl gebruyckt; gelijck de menschen vangen
Al wat 'er in het wout is uyttermaten wreet,
En maecken van het bont een beste winter-kleet;
Soo moet de snoode gift van dese vuyle flecken
De vrouwen tot behulp van goede dingen strecken,
Siet! dat u tegen is en die u qualick wil
Kan heelen u gemoet, kan heelen u geschil.
Het is de beste greep, in plaetse van te wreken,
In spijt van achter-klap het twisten af te breken:
Wie door een quade tong verbetert sijn gemoet,
Doet sijnen vyant leet, en sijne vrienden goet.
Ghy dan, om aen den nijt tot geen vermaeck te strecken;
En niet door al de stadt met u te laten gecken,
Of weest gedurigh eens; of, soo je somtijts twist,
Maeckt dat 'et onder u in stilte sy geslist.
Waer iemant bijen houd, daer acht men goet te wesen
Dat in het bijen-huys gedommel is geresen;
Gedommel in de korf is, in der bijen-lant,
Een teycken van geluck en van een goeden stant.
't Is anders met de trou, en met de vrou gelegen:

Ick wensch in dit geval, dat jonge lieden swegen.
  Ten staet 'er niet te wel ontrent het echte paer,
  Indien men op de straet haer tieren wort gewaer.
Maer hier dient oock de man te worden aengesproken,
Want door hem wort de rust oock menighmael gebroken,
  Hoe menigh selsaem hooft maeckt dat de vrouwe sucht,
  En in den huyse treurt, of uyt den huyse vlucht?
Is iemant van het volck genegen om te weten
Hoe dat een teere maeght haer moeder kan vergeten,
  En hoe een jonge vrou sal hangen aen den man,
  Soo datse nimmermeer van hem gedueren kan;
Die sie, hoe menigh kint sijn duyve kan gewennen
In nieuwe keeten sijn, en vreemde nesten kennen;
  En hoe de wilde vlucht, oock sonder eenigh slot,
  Blijft in een kleynder huys, en op een enger kot.
Geen duyve soo het schijnt is immer wegh gevloden,
Indiense met komijn, in honigh opgesoden,
  Is door een nieuwen heer van eersten af gevoed, (a)
  Soo veel, beminde vrient, soo veel vermagh het soet.
Gaet even soo te werck ontrent de jonge vrouwen,
Ghy sultse sonder dwang van loopen wederhouwen:
  Daer past op dit geval noch gerste, noch komijn,
  Het aes voor dese vlucht moet enckel honigh sijn,
Beleeftheydt, ware sucht, en sachte troetel-woorden
Sijn hier en over al de beste minne-koorden;
  Belieft, ô vlijtigh man, belieft een jonge vrou,
  En leght in honigh-raet de gronden van de trou.

Beek

(a) *Siet hier van het Lant-boeck van Baptista Port, cap. van de duyven.*

Beelt u voor seker in, dat alle teere sinnen
Tot liefde sijn gemaeckt, door liefde sijn te winnen,
Met liefde sijn gewieght. De liefde van de man
Is die een vluchtigh hert in huys gewennen kan.
Hier maen' ick al het volck, dat veeltijts gantsche dagen
Is besigh om een haes, of ander wilt te jagen,
Dat meerder lusten heeft ontrent een vreemden hont,
Als by een aerdigh kint, of aen een vrouwen mont.
Hier maen' ick al het volck, dat by de flemp-gesellen,
Doet met een eeuwigh nat haer vette buycken swellen,
Dat met de blinde kaert, of met den teerling speelt,
Terwijl een jonge vrou sit aen den heert en queelt.
Hier maen' ick al het volck, dat verre plagh te reysen,
En meer om haer bejagh als om het wijf te peysen;
Hier maen ick al het volck, dat in den huyse wrockt,
En by het buyte-volck met vollen monde jockt.
Hier maen' ick al het volck, dat hare jonge leden,
En tegen alle recht, en buyten alle reden,
En tegen alle sucht van God en sijne vrees,
Gaet paren in het bed met eenigh ander vlees.
Leert ieder in het sijn op uwe saecken letten,
Leert, daer de reden eyst, u jonste neder-setten;
Die Godt sijn offerwerck, den Prins sijn tollen geeft,
Die leere dat een vrou oock haere rechten heeft.
Noch bid ick al het volck, dat onder duysent boecken,
Geduerigh besigh is om dit en gint te soecken,
In eenigh stil vertreck te plaetsen dit beslagh,
En niet als bly gelaet te brengen aen den dagh.
De fronsen in het hooft, die alle vrouwen haeten,
Sijn noodigh afgekeurt, en dienstigh nagelaten;

Brengt soete spreucken by van eenigh deftigh man,
En wat haer met vermaeck ten nutte dienen kan.
Wien is 'et niet bekent, dat veel te mogen weten
Is aen een edel hert gelijck een lecker eten?
En dat van alle tijt de mensch in sijn gemoet
Door hooren wort gesticht, door leeren aengevoet?
Ten sijn geen lieve mans, die haer geminde vrouwen
Niet met een soet verhael by wijlen onderhouwen;
Sy, die met eygen wil haer bannen van de straet,
Ontfangen met vermaeck wat buyten omme-gaet.
Hier dient alleen besorght, door lust van nieuwe dingen
Niet tot het innigh mergh van iemant in te dringen;
Niet met een nydigh oogh te loeren over al;
Of met vermaeck te sien eens anders ongeval.
Noch dient te sijn gemijt, tot vuyl en weeligh mallen,
Als ghy te saemen jockt, oneerlick uyt te vallen;
Weest heus in u gelaet ontrent u wederpaer,
Want soo ghy dertel sijt, haer schaemte lijt gevaer.
Het kuys en eerbaer root, der vrouwen beste gaven,
Wort door een geyle tong allenxkens ondergraven;
Soo dat een eerbaer wijf, door ongesouten praet,
Haer aengeboren aert ten lesten achter laet.
Het is een oude leer, dat onbeschaemde reden
Doen hinder, met 'er tijt, oock aen de beste seden;
Door middel van het oir soo wort de siel gesticht,
En door het eygen lit soo wort het herte licht.
O schaemte, dier juweel! ô ciersel van de vrouwen!
Ghy dient in haren geest geduerigh onderhouwen;
Want raeckt haer weligh hert eens buyten u gebot,
Soo wort haer teere schoot een deure sonder slot.

Na

Nu tot ons eerste wit, in plaetse van te vluchten,
Of elders daer het valt u klachten uyt te suchten,
Getroude lieden hoort, ick weet u beter raet,
Beslicht het onder een al wat 'er qualick gaet. (*a*)
Ick weet een seker huys daer twee gehoude lieden
Sich vieren over-hant, en soete gunste bieden,
Want schoon daer rijst verschil ontrent het huysbedrijf,
Men siet 'er geen gepruyl, men hoort 'er geen gekijf:
Wat elders heeft de kracht een korsel hooft te wetten,
Dat kan het eerbaer volck in stilte nedersetten;
Want schoon daer iet ontstaet dat d'een of d'ander spijt,
Men spaert 'et altemael tot op een ander tijt:
En als het vinnigh bloet ter neder is gesoncken,
En dat het boos geswel ten lesten is geslonken,
Soo daeght de man het wijf, het wijf ontbiet den man,
Daer niemant van het huys haer sien of hooren kan;
Daer gaet het boeckjen op, men gaet 'er overwegen
Hoe dat aen alle kant de saecken sijn gelegen,
Men stelt 'er in beraet al wat een yder schort,
En wie sijn plichten doet, en wieder blyft te kort:
En, als nae rijp beraet de feyl is uyt-gevonden,
Soo wort die schuldigh is met reden ingebonden,

Met

(a) *Verum est, quod vulgò dicitur, familiam non administrari ridendo: res interdum postulat admonitionem, interdum expostulationem, nonnunquam etiam objurgationem; verum ab his oportet omnem morositatem ac amarulentiam abesse; talibus monitis plus proficitur, quàm clamoribus. Erasm. de Christ. conjug.*

Met reden aengetast, en dapper overhaelt
Om dat hy van den wegh der liefden is g
Die moet, van stonden aen en eer de rechters
Beloven op een nieu sijn herte soo te leyder
Dat alle wrevel-suchte, en korsel onverstan
Sy met een staege sorgh gehouden in den
Daer gaen de lieven heen met vast-gestelde fi
Geen spijt of hevigh bloet op hen te laten w
En, tot een vast gemerck van soo te will
Soo wort het vrede-bont versegelt met eer
Ick prijse dit gebruyck, en stont het my te v
Ick gunde dit beleyt aen alderhande menschei
Want soo in ieder huys dit werde nae ge
Ick meyne voor gewis het souder beter ga
Een man heeft menighmael, 'k en weet niet wat,
Oock die hy niet en kent; een wijf verkeerd
Oock diese niet en merckt; en siet, dit e
Leert al wat qualick staet, en haelt 'et uyt
Een koorts is somtijts nut ontrent de swacke
Om datse geen vergift laet in de leden blijve
Om datse vuyle slijm en alle quaede sucht
Kan jagen uyt de maegh, en drijven op d
't Is dienstigh menighmael malkander wat te
Op dat geen oude wrock blijf in den boese
Op dat de bitsche gal mocht ruymen door
Men wort oock aen de siel met sieck te s
„ Wanneer het jonge paer woont eenigh by r
„ En niet en leeft in vyen gelijck een Salam
„ Noyt voor de bueren twist, of voor de b
„ Soo wort haer beider macht in alle din

e soo het echte volck doet openbare klachten,
a vrient of nagebuer, geen meyt en sal haer achten,
een ding dat haer gesag soo voor de lieden breeckt,
ls dat het lieve paer te samen leppigh spreeckt,
wijf moet over al met haer exempel leeren
dat een slege meyt moet haeren meester eeren;
Veet dat het dienstbaer volck geen eere bieden kan,
'en sy dat eerst de vrou wil eeren haren man."
wat u overkomt, of hoe 't 'er is geschapen,
le nimmermeer van uwen man te slapen;
valle soo het magh, gaet evenwel te bed;
r wort verstompte min van nieuwen aen gewet;
vort de spijt gedoot, en alle nijt verdreven,
vort men weder eens oock daer men heeft gekeven;
r wijckt de koude sucht en alle droeve pijn,
r rijst een nieuwe vreught gelijck een sonne-schijn.
boven alle ding soo dienen echte wijven
oghsten aengemaent in 't bedde niet te kijven;
nt als 'er onlust rijst van daer men vrede wacht,
is de soete Trou in droeven stant gebracht.
linnen, als ghy komt ontrent de sachte pluymen,
wist, en overmoet, laet harde sinnen ruymen;
bed is over al een haven van de rust,
r dient al wat 'er brant te worden uytgeblust;
het sachte dons tot twisten af te wenden,
de weerde Trou in haeren tempel schenden:
', breeckt, ten minsten hier, de gronden van de spijt;
swaen en haer gevolgh is Venus toegewijt.
iemant sal misschien op onse rijmen kijven,
tse veel te langh in desen handel blijven;

Maer

Maer, lieve, met verlof: de soete vrede plicht
Is vry een grooter werck als voor een kleyn gedicht.
Men geeft een langen tijt om wel te leeren spellen,
Om letters nae de kunst, en soo het dient, te stellen;
Men buyght en tong, en mont, en sinnen altemael,
Op dat men leeren mocht een overwaelsche tael.
Men leert met alle vlijt een doeck in stucken breken,
En hoe het dient gevult door veelderhande steken;
Men leert een vremden naet met tijt en harden dwang,
En hier op suft de jeught geheele jaeren lang:
Maer 't is een meerder kunst een deel verdraeyde sinnen
Te brengen over een, en weder in te winnen;
't Is vry een grooter werck de tochten van den haet
Te brengen tot gedult, en op de rechte maet;
't Is jae van meerder vrucht beleeft te konnen spreken,
En door een soeten aert den wrevel af te breken;
Wel, leert dan met gedult, besette vrouwen, leert
Hoe dat men huys-krakeel tot soeten vrede keert.
Dat sal u nutter sijn en beter konnen stercken,
Als iet dat komen magh van al het spelle-wercken;
Het sal u meerder gunst verwecken by den man,
Als iet dat u de priem of naelde geven kan:
En des al niettemin soo dienen alle mannen
Tot soo een nodigh werck haer sinnen in te spannen;
Al spreeck ick tot de vrou, veel dingen sijn gemeen,
Soo dat ick oock den man en hier en elders meen.
Nu hoort dan noch een woort. Het schijnt de lieden vragen,
Hoe dat een echte wijf haer dan behoort te dragen
Wanneer een korsel hooft soo buyten reden gaet,
Dat hy een te ere vrou met harde vuysten slaet.

Het

dient onderſocht. Doch, eer hier in te treden,
k onſen man een weynigh over-reden,
ſijn edel hert, geroert door ons gedicht,
prenten in de ſiel de rechte manne-plicht.
een vreemde ſtraf, gebruyckt in oude dagen,
h wrangh gemoet een ſlave wilde plagen,
nt die ſchuldigh was, men ſloegh hem op het vel,
ae de rechte maet van eenigh ſnaere-ſpel.
wanneer men danſt, de leden nederſincken,
in de lucht, al nae de ſnaren klincken,
p gelijcke wijs ſoo ging het met de ſweep,
en met de klanck hem in de leden neep; (a)
emant, waerom dat? men wilde met de ſlagen
ts alleen het lijf maer oock de ſiele plagen;
dat eens herte-luſt en vreughde plagh te ſijn,
rd daer herte-leet, en uyt-geſochte pijn.
p u bedrijf, trou-ſchender, menſche-plager,
er, huys-verdriet, muyl-ſtooter, vrouwe-ſlager,
t-breker, minne-beul, in 't korte, rechte jan,
erdig om den naem te dragen van den man; (b)
Ghy

paîs de Thoſcane on chaſtioit les eſclaves
flutes, ou des autres inſtruments de Mu-
tarch. au traicté de la Colere.
ijuſmodi vir (ſi quidem vir appellandus eſt
m fera) & patricidæ & matricidæ ſimilem
hryſoſt. Hom. 26. *in* 1. *Epiſt. ad Corinth.*
alioquin ſexui fœmineo parum amicus, non
andas uxores propter domeſtica mala con-
tur-

Ghy queift u wederhelft met uwe rappe leden,
Die maer tot vrou-behulp de man en moet befteden;
Ghy quelt u bed-genoot met uwe rechter hant,
Die van de weerde trou haer was het eerfte pant.
Het lid dat eygen is om haer alleen te ftreelen,
Om u beleefde gunft haer uyt te mogen deelen,
Dat laet fijn eerfte wit en oeffent wreede ftraf,
Dat fnijt het foete bont van alle vrientfchap af.
Ghy had aen uwen God voor alle man gefworen,
Dat fy was u vermaeck, u fiel, en uytverkoren,
U trooft, u weerde bruyt, de luft van uwe jeught,
U lieve tortelduyf, en uwe gaufche vreught;
Waer fijn op defen tijt, waer fijn u fchoone woorden?
Waer al het lang gevry, en al de vafte koorden
Te voren hier gebruyckt? waer uwe foete mont,
Die u aen hare gunft met duyfent eeden bont?
Gewis, een fwacke vrou is vry genoeg geflagen,
Die hare jeught verflijt met uwe vrucht te dragen;
Die met een fwaere pijn haer kinders baren moet,
En noch het teer gewas met eyge borften voed;
Hier dient geen ander fucht, als enckel medelijden,
En met een foet gedult haer kraucken aert te mijden;(a)

Of

tendit; & hoc qui faciunt, non minùs peccare, dixit, atque eos, qui Deorum fimulacbra polluunt. Plutarch. in vita Caton.

(a) *Quis earum non misereatur propter obfequia, quæ maritis præftant, propter partus periculum, & ipfam liberorum pocreationem, propter quæ multa fu-*

Of soose wat bestaet dat immers niet en sluyt,
En doet haer geen gewelt, maer lachtse liever uyt. (*a*)
Het purper, dat 'er wast op haere teere wangen,
Is met een harde neep, met slagen niet te prangen;
Is voor geen felle vuyst of ander leet gemaeckt,
Maer door een sachten mont te werden aengeraeckt.
De vrou is uyt het lijf van haeren man gekomen,
De vrou is uyt de borst van haeren man genomen;
Het is dan onverstant en niet als vinnig bloet
Dat tot den boesem dient te treden met den voet.
Het wort tot heden toe, by naest in alle landen,
Gerekent by het volck een van de meeste schanden,
Als iemant sijn verstant soo verre dwalen laet,
Dat hy een teere vrou met slagen onder-gaet. (*b*)
Een die sich van de gal soo verre laet verwinnen,
Betoont voor alle man een onmacht in de sinnen;
Ach Cato was te wrang, die sett' een Raets-heer af
Om dat hy buytens tijts sijn wijf een soentjen gaf; (*c*)
Hy

re nostro inventa sunt privilegia. L. assiduis. C. qui Pot. in Pign.

(a) *Malam mulierem potiùs risu, quàm baculo castigabis. Bernard. Epist. de cura & reg. rei fam.*

(b) *Summa injuria est vitæ sociam & in rebus necessariis tibi conjunctam, tanquam mancipium ignominia afficere. Chrysost. Hom. 26. in 1. ad Corinth. 11.*

(c) *Titus Flaminius à Catone censore Senatu motus dicitur, quod uxori osculum tulisset præsente filia.*

Hy mocht op beter gront de vrouwe-smyters plagen,
Ontnemen haeren staet, en uyt den lande jagen;
„Want die in soete min sich wat te buyten gaet,
„Is vry een beter man, als die sijn vrouwe slaet."
Een die sich hier vergeet, sal, voor sijn gansche dagen,
De gront van alle gunst uyt haeren boesem jagen,
Al vleyt hy naederhant, al streek hy wonder seer,
Hy krijght geen rechte sucht, geen ware liefde meer.
Ick weet dat dees en geen dit anders willen drijven,
Jae met een stoute pen voor al de weerelt schrijven,
Dat menigh selsaem wijf noyt man ten vollen acht,
Voor datse tot de tucht met slagen is gebracht.
Men vint in onsen tijt van seker man geschreven,
Die tot de soete min met slagen wert gedreven;
Men hoort van seker wijf, die nimmer liefde droegh
Dan als een dulle kop haer op de leden sloegh. (a)
Maer die verkeerde lust, geboet op vreemde gronden,
En is in onse kust te geener tijt gevonden,
Al wat tot liefde dient wort in het Zeeusche lant
Door gunst en soet onthael, niet met de vuyst geplant.
Men segge wat men wil, in my sal nimmer komen,
Dat vrouwen onverstant met slagen wort genomen;

Ick

(a) *Moscbæ mulieres nisi à viris & sæpè & vehementer pugnis, aut fustibus dedolentur, odiose se ab illis baberi suspicantur. Guaguinus in sua Moscov. Zuing. theat. vitæ hum. vol. 1. lib. 5. cap. verberare. Vide Camerarium in meditation. Hist.*

d in tegendeel dat wie een vrouwe smijt
:kt in haeren geest een onversoende spijt. (*a*)
:n billick man van vrouwen wil bejagen,
door jonste sijn, en niet door harde slagen;
in dat gesin ten besten niet gestelt,
ıcht tot echte min moet rijsen uyt gewelt.
t vryen wil, dat jonge lieden trouwen,
t vryen wil, dat sy de weerelt bouwen;
uyt vryen wil niet onder hen geschiet,
huysen vol geraes, en herten vol verdriet.
nag sijnen knecht oock met der hant kastijden,
ng moet de plack van sijnen meester lijden,
er magh het kint met roeden ondergaen,
och vermagh de man sijn vrouwe niet te slaen.
rou-verbont, een steunsel van de landen,
n alle bloet, en boven alle banden,

Al

beribus uxoria benevolentia in mortale odium tamque sævum sæpenumero adversus mari- concipit animum, ut multa inde delicta & tes sequantur. Sicuti Galeotto principi Fo- evenisse legimus, cujus uxor Iohanna, Ben- , cùm à marito sperni se videret, morbum & cùm maritus, eam visendi gratia, so- cameram ingrederetur, ab insidiatoribus ip- lari curavit. Iosepb. Pass. Ravennas in ro- bial. fol. 152. *Adhibitis verberibus morbus vr, sed exasperatur. Melchior Iunius quæst.* t. 2.

Al wat 'er maeghschap is, of ander vrientschap hiet,
En heeft noch evenwel by echte liefde niet.
Ick wil in dit geval een korten regel geven,
Een regel voor het bed en voor het echte leven;
Ghy die met herten-lust wilt lange sijn getrout,
Siet datje dese les geduerigh onderhout.
Vermanen dient 'er veel, berispen wonder selden;
Ten sy door hoogen noot, soo wacht u van te schelden;
Doch wat 'er ruysschen magh, of hoe de saecken gaen,
En past, ô saligh man, u vrouwe niet te slaen. (a)
De feilen van het wijf sijn dienstig afgesneden,
Of moeten by den man in stilte sijn geleden;
Het is van ouden tijt een regel in de trou,
„ Of leert, indienje kont, of lijt een swacke vrou. (b)
Daer

(a) *Etiamsi quidam jus uxorem verberandi marito plena manu tribuant, id male fit: non potest enim dari exemplum Scripturæ, ubi id ab aliquo sancto & pio viro unquam sit factum, tametsi difficiles habuerint uxores; ponderanda ad hoc exempla Mosis & Siphoræ, Davidis & Michol, Iobi & ipsius uxoris, Abrahami & Saræ, Iacobi & Rachaëlis, Tobiæ senioris, &c. nec ullo præcepto Apostoli aut alicujus Prophetæ probatur. Vid. D. William Gouge Theol. Angl. Treat. of domest. dutjes. Nullum sit tam magnum peccatum, ut ad verberandum uxorem te compellat. Chrysost. ad 1 ad Corinth.*

(b) *Benè Varro, uxoris vitium aut tollendum, aut tolerandum. Qui tollit vitium, uxorem commo*di-

ín dit geval maer tweederhande wegen,
r een billick man sijn ampt behoort te plegen,
en door de tucht, of door een stil gemoet,
ghy neemt ter hant, het is u beyde goet.
t door de tucht sijn vrouwe beter maken,
m dienstigh sijn in veelderhande saken;
nt hy by het wijf door middel van verdragh,
rt hy voor hem selfs vry beter als hy plagh.
sy bedacht, dat even quade wijven
evenwel ten goede konnen drijven;
ohte manne-saus, die in de tonge bijt;
emant wort 'er kloeck, als die te voren lijt.
die boven al in Hollant wort gepresen,
och evenwel niet sonder peper wesen;
wonder soet, des echter niettemin
kt 'er hier en daer een klautje gembers in.

Al

estat; qui fert, sese meliorem.
i est fol, qui prend des querelles publi-
sa femme, car si elle est bonne, il la
iser, afin qu'elle soit meilleure; si elle
se, il la doit soufrir, afin quelle ne de-
e. Marc. Aurelius cap. 10.
*interrogatus cur uxorem moribus adeò in-
domum duxisset? respondit, sic habendam
em cum morosis uxoribus, quemadmodum
studium equestre exercentes, parant equos
ocioris, ut si eos subegerint, cæteris utan-
lioribus.*

Al die het recht geheym van onse monden kennen,
En willen kinders selfs niet al te soet gewennen;
Wel, neemt dan tot behulp, en lijt 'et in den doeck
Dat ieder dienstigh acht oock in de soete koeck.
Wie smaet en onlust hoort by wijlen gantsche dagen,
En dan sijn herte geeft om spijt te leeren dragen,
Die wort ten lesten sterck en krijght een vaster huyt
Soo dat hy twist verwint, of uyt den boesem sluyt
Men vint 'er in het lant, die even haer bedancken
En van een kribbigh wijf, en haere stuere rancken; (a)
Om dat, met haer behulp, het eertijts vinnig bloe
Is sedigh, is geset, is uytter-maten soet.
Ghy, leert oock even hier, leert uwe sinnen buygen
En uyt een grilligh wijf gesette tochten suygen;
Daer is een hooge school oock midden in de trou
Men leert beleefde sucht oock van een stuere vrou
Het schaep, dat Pontus voed, gaet dolen aen der heyden
En pluckt aen alle kant maer alsem uyt de weyden;

E

(a) *Is, cui assidua cum incommodis suis est rixa callum per injurias ducit, nec ullo malo postea c dit. Senec. tract. cur. bon. vir. mala. Uxor si m lesta tibi sit, habes unde patientiæ laudem quæra unde discas requiem optare, unde peregrinari ames, u vocem exerceas &c. Petrarch. de Remed. utriusq. fo Camerarius Med. Noriberg. de his ita lusit:*
Felle carent Ponti pecudes absinthia pastæ.
Ferre mala assuetus non malè ferre solet.

its het alle tijt alleen van bitter leeft,
t 'et dat het beest geen galle meer en heeft.
: (mocht 'et sijn) dat alle jonge paren
gelijcken aert met dese schapen waren;
in, die overal de leyder wesen moet,
loeck door ongeval, en uyt het bitter soet.
noch evenwel aen iemant onder allen
'an desen aert in handen is gevallen,
nnen, weest besorght voor al te nemen acht
rstmael dit verloop heeft in het huys gebracht.
'e lieden selfs verklaren wel te weten
ı goede vrou wort van den man gesmeten,
den eenigh man sijn leet met handen wreeckt,
de vrouwe wrockt of met de tonge steeckt.
dan u gemoet, en weeght u vorigh spreken,
ıor u bedrijf de man is afgeweken
: de reden eyst; ô betert u gebreck,
ckt op sijn gebiet te buygen uwen neck.
gaet tot den Heer, en neyght uw teere leden,
t met uwen geest en offert u gebeden,
: een innigh hert, dat vrede met verdragh
:n in uwen geest haer wooning houden magh.
ı tot uwen vrient, ter rechter uyr getreden,
ıem op de borst de gronden van de reden;
ɔ ghy sijnen geest in goede posen vint,
gs hem aen het oor tot ghy het herte wint.
eest noyt geneyght u handen uyt te steken,
net gewelt u leet te komen wreken;
ıon u[illegible]el of Heyl met onbedachten sin
:sen in het oor, en krachtigh beelden in,

Schoon, ick en weet niet wie, u schijnt te willen leeren
De slagen van de man met slagen af te keeren,
O, sooje my gelooft, bedwingt u rechter-hant,
Sy is van echte min een heyligh onder-pant.
Ghy, vechten, jonge vrou! 't is buyten alle reden,
En tegen u beroep, en alle goede seden:
Ey lieve weest gerust, en laet het woelen daer,
De vuysten van den man die wegen u te swaer.
Siet, als een teere vinck met vogel-lijm gevangen
Blijft in het taye slijm met hare veeren hangen,
Indiens' haer leden rept, en gins en weder trekt,
Soo wortse van de gom noch des te meer bevleckt.
Gelooft 'et, jonge vrou, het onverduldigh woelen
En doet u maer te meer het ongeluck gevoelen;
Al die een donderslagh of blixem myden wil
Die syge laegh genoegh, en swyge vorder stil.
Ghy roept hier tegen aen, dat schoppen, nepen, slagen,
Niet als met ongedult van u en sijn te dragen;
Maer denckt, al wort de vrou vertreden van den man,
Dat haer, oock even dat, ten goede dienen kan.
Besiet, hoe menigh mensch wort in het lijf gesneden,
Wort met een vinnigh nat gewreven in de leden,
Wort aen het vlees gebrant, en op het been geschrapt,
En door een vuylen dranck geduerigh uyt-getapt:
En al noch tot behulp. De God die onse wonden
En vuyle puysten kent, tot in de diepe gronden,
Gaet dickmael hart te werck ontrent een leelick seer,
Ghy, lijd, ô lieve, lijd de plaester van den Heer.
Offschoon u duyster oogh niet recht en weet te mercken,
Wat God door u verdriet besloten heeft te wercken;
Noch

ıont geen onverdult door uwe droeve stem,
ghy ruste soeckt, verwacht en klaeght 'et hem;
ı alle spijt, leert even harde slagen,
de, leert gewelt oock sonder morren dragen;
t geen ander wraeck als door een droeve traen,
dan uwen vrient oock des te soeter aen.
:t hof-camil, dat, met de voet getreden,
:r als het plagh. Ghy, suyckert uwe reden
het bitter selfs, en weest geduerigh soet,
ден smyter sijn een vyer in sijn gemoet.
:n wreede sucht in uwen boesem swellen,
eyne siel niet van den wrevel quellen;
;een sedigh hert, geen ware Christen borst,
gh leyt en wrockt, en nae de wraecke dorst,
ı versworen aert, geen ingekauckert wesen,
n etterpuyst, uyt fellen haet geresen,
;en uyt den mont, wanneer hy leelick smaet, (a)
kt ook enckel heyl, wanneer hy vinnig slaet. (b)
Ick

e Godt dat de vrouwe hier, en alle Christenen maetheyt zijnde, met den Apostel 1 Corinth. *:ten seggen: Als wy schandelijck aengeden, soo segenen wy; als wy vervolght worerdragen wy; als wy gelastert worden, soo*

e broeders met den anderen in geschil gele, (gelijck Homerus verhaelt Iliad. 24.) *'es (een van deselve) my moet dit en dat 'oe ick my aen u niet en wreke; en het moet*

 my

Ick weet dat ons gebot gaet hooger als de reden,
Gaet vorder als de kracht van uwe teere leden;
Maer weet des niettemin, soo ghy een Christen sijt,
Dat jae een Christen hert is boven alle spijt.
Weet dat de groote God is machtigh u te stijven,
Is machtigh alle quaet van uwen hals te drijven.
,, O! die met reyne sucht op hem alleen betrout,
,, Wort door het leet gesterckt, en in verdriet gebout."
Al is u man geneyght tot veelderley gebreken,
Vermijt u niettemin van tegen hem te steken;
Ten staet u geensins vry, door onbedachte waen,
Te woeden in den geest om tegen hem te gaen.
De vrouwe moet den man, en hy het wijf beminnen,
Niet om 'k en weet niet wat in leden ofte sinnen;
Maer om des Heeren wil, en om de soete wet
Waer op het echte paer te samen is geset:
Want anders soo de mensch, wanneer hy komt te trouwen,
Wil sijn gestreckte gunst op frissche leden bouwen,
Of op een wacker oogh, of op een hoogh verstant,
Soo wort die vaste knoop niet als een lossen bant:
Eylaes! in dat geval soo konnen oude dagen,
Druck, koorts, en ander leet, u steunsel neder-jagen,

En

my (sprack daer op de tweede) niet wel gaen, soo ick u met soetigheydt niet tot redenen en brenge. En siet daer op sijn staenswoets de broeders versoent: soo veel vermagh een goet woort tegen een gram gemoet. Siet hier van Plutarch. au traict. de la Colere.

En siet! daer is de siel tot in de doot bedroeft,
Juyst als het nietigh vlees den meesten troost behoeft.
er soo men poogt het oogh van menschen af te draeyen,
met den hemel selfs sijn herte tracht te payen,
Dan staet de liefde vast. „Het is de beste leer,
„Oock in het hooghste leet, te rusten in den Heer."
ch soo des niettemin hier iemant mochte vragen,
e lang een echte vrou dit pack behoort te dragen,
Eer sy het bitter leet moet brengen aen den dagh,
Of by een trouwen vrient haer lijden klagen magh;
:fangt een kort bericht. Ick raede niet te klappen
a iemant wie het sy, als nae verscheyde trappen;
Eerst dient 'er tot den man, en voor den Heer geschreyt;
Eerst dient 'er al gedaen dat voren is geseyt:
) dit u niet en helpt, maer valt gelijck verloren,
dat sijn felle sucht is harder als te voren,
Soo berst ten lesten uyt door uwe droeve stem,
En roept oock ander volck tot rechters over hem.
: als men eenigh seer met sap van eyge kruyden
t overwinnen kan, soo haelt men vreemde luyden:
Men siet dat slechte salf op versche wonden past,
Maer kancker in het vlees wort harder aengetast.
ien u oyt ontmoet soo boosen aert van saecken
: binnen u bedrijf niet recht en sijn te maecken,
Of dat sich eenigh man soo buyten reden draeght,
Dat, naer een lang gedult, u lyden dient geklaeght;
y maeckt noch evenwel in u verdriet te myden
roepen tot behulp een vrient van uwer sijden,
Gaet tot sijn eygen volck, en aen sijn naeste bloet,
Gaet tot sijn vader selfs, en opent u gemoet.

U man in dit geval en heeft hem niet te belgen,
Maer sal met beter hert uw klachten neder-swelgen,
Dan of ghy sijn gebreck en uwes herten gront
Een vrient van uwe stam gingt leggen in den mont.
Maer soo het korsel hooft u niet en laet te plagen,
Soo streckt u vorder uyt, en gaet tot uwe magen;
Laet die met sijn geslacht te samen henen gaen
Om hem, met grooter ernst, de tucht te raden aen.
En soo oock dese plicht behoorlick aengedreven
Hem echter niet en brengt tot eenigh beter leven;
Soo tast hem naerder aen, en stelt voor aen te werck
De hoeders van het volck, de herders van de kerck;
Laet die hem sijn gebreck met diere woorden seggen,
En even Godes vloeck hem op den boesem leggen,
Laet dreygen eeuwigh leet, en dringen op de wet,
En neemt tot u behulp meer als een huys-gebet.
Waer henen mijn vernuft? sal ick de vrouwen leeren
Van haer geselschap gaen, en tot de Rechters keeren?
God geve dat de smaet van soo een vreemde slagh
Geen wijf, geen echte man ten deele vallen magh.
Men vint 'er evenwel, die, mits haer twistigh leven,
Geheele steden deur een quaet exempel geven;
Des koomt haer stuer beleyt ten lesten aen de Wet,
Die scheyt het grilligh paer van tafel en van bed:
Een ieder neemt het sijn', en gaet bysonder woonen,
De dochters by de vrou, de vader met de soonen,
Siet daer het weerde bont van alle glans berooft;
Een vrouwe sonder man, een lichaem sonder hooft.
Dit moet het echte paer, gelijck een kancker, schroomen,
En noyt de boose sucht soo verre laten koomen;

Men

Men segge wat men wil, 't en is geen Christen aert
Te scheyden van 't gesin wanneer men is gepaert. (*a*)
Daer is een groot behulp tot alle groote quaden,
Oock dan wanneer de mensch met druck is overladen;
„ Want als de gansche siel met lijden is gevult,
„ Dan is 't de beste troost te lijden met gedult." (*b*)
y, wilt in dit geval niet om de menschen dolen,
er segt in u gemoet; God heeft 'et soo bevolen:
Want als een Christen-hert lijt innigh huysverdriet,
Hy siet een slaende macht die niemant anders siet: (*c*)
siet den goeden God in sijne boose dagen,
lijtse met gedult, en leertse willigh dragen;
Jae suyght oock soeten troost uyt alle tegenspoet,
En weet dat hem het quaet ten goede dienen moet. (*d*)
y, die u wettigh deel hebt eenmael uytgekoren,
trouwe met behulp voor eeuwigh aengesworen,
Waerom beswijckt uw jonst, waerom verdrietigh leet,
En tegen alle recht, en tegen uwen eed?
s eenmael tijts genoegh van disch en bed te scheyden,
u de bleecke doot sal in de plaetse leyden
Daer niemant spijs en nut; als u de strenge wet
Sal leggen in het graf, het enge made-bed.

„ Wie

(a) Viret. au 7 commandem. tit. Si les personnes vent &c.
(b) *In magnis malis magnum remedium est pati. Senec.*
(c) 2 Sam. 16. 11.
(d) Rom. 8. 28. *Necessitatis non aliud effugium, quam velle quod ipsa cogit. Idem.*

Doch in het tegendeel sijn wederom te straffen,
Die uyt een malle sucht haer vrouwe lisselaffen,
Die sonder onderscheyt, en buyten alle maet,
Betoonen voor het volck een selsaem ongelaet.
Daer sijn verwijsde mans die niet en willen smaecken,
Of liefste moet 'et eerst met haeren monde raecken;
Die nimmer uyt en gaen, en niet en willen doen
Als naer een tussche-lonck, en met een minne-soen. (a)
Daer sijnder in het landt die op de strate mallen,
En, ick en weet niet wat, voor al de weereltrallen,
Die dragen aen het lijf, als voor een heiligh pant,
Een lint, een hayre-snoer, een vrouwe kousse-bant.
„ Wat is doch van de mensch ? die quade slagen mijden,
„ Die siet men menighmael in tegen-feylen glijden:"
De maet is wonder-goet, en hier, en overal,
Ghy mint, ô soete jeught, maer echter niet te mal.

Gaen

toutiours) un mélange, qui doit estre de tout en tout, comme du vin & de l'eau, qui assemblez une fois, ne se peuvent jamais plus separer.

(a) *Seneca & ex ipso Hieronymus viri cujusdam magni mentionem facit, qui nisi alternis tactum labiis cibum non sumebat, qui uxoris fasciâ pectus colligabat, & ne puncto quidem horæ ab eâ abesse poterat, origo quidem amoris honesta, sed magnitudo deformis; nihil interest quàm ex honestâ causa quis insaniat. Uxor etiam oblectamenti nemen est.* Deuter. 42. Prov. 5.

Haer drinckt van uwe beeck, en pluckt van uwe rosen,
Maer wilt in reyne tucht uw hinde lieve-kosen;
En al te rechter tijt; want vreught en huys-verdriet
En dienen niet gepleeght, dan als het niemant siet.
Maer, ô vervloeckte daet! ô schuym van alle plagen!
Men hoort van ouden tijt, en oock in onse dagen,
Als dat 'er vrouwen sijn, van soo een stouten aert,
Die mannen onderstaen te grijpen in den baert,
Die haeren over-heer met vuysten komen tergen,
En als een vollen krijgh met hooge woorden vergen;
Die met de nagels selfs, jae met een felle tant
Verscheuren echte trou, en haren soeten bant. (a)
Ick bidde, mijn vernuft, laet dese monsters blijven,
Mijn handt die schrickt 'er af, en weygert iet te schrijven,
Mijn penne sluyt haer op, haer edel nat vervriest,
Het schijnt dat al de kunst haer in de schrick verliest.
Een woort dan, sonder meer. Heeft iemant dese vlagen,
Die moet geen vrouwen naem in onse landen dragen;
Want die soo byster verr' is buyten haeren plicht,
En is geen echte vrou, maer eer een helle-wicht,
Een suster van de pest, die, uyt de nacht geboren,
Het door een holle stem, en met een fellen horen,
De steden in geschil, het lant in enckel bloet,
Gebraet van Pluto selfs, en al het hels gebroet.

O! dat

(a) *Hostiensis in summa tit. de Iure jur. §. quomodo censetur. vers. sed cum metus, tradit, & queritur multas esse foeminas, quae viros verberant. ô monstrum;*

Doch in het tegendeel sijn wederom te straffen,
Die uyt een malle sucht haer vrouwe lissefassen,
Die sonder onderscheyt, en buyten alle maet,
Betoonen voor het volck een selsaem ongelaet.
Daer sijn verwijsde mans die niet en willen smaecken,
Of lieffte moet 'et eerst met haeren monde raecken;
Die nimmer uyt en gaen, en niet en willen doen
Als naer een tussche-lonck, en met een minne-soen. (a)
Daer sijnder in het landt die op de strate mallen,
En, ick en weet niet wat, voor al de weereltrallen,
Die dragen aen het lijf, als voor een heiligh pant,
Een lint, een hayre-snoer, een vrouwe kousse-bant.
„ Wat is doch van de mensch ? die quade slagen mijden,
„ Die siet men menighmael in tegen-feylen glijden:"
De maet is wonder-goet, en hier, en overal,
Ghy mint, ô soete jeught, maer echter niet te mal.

Gaet

tonioien) un mélange, qui doit estre de tout en tout, comme du vin & de l'eau, qui assemblez une fois, ne se peuvent jamais plus separer.

(a) *Seneca & ex ipso Hieronymus viri cujusdam magni mentionem facit, qui nisi alternis tactum labiis cibum non sumebat, qui uxoris fasciâ pectus colligabat, & ne puncto quidem hora ab eâ abesse poterat, origo quidem amoris honesta, sed magnitudo deformis; nihil interest quàm ex honestâ causa quis insaniat. Uxor etiam oblectamenti nomen est.* Deuter. 42. Prov. 5.

Sy quetst haer eygen vleys, haer eer, en eerbaer root,
Sy quetst, tot aen het hert, haer eygen bed-genoot.
y doet de reyne tucht uyt haeren huyse vluchten,
y baert een vreemt gebroet van onbekende vruchten,
Sy maeckt dat wettigh erf wort qualick uytgedeylt,
En dat een vader selfs in sijn geslachte feylt;
y breeckt de weerde trou en alle vaste banden,
y treet als met de voet het recht van alle landen,
Sy schent het reyne bed en haren dieren eed,
Sy brant haer in de siel een eeuwigh herten-leet;
y doet het gansche lant van haeren handel spreken,
y laet haer vuyle dragt op alle straten leken,
Sy maeckt een eerlick man tot schimp en enckel spot,
En, dat het swaerste weeght, sy stinckt voor haren God.
Vat dient 'er noch geseyt? het schuym van alle sonden,
'an alle slim bejagh, van alle boose vonden,
Het slijm van alle vuyl, de grouwel van der hel,
En al wat leelick hiet, is in het overspel.
ch! die haer eens beklat met dese vuyle smetten;
n kan haer leven oyt haer eere weder setten;
Soo haest als haere jeught maer eens en is gemeyn,
Geen zee, met al haer nat, en maecktse weder reyn.
l wou soodanigh wijf met uytgestrekte leden
laer eeuwigh in den dienst van haeren man besteden;
En treuren alle tijt met innigh siel-berou,
Noch mistse niettemin de gronden van de trou.
l wou soodanigh wijf oock hondert dooden sterven,
e lijf en yder lid in stucken laeten kerven,
Ten goede van de man, de draght van haeren schoot
Die kleeft, die kleeft haer aen, tot in de bleecke doot.

Al

Al wie haer jonste droegh, of oyt te voren kenden,
Die sullen met een walgh haer oogen omme-wenden,
En wijcken van haer af, als van de boose pest;
Dus maeckt, dat reyne sucht in uwe boesem vest.
Bewaert met alle sorgh de bloem van uwe jaren,
Geen ding dat lichter pleckt als uwe teere waren;
U jeught moet niet alleen niet geyl, of dertel sijn,
Maer schromen voor de naem, en schricken van de schijn.
God heeft in grooten ernst getoont in oude tijden,
Dat hy in echte trou geen schande wilde lijden;
Want soo een dertel wijf bedroogh haer bed-genoot
Men dreef haer in der yl met steenen nae de doot. (*a*)
En om tot aller tijdt te worden ondervonden,
Of door verkeerde lust een vrouwe was geschonden,
Soo wert 'er op een nieu gestelt een yver-wet,
Soo wert 'er op een nieu een offer ingeset;
Een offer, vol gevaers, voor alle snoode wijven,
Een offer, sonder noot, voor alle reyne lijven,
Een offer voor de tucht, en voor het echte bed,
Een offer sonder reuck, een offer sonder vet, (*b*)
Een offer van den Heer. Als eenigh quaet vermoeden
Begoste naere sorgh in iemant aen te voeden,
De man, uyt dit geval, bequam dan volle macht,
Dat flucx daer op het wijf voor Gode wert gebracht:
Daer

(a) Deuter. 22. 22. Levit. 20. 10.
(b) Num. 5. 18. *Men salder geen oly op gieten noch wieroock op leggen, want het is een yver-offer.*

nam de priester aen, en ging voor eerst ontbinden
. een jonge vrou plagh om het hooft te winden,
pangen van het hayr, met al het omme-werck;
stelde dan het wijf te midden in de kerck:
ontse treurig heen, de tranen op de wangen,
voor al het volck de vlechten nederhangen,
was genoegh gesey: Siet wijf! hier staeje naeckt,
r Hem, die voor den man de vrouwe heeft gemaeckt:
'as dan seker bad vermengt met offer-asschen,
ight voor het volck, om sich daer in te wasschen, (a)
: trat de priester toe, en schepte bitter nat,
: in een gulde schael, maer in een aerden vat:
set hy van de vloer het stof te saemen brengen,
g het onder een en met het water mengen,
r schreef hy dan een vloek, die luyde wonder straf,
goot 'er water op en wies de letters af;
hy dit beslagh te saemen had gebrouwen,
saem mengel-moes voor alle [illegible] vrouwen,
sprack hy tot het wijf: Nu komt hier voor den Heer,
ot een eeuwigh leet, of tot uw grooter eer;

In-

Eenige meynen dat de Priester dit water nam uyt alen bant-vat, daer staeg voor de Priesters water [illegible]ert wert, gelijck dese plaetse veeltijts soo wort t: andere, dat het zy geweest van het wa- mengt met asschen van de roode Koe, daer waeght wert Num. 19. 1. *vide Cal. ad 7*

Indien u reyne jeught haer noyt en liet besmetten,
Soo sal het bitter nat u geensins konnen letten;

Ghy sult, oock nae den dronck, bevrijt van alle pijn,
Bequamer tot de vrucht, en liever vrouwe sijn. (a)
Maer soo ghy buyten af uw vrouwelicke deelen
Hebt door onguere lust aen vreemde laeten streelen,

Of

(a) *Indien het wijf onschuldigh was, soo en bleef-se niet alleen gesont, maer werd oock vruchtbaer. Id valet dicto in originali: Seminificabitur Semine; sicut in opposito dictum fuit, Semen diffluere, ubi mulier in sterilitate contabescit. Calv. d. loc.*

lat uw geyle schoot oneerlick open staet,
r snoode linckerny, en overspeligh saet;
et dat u geheym sal even nu vervuylen,
eyen alle tijt van duysent etter-buylen,
smoren in de staack, en smelten in de dracht,
dat u nietigh vlees ter aerden wort gebracht.
p soo moest het wijf dan seggen voor de lieden:
: de priester seyt, dat late God geschieden;
laer op tratse toe, en even, tot besluyt,
greepse naer het vat, en dronck het water uyt.
et als geenen tijt, indien haere geyle leden
iant van het volck oyt waeren afgereden,
r buyck swol byster op, haer digie werd verrot,
sy van stonden aen een openbare spot.
vas het lichaem reyn, en noyt haer leven-dagen
eve toegewijt, een lincker opgedragen,
kreeg haer gave schoot geen hinder van den vloeck,
r was door al het lant een eere van den doeck.
het eygen nat op eene wijs geschoncken,
ie wijs gemengt, en in het lijf gedroncken,
;t op den staenden voet ontrent een vrouwe schoot
tracht van nieuwe vrucht, of nepen van de doot.
onde met der daet dat alderhande saecken,
n, en echte vrouw, en haere kamer raecken,
aen den hemel selfs ten hooghsten lief-getal,
dienen by het volck gesuyvert boven al.
te, woecker, moort, en diergelijcke sonden
d geen strenge vloeck, geen bitter nat gevonden;
selsaem ondersoeck en was maer ingeset
ruste voor den man, en voor het echte bed.

God

Indien u reyne jeught haer noyt en liet beſmetten,
Soo ſal het bitter nat u geenſins konnen letten;

Ghy ſult, oock nae den dronck, bevrijt van alle pijn,
Bequamer tot de vrucht, en liever vrouwe ſijn. (a)
Maer ſoo ghy buyten af uw vrouwelicke deelen
Hebt door onguere luſt aen vreemde laeten ſtreelen,

Of

(a) *Indien het wijf onſchuldigh was, ſoo en bleef-ſe niet alleen geſont, maer werd oock vruchtbaer. Id valet dicto in originali: Seminificabitur Semine; ſicut in oppoſito dictum fuit, Semen diffluere, ubi mulier in ſterilitate contabeſcit. Calv. d. loc.*

Men vint 'er niet een gat, jae niet een enge scheur,
Geen yser kander in, geen stael en gaet 'er deur.
: manne-dier alleen dat vint den ingang open;
fit 'er op en speelt, dat koomt 'er in gekropen,
Dat vint daer sijn gemack, en alle soete vreught,
En draeght sijn gaeytjen op sijn onbevleckte jeught:
woort, en dat genoegh. Ick wensche dat de vrouwen
t op gelijcken voet haer kamers wilden bouwen,
En dat haer stil geheym, haer teere binne-vest,
En sloot en open ging gelijck Alcyons nest.
r, die het eerbaer root wil in de vrouwe stijven,
magh geen vuyl bejagh of quade lusten drijven,
„Geen spijt die aen de vrou meer in het herte knaeght,
„Als dat een dertel man sijn vreugde buyten draeght." a
: dickmael is het wijf van haere trou gevallen,
dat een weeligh man oneerlick dorste mallen!
Hoe dickmael is het wijf in quade lust verhit,
Om dat een weeligh man een vreemden acker spit!
s onrecht volle macht te geven aen de mannen,
r vrouwen af te gaen en uyt 'et huys te bannen,
Oock schoon die weeligh sijn en uytter-maten stout,
Ten sy de klager selfs sijn plichten onderhout.

Al

(a) *Rectè Iustinianus, ob adulterium, inquit, gra- inimicitiæ oriuntur, cùm nihil castas magis ex- ret, quàm si in contemptum suum maritus cum udicis mulieribus conversari deprehendatur. l. con- u. C. de Repud.*

Al heeft de man gesagh op huys en huys-kateylen,
Noch heeft hy geene macht sijn leden uyt te deylen;
  Noch heeft hy geene macht ontrent sijn eygen lijf,
  Maer is in dat geval gebonden aen het wijf.
't Is onrecht aen den man sijn weelde vry te laten,
En hart te willen sijn ontrent de broose vaten;
  Waer vint men eenigh recht van ongelijcken aert,
  Daer twee met eenen bant te samen sijn gepaert? (a)
Getroude, tot besluyt, laet buyte-lusten varen,
En treft het rechte wit van uwe groene jaren;
  Maeckt niet alleen het bed, maer alle vreught gemeen,
  En mengt u soete jeught ten vollen onder een.
Dan 't is, na mijn begrijp, nu langh genoegh gesproken
Hoe dat de wrange twist dient af te sijn gebroken
  Ten ingang van de trou. Nu tot 'et huys-beslagh,
  Op dat oock daer het wijf haer regels vinden magh.
Om dan door ons gedicht hier dieper in te treden,
Ten dienste van het huys, en alle goede seden;
  Soo raed ick dat het wijf haer immers niet en stoot,
  Wanneer een eerlick man by wijlen gasten noot.
Het wijt-beroemde beelt Diane van Ephesen
Was van een vreemden aert, en van een selsaem wesen,
  Sy toonde stuer gelaet, en scheen geweldigh gram,
  Wanneerder eenigh mensch in haeren tempel quam,

Maer

(a) *Hæc contra iniquum Canonem Basilio attributum Epist. ad Amph. 1. c. 9. Vide Bezam tract. de Divort. & Repud. fol. 264, & seq.*

; men naderhant sich weder ging bereyden
'et hoogh verwelf van haer palleys te scheyden,
;asse blyder schijn als sy te voren plach,
die te rugge ging die kreegh een soeten lach.
Diana maeght (gelijck de lieden praten)
des niettemin veel dochters na-gelaten;
is 'er menigh wijf, die niet en is gepast
net den rug alleen van haeren buyte-gast?
'er menigh wijf tot suer te sien genegen,
by geval eens vrienden heeft gekregen?
menigh is 'er bly en stelt haer vlytigh aen
ieer de gast vertreckt, en als de vrienden gaen?
:t geweldigh honts, en is mitsdien te myden,
ient aen sijnen dis, geen gast te konnen lyden; (a)
t gast-vry, jonge vrou, het is een soete deugt,
iwen plicht betaemt en uwen vrient verheugt.
l, nau-hertigh volck, niet slechts aen eyge magen,
:t aen vreemde selfs u jonste toe te dragen:
hier op Godes woort; een gast te nemen in
ckmael aen den weert bedegen tot gewin.

Het

Eenen spijs-milden man loven de lieden, en by zy een eerlick man, en sulcx is een goen, maer van een vrecken vilsen spreeckt de stadt quaet, en men seyt 'er recht aen, Syr. . *als aen Rabab* Ios. 2. 1. *Sunamitische* 4. 8. *Martha* Luc. 10. *Lydia* Act. 16. 15. Act. 18. 3.

Het is een wijs beleyt, en van gewissen segen,
Het is een nutte vont, al schijnt 't et ongelegen,
Sich tot een tafel-vrient te kiesen eenigh man,
Die voor u goet onthael niet weder geven kan.
Een die sijn tafel deckt aen lieden van vermogen,
Wort overhant genoot, en weder aengetogen;
Maer die behoeftigh volck uyt reyne liefde spijst,
Die gaet den rechten wegh die na den hemel wijst:
Die leyt hem schatten op, die noyt en konnen rotten,
Noyt aes sijn voor de worm, noyt voetsel aen de motten;
En of hem schoon de gast niet wederom onthaelt,
Hy wort 'er van den Heer met woecker afbetaelt.
Men leest, hoe dese deught oock by de wilde luyden, (b)
Die maer en sijn gevoet met wortels en met kruyden,
Wort uyt een gulle sucht met alle vlijt betracht,
Jae dat haer enge kluys op vreemde gasten wacht.
En siet! by ons, eylaes, soo sacht en wel geseten,
Daer wort die weerde plicht meest over al vergeten:
Wie is 'er in het Lant die vreemden, sonder gelt,
Of huyst in sijn bevang, of aen de tafel stelt?
Meest al ons vrouwe-volck is al te seer genegen
Eensinnigh huys geprouck in alle ding te plegen,
En hier van is de feyl, dat schier een yder schroomt
Dat maer of vrient of gast van buyten overkoomt:

't

(b) *Loppi, Russiæ gens, mercatores ad sese peregr venienses libenter excipiunt, quos in tuguriolis sui cum uxoribus relinquunt, & ipsi venatum abeu Guaginus in descript. Moscoviæ.*

maer sonder nut, sijn huys alsoo te vieren,
tot gebruyck de kamers op te cieren;
r van het huys, maeckt datje minder dweylt;
tje meerder geeft, en milder omme-deylt.
n alle ding soo dienen aengenomen
man genoot met hem ten eten komen;
oje sijnen gast niet met beleeftheid dient
lje sijnen geest, soo quetsje sijnen vrient.
vreemde wijfs, die sonder stuere vlagen
taen haren disch, geen gast en konnen dragen;
jnt als of het volck, dat aen haer tafel eet,
den evenstaegh haer in het herte beet.
menighmael van desen handel spreken,
n hier de mans met groote kosten wreken;
tjen dient de kunst te brengen aen den dagh,
'et aen de jeught een spiegel wesen magh;
jonge vrou met handen mochte tasten
k dat 'et voeght te midden in de gasten
en op den man; op datse naderhant
ouden in den toom haer grilligh onverstant
in blyden aert en van beleefde seden
x sijnen vrient by hem te gast gebeden,
at van grooten naem, een welbekenden vrient,
tot bly gelaet, en wel te sijn gedient.
gast verschijnt, de weert komt hem gemoeten,
mt sijnen vrient met heusche woorden groeten,
hem in den hof, tot dat 'er wort geseyt:
er, als 't u believt, de tafel is bereyt.
niet onbewust van op een hoofs te leven,
aan sijnen gast het rieckend water geven,

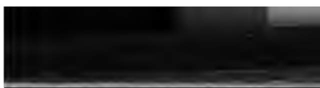
Hy bied hem insgelijcx het schoonste van den dwael;
(Besiet den eersten trap van sijn beleeft onthael.)
Noch stelt hy voorts te werck beleefde tafel-wetten,
En gaet soo lieven vrient ter hooghster plaetse setten;
Doen sont men om de vrou, maer die en kwam 'er niet,
Hoewel de goede man haer dickmael roepen liet.
Hier uyt besloot de gast, en vry niet sonder reden,
Dat hy maer stucx-gewijs ter maeltijt was gebeden:
Offschoon een gast geniet de gunste van de weert,
Wat baet 'et als het wijf sit treurigh aen den heert?
Hoewel van alle kant veel maeghden en veel knechten
Verschijnen aen den disch met alderley gerechten,
't Is voor een eerlijck man maer spijt en enckel kruys,
Indien hy niet en siet de vrouwe van het huys.
Een van de kinders sprack den segen voor den eten,
De gast wort op een nieu eens wellekoom geheten;
Daer op ontsluyt de weert sijn vrient de serviët
Te voren noch gebruyckt en daerom niet te net.
Dat speet den goeden man, en wilde dat het meyssen
Sou by de vrouwe gaen en ander lywaet eyssen;
Maer schoon hy veel gebood, eylaes hy taste mis:
„ Wat baet een vlytig man als 't wijf een suermuyl is?"
Doen riep men om de kost; die quam ten lange lesten,
Maer 't is geweldigh blaeu al wat 'er is ten besten:
Geen vet ontrent de sop, geen boter op de vis:
„ Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?"
De weert, die alle ding wou met de mont verschoonen,
Riep dickmael dit en gint, om sijn gesagh te toonen,
Riep, breng hier spek en moes, breng eyers vers en [illegible]
„ Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?"

Da[illegible]

quam niet voor den dag; des ging 'et op een kijven,
;ast riep even-staegh: Ick bidde laet 'et blijven;
k weet, ghy meynt 'et wel; des ben ick wel gewis:
Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?"
schonck 'er geenen wijn, des riep de weert te felder;
r schoon hy deftigh sprak, de wijn bleef in de kelder.
en lesten quam 'er wat, maer ros, en niet te fris:
Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?"
: sit de man en kijckt met twee beschaemde kaken.
)erst van enckel spijt, onseker wat te maken:
' wijf van vilsen aert, en tay gelijck een wis!
Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?"
lesten quam de vrou; daer is 'et al bedorven,
;ast die sit en sweet, de weert geheel bestorven,
et wijf sagh bijster grauw, de roe lagh in de pis:
Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?"
man die brengt 'et haer, sy set de glasen neder;
wat hy bidden magh, sy brengt 'et niemant weder;
'it maeckte wederom een nieuwe steurenis:
Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?"
, brengt 'et onsen vrient, en drinckt u wel-gevallen;
steegh gelijck een muyl, beweeght haer niet met allen;
laer vinger schijnt bepeckt, en houd gelijk een klis:
, Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?"
gast wenscht onderwijl te sijn in verre landen,
wat hy nutten sou dat hangt hem aen de tanden,
)at kleeft hem aen de mont gelijck een frans vernis.
, Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?"
aeltijt sonder vreught! wie sou niet liever vasten
met een karigh wijf te sitten by de gasten?

Geen spijs of dranck en smaeckt aen soo een vilsen dis:
„ Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?"
Fy van een karigh wijf, en van haer bitter muylen,
Ick wou mijn leven lang, ick wou my liever schuylen
By draken in het bos, by padden in het lis:
„ Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?"
In desen tussen-val was onse gast gedreven,
Terwijlen man en wijf vast over tafel keven;
Ten lesten, als de vrient geen beter troost en kreegh,
Soo seyd' hy, goeden dagh, en maeckt hem uyt de weegh.
't Is droevigh aen te sien, dat onbescheyde wijven,
Oock in het openbaer met haer geselschap kijven:
„ Niet dat een eerbaer mensch soo in de siele knaeght,
„ Als dat het echte paer niet over een en draeght."
Al stont van alle kant u tafel overladen
Met spijse nae de kunst gebacken en gebraden,
Met aerdigh suycker werck, met alderhande wijn,
Daer man en vrouwe kijft, hoe kander vreugde sijn?
Het was van stonden aen van yder een geweten,
Hoe eerlick haer het wijf in desen had gequeten;
Des wertse door het lant en over al vermaert
En van een nortse kop, en van een vilsen aert.
De man nae desen tijt, om dit gebreck te straffen,
Gaet daer men heeft de kunst van beter op te schaffen,
Gaet daer een rasse kock en vlugge boden sijn,
En daer het nimmermeer en hapert aen den wijn;
Gaet daer me niet en mort, hoe lang de gasten blijven,
Gaet daer men veerdigh tapt, en niet en laet te schrijven,
Gaet daer de vrouwe lacht, wanneer men lustigh teert,
En prijst een ruymen weert, hoe wel hy dapper scheert.

Het

› moet op het sant, of aen de klippen drijven,
per en piloot haer stellen om te kijven: (a)
zer het echte paer is tegen een gekant,
ot haer gantsch beslagh als op een harde strant.
is op een Zeeuws, en daer bescheyde mannen
le van het huys niet soecken uyt te bannen;
elders als het wijf in dese parten slaet,
tiest een korsel hooft by wijlen harder raet.
aer ick was gescheept met soete reys-gesellen,
ck by seker quant een vreemde greep vertellen;
›tlant, soo het scheen, in versche daet geschiet,
emant hem bekent, gelijck hy sich geliet.
der, met 'er woon op seker slot geseten,
nden aengesocht om daer te koomen eten;
yt het sijn gemael, op dat de jonge vrou
ot de maeltijt dient ter eeren schicken sou.
prack uyt de mont; ten quam haer niet gelegen;
de Joncker maeckt, sy laet haer niet bewegen;
eeckt, hy swijgt een wijl, hy gaet haer weder aen;
ort 'et altemael, maer laet 'et ongedaen.
't is sonder vrucht; hy vloeckt, 't is al verloren;
ght in groten ernst, sy laet haer niet bekoren;
reeckt hy weder sacht, dan met een hart getier,
et gelijck een rots, en acht 'et niet een sier.
Ten

um vir & uxor domi dissentiunt, nihilomi-
i jactatâ domus illa disponitur, quàm cùm
r adversus proræ directorem dissentit. Chry-
il. 26. in primam Epist. ad Corinth. XI.

Ten lesten koomt 'er uyt: Waer toe vergeefsche lasten;
Ick weet, die gecken noot heeft jae gewisse gasten;
Ghy spilt mijns vaders erf, en quist mijn ouders goet;
En wat heb ick 'er van, als dat ick slaven moet?
Oock sijn wy desen dagh juyst besigh om te wassen,
Wie kan in dit gewoel op uwe slempers passen?
Voor my, ick ben gesint geen hant daer aen te slaen:
Hier op soo strijcktse deur, en laet den Jonoker staen.
De man krijght hevigh bloet; doch, sonder haer te krencken,
Soo treet hy nae den hof, en gaet hem wat bedencken,
Daer blijft hy lange tijt, tot dat hy is gekoelt,
En geen ontstelde sucht meer in den boesem voelt.
Hy roept een van de knechts, en seyt met sachte reden,
'T sa, wacker als een man, spoet uwe rappe leden;
Haelt uyt het naeste dorp een goede Chirurgijn,
En seght hem dat de reys wel sal vergolden sijn.
De jongen loopt 'er heen, en brengt in korte stonden
Den man by sijnen heer, om wien hy was gesonden;
De Ridder roept hem toe, hout my den meester daer
Ick sal hem mijn bevel haest maecken openbaer.
Daer gaet hy wederom het wijf ter preuve stellen;
Maer sy doet anders niet als hem geduerigh quellen:
Hy dan, met koelen moet, 't is, seyt hy, nu de tijt
Dat ick u loon betael, gelijck ghy weerdigh sijt.
Hy tast haer soetjens aen, maer heeft een vuyst verheven,
En op haer flincken arm een vollen slagh gegeven,
Wat hooger als het lid. De pijp die gaf een krack,
Als of men met gewelt een hout in stucken brack. (gen,
Daer schreuwt de gramme vrou; maer siet! haer leden han-
Eylaes, een bleycke verw beslaet haer gantsche wangen,

De

De man staet ongemoeyt en roept den meester in,
iiet, quant, hier is te doen, koom past op u gewin ;
-vrouw is wel gewent iet aen het lijf te breken,
ı moet ick uwe kunst tot haeren dienst bespreken;
Ick vinde daerom goet dat ick u dit betael,
En etter boven dien, noch voor een andermael.
greep van stonden aen een hant vol goude stucken,
seyde: Meester Ian, het moet u wel gelucken,
Houd daer, en doet u werck. De gast die nam het gelt,
En heeft met alle vlijt de breuck in een gestelt.
t daer een vreemden slagh, en dat van weder-sijden,
ie kander sonder schrick soo felle vlagen lijden?
O al te schotschen treck! ô wreet, en hart bedrijf!
O al te rouwen man! en al te stegen wijf!
Is beyde sonder slot, dat dese luyden deden,
is buyten alle recht, en tegen alle reden;
Vermijt u, sedigh man, van soo een strenge tucht;
Vermijt u, jonge vrou, van soo een stege sucht.
n hier dient aengemerckt, of, als de boden wassen, (*a*)
t wijf heeft eenigh recht om niet te moeten passen
Op iemant die de man ten eten heeft gebraght,
Dan, of oock daer de man behout sijn oude maght.
rklaert u mijn vernuft. Om kort hier in te spreken,
en wijf en heeft de maght om oyt te mogen steken,
Of

(a) *Gruterus onder sijn Nederlantsche spreeckwoor-*
t stelt oock dit: Als het wijf wast, soo krijght
man niet een goet woort. *Maer 't selve (als van*
t misbruyck gesproken) en dient niet nagevolght.

Of tegen haeren man, of tegen sijnen gast;
Sy moet hun vlytigh sijn, oock als het qualijck past.
Maer, desen onverlet, soo leert de wijse reden
Dat hier met onderscheyt is dienstigh in getreden;
Ten staet niet alle tijt te plegen by den man
Al wat het vinnigh recht hem immer geven kan.
Daer sijn in alle ding, daer sijn bescheyde palen,
Daer over echte sucht geen lust en heeft te dwalen;
Ghy, weest in u gesin niet al te strengen heer,
Buyght lieve, buyght de boog, maer spantse niet te seer;
Hoort, soo daer eenigh vriant van buyten is gekomen,
Die juyst om desen tijt hoeft waer te sijn genomen;
Dien meyn ick, dat de man met reden nooden magh,
Al woelt het gansch gesin in eenigh huys-beslagh.
Maer soo de gasten sijn van uwe nae-gebueren,
En woonen in de stadt, of onder haere mueren,
Soo datje aller tijt u jonste toonen kont,
Stelt dan het nooden uyt tot op een ander stont.
De wasch heeft op de vrou een wonder groot vermogen,
Haer breyn is dan geroert, haer geesten opgetogen;
„En die aen eenigh werck sijn gansche sinnen bint,
„Indien hy wort gestoort, soo wort hy ongesint.
Schoon lijwaet is een schat van ieder een gepresen,
Leert man om dit juweel een weynigh lijdsaem wesen;
Al hebj' ontrent de wasch geen dienst van u gesin,
Het koomt u naderhant, het koomt u weder in.
Maer schoon ick heb geklaeght van al te dunne vrouwen,
Die voor de vrienden selfs het broot gesloten houwen;
Noch sijnder evenwel die, als men gasten noot,
[illegible] gasten in de [illegible] [illegible] af te ruymen schoot.

Wat

tou Weelde koomt de rijcke landen streelen, (a)
t 'er overdaet verspreyt in alle delen;
rt terstont gewaer dat haer de gulle pracht
rst ter nedersat ontrent de vrouwe-dracht:
les niettemin tot in de kamers lincken,
t altemael, gelijck een spiegel, blincken;
pft aen alle kant, men boent 'k en weet niet hoe,
tafels, al het hout, tot aen de trappen toe.
niet genoegh; sy leert de menschen brassen,
treckte sorgh op haere buycken passen,
hoe dat de kunst, en hoe een nieuwe vont
en tot de lust een smakeloosen mont.
ort overheert van alle vreemde wijsen,
en aengeleyt tot onbekende spijsen,
w is, wort gewilt, het oude wort gelaeckt,
als dat men niet en kan bekomen, smaeckt.
tafel-pronck en overtolligh mallen
hoogh gemoet met schande neêrgevallen;
gh huys berooft, oock van het beste pant,
een stillen vloeck gedreven uyt 't et lant.
Heeren woort, vraegt alle wijse mannen,
op hoogh beleyt haer gansche sinnen spannen,
door haer bericht in volle daet verstaen,
den overdaet de rijcken ondergaen.
n ouden tijt, leest hedendaeghsche boecken,
lenckers sijn die nieuwe dingen soecken;'

Een

tus opes sequitur.

O 6

Let wieder voetsel geeft tot oproer in het land,
Tot twist, en muytery, en alle mis-verstant,
Ghy sult in korten stont ten vollen ondervinden
Dat slempers, quistigh volck, en die het al verslinden,
Sijn jae het vuyl gespuys dat op een ander loert;
Dat vreemde rancken broet, en landen omme-roert.
Hierom plagh menigh vorst op dit gebreck te letten,
En stelde voor het volck gestrenge tafel-wetten;
Men vind in menigh rijck met regels afgepaelt,
Hoe dat een yder gast behoort te sijn onthaelt: (a)
Hier weert men vreemt gewas, en daer uytheemse vissen,
En elders moet de jeught gegoten suycker missen;
Doch wat men stelt te werck, of achter rugge laet,
Het beste dis gebot, dat is de middel-maet. (b)

't Is

(a) *In Regno Castillæ, Neapolitano, Veneto, Genuensi, & Noribergæ sunt etiam hodie leges sumptuariæ. De quibus vid. Richter. axiom. Polit.* 105. *Besold. Politic. lib.* 2. *cap.* 2.

(b) *Quod Thucydides de Atheniensibus, de nostratibus id dictum velim: Elegantes sumus. sed cum parcimonia; philosophamur, sed sine mollitie. Lepide Bernardus Epist de cura & regim. rei famil. Fac gulam litigare cum bursa, & vide cujus advocatus existas. Sæpiùs, sed non semper, pro bursa sententiâ feres. Nam gula affectionibus probat, & sic testibus non juratis; bursa evidenter probat, jam arca et cellario evacuato. Tunc malè judicas contra gulam, quando avaritia ligat bursam.*

Is waer, dat in het reck van onse Nederlanden,
een mensch en is gepraemt met enge tafel-banden,
Doch soo men elders teert, gelijck als Zeelant doet,
Ick segge dat de wet hier mede spreken moet.
hy hebt geduchte maght, oock als de Machten swijgen,
hy vaders van het huys, laet pracht en hooghmoet sijgen;
Het is een eerlick huys, dat op sijn eyge wet
Verkeerde rancken weert, en goede regels set.
laeckt op u eygen haat, en binnen uwe deuren,
en matigh keucken-recht en alle goede keuren,
Laet mate, laet bescheyt op uwe tafel staen,
Niet dwaese lieden pracht, of sotte vrouwe waen.
k hoorde lest een vrient van desen handel spreken,
ie maeckte groot beklagh van duysent huys-gebreken;
Het scheen dat sijn gemoet met alle feylen vocht,
Een stell' ick hier te boeck, of 't iemant smaken mocht.
By veelderley beslagh, dat wijse lieden straffen,
Soo stell' ick (sprack de man) als noodigh af te schaffen.
„ Het suycker, dat men dient nae dat men is versaet,
„ Recht lock-aes tot de lust, en voor den over-daet.
Wat koomt 'er overal gebortelt uytter weelden
Ooft, huysraet, huysen selfs, mans, vrouwen, groote beel-
„ Van alderhande wilt; en wat en is 'er niet, (den
„ Van dat men op de marckt, of in de winckels siet?
Ey wat een seldsaem tuygh! gestoot, gereckt, geblasen,
Bedot, begaet, begomt; ach poppen voor de dwasen!
„ Ach peste voor de beurs, en kosten sonder eer!
„ Ten is nau aengedist, en siet! 't en is niet meer,
Een ieder tast 'er in; en, die hen niet en schamen,
Vergaren over hoop geheele suycker-kramen.

„ En gaen ten leſten heen met buycken vol gebraſt,
„ En des al niettemin met ſchotels vol getaſt;
„ Siet daer het gantſche nut van uwe diere beten,
„ De tafel is geleeght, en niemant heeft gegeten;
„ Voorwaer 't is Egels werck te ſlocken als een vraet,
„ En koſt te dragen meê, oock als men henen gaet.
„ Gedenckt, begerigh oogh, dat vrienden en u magen
„ Ten eten ſijn genoot, en niet om wech te dragen:
„ Het is van overlang een onbeleefde gaſt,
„ Die met een vollen buyck noch in de ſchotel taſt.
„ Het is een oude wet, geſproten uyt de reden,
„ Dat iemant, als hy reyſt, magh in den wijngaert treden,
„ Mag plucken voor den mont een rijpen druyven tack;
„ Maer niemant ſtaet 'et vry te plucken voor de ſack.
„ Dit leert van eerſten af de teere jonckheyt ſnoepen,
„ En om 'k en weet niet wat geheele dagen roepen;
„ Des koomt ons menigh leet van wegen dit gebruyck,
„ De koortſen aen het hert, de wormen in den buyck.
„ Ick wenſte dat het volck dit onheyl wilde ſtuyten,
„ En dienen boom-gewas, en aengenaeme fruyten,
„ Geſchencken van het velt, en van des Heeren gunſt,
„ Die met haer aerdigh waes gaen boven alle kunſt.
„ Ick wenſte dat het volck vercierde gantſche tafels
„ Met eygen huys-geback, van ſtruyven en van wafels,
„ Met room, en witte ſaen, met toerten uyt den hof,
„ Dat ware minder koſt, en even meerder lof.
„ Ick weet dat menigh vraet ſal tegen onſe reden
„ Veel brengen aen den dag, en vreemde rancken ſmeden,
„ Maer efter is de pracht van deſen overdaet
„ Aen goede ſielen leet, aen wijſe lieden ſmaet.

„ Hoe!

sal een grillig hooft tot nadeel van de seden
ogen nieu bejagh te brengen in de steden?
sal een sedigh hert niet mogen sonder schant
tucht te voeren in ten dienste van het lant?
eve laet het volck, laet alle spotters gecken,
et u gants bedrijf tot goede seden strecken;
lt u na reden aen, en geensins na de lust.
at is van schamper jock? doet wel, en sijt gerust.
re sprack de man. Hier maen' ick alle vrouwen
r, met rijpe sorgh, eens raet te willen houwen;
wat den oirboir eyst, en schrijft uw punten uyt,
aeckt een staets-gewijs, een dienstigh huys besluyt.
desen onverlet, leert met de koucken moeyen,
rat de hoeve sent, of wat 'er van de koeyen
n den boomgaert komt, beleyden aen den heert,
dienste van den gast, ten nutte van den weert. (a)
lle groen gewas op uwe tafel brengen,
nste nae den aert dat wel te konnen mengen;
ckt koecken uyt ten hof, doch niet van alle kruyt,
s kiest 'er met bescheyt de beste soorten uyt. (b)
Leert

Siet het Keuckenboeck onlangs uytgegeven by
r Magyrus; een bequaem werck voor alle huys-
', en alle andere Ionck-vrouwen, die haer op
tekenbandel willen leeren verstaen. Siet mede
fe-schans van D. Petrus Hondius.
Men vint in Vrankrijck en Italien treffelijcke
den; die selfs haer werck maecken van saladen
re kruyt-gerechten te plucken, en naer den aert
der

Let wieder voetſel geeft tot oproer in het lant,
Tot twiſt, en muytery, en alle mis-verſtant,
Ghy ſult in korten ſtont ten vollen ondervinden
Dat ſlempers, quiſtigh volck, en die het al verſlinden,
Sijn jae het vuyl geſpuys dat op een ander loert;
Dat vreemde rancken broet, en landen omme-roert.
Hierom plagh menigh vorſt op dit gebreck te letten,
En ſtelde voor het volck geſtrenge tafel-wetten;
Men vind in menigh rijck met regels afgepaelt,
Hoe dat een yder gaſt behoort te ſijn onthaelt: (a)
Hier weert men vreemt gewas, en daer uytheemſe viſſen,
En elders moet de jeught gegoten ſuycker miſſen;
Doch wat men ſtelt te werck, of achter rugge laet,
Het beſte dis gebot, dat is de middel-maet. (b)

't Is

(a) *In Regno Caſtellæ, Neapolitano, Veneto, Genuenſi, & Noribergæ ſunt etiam hodie leges ſumptuariæ. De quibus vid. Richter. axiom. Polit.* 103. *Beſold. Politic. lib.* 2. *cap.* 2.

(b) *Quod Thucydides de Athenienſibus, de noſtratibus id dictum velim: Elegantes ſumus, ſed cum parcimonia; philoſophamur, ſed ſine mollitie. Lepidè Bernardus Epiſt de cura & regim. rei famil. Faciunt gulam litigare cum burſa, & vide cujus advocatus exiſtas. Sæpiùs, ſed non ſemper, pro burſa ſententiam feres. Nam gula affectionibus probat, & ſic teſtibus non juratis; burſa evidenter probat, ſcilicet arca et cellario evacuato. Tunc malè judicas contra gulam, quando avaritia ligat burſam.*

'T Is waer, dat in het reck van onse Nederlanden,
Geen mensch en is gepraemt met enge tafel-banden,
Doch soo men elders teert, gelijck als Zeelant doet,
Ick segge dat de wet hier mede spreken moet.
Ghy hebt geduchte maght, oock als de Machten swijgen,
Ghy vaders van het huys, laet pracht en hooghmoet sijgen;
Het is een eerlick huys, dat op sijn eyge wet,
Verkeerde rancken weert, en goede regels set.
Maeckt op u eygen hant, en binnen uwe deuren,
Een matigh keucken-recht en alle goede keuren,
Laet mate, laet bescheyt op uwe tafel staen,
Niet dwaese lieden pracht, of sotte vrouwe waen.
Ick hoorde lest een vrient van desen handel spreken,
Die maeckte groot beklagh van duysent huys-gebreken;
Het scheen dat sijn gemoet met alle feylen vocht,
Een stell' ick hier te boeck, of 't iemant smaken mocht.
„ By veelderley beslagh, dat wijse lieden straffen,
„ Soo stell' ick (sprack de man) als noodigh af te schaffen.
„ Het suycker, dat men dient nae dat men is versaet,
„ Recht lock-aes tot de lust, en voor den over-daet.
„ Wat koomt 'er overal gebortelt uytter weelden
„ Ooft, huysraet, huysen selfs, mans, vrouwen, groote beel-
„ Van alderhande wilt; en wat en is 'er niet, (den
„ Van dat men op de marckt, of in de winckels siet?
„ Ey wat een seldsaem tuygh! gestooft, gereckt, geblasen,
„ Bedot, begaet, begomt; ach poppen voor de dwasen!
„ Ach peste voor de beurs, en kosten sonder eer!
„ Ten is nau aengedist, en siet! 't en is niet meer.
„ Een ieder tast 'er in; en, die hen niet en schamen,
„ Vergaren over hoop geheele suycker-kramen.

Veracht de keucken niet; oock wijt-beroemde mannen
Die hebben aen den heert de sinnen ingespannen,
Die hebben onderstaen en visch, en alle vleysch,
Te sieden na de maet, te braden na de eysch;
Die hebben alle moes, en alle boom-gewassen,
Gewesen aen het volck de maege toe te passen,
Niet op een wilden bof, of soo het vallen mocht,
Maer naer het jaer-getijd', en reden van de locht.
't En is geen slechte kunst, met onderscheyt te weten
En wat 'er diens gemijt, en wat 'er dient gegeten,
Want die hier rechs bewust en wel ervaren sijn,
Die worden met 'er tijt haer eygen medecijn.
Wat heeft 'er menigh wijf, door onverstandigh koocken,
Een goede beet vermorst, en alle lust gebroken?
Een ander wederom die koestert haren weert
Met, ick en weet niet wat, door konste van den heert.
Veel konnen sonder kost een schotel spijse maecken,
En doen een moes-gerecht aen vyse monden smaecken;
Men vint 'er die terstont, oock als het niet en past,
Onthalen met vermaeck een onverwachten gast.
Wel aen dan, soete jenght, leert nutte tafel-vonden
En voor een kloecke maegh, en voor de swacke monden,
Dat maeckt een jonge vrou de vrienden aengenaem,
Dat maeckt een jonge vrou voor al het huys bequaem.
Maer wacht des niettemin van op de klap te raecken,
En by het schamper volck u naem bekent te maecken
Door eenigh nieu gerecht, of ongewoone vont,
Ten luste van het oogh, of van een geylen mont.
U namen door de stadt hier in te laten spellen
Sal by een sedigh hert u lof in twijfel stellen;

l wat hier nieus ontstaet (soo menigh man gelooft)
.oomt uyt een weeligh hert, of uyt een dertel hooft.
:n wil niet dat het volck sal op de keucken passen,
lufte van het vleys, of om te leeren brassen;
:k wil maer dat het wijf de gaven van den Heer
al koken op de maet, en rechten met der eer.
e nutten goede kost, en dat in rechter maten,
: schaffen na den eysch, is ieder toegelaten:"
lebt maer geduerigh acht te loven uwen Godt,
:n hangt niet al te seer de sinnen aen de pot.
londer overdaet sijn tafel weet te decken,
sal hem tot vermaeck en frisse leden strecken;
Vant die voor sijnen God een reyne maeltijt doet,
Vort aen het lijf gesterckt, en in de siel gevoed (a)
h schoon of menighmael de vrouwen haer vergeten,
rlegen overdaet ontrent het prachtigh eten,
och blijckt 'et dat de mans hier even schuldigh sijn,
ndien niet aen de kost, ten minsten in den wijn.

Hoe

ı) *Voluptas, quam intemperantes ex varietate ci-n, libidinosi ex titillatione rerum venerearum piunt, mala est & rejicienda. At illa voluptas ex continentia victus, & ex iis rebus, quas natura tua appetit, oritur, etiam à sapientibus proba- nec ullus tam stupidus, & à sensibus ob sancti- & tetricam vitam, alienus, qui non vel cor- , vel animo aliquâ perfundatur voluptate, si in mediocritatem, unde bona valetudo oritur, re- rit. Plat. in præfation. lib. de. honest. voluptat.*

Hoe siet men menighmael, hoe siet men lieve gasten
Door weldaet hinder doen, door vrientschap overlasten,
Door heusheyt in gevaer, door gunste schier gedoot,
Door blyschap in verdriet, door nooden in den noot:
Men laet een groote plas in diepe koppen schincken,
Men moet 'er op een Prins, of op een Koninck drincken;
Voor al doch op het heyl van onsen vryen stant,
En siet! dit is het volck gelijck een dwingelant. (a)
Daer is geen seggen aen, ten baet geen tegenspreken,
Hier is een stale wet, en daerom niet te breken.
De wijn moet uyt 'et glas en wort 'et niet gedaen,
Het moet dan (soo het schijnt) de landen qualick gaen.
Noch is 'et niet genoegh; men laet de deuren sluyten,
Men hout de gasten op, en niemant kander buyten,
Al is de maegh gepaeyt, men hitse tot den dorst,
Men brengt 'er rauwe vis, of heet-gekruyde worst.
In plaetse van de mont in rechte maet te laven,
Soo lijt de wijn gewelt, de vrienden worden slaven;
Ey wat een selsaem ding! waer toe gedwongen dranck?
Of laet de vrienden t'huys, of laetse buyten dwanck.

Wy

(a) *Damnant hunc morem Pareus ad Hosea 7. 5. Gualter. in Hoseam Homil. 21. Less. de Iust. & jur. lib. 4. cap. 4. Mathenes. lib. de bibendo supra sanitatem, & de calice soporis. Ioh. Elswigh. disput. polit. 10. thes. 25. num. 8. Germani (inquit) indigent Censore, qui prohibeat ne ultra satietatem (risu dicto nefando) quis bibere cogatur.*

n, soo het schijnt, in vry-gevochte landen;
renwel in enge tafel-banden:
:r een eerlick man eens spijst aen sijnen dis,
nt dat hy een heer van sijne vryheyt is.
:en vrient gepraemt met dese groote backen,
: maegh alleen, maer al de leden swacken?
t hem aen het lijf, maer quetst hem aen den geest
gelijck een mensch, hy gaet gelijck een beest.
:t edel nat soo quistigh uytgegoten?
soete vreught met sotte pijn besloten?
ls dienst kan het sijn te drincken sonder dorst?
ghy segen eyst, soo bid voor uwen Vorst.
ch uwen vrient van reden af te leyden,
bescheyt te doen soo wort men onbescheyden;
:yt maeckt gewis de menschen ongesont;
:se met de wijn koomt vleeyen in de mont. (*a*)
En

Basilius in Hom. de Ebrietate, *morem no-*
ad amussim describit: in certamine potan-
m ordine, ac ostentatione, conviviorum ap-
inistrorum obsequiis, deinde potatione pro-
quit, eo veniunt, ut de augenda hac in-
nt, & de ebrietate per ambitionem con-
ujus auctorem legis diabolum habent; vic-
præmium, peccatum: nam is, qui plus
tri, is præ cæteris laudatur, is victoriam
ue ita gloriam in ignominia captant in-
mque contendunt ac, veluti in judicio ali-
stant, quisnam sermo eorum, quæ hic fiunt,
cur-

Veracht de keucken niet; oock wijt-beroem
Die hebben aen den heert de sinnen ingespan
Die hebben onderstaen en visch, en alle
Te sieden na de maet, te braden na de
Die hebben alle moes, en alle boom-gewas
Gewesen aen het volck de maege toe te pas
Niet op een wilden bof, of soo het val
Maer naer het jaer-getijd', en reden va
't En is geen slechte kunst, met onderschei
En wat 'er diens gemijt, en wat 'er dient
Want die hier rechs bewust en wel ervar
Die worden met 'er tijt haer eygen med
Wat heeft 'er menigh wijf, door onverstandi
Een goede beet vermorst, en alle lust gebr
Een ander wederom die koestert haren
Met, ick en weet niet wat, door konste v
Veel konnen sonder kost een schotel spijse
En doen een moes-gerecht aen vyse monde
Men vint 'er die terstont, oock als het
Onthalen met vermaeck een onverwachte
Wel aen dan, soete jeught, leert nutte ta
En voor een kloecke maegh, en voor de swa
Dat maeckt een jonge vrou de vrienden
Dat maeckt een jonge vrou voor al het hu
Maer wacht des niettemin van op de klap
En by het schamper volck u naem bekent
Door eenigh nieu gerecht, of ongewoo
Ten luste van het oogh, of van een ge
U namen door de stadt hier in te laten spe
Sal by een sedigh hert u lof in twijfel stel

nden sijn van onts de gronden van verdriet.
drinckt maer tot vermaeck, en dwinght de
rienden niet;
›eleefde gunst, laet uwe maeltijt strecken
een reyne vreught de vrienden op te wecken;
wel aen uwen gast, het is een oude wet,
wil 'er iemant gaen, en doet hem geen belet.
et aen uwen disch u beste vrienden toeven
den, door gespreck, en niet door groote schroe-
is de beste weert die vrienden onderhout, (ven;
met een diep gelas, maer door een soete kout.
eft en soeten dranck en spijse laten wassen,
gesette maet u toe te mogen passen;
daerom, watje nut of tot den monde keert,
datje met den geest den milden Schepper eert.
vry den grooten God, ô vrye Nederlanden,
gestreckte gunst, en uwe rijcke stranden;
nae of verre wast, wat uyt der aerden groeyt,
coomt u met de zee ter haven in gevloeyt.

God

inimicum; qui & tuus & suus est inimicus;
& alium inebriaverit, habebis hominem
, habebis Deum inimicum; & ideo sapienter
s, si justum sit, ut te à Deo separes, dum
ifis conjungis. Ad extremum, tu eum noli
, noli cogere, sed in potestate illius dimitte,
ntum sibi placuerit, bibat; ut, si se inebria-
erit, solus pereat.

Hoe siet men menighmael, hoe siet men lieve gasten
Door weldaet hinder doen, door vrientschap overlasten,
Door heusheyt in gevaer, door gunste schier gedoot,
Door blyschap in verdriet, door nooden in den noot:
Men laet een groote plas in diepe koppen schincken,
Men moet 'er op een Prins, of op een Koninck drincken;
Voor al doch op het heyl van onsen vryen staet,
En siet! dit is het volck gelijck een dwingelant. (a)
Daer is geen seggen aen, ten baet geen tegenspreken,
Hier is een stale wet, en daerom niet te breken.
De wijn moes uyt 'et glas en wort 'et niet gedaen,
Het moet dan (soo het schijnt) de landen qualick gaen.
Noch is 'et niet genoegh; men laet de deuren sluyten,
Men hout de gasten op, en niemant kan der buyten,
Al is de maegh gepaeyt, men hitse tot den dorst,
Men brengt 'er rauwe vis, of heet-gekruyde worst,
In plaetse van de mont in rechte maet te laven,
Soo lijt de wijn gewelt, de vrienden worden slaven;
Ey wat een selsaem ding! waer toe gedwongen dranck!
Of laet de vrienden t'huys, of laetse buyten dwanck.

(a) *Damnant hunc morem Pareus ad Hosea* 7. 5. *Gualter. in Hoseam Homil.* 21. *Less. de Inst.* & *Iur. lib.* 4. *cap.* 4. *Mathenes. lib. de bibendo supra sanitatem, & de calice soporis. Ioh. Elswigh. disput. polit.* 10. *thesi.* 25. *num.* 8. *Germani (inquit) indigent Censore, qui prohibeat ne ultra satietatem (ritu isto nefando) quis bibere cogatur.*

oont doch hier het volck dat groote ſtucken giet,
:t een hol metael door harde mueren ſchiet.
ier in het lant geen ſteyle boom-gewaſſen,
een hoogen maſt op groote ſchepen paſſen;
ſijn hier evenwel meer ſeylen op de ree,
ſt een machtigh Vorſt had op de ruyme zee.
r een kluyte lants dat hier de lieden banen,
a de ſolders vol, en buygen van de granen;
int hier in het lant maer weynigh eygen wol,
ikens evenwel ſijn alle winckels vol.
r van ons gewas en draeght 'er ſchoone vellen,
noch evenwel hier al de bonten tellen?
is geen rijcke worm, die ons de ſyde ſpint,
ier is 't daer men meer fluweel en ſyde vint?
t 'er eenigh gout in onſe kuſt gewaſſen?
it men even hier veel duyſent rijcke kaſſen.
raeſt tot heden toe geen tin in dit geweſt,
blinckt 'et evenwel in deſe landen beſt.
nt dat hier het lant ſal in het water ſincken,
ant evenwel en wilder water drincken,
ater is te ſchrael, te killigh op de borſt,
ort het koren dranck, het graen is voor den dorſt.
dit, Zeeuſche jeugt, en weet 'et in 't byſonder,
lant beſit, dat is een eygen wonder;
: rijck gewas ſijn uwe velden ſchrael,
och, die niet en hebt, die hebt 'et altemael.
e werelt vangt, dat valt in onſe fuycken;
er, ô goede God, dat wy het wel gebruycken;
ons een danckbaer hert, een ingebonden geeſt,
we gunſte lieſt, en uwe ſtraffe vreeſt.

Hy kleeft aen enckel stof, en eet gelijck de beesten,
Die niet in alles eert den Vader van de geesten.
„ Het is een steen, een block, een ongevoeligh swijn,
„ Die met een deusig hooft blijft hangen aen den wijn.
Rijst hooger, Christen hert, en als de goede gaven
Verdryven uwen dorst, of uwen honger laven,
Soo dringt de sinnen op, en seght in u gemoet:
Wie ben ick nietigh mensch die God soo milde voedt?
Een woort noch tot de vrou. En laet u niet bestuyven
Of van het Rinsche nat, of van de Fransche druyven,
Of ander heet gewas; maer, als ghy vrienden toeft,
Sijt sober in den dranck, schoon dat 'er iemant schroeft.
't Is gantsch een leelick ding dat mans te gulsigh drincken,
En uyt een volle maegh na vuyle dampen stincken;
Maer 't is een booser plaeg, 't is schande voor den wijn,
't Is jae de vuylheyt selfs, dat vrouwen droncken sijn.
De wijn die baent de wegh tot veelderley gebreken,
De wijn die maeckt de tong genegen om te spreken,
De wijn baert herten-leet, en menigh ongeval,
De wijn, te ruym genut, die maeckt de wijsen mal.
De wijn te veel besteet ontrent de swacke vrouwen,
Kan verre boven al den meesten hinder brouwen:
Wel sijt dan niet geneyght tot haeren soeten geur,
Eylaes een droncken wijf is maer een open deur.
Ghy wacht, oock even dan, u tot een weligh praten,
Of tot een losse vreught te veyligh uyt te laten;
Die sonder mate ralt, is droncken in den schijn,
Schoon datse niet en voelt de dampen van den wijn.
Ick keere tot den man. Laet u geselschap weten
Wie dat de lieden sijn die met u komen eten,

So

so magh en spijs, en dranck, en tafel sijn gepast,
ae mate van de saeck, en weerde van de gast,
met een jonge vrou by wijlen soo gelegen,
sy geen heere-straet en kent voor enge stegen;
struyckelt al te licht, en tast gedurigh mis,
n datse dom, en groen, of niet geoeffent is.
vint in dit geval niet selden vreemde slagen,
somwijl aen den man tot in het herte knagen;
en vint 'er wonder veel, een dient 'er by gebrocht,
p dat ons jonge vrou haer beter quyten mocht.
geestigh edelman had, om bescheyde reden,
hoogh-gebooren Vorst by hem te gast gebeden;
ie quam ontrent de noen met grote sleep verselt,
laer hiet de knechten gaen, met dat 'er was gebelt.
was in slecht gewaet en van mis-maeckte leden,
ı goedigh in der aert, en van beleefde seden:
e weert en was 'er niet, maer wel sijn jonge vrou,
ie meynd' hy waer een knecht van een die komen sou.
ɜyt hem: Rap gesel, waer toe het ledigh treden?
, klooft dit bultigh hout, en oeffent soo de leden:
e Vorst seyt niet een woort, maer grijpt terstont de
n geeft hem aen het werck, en kapt een lange wijl. (bijl,
over koomt de weert met haesten ingetreden,
iet dit selsaem dingh, onseker van de reden,
nseker wat 'er schuylt in soo een vreemt geval,
nseker wat hy doen, of wat hy laten sal.
lesten berst hy uyt: ô weertste van den lande,
doet u dit verdriet, en my de groote schande?
ot antwoort wert geseyt: Me-vrou heeft uwen gast
en desen block geset, en met de byl belast.

Ick drage, lieve vrient, en vry niet fonder reden;
Ick draegh (eylaes!) de ftraf van mijn wanfchape leden;
Ick drage mijn gebreck, maer draegh het met gedult;
'k En wijt' het geenen menfch, het is mijn eygen fchult.
Daer was 'et al bekaeyt. De vrou is niet te fpreken,
Maer ging haer in de ftal of in den hof verfteken;
Haer man bragt wat hy mogt tot onfchult aen den dagh,
Maer des al niettemin het bleef een domme flagh.
Hoort mannen, deftigh volck, of trout befette vrouwen,
Of leertfe nae den eyfch de vrienden onderhouwen;
Want een die niet en weet wat u en haer betaemt,
Maeckt dickmael uwen vrient en haren man befchaemt.
Ten wort u niet geleert tot aller tijt te braffen,
Noch eeuwigh, jonge vrou, op uwen mont te paffen:
Weeft fuinig na den eyfch, en fchaft wanneer het dient,
Een fchotel voor een gaft, een bete voor een vrient.
Of fchoon u onverhoets eens gaften overquamen,
Al is de keucken flecht, j'en hebtje niet te fchamen;
Doet brengen dat 'er is, al waer het fout en broot,
Of anders, ronde koft: een vrient is haeft genoot;
Een vrient is haeft gefpijft, een vrient is haeft te vreden,
Een vrient, een eerlick man, die voeght hem na de reden;
Een vrient aenfiet 'et hert; een vrient, een ware vrient,
Is dickmael met den wil en fonder koft gedient.
Wat hoef je, jonge vrou, u teere jeught te quellen,
Al hebje niet te veel uw gaften voor te ftellen;
Siet als u fpijs ontbreeckt, foo neemt tot uwer baet
Schoon lywaet voor den difch, voor u een bly gelaet.
Neemt acht in dit geval het voor-hooft niet te fronffen,
Vermorft u fpijfe niet gelijck de vuyle flonffen;

Mijt pracht in u beleyt, maer alle dingen net;
Dat is in mijnen sin de beste tafel-wet.
't al is bygebracht om uwen gast te spijsen,
weet ick boven dat noch een gerecht te wijsen;
Ghy die met kleyne kost u vrient wilt maecken bly,
Gaet set 'er op het lest u eygen tonge by.
:en een vlytigh oogh doet koude spijse smaecken,
kan, oock sonder kost, de lieden vrolick maecken;
Vaer rechte geesten sijn, daer leeft men van de kunst;
Vaer rechte vrienden sijn, daer leeft men van de gunst.
kont de naeste reys uw jonste beter toonen,
met een ruymer hant het eerste mael verschoonen;
Ghy, maeckt slechs dat de kock en dat de tafel spreeckt,
Dat somtijts u de daet, de wille noyt ontbreeckt.
dat ick vorder gae, soo moet ick hier belasten
dingen aen den weert, drie dingen aen de gasten,
rie dingen aen de vrou, drie dingen aen den knecht,
i siet hier is het gros van alle tafel-recht.
ert, naer onsen raet, die moet ten eersten schouwen
sten aen den disch met kracht te willen houwen;
gasten tegen meugh te porren tot den dranck,
gasten in het huys te sluyten tegen danck.
moet veerdigh sijn, en op sijn ure letten,
er de weert gebiet hem neder laten setten,
in sijn eygen huys besluyten sijnen hont,
ert heeft al genoegh aen eenen gragen mont.
moet op den disch en op de keucken passen,
et en het tin ter eeren laten wassen,
onen metter daet, en even met de schijn,
r de gasten lief, en weerde vrienden sijn.

De knecht, en wieder dient, moet heus en vlytig schenken,
Moet trachten niemants kleet met storten oyt te krenken,
En dan noch vont het volck in oude tijden goet,
Dat niemant drinken magh, wanneer hy schenken moet.
Hier ware nu de tijt een regel uyt te schrijven,
Hoe dat een jonge vrou haer mart-gangh heeft te drijven;
En wat 'er voor het huys is noodigh ingebrocht,
En wat 'er voor het huys is beter ongekocht.
Doch in dit nieu beslagh en staet ons niet te treden,
Dewijl ick seker houw dat over lang geleden,
Een dochter dese les ten vollen heeft geleert,
Doen, alsse noch ontrent haer moeder heeft verkeert.
Wie oyt een handigh wijf wil voor een man bereyden,
Die moetse van der jeught in huys en keucken leyden,
De reck van dese plicht is van een groot beslagh,
Het koomt van langer hant, en niet op eenen dagh.
Doch soo daer iemant is tot echten staet gekomen,
Die in haer ouders huys niet waer en heeft genomen
Wat tot het koopen dient; die vange nimmer aen
Alleen en sonder hulp de kramen in te gaen.
Het sal bequamer sijn haer voor een tijt te paren
Met een die sneger is, en van besette jaren,
Die sal haer wijsen aen al wat 'er omme-gaet,
En stijven haer bedrijf door haren goeden raet.
Wat hier toe vorder dient, en is niet in de boecken,
Maer op de marten selfs, en in de daet te soecken.
Men wort ten lesten kloeck, en uytter-maten vroet,
Wanneer men neerstigh let hoe dat een ander doet.
Een woort noch evenwel. Veel loopen achter straten
Vol kommerlick gewoel, en besigh uytter-maten,

En koopen niettemin, in vleys, en versse vis,
Het slechtste van de banck, het blaeuste dat 'er is;
om de minste kost, gelijck de lieden seggen,
er neen, besette vrou, leert beter gronden leggen;
Leert eenmael dese les, dat noyt de beste koop,
eyt in het minste gelt, of in den meesten hoop.
emant van het volck genegen om te sparen,
koope nimmermeer als van de beste waren;
Het beste, wat het sy, is over al bequaem,
Ghy, koop tot aller tijt het beste van de kraem:
sal aen u gesin ten nutte konnen strecken,
sal uw weerde vrient tot uwe jonste trecken,
Het sal u dienstigh sijn, soo hy een goede beet
Met vreughde, sonder twist, aen sijne tafel eet.
r sult, met dese vont, hem in den huyse binden,
niet, dan als het dient, by vreemde gasten vinden;
Wie door een milde kock op hare tafel past,
Die maeckt een eerlick man geduerigh haren gast.
weet dat menigh wijf met al te deun te leven,
Heere van het huys heeft uyt 'et huys gedreven:
,'t Is seker dat de man sich elders henen keert
, Wanneer een karigh wijf haer tafel niet en eert."
vinden overal een hoop van deune vrouwen;
er weynigh recht beqaem om huys te konnen houwen;
Die voordeel meynt te doen met al te schralen dis,
En kent noch heden niet wat recht een huys-wijf is.
er die de kunste weet wanneer men dient te sparen,
laet te rechter tijt haer deune sinnen varen,
En als 't de reden eyst de keucken vieren kan,
Dat is een weerde vrou, de kroone van den man.

P 4 Hier

Hier dien' ick met een woort de vrouwen aen te raecken,
Die al te grooten werck van hare kelen maecken;
Ick weet dat menighmael geen spijs en wort gekocht,
Als die een leckér wijf tot hare lusten socht.
In vleys, in visch, in fruyt, in moes, in hof-saladen,
In dat 'er is gerooſt, in dat 'er is gebraden,
Of aen den heert gestooft, men vint 'er niet een beet,
Als dat haer kiesche mont met volle tanden eet. (a)
Ghy, hout een ander streeck, en tracht voor al te weten,
Wat kost van uwen man met smake wort gegeten;
En dan, soo ghy de maegh soo verre buygen kont,
Soo leert na sijne smaeck gewennen uwen mont.
Ick wilde dat het wijf haer lusten konde dwingen,
En heulde met den man, tot in de minste dingen;
„ Waer wil en tegenwil te samen wort gepast,
„ Daer rijst een ware sucht, en set de liefde vast."
Dan of het soo geviel, gelijck het kan geschieden,
Dat u de maege walght, en niet en laet gebieden;
Of dat u tegen-aert als met de spijse vecht,
Soo geeft noch aen den man sijn volle tafelrecht.
'k En wil noch evenwel geen echte mannen leeren
Haer lusten gade slaen, haer luye buycken eeren;
Neen, dat is niet gemeent; wy leggen geenen gront
Noch voor het dertel vleys, noch voor een geylen mont.

't En

(a) *Het spreeck-woort seyt:* De man die eet schier al den dagh, de spijse, die de vrouwe magh. Niet alsoo.

En is geen manne-werck op hunnen mont te passen :
et vraten lecker sijn, die leven om te brassen.
En weest niet al te kies, niet al te keucken sot,
„ 't En voeght geene reyne siel te woonen in de pot,
t keel-gat is een wolf, en wat de menschen eten
ijt in der haesten deur, en is terstont vergeten;
Dus, soo u tanger lijf geen innigh letsel heeft,
Soo neemt tot voedsel aen al wat de keucken geeft.
n saecke, tot besluyt, is dienstigh hier geweten;
et voor-raet na den eysch van dranck en noodigh eten;
Van alderhande brant, en sooje spärigh sijt,
Koopt niet als om gereet, en dat ter rechter tijt.
n moeder van het huys moet passen op de stonden,
et letten op den aert van alle grage monden;
Ghy, die geen slappe gans en wilt geheeten sijn,
Schout al te versschen broot, en al te nieuwen wijn. (a)
er achte niemant vreemt dat wy te voorschijn bringen
t diepste vrou-geheym, tot aen de keucken-dingen;
Tot al het innigh huys. Jonckvrouwen, ick beken,
Dat ick in dit beslagh de naeckte schrijver ben.
watje naest bevint op u bedrijf te passen,
verr' het minste deel op mijnen gront gewassen;
Een ander geeft de stof, en ick het rijm alleen;
Ick menge slechs de kalck, een ander geeft de steen;
ie regels stellen wil op huys en keucken-saecken,
tracht in dit beroep de gronden aen te raecken,
Moet

(a) Voyez le Verger des proverbes François, .b. Mesnage.

Moet tot de vrouwen gaen, en leenen haren raet,
En leeren even daer, al wat 'er omme-gaet.
Lucani geestigh wijf heeft, op verscheyde stonden,
In dat manhaftigh boeck veel dingen uyt gevonden,
Tot cierfel van het werck, heeft dickmael by gebracht
Iet daer de schrijver selfs niet op en had gedacht.
Mijn weerde bed-genoot, mijn siel en tweede leven,
Heeft menigh schoon juweel aen onse Vrou gegeven;
Want als mijn trage pen by wijlen stille stont,
Soo kreeghse weder stof uyt haren lieven mont.
Vint sich dan eenigh mensch door dit ons boeck te lesen,
In huys of huys-bedrijf wat naeder onderwesen;
Die wensche vrede toe, en biede goeden dagh
Aen haer, die tot den gront in dese plichten sagh.
Vooral moet onse Vrou haer plichten overpeysen
Wanneer haer weerde man wil uyt den lande reysen;
Wat heeft 'er menigh wijf haer goeden naem beklad,
Die sonder goet beleyt, en sonder hoeder sat?
Jonckvrouwen, leent het oor; mijn penne sal gewagen
Hoe sich in dit geval een vrouwe dient te dragen;
Leert hoe een echte wijf haer liefde toonen kan,
Al isse met de Zee gescheyden van den man.
Ten dage van de reys, soo wilt voor eerst besorgen
Iet dat hy nutten magh, als is 't et in de morgen;
Brengt tot een seker pant van uw beleefde sucht,
Iet dienstigh voor de maegh en tegen quade lucht.
Is 't verre dat hy reyst, gaet met de vrienden buyten,
En leyt hem, naer het valt, aen wagens ofte schuyten;
Of druckt u dat te seer in u bedroeft gepeys,
Soo valt hem om den hals, en wenst hem goede reys;

Wenst

Wenst dat de lieve God in ryden en in varen
Hem wil geleyde doen, en, over al bewaren;
Wenst dat hy met gemack, en sonder tegenspoet,
Haest koomen daer hy gaet, haest weder keeren moet.
Wanneer u tweede siel is uyt de stadt gereden,
Soo wil een meerder sorgh in u beroep besteden;
Let op u eygen selfs, daer is nu volle tijt;
Let op u innigh hert, terwijl ghy ledigh sijt.
Of schoon uw vrient verlaet de kusten van de Zeeuwen,
Ghy meught noch evenwel niet ledigh sitten geeuwen;
Niet sitten in de dens met handen op den schoot,
Ghy treet nu in het ampt van uwen bed-genoot.
En spreeckt niet als het wijf, by Salomon beschreven,
Nu is de rechte stont sich in de vreught te geven,
Nu is 'et eenmael tijt te koelen onse vlam;
De man is uyt de weegh, het hok is van den dam.
Neen, sedigh herte, neen, vermijt u soo te spreken,
Maer wacht u des te meer in weelden uyt te breken;
Het is een heyloos wijf dat, als de man verreyst,
Om gasten, om vermaeck, om speel te rijden peyst.
Ghy, blijft in u bevang, en let op alle saecken,
Siet met een wacker oogh wat uwe boden maecken.
Weest vroeger in de weer als ghy te voren pleeght,
Om dat 'er grooter last op uwe schouders weeght.
Ghy, in het onderwint van uwen man getreden,
Laet knielt met u gesin, en oeffent huys-gebeden,
Ghy moet in dit geval ten vollen onderstaen,
Al wat u weerde man voor desen heeft gedaen.
Soo haest de gulde Son u brengt den rooden morgen,
Ghy, eer u vlytigh hert te geven aen de sorgen,

Soo stelt u gants gesin ootmoedigh voor den Heer,
En doet het alle daegh, en laet 'et nimmermeer.
De mensch, ellendigh dier, is van sijn eerste gronden
Besoetelt uyt 'er aert, verbystert in de sonden,
Dies waer hy vinger slaet, of voeten neder set,
Daer wort 'et altemael van sijnen ramp besmet:
Alleen het innigh hert den hemel opgedragen
Brengt heyl en vast behulp voor alle boose plagen;
Alleen het reyn gebet in Christi naem geseyt,
Dat suyvert u bedrijf, en heylight u beleyt.
God, segen van het volck, en wortel aller saecken,
Sal wat de mensche doet hem weder heyligh maecken
Alleen om Christi wil; dus vangt geen dingen aen,
Of wilt voor alle werck tot uwen Schepper gaen.
Stracx, na dit goet begin, soo wilt uw sinnen geven
Tot Godes heyligh woort, den regel van het leven,
Suyght daer de reyne melck die ons de siele voed,
Daer is 't dat yder mensch het leven soecken moet.
En soo ghy na den eysch wilt alle saecken stieren,
Erkauwt dat heyligh aes, gelijck de reyne dieren,
Denckt vry dat yder punt, dat hier geschreven staet,
Op uwe sinnen past, op uwe saecken slaet.
Leest van den eersten af, en sonder losse stucken
Nu hier, dan weder daer, by horten uyt te plucken;
Leest staegh, en met bescheyt, leest, wijf, en sedigh man,
Hier is dat uwen geest tot Gode leyden kan.
Leest tweemael alle daegh, leest twee bescheyde deelen,
En brengt 'et aen de siel, het sal uw feylen heelen;
En sijn de stucken kleyn, verdubbelt u getal,
Gelijck u, naar den eysch, de reden wijsen sal.

Maer

Maer als des Heeren dagh koomt over u gesegen,
So wilt uw reyne plicht in dubble mate plegen;
Hebt dan op u bedrijf een naeder oogh-gemerck,
God eyst op sijnen dagh bysonder offer-werck. (*a*)
Al schijnt des Heeren boeck u wonder groot te wesen,
Ghy sult 'et, even dus, ten vollen konnen lesen
Oock eer de gulde son den wagen omme-went,
En tot een ander jaer met nieuwe peerden rent. (*b*)
Doch maeckt het heiligh boeck niet uytter hant te leggen,
Of laet het gansch gesin op hare beurte seggen

Wat

(a) *Aen den Sabbath-dage sult ghy twee-jarige lammeren sonder vlecke offeren, en dit is het brant-offer eens ygelijcken Sabbaths, boven het dagelicks offer.* Num. 28. 19.

(b) *Om eenmael op yder jaer de gantsche heylige Schrift uyt te lesen, soo maeckt aldus uwe reeckeninge: de Canonijcke boecken des ouden Testaments houden negen hondert een-en-dertigh Capittelen; het nieuwe Testament twee hondert en sestigh, is te samen* 1191. *In de* 365 *dagen des jaers, op elcken dagh twee Capittelen, sijn* 730 *Capittelen: op den dag des Heeren dubbel getal, sijn over* 51 *der selver dagen,* 102. *Capittelen in 't jaer. Stelt voor kleyne Capittelen (gelijck veeltijts sijn de Psalmen) om twee ofte meer voor een te lesen, ofte om op bysondere gelegentheden meerder getal te nemen* 359, *maeckt te samen* 1191 *Capittelen.*

Wat yder heeft geleert, en uyt de Schrift gemerckt,
Waer door hy sijnen geest ten goede vint gesterckt.
Want soo ghy niet en pooght een yder wat te vragen,
Gewis het meeste deel sal weynigh mede dragen;
Maer als een yder spreeckt, en reden geven moet,
Dan is 't et dat de geest sijn plichten beter doet.
Vergeet oock even dan, geen alemoes te geven,
En laet een droeve siel van uwen segen leven;
Lijt iemans hongersnoot, of eenigh ander leet,
Sent kost, wanneer het dient, of geeft een nodigh kleet.
Ghy nu, met dit begin geheylight aen de leden,
Gaet, met een vlytigh hert, tot uwe saecken treden;
Maer siet dat over al de reste van den dagh
Eenparigh heenen gaen, en synde nomen magh;
Laet aen u wesen sien, laet in u woorden mercken,
Laet schijnen uyt de daet en uwe gantsche wercken,
Laet blijcken over al, dat ghy in uwen geest
Uw evenmensche lieft, en uwen Schepper vreest.
Bewijst met u gewaet, met uwe reyne seden,
Bewijst met u gebaer, met uwe goede reden,
Bewijst 't et over al, dat ghy een Christen bloet
In uwe leden draeght, in uwen boesem voed.
„ Een recht herboren ziel die moet haer gantsche leven
„ Bepalen met de tucht, en aen de reden geven;"
Haer lagh, haer oog-gewenck, haer alderminste daet
Moet nae den regel sijn, en passen op de maet.
Siet, hoe de groote Godt oock alle slechte saecken
Verweerdight menighmael ten naesten aen te raecken;
Siet, in den tempel selfs, siet alle kleyn gestel,
Niet sonder sijn beworp, niet buyten sijn bevel:

p sijn gebot, en na den regel stieren
ens, richel-werck, jae snuyters, en klanieren,
, het minste tuygh. Dat is tot ons geseyt,
:k het minste werck dient in de tucht beleyt.
er op den dagh u sinnen niet verstrooyen,
en in de lucht, niet loopen rinckel-rooyen,
ieren over al, gelijck een losse stroom,
oogt de geesten selfs te houden in den toom.
:h die ledigh is, en laet de sinnen sweven,
en weet niet hoe, uyt sijnen wegh gedreven;
'er los gepeys in onse sinnen speelt,
omt 'er anders van als dat 'et sonde teelt?
hien uw man soodanigh van manieren,
wind, of brack, of diergelijcke dieren,
ck, of quackel voed, of eenigh ander beest,
n hy menighmael verlustight sijnen geest,
tot u beroep, met alle vlijt te sorgen
minde queeck krijg' voetsel alle morgen;
d' hy vinden magh, wanneer hy weder-keert,
sijn weerde vrou in alle dingen eert.
en geestigh quant de vryster wil behagen,
k haren hont in sijn mantel dragen,
e van de maeght; hy sal oock haren hont
den met 'er hant, en kussen met den mont
liefde draeght, en laet hem niet genoegen
sijnen vrient een gunstigh hert te voegen,
echt hem wijder uyt; soo dat hy gunste biet
y meer de gunst van sijn geminde siet.
n, weemt besoeck om desen tijt behagen,
et manne-volck, behoudens eyge magen;
Hoe

Hoe lichte, jonge vrou, ontstaet 'er groot verdriet
Wanneer men veel geloops aen uwe deuren siet?
Die met een echten man gemeensaem kennis houwen
Vermogen, des versocht, ten goede sijner vrouwen
Te leenen hun behulp, maer veel by haer te gaen,
Dat heeft aen menigh huys, door jonste, leet gedaen. (*a*)
Een vrient van haren vrient tot haren vrient te kiesen
Heeft menigh eerbaer wijf haer eere doen verliesen;
Dus, schoon ghy met uw man sijt over al gemeen,
Laet des al niettemin hem sijnen vrient alleen.
Een die van buyten koomt te willen herrebergen
En is in desen stant een vrouwe niet te vergen, (*b*)
Een neef, men weet niet wie, een vrient, een ander gast,
Doet somtijts sijnen weert een stillen overlast.
Wien is 'et niet bekent? waer is 'et niet geschreven
Wat Paris heeft gedaen, wat Paris heeft bedreven?

Wat

(a) *Hier van wort breeder gehandelt by Don Antonio de Guevara in sijne Sendtbrieven. Epist.* para Mosen Puche Valenciano, es letra para los rezien casados.

(b) *Neminem patiatur mulier domum ingredi sine jussu mariti, Aristotelis praeceptum est. Sunt nonnulla in domo juris prorsus ac auctoritatis viri, in qua turpe ac flagitiosum est foeminam, inconsulto viro quidquam statuere, sicut in admittendo hospite, locanda filiâ &c. Lud. Vives. lib. de officio mariti, cap. de Domo.*

ıris met bedrogh ten leſten onderſtont
y een jonge vrou alleen gelaten vont?
.e Griekſche vorſt is in het dorre Creten,
en vreemden haen met ſijn geſelſchap eten;
sheyt van den man! hy miſt ſijn weerde lief,
: die wordt een ſchalk, een boef, een menſche-
weder koomt, het ſeyl is opgetogen, (dief:
is van de ree, en over zee gevlogen;
(wat een ſpijt!) Helene was gegaen,
e wederkeert ſoo is haer jeught gedaen.
.n, jonge vrou, een bed te laten decken,
: dit geval u tafel uyt te trecken,
oock niet te gaſt als by het naeſte bloet,
eſt om deſen tijt gelijck een moſſel doet.
in den duyn, te rotſen aen der heyden,
en jong geſel ſich uyt te laten leyden,
› men elders doet, te varen met de jacht
h binne-meyr, of in een verſche gracht,
ſijn vermaeck met alle blyde geeſten,
door het lant tot alle boere feeſten,
vanneer de man is uyt 'er ſtadt gereyſt,
iet dat de tucht van echte vrouwen eyſt.
: haren man met vreemde mannen braſſen,
n op haer eer niet meer te willen paſſen;
ıijt dit loos beleyt; het is een liſtigh net,
l is van outs een voorſpel van het bed. (*a*)

'*t* Is

vivium, Veneris præludium. Accurſ. ad l. ff. ad leg. Iul. de Adulter. Ludi & con-
vi-

't Is waer, het Britten-lant kan dese weelde lijden,
Daer magh een echte vrou met losse toomen rijden;
Maer wat 'er over zee in eenigh lant geschiet,
In Hollant luyt 'et vreemt, in Zeelant suyt 'et niet.
Als nu de moede son met afgemende peerden
Ten lesten onderschept de ronde van der eerden,
Roept weder u gesin, eer dat men gaet te bed,
En sluyt uw dagh-bedrijf met Godes soete wet.
Wilt noyt ontrent den heert met uren sitten gapen,
Noyt op een dusse stoof, of aen den viere slapen;
Maer, als ghy tot besluyt uw kinders hebt gekust,
Soo sluyt u kamer toe, en stelt u nae de rust.
U'man en hoort 'et niet, dus moet ick hier gewagen
Van iet dat slechts bestaet in rechte sinne-vlagen;
Neemt my ten besten af, dat ick in vryheyt spreeck;
Een, die in stilte straft, die houd de rechte streeck.
Daer is een vreemde lust van boenen, dweylen, schueren,
Van al te net te sijn, van duysent vreemde kueren;
U trap is mijn getuygh, daer niemant op en gaet
Ten sy dat eerst de voet de schoenen achter laet:
Men hangt een schonen dwael, maer niet om aen te drogen,
Ten is maer enckel schijn en voor de lust der oogen;
U meeste keucken-tuygh en kent geen heete vonck,
En schier al wat 'er blinckt en is maer voor de pronck.
Ick heb een wijf gekent (ô dwaeshevt van de menschen!)
Van lywaet soo voorsien als iemant mochte wenschen.
Men

vivis in Angliâ fœminarum pudicitiam suspectam non reddunt. Alberic. Gentil. tract. de nupt. fol. 493.

Men vont noch evenwel dat sy geduerigh at
Of op een blaeuwe flet, of ick en weet niet wat.
en vint 'er heden noch die koffers, pysols, kassen
ol aerdigh serviët, vol ammelakens tassen,
En altijt weder aen, en evenwel nochtans
En siet men over disch Pavy noch Rosokrans:
en is 'et al gewoon in berders op te binden,
n voor een goeden vrient en is 'er niet te vinden;
Waer toe lavenderbloem, en al het schoon damast?
Het slechtste van de kist is voor een weerden gast.
en vint 'er even hier met dese plaegh bevangen,
ie voor haer eygen bloet geen lywaet willen langen;
Soo dat de felle twist hierom soo verre gaet,
Dat jae een korsel man de koffers open slaet.
k hate dit bedrijf, een wijse van de vrecken,
ie menigh duysent pont in hunne koffers trecken,
En hebben evenwel, al sijn de schatten groot,
Niet voor haer even mensch, niet voor haer eygen noot.
racht, lieve, dit gebreck uyt uwen geest te bannen;
Is rechte plusery, gehaet van alle mannen,
Het is u beste pant en aldernutste goet
Dat voordeel of gemack aen sijnen meester doet.
hy, siet op uwen man en sijn gebot te passen,
aet dat de sleutel sijn van uwe rijcke kassen;
Wanneer der iemant komt, en dat hy maer en spreeckt,
Maeckt dat sijn woort alleen u pysel open breeckt.
aer veel, die onder u door alle berders glimpen,
erwecken menighmael de lieden om te schimpen,
Om dat het sinnigh wijf, dat banck en tafel wrijft,
Ontrent haer eygen self een vuyle slonsse blijft.

Laet

Laet ons op dit geval een woort te samen spreken,
Want hier, besette vrou, dient mede van geweken;
Ghy, die nau-keurigh sijt ontrent een steenen huys,
Houd eerst het schoon gebou van uwe leden kuys.
Men siet meest over al de vrouwen op der straten
In alderhande pracht geweldigh uyt-gelaten,
Men pleeght hier menighmael, men hout gesetten raet,
Op 't schicken van een hayr, en 't leggen van een draet:
Maer by een eygen man, of binnen sijnen huyse,
Daer vint men menighmael een backhuys van Meduyse,
Een leelick momme-tuygh, een spoock, een vuyl gestel,
En wiltje 't al in een? een rechte morsse-bel.
Wie heeft doch niet gemerckt, hoe dickmael gansche dagen
Veel vrouwen sijn gestelt om kinders wegh te jagen?
Bekrosen, ongeschickt, wanbacken, afgeslooft,
Een schabbe voor het lijf, een nacht doeck om het hooft
Begrommelt, ongesien, met ongewasse kaken,
In 't korte, soo gestelt, men schijnt 'er af te braken;
Het dunckt my wonder vreemt, hoe menigh eerlick man
Dit lijden met gedult, en oversetten kan.
O fy van dat gebruyck! wilt u na reden cieren,
De mensch is uyt der aert een van de reyne dieren.
Heeft oyt een suyver kleet in iemant goeden schijn,
Ghy sijt het, jonge vrou, die net behoort te sijn. (a)

Maer

(a) *Dat de vrouwen haer vercieren in reynen* kleede, *seyt Paul.* 1. Tim. 2. 9. *Hinc Iurisconsulti asserunt, statutum prohibens portare quasdam vestes & ornamenta, comprehendere solùm viros, non* mu-

aer segh my doch een reys, is al u geestigh hullen
aer slechts om aen het volck het oogh te mogen vullen?
Om aen een jonge wulp, of ander dertel quant
Te dienen tot een spoor van sijnen geylen brant?
een, eerbaer herten, neen: wilt uwe teere leden
lleen maer in de vreught van uwen man besteden:
Hy is uw lust, uw troost, uw vrient, en opper-vooght,
Dus brengt tot sijn vermaek al wat ghy brengen mooght.
a laet u reyne draght geen vreemde lust besorgen,
aer past op uwen man, en kuyst u alle morgen;
Schickt hooft, en leden op, al is 'et noch soo vroegh,
Die eenen man behaeght, behaeght 'er al genoegh. (*a*)
aer sijn ontrent de dracht twee schadelicke rotsen,
f al te slordigh sijn, of al te prachtigh trotsen;
Hier dient een oogh in 't seyl, of anders sal het schip
Geraecken in gevaer van d' een of d' ander klip.

Daer

ulieres; cùm fœminis talia ornamenta, non viris nveniant, ut not. Gloss. & Ioh. Plat. ad l. 1. & *C. de vest. holos. &. aurat. lib.* 11.

(a) *Ornatus uxoris extra domum ad virum non rtinet. Stobæus in præcept. connubialib. Acrior est ntentia Euripidis, quâ pronuntiavit mulierem, quæ tra domum, marito absente, magno ornatu ince-t, & ad pulchritudinem se comit, referendam esse album improbatum. Nihil enim eam cogere foris natam præ se ferre faciem, nisi quid mali quærit. raq. ad l.* 3. *connub. num.* 13 & 71.

Daer sijnder onder u die juyst gelijck de slecken,
Genoeghsaem huys en al met haeren lijve trecken;
  Men vint dat haer beslagh in hals- en hant-cieraet
  Haer gantsche vaders erf in prijs te boven gaet.
Ghy, die nu sijt getrout, mooght reyne kleeders dragen,
Op datj' aen uwen man te beter mooght behagen;
  Ghy, die noch vryster hiet, mooght cieren uwe jeught,
  Op datje tot den man te beter komen meught.
Laet dat u baken sijn. Geen kleet en moet 'er strecken
Om eenigh dertel oogh tot lusten op te wecken;
  Blijft dan in dese maet, en sijt ontrent u kleet
  Niet al te slonsigh vuyl, niet al te machtigh breet. (a)
Een die haer reyne draght besluyt in dese palen,
En kan geen achter klap, met reden, achterhalen;

Want

(a) *Mundicies sit frugalis, quæ sic excludit sordes, ut absit luxuria. Erasm. Potest mulier, matrimonio elocata, eo quidem consilio modeste sese ornare, ut viro placcat, ejusque amorem sibi conciliet, ne ipsa despecta ille in adulterium labatur: cælebs autem, ut virum sibi facilius quærat. Neutri verò istud conceditur, si eo animo ducatur, ut externos ad libidinem incendat, aut juvenum animos in inconcessum amorem alliciat. Ita hanc materiam post multa concludit Tiraquell. ad l. connubial.* 3. *num.* 40. *Sunt tamen qui honestius judicant uxorem (si marito ita placeat) excultiorem prodire, quam virginem; uxor oculis Viri se ornat; virgo Domini. Vives de Christ. fam. lib.* 1. *cap. de ornament.*

Want wat men niet en daer voor wijse schrijvers vint,
Die sijn meest altemael in desen eens gesint. (*a*)
ıer toe de groote pracht? wat is 'er meê te winnen
ı nijt van uws gelijck? betoomt uw trotse sinnen;
Men acht een vrouwe kleet dan best te sijn gemaeckt,
Als 't niet en wort benijt, en niet en wort gelaeckt.
loon van hooge draght is een van dese dingen:
datje boven staet u schijnt te willen dringen;
Of datje soeckt de gunst van eenigh buyte-vrient;
Of datje met 'er daet en vlees en werelt dient.
ıst een van dese drie, alleen de bloote namen
ı sullen uwen man, die sullen u beschamen;
Ghy daerom, Christen hert, mijt door een sedigh kleet,
En ander lieden haet, en eygen herte-leet.
ewel ghy machtigh sijt, waer toe het moedigh prijcken?
ıt, wat u gelt vermagh, tot rechter plaetsen blijcken;

Maeckt

(a) *Omnes ferè Theologi & Iurisconsulti in hanc sententiam pedibus eunt. Ex Theologis D. Thomas l. 2. ꞉st. 569. art. 2. & in Comment. in Esaiam cap. Alexand. Hales in 2. part. Summæ quæst. 151. ıb. 3. Baptista Salicius in sua quoque Summa, ıerb. Ornatus. Ex Jurisconsultis Iohan. Plat. in l. era. C. de vestim. holos. & auro lib. 11. Cæpoll. l. mulieris in pr. in 2. quæst. ff. de verb. sig-꞉at. Hostiens. & Pan. in cap. 1. extra ne cler. men. & alii.*

Maeckt dat een schamel mensch, in plaetse van geklagh,
Een segen over u met reden spreken magh. (a)
Het gout, aldus besteet, en vreest geen holle baren,
Geen krijgh en haer gevolgh, geen tanden van de jaren,
Geen brant, of hoogen vloet, geen ongewisse kans;
Het gout aldus besteet, dat heeft den besten glans.
De rijckdom aengeleyt om uwe pracht te stijven
Kan u van uwen God, en uyt den hemel drijven;
Maer rijckdom aengeleyt ontrent een schamel mensch,
Kan u voor eeuwigh sijn vermaeck en herten wensch.
Veel is 'er over al, door overtolligh pronckėn,
In prangen van de siel, en swaren angst gesoncken
Als haer de doot bestreet; maer noyt en heeft de praght
Aen iemant, als hy stierf, den minsten troost gebraght.
Wel laet dan u gepeys niet anghstigh liggen malen
Hoe datje met 'et lijf sult voor de weerelt pralen,
Maer weest tot aller tijt met desen angst vervult,
Hoe datje voor den Heer de siele cieren sult.
Het ware vrou-cieraet en is geen hayr te vlechten,
Geen baggen aen te doen, geen kanten op te rechten;
„ Het is een sedigh hert, dat uyt een stillen geest
„ Sijn oogen nederslaet, en sijnen Schepper vreest."
Verlaet dan alle sucht van dese malle dingen,
En stelt u cierſel niet in uwe groote ringen;

Want

(a) *Dit is mede een deught van dat weerde wijf, beschreven* Prov. 31.

Want schoon men groote schat in rijcke steenen quist,
Noch is 'er niemant moy die goede seden mist. (*a*)
t wijf moet onder dies haer kleet en ciersel voegen;
ɔ dat een billiek man magh hebben vergenoegen;
Want mits haer gantsche draght maer op den man en siet,
Soo staet 'et aen den man, en onder sijn gebiet.
dan uw bed-genoot tot moye dracht genegen,
datje tot de maet hem niet en kont bewegen,
Soo buyght nae sijnen wil, maer tuyght in u gemoet
Dat ghy het om den man, niet om de weerelt doet. (*b*)
ıer soo in tegendeel u vrient, uyt goede reden,
met een matigh kleet voor u en hem te vreden,
Soo hebje, jonge vrou,* vooral doch geene kans
Tot eenigh lijf-cieraet van ongewoonen glans:
n, die met kleinen kost kan haeren man behagen,
magh geen rijck gewaet, geen groote steenen dragen;
Wie daerom praehtigh gaet oock tegen sijn gebot,
Is boven haren man, en tegen haren God.
er sijnder hedensdaeghs in dese stadt te vinden,
e weten aen den man het ooge toe te binden,

Soo

(a) *Nequaquam exornata est bene, quae morata est lè. Plaut. Most.*
(b) *Admonet Cyprianus Martyr nuptas, ut videne nimium sibi per placendi studium de conjugum ıtio blandiantur, ne, dum eos in excusationem m proferunt, in societatem criminosae consensionis :iscant.*

Soo dat hy niet en merckt, al wort hy schoon geplucki,
Hoe diep de vrouwe-pracht hem in de beurse druckt.
De list dient aengemerckt en aen den dagh getogen,
Op dat een eerlick man niet meer en sy bedrogen;
Op dat een loose vrou nae desen nimmermeer
En prale tegen danck van haeren overheer.
Een wijf, een moedigh wijf, was uyt der aert genegen,
Om door een rijcke dracht haer vrienden op te wegen;

Maer, siende dat haer man hier tegen dapper stack,
Soo om de groote kost, als ander ongemack,
Bedenckt een slimme vont. Sy gaet in alle kramen,
Brenght sijde, brenght fluweel in eenen hoop te samen;
En, naer een groot beslagh, sy koopt een prachtigh kleet,
Om nae den nieuwen tits te worden uyt-gereet.

He

Het pack is opgemaeckt, en heeft sijn volle leden,
Maer boven haeren staet, en tegen alle reden;
Soo dat 'er maet en rest, hoe dat haer weerde vrient
En om den tuyn geleyt, en ingenomen dient:
Sy roept een van de wijfs, die door de steden loopen
En dragen dit en gint aen ieder een te koopen,
Sy geeft haer dit gewaet, en seyt haer boven dien,
En wat te seggen staet, en wat 'er sal geschiên.
Het wijf, dus onderrecht, koomt in het huys gestreken,
Ter ure dat de man daer mede was te spreken;
Sy doet een langh verhael hoe seker schoone dracht,
Uyt enckel ongeval, te koope wort gebracht;
En, om den goeden man te beter in te leyden,
Seyt voor een kleyne prijs daer van te sullen scheyden,
Heeft even met der daet het kleet op gelt geset:
't Is weynigh, sprack het wijf, maer noot is sonder wet.
De vinster van de list, gewet op dese streken,
Nae datse langen tijt den vlieger heeft bekeken,
Genaeckt tot haeren man en grijpt hem met 'er hant,
En seyt hem in het oor: ô wat een aerdigh pant!
En wat een kleyne prijs! ghy let op alle baten,
Dit voordeel, lieve man, en dient u niet gelaten;
Gewis soo my het kleet ter dege passen mocht,
Daer is geen twijfel aen, het dient te sijn gekocht.
Naer onderlingh gespreck, sy gaet den vlieger passen,
Die staet haer aen het lijf, als uyt het lijf gewassen;
De man spreeckt tot de koop, al is hy wonder vijs,
Soo om de goede stof, als om den kleynen prijs.
In 't kort', het listigh wijf gaet met den vlieger proncken,
De vrient die siet 'et aen, en houtse voor geschoncken.

Besiet hoe meenigh man door loose vrouwen dwaelt,
Het kleet was jae gekocht, en dier genoegh betaelt.
Het lijt een korte stont, de man die koomt te sterven,
Doen was 'et al bekaeyt, geen kint en magh 'er erven;
Men vint aen alle kant een huys vol sware schult,
Een kasse sonder gelt, een hooft vol ongedult.
Het is een slim gebreck wanneer de vrouwen liegen,
En om de sotte pracht haer eygen man bedriegen;
Ghy, pleeght geen quade list, maer gaet hier ronder in,
Doet niet uyt loos beleyt, of op een eygen sin:
Is u een noodigh kleet te breken of te maken,
Siet of het uwen man oock soude mogen smaken;
En dunckt 'et hem te bont, soo dient 'et niet gewaeght;
„Geen kleet en past de vrouw, als dat den man behaeght.
Siet! als een dertel wijf wil hoofsche tabbaerts dragen,
En buyten haren staet, en boven haere magen,
Wil ketens om den hals, en ick en weet niet wat,
Gout, peerels, diamant, in 't kort', een gansche schat,
Daer is geen seggen aen, al is de man verbolgen,
De pracht die kanckert in, de dochters willen volgen;
Het is een Zeeusche spreuck: gelijck het oude songh
Soo pijpt van eersten af, soo queelt het kleyne jongh.
Dit maeckt een eerlick man by wijlen droeve nachten,
Dit baert hem late sorgh, en sware vroegh-gedachten;
Soo dat hy menighmael in onrust leyt en maelt,
O ware dit geborght! ô ware dat betaelt!
Het loon van sijnen staet, de vruchten sijner renten,
De winst van dat hy koopt om weder uyt te venten,
Versmelt gelijck een mist; en al sijn bitter sweet,

ypt maer op het wijf, en wort een sijde-kleet. (*a*)
in dit geval? de man wort aengedrongen
e linckerny en loose buyte-sprongen;
ant het gantsche breyn en alle krachten in
le slim bejagh, en alle vuyl gewin,
oock weesen selfs in dit geval bedriegen,
re lijt gewelt, men hoort de menschen liegen,
int dat aen het volck, dat grootet staten heeft,
dickmael tegen eer, iet aen de vingers kleeft.
'et niet bekent, dat onbedachte wijven
me mannen selfs in quade wegen drijven?
is 'et niet bekent dat, als de vrouwe malt,
n, oock by gevolgh, in quade nucken valt?
Wien

el oude Wet-gevers hebben dese ongemacken verdaet van de kleederen van over lang wel n en veel behulp-middelen daer tegen gesocht; beter geoordeelt, als de wet van Seleucus, elcke een seecker schrijver aldus spreeckt: Se ces estoyent telles que la femme de condi- re ne puisse mener apres d'elle plus d'une re, sinon lors qu'elle sera yvre: ny ne rtir hors la ville de nuict, ny porter joaux entour de sa personne, ny robbe enrichie de, si elle n'est publique & putaine. Et ainsi exceptions honteuses, il divertissoit ingeni- ses citoyens des superfluitez & delices ises. Montag. lib. 1. des Essais cap. 43. Vi- ld, lib. 2. cap. 2. Polit.

Wien is 't niet bekent hoe door een gulden regen
Veel linckers haer bejagh en snoode rancken plegen!
  Wat heeft 'er menigh wijf haer eere leet gedaen
  Om wel gekleet te sijn, en moy te mogen gaen? (a)
Dewijl dan uyt de pracht soo veel gebreken rijsen,
Soo wil ick hier de jeught een weinigh onderwijsen;
  Hier is de rechte stont te brengen aen den dagh,
  Of immer jonge vrou geschencken nemen magh.
Daer is een seker gift, die met bedeckte loncken
Wort in het huys gebracht, en aen het wijf geschonckem;
  Daer is een ander gaef, die brengt men aen de vrou,
  Op dat voor al de man den handel weten sou:
Van beyde dient gewaeght. Als door bedeckte streken
Iet aen een jonge vrou wort in de vuyst gestecken,
  Daer is geen twijffel aen, dat heeft een angel in,
  Het is de wegh gebaent tot ongeschickte min.
Hier tegen dient behulp. Ghy die op vaste gronden
Wilt blijven onbesmet van dese loose vonden,
  Wilt blijven datje sijt, en leven met 'er eer,
  Sent alle schenckers heen tot uwen overheer.
Indien noch jonge vrou, noch vryster, giften namen
Als die voor haren man, of haren vader quamen,
  Veel waren heden noch bevrijt van alle smaet,
  Die nu niet anders sijn als veeghsel op de straet.
Maer tot den tweeden aert. Daer sijn geslepe gaven,
Die oock de mannen selfs by wijlen ondergraven,
Door

(a) *Audi Propert. 3. Eleg. 12, ubi latè hac de re queritur. Matrona incedit census induta nepotum. &c.*

Door middel van het wijf. ô! Wacht u, lieve, wacht
Van al dat onverhoets wort in het huys gebracht.
t, die een swaer gedingh heeft voor den rechter hangen,
eft dickmael aen het wijf, om haren man te vangen;
Hy geeft 't aen de vrouw, als aen een gragen vis,
Die met een gulden hoeck alleen te vangen is.
el hebben vast gestelt dat swacke vrouwe sinnen,
y lichter als de mans, met gaven sijn te winnen;
Jae dat 'er selden wijf soo groote krachten heeft
Dat sy een stil geschenck gewilligh weder geeft.
:n heeft 'er ons genoemt die rijcke gaven kregen,
des al niettemin den loosen handel swegen:
Jae staken uyt de weegh al dat 'er was gebrocht,
Uyt vreese dat de man iet wedersenden mocht.
ıy, beter onderricht, en laet u niet bekoren,
ıer toomt den vrecken aert de vrouwen ingeboren;
En slacht in dit gevaer u moeder Eva niet,
Die Adam, om de vrucht, tot quade lusten riet.
uw eerwaerde man een Rechter in den lande,
' Raets-heer in het hof; en dat een volle mande
Van eenigh dierbaer tuygh koomt sacken in het huys,
Ey hout u greetigh oogh en uwe sinnen kuys:
ı laet geen porceleyn, geen over-zeesche glasen
drucken in het breyn, of in de sinnen blasen,
Het doodelick vergif, dat u en uwen man
In druck, in quaden naem, in schande brengen kan:
ı laet geen rijcken steen, geen kop, of gulde schalen,
ɔor haren flicker-glans u in den boesem stralen;
Al wat men qualick wint, en is maer eenmael soet,
Maer is een eeuwigh leet, een beul in u gemoet.

De sonde kan den mensch een kleynen tijt vermaken,
Maer sal noch evenwel ten lesten bitter smaken:
,, De sonde geeft alleen maer schuym van losse vreught,
,, Maer geen volkomen heyl, als in de ware deught."
Wel leert dan uwen man in goede plichten stijven,
En wacht hem, lieve, wacht tot vuyl gewin te drijven;
En voed noyt in de borst een onversaden geest:
,, Die geeft, en niet en neemt, gelijckt den hemel meest."
Laet even vasten kost, laet etelijcke waren,
Laet wijn, en wilt-braet selfs, laet alle giften varen,
Dat is de beste voet om niet te sijn bevleckt,
,, De kleynste gave schaed, de minste gifte treckt."
Men segge wat men wil, de daet die kan betuygen
Dat oock een kleyn geschenck kan groote lieden buygen:
Het geven heeft vergift. Ghy Rechters van het lant,
Hebt oock in dit geval een toegesloten hant.
Wat van het tegendeel. 'k En vinde niet geschreven
Dat vrouwen sijn gerecht om wegh te mogen geven,
Oock niet ten goede selfs; haer beurs sluyt wonder vast,
Ten sy dat haer de man dit anderfins belast.
Het is van ouden tijt tot heden toe geschreven,
Dat vrouwen karig sijn, en niet en willen geven;
En als een gierigh mensch bekoomt een milden sin,
Dat heeft een vreemt gevolgh, een loosen handel in.
Wilt daerom, jonge vrou, wilt alle tijt gedencken
Te keeren u gemoet van nemen en van schencken,
Door beyde wort men licht in quaden naem gebrocht,
,, Wie geeft, die biet haer aen; wie neemt, die is ver-
Verhoet u boven dat, van gelt by een te garen, (kocht."
Of wilt aen uwen vrient ten vollen openbaren,

Van

Van waer uw spaer-pot koomt; 't is uytter-maten soet,
Als man en wijf verstaet wat d' een en d' ander doet.
et pot-gelt in de beurs, de kostelijcke ringen,
e ketens om den arm, en diergelijcke dingen,
En staen u geensins wel, dan als uw man verstaet
Van wie, en waer het koomt, en wat 'er omme-gaet. (a)
er wijf, dat anders doet, sal op de tonge rijden,
ı door het gantsche lant dit quaet vermoeden lijden,
Of datse diefte pleeght, en haren man besteelt,
Of datse dertel is, en met haer eere speelt.
ier sy de man vermaent van sich te willen hoeden
e pracht in sijn gesin, door eygen moy, te voeden;
Al wat 'er spruyten kan uyt soo een dwaes bedrijf,
Is altijt nieuwe kost, en staegh een moedigh wijf.
Is vry een beter voet de vrouwen aen te wijsen
ıt lust tot ware lof dient hooger op te rijsen;
En dat 'et dwaesheyt is, te geven sijn gemoet
Tot, ick en weet niet wat, tot enckel poppe-goet.
aer vrient, om uwe Gae hier toe te mogen leyden,
o wilt voor eerst de pracht van uwe leden scheyden;
De wet heeft volle kracht, en treft de lieden best
Als eerst de ware tucht in haren gever vest.

Ge-

(a) *Nam peculii probam nihil habere addecet*
Clàm viro, & quod habet partum, ei haud commodi est,
Quin viro aut subtrahat, aut stupro invenerit.
aut. in Casin. Vid. l. Quintus Mutius. ff. de Do-
t. inter virum & uxorem. Hotoman. in Observat.
jure Connubial. cap. 28. num. 5.

Gelijck een machtigh vorst sich opent in de seden,
Soo gaet 'et in het hof, en dickmael in de steden,
Jae door het gantsche rijck. Een deftigh overheer
Gebiet oock sonder wet, en is een stomme leer.
Ghy Princen van het huys, en alle ware mannen,
Wilt alderley getoy van uwe leden bannen;
Want soo ghy sedigh kleet, en niet te prachtigh gaet,
Ghy sult u gants gesin bewegen tot de maet.
De man moet deftigh sijn in alle sijne wegen,
Tot pralen niet geneyght, tot proncken niet genegen;
Een man in sijn bedrijf, een man in sijn gelaet,
Geen pluyser achter huys, geen proncker achter straet.
Ick sie uw weerde vrient vertreckt sijn weder-komen,
Dies is u teere siel van droefheyt ingenomen;
Het streckt u, jonge vrou, tot ongewoone pijn,
Soo langh in u gesin alleen te moeten sijn:
Wel aen, om van getreur u sinnen af te wenden,
Ick wil u tot besoeck mijn lief Geselschap senden,
Die sal u dit en gint noch brengen aen den dagh,
Dat u en al het huys ten nutte dienen magh;
Die sal tot u behulp te voorschijn konnen bringen
Veel kleyne (soo het schijnt) maer echter nutte dingen:
Mijns oordeels dient 'er niet voor kleyn te sijn geschat,
Indien een groot gesin leyt hinder sonder dat. (a)
Nu spreeck, mijn ander ick. (b) Ick ben u toegesonden
Van

(a) *Non sunt contemnenda quasi parva, sine quibus magna constare non possunt. Hieron. ad Lat.*

(b) *De Schryver voert hier sijn eygen Huysvrouwe in.*

Van iemant, die begreep hoe uwe saecken stonden;
Ick kan, wanneer het dient, met droeven sijn bedroeft,
En troosten nae den eysch, daer iemant troost behoeft.
My deert een jonge vrou, die in het huys gesloten
Sit eenigh, sonder hulp, met droefheyt over-goten,
Terwijl haer tweede siel de weerelt ommeseyk,
Of in een verre kust sijn rijcke waren veylt;
Of, als een deftigh man, om saecken van den lande,
Niet als een droef gepeys sijn vrouwe laet te pande:
„ O 't is een sware last de menschen op-geleyt,
„ Wanneer een verre reys twee lieve sielen scheyt."
Wel aen, ick ben geneyght om door bequame reden,
U noodigh in het huys, en dienstigh in de seden,
Te stremmen (soo ick kan) u droevigh ongeval;
Ghy, leent een gunstigh oor aen dat ick seggen sal.
Ick heb door eygen daet veel dingen waergenomen,
Veel sijnder boven dat van elders by gekomen,
Ick wil het altemael u storten in den schoot,
En al tot enckel dienst van uwen bed-genoot.
Wel hoort mijn eerste les. Veel wijse lieden meenen
Dat noyt besette vrou iet dient te komen leenen,
Het sy van keucken-tuygh, of ander kleyn beslagh,
Of iet dat tot 't et bed of tafel dienen magh.

't Is

in, handelende met de jonge vrouwen van verscheyden huysselicke saecken, die (soo het schijnen magh) van kleynder weerden sijn, maer evenwel in de huys-houdinge van grooten gebruycke.

Q 6

't Is menighmael gesien dat op het weder-geeven
En bueren onder een, en lieve vrienden keven;
Daer hapert veel-tijts iet; het afgeleende vat
Dat heeft een vuyl, een buyl, of ick en weet niet wat.
Daer wert een soet gebruyck hier voormaels onderhouwen
By seker geestigh volck; daer moesten alle vrouwen
De moeder hares mans gaen eyssen iet te leen,
Het sy een pot of glas, een banck of lywaet-steen;
Al in de bruyloft selfs: de moeder daerentegen
Ontseyde dit versoeck, en liet haer niet bewegen,
Sagh uytter-maten grau, ten minsten soo het scheen,
En sond de jonge vrou met roode wangen heen:
Dat was genoegh geseyt, leert alle jonge dieren
Ter eeren van den man sijn weerde moeder vieren,
Verdraeghtse met gedult, bedroeftse nimmermeen,
Al spreecktse somtijts hart, het dient tot uwe leer;
Voor al onthout de les, u heden aengewesen,
Ghy sult tot u bericht geen beter regel lesen:
Want dat een moeder selfs u bede wederhout,
Dat is, om datje noyt van iemant lorssen sout.
Oock van den eersten aen en dient 'er niet vergeten,
Met spoet en alle vlijt, te passen op het eten;
Ghy, maeckt dat alle daegh of kock of keucken-meyt
Ter uren als het dient haer spijse toe-bereyt.
Men siet in menigh huys uyt saecken van der spijsen
By wijlen hoogh verwijt en harde woorden rijsen,
Wat-maer een schotel moes voor desen heeft gedaen,
Wijst Esau met berou de gansche weerelt aen.
Geen mont en kent 'er jock, geen buyck en heeft 'er ooren,
Hy wil geen breet verhael, geen lange reden hooren;

Die grage monden spijst versacht een wrangen sin,
Maer in een holle maegh daer sit de wrevel in.
aer sijn verkeerde wijfs, die, als de mannen komen
ermoeyt in haer bedrijf, van honger ingenomen,
Die, seg ick, even dan gaen halen uytten hoeck
Een eygen krijgel-naet, een rechte futsel-boeck;
it heeft men alle tijt veracht als quade streken,
n daerom, jonge vrou, soo dient 'er afgeweken:
Meest als de sonne daelt, of juyst ontrent de noen,
Soo wort het luyste volck genegen iet te doen.
hy, stelt u na den man, en voeght u nae de reden;
n, als hy met de noen koomt haestigh ingetreden,
Soo geeft u nae den disch; want als de mage balt
Soo dient 'er op den man, niet op het huys gepast.
oort noch een keucken-les, al schijntse ruym te wesen,
o dientse niettemin uw boden aengewesen:
Doet, van den eersten af, doet boter op de vis,
Die niet te weynigh sy, maer die genoeghsaem is;
ant sooje van de kock of van het keucken-meyssen
oet sauce naderhant of nieuwe boter eyssen,
Daer is geen twijfel aen, ghy sult de tweede reys
Ontfangen ruymer maet als nae den rechten eys.
ie sonder goet beleyt haer eerste feylen myden,
ie siet men menighmael in tegen-feylen glyden:
De schaersheyt wort gestraft en met verlies geboet;
„ Doet wel van eersten af, dat is de beste voet."
anneer te sijner tijt de fruyten op het leste
worden toegedient; ghy, neemt het alderbeste,
Het schoonste van den hoop, en geeft 'et uwen vrient;
Dat is een soete streeck die tot de liefde dient:

Hy sal van stonden aen, indien hy weet te leven,
Hy sal u met 'er daet u gifte weder geven;
Of eet hy eenigh deel, hy sal tot u gewin,
Hy sal dan met de vrucht u liefde drincken in.
Van tafel naer het bed. Wy vinden iet te leeren
Oock in het slaepe-gaen, oock in het omme-keeren;
Geloost 'et, jonge vrou, daer is een heusche wet
Oock in de kamer selfs, en op het stille bed.
Wat is 'er menigh wijf, die, om het lijf te decken,
Sal, ick en weet niet wat, tot haren rugge trecken?
En soo misschien de man maer eens de leden roert
Sy wort van stonden aen met gramschap omgevoert.
Dit beyde dient gemijt. Voor eerst uw teere leden
Te scheyden van den man, is tegen alle reden:
Ghy, maeckt geen middel-schut, geen eygen tussenmuer;
Een man heeft beter recht, als eenigh na-gebuer.
Hoort vryster, hebje voor na desen eens te paren,
Soo denckt, oock in de loop van uwe vrye jaren,
Hoe datje met der tijt eens anders slapen sult,
Na dat uw ruyme koets sal beter sijn gevult,
Leert van den eersten af, righ, hant, en voet gewennen,
Haer by-slaep eere doen, haer nacht-gesellschap kennen;
Op dat geen kromme bocht, of ander vreemt gestel
Of leet of hinder doe aen uwen bed-gesel.
Ten tweeden, hoe het ga, soo mijt uw gramme posen,
En schoon ghy wort geweckt, ontluyckt gelijck de rosen;
Wort u de slaep gestoort, ey segh, wat is 'et dan?
„Het wijf, oock alsse slaept, is eygen aen den man."
Wanneer ghy door de stadt te samen koomt getreden,
En dat 'er over straet een wagen koomt gereden,

Of

[redacted]

'er eenigh beest koomt loopen op de baen,
'er eenigh mensch koomt tegen u gegaen,
nimmermeer van u geselschap scheyden,
n hinder-pael, geen schutsel tusschen beyden,
egh naer uwen man, en toont hem met der daet.
hem noemt en neemt voor uwen toeverlaet:
m die het siet een soet bedencken geven,
n teycken sijn van u eendrachtigh leven,
uw soeten aert, en t'huys, en over al
chten by het volck, en maecken lief getal.
je noch vermaent u maeghden en u knechten
n nu en dan te willen onderrechten,
ler sy besorght te brengen alle dingh
aetsen daer het stont, of van te voren hingh;
de leere slecht, noch sal de daet bewijsen.
et tegendeel veel ongemacken rijsen;
enigh dingh behoeft en niet terstont en vint,
art, gelijck men siet, niet selden ongesint.
h het dienstbaer volck, leert uwe kinders sorgen,
igh kleyn behoef te lorssen of te borgen;
ut dat ghy het huys op desen regel stelt,
emant voor het huys en koope sonder gelt.
de soele lucht maer stof-gelijcken regen,
e met der tijt het kruyt ter eerden wegen;
e kleuter-schult, die ongevoelick wast,
even met der tijt een over-groote last.
je meyt of knecht wilt voor of achter senden,
rse doch gewoon, eer sy den rugge wenden,
hun met bescheyt sy neerstigh overdacht,
geen dingh en is, om wegh te sijn gebracht;

Soo.

Soo doende, leert het volck op alle saecken letten,
En door u kloeck beleyt haer domme sinnen wetten,
Soo doende leert de jeught haer oogen omme-slaen,
De tijt dient uyt-gekocht; waer toe het ledigh gaen!
Laet ons in dit beslagh een weynigh dieper treden,
En wegen in de schael van tucht en ware reden,
Hoe knecht, hoe keucken-meyt, hoe kock gehandelt
Want even dese plicht is nut aen uwen vrient. (dient;
De minste van het huys dient na de tucht gebogen,
Dient met der hant geleyt, en tot de deught bewogen;
Weet dat de groote klock haer ure niet en slaet,
Indien het minste radt met horten stille staet.
Voor eerst, indienje wilt een rechten peyl bekomen
Wat bode dient gemijt, of aen te sijn genomen,
Siet hier een kort beworp, dat u in dit geval
Ten dienste van het huys den wegh bereyden sal.
Schout al het dienstbaer volck, dat van de nijt gedreven,
Kan schamper na de kunst, en dwersse nepen geven.
Schout al het dienstbaer volck dat hatigh sit en wrockt,
Of stout en onbeschaemt met vrou of meester jockt.
Schout al het dienstbaer volck, als weerdigh af te keuren,
Dat veel een uytgang heeft door ongewoone deuren.
Schout al het dienstbaer volck dat van ter sijden lonckt,
Dat sonder eten werckt, en sonder slapen ronckt.
Schout al het dienstbaer volck genegen om te knorren,
Dat niet ter hant en treckt als met een hortigh morren.
Schout al het dienstbaer volck dat moedigh henen gaet,
En acht 'et groote vreught te drillen achter straet.
Schout al het dienstbaer volck dat meynt te sijn geboren
Om tot het innigh mergh sijn heere na te sporen.

Schout:

ıl het dienstbaer volk dat vrou en meester vleyt,
ter voor het volck haer feylen open leyt.
ıet dienstbaer volck dat schier op alle stonden
', en weder daer, heeft elders iet gevonden.
al het dienstbaer volck dat sijne daden prijst,
ter herten neemt wat iemant onderwijst.
ıet dienstbaer volck dat vreughde weet te plegen
de meester selfs is in de rust gelegen.
ıl het dienstbaer volck dat op een vreemde voet,
en weet niet hoe, de sloten open doet.
het dienstbaer volck geslepen om te lincken,
n uyt der aert, en rechte luyster-vincken.
al het dienstbaer volck dat by het snoepen leeft,
ten buycken voed, en dunne tongen heeft.
ı schout het volck dat alle snoode vlecken
gh en overal met liegen toe te decken;
yt die leugens smeet en met de waerheyt speelt,
en witte raef, indiense niet en steelt;
aer heeft gewont de vingers krom te dragen,
ıck, des versocht, haer eer voorseker wagen;
o; die dertel is, en steelt niet alle tijt,
en die stelen derf, is alle schaemte quijt.
: niet evenwel dat ghy volmaeckte boden
en in het huys, of onder uw geboden;
, de rouwe jeught dient aen te sijn geleyt,
: gestaege sorgh den huyse toebereyt.
an, jonge vrou, die maeghden en die knechten
:n nae den eysch haer plichten uyt te rechten,
:te van het huys, aenhoort een goeden vont;
Gaet

Gaet leydse tot den Heer, dat is een vasten groot. (a)
't Is niet genoegh gedaen u van het quaet te scheyden,
Ghy moet oock u gesin ter rechter bane leyden;
Een moeder van het huys is niet voor haer alleen,
Maer deylt uyt reyne sucht haer gaven in 't gemeen.
Als Hester Godes volck met druck sagh overlasten,
Sy riep haer maeghden selfs tot bidden en tot vasten,
Tot ootmoet in den geest, tot alle goede leer,
En lietse nevens haer verschijnen voor den Heer.
Vraeght iemant wat 'er schort dat soo veel huysgesinnen
Sijn dickmael menigh jaer van buyten en van binnen
Ontsteken door gekijf, door ander huys-verdriet?
De reden is bekent: Gods vreese woont 'er niet.
Daer is geen beter toom tot alle vuyle sonden,
Als met des Heeren vrees te worden ingebonden;
Geen Staet en kan bestaen, geen Vorst en heeft gebiet,
Indien het woeste Grauw geen hell' of hemel siet.
De Prins en sijn ontsagh, de straffe van de wetten
En konnen over al het quade niet beletten;
Wat iemant voor bedroch in stille nachten doet
En wort (soo meynt het volck) van niemant oyt geboet.
Maer Godes ware vrees die kan het herte raecken,
Die kan in ware daet de menschen sedigh maecken,
Die

(a) *Preclarè Plato diligentiam omnem curamque legum conditoris in eo collocari oportere censebat, ut cives bonis assuescerent, delectari, mala aversari.* Hesther. 4. 16.

Die keert de geesten om, en toont haer volle kracht
Oock in het eensaem wout, en in de midder-nacht.
ich geen soo nutten dingh om u gebiet te stijven,
s Christi soete leer u boden in te schrijven;
Die is de rechte school daer ieder wort geleert
Hoe dat men sijnen vorst en sijnen meester eert:
er wort het sacht gemoet, het stil en sedigh wesen
: sielen ingeprent, en boven al gepresen,
Daer wort het korsel hooft gehouden in den bant,
Daer wort het buyghsaem hert de menschen ingeplant:
er is de rechte salf voor alle droeve slagen,
er hoort men over al van duycken, wijcken, dragen,
Van liefde sonder gal, en lyden sonder schult,
Van leven sonder nijt, en souder ongedult.
at sijnder, lieve God! wat sijnder soete dingen,
e uyt dat eeuwigh Woort, als uyt een ader springen!
Wie maer dien sachten aert eens in de leden prent,
Die heeftse met der daet tot alle goet gewent.
tsluyt my desen born; twist, lengen, tegen-spreken,
jt, achterklap, bedrogh, en duysent quade streken,
Van snoode linckerny, en ander vuyl gespuys,
Sal ruymen u gesin, en wijcken uyt 'et huys. (*a*)
er is geen beter voet, om goeden dienst te trecken,
; ieder uyt den slaep der sonden op te wecken;
Want die van eenigh mensch in Gode wort gedient,
En heeft geen knecht alleen, maer oock een trouwen
vrient.
Hoort

(a) *Wie is 't die den Heere vreest! hy sal hem*
'erwijsen den besten wegh, Psalm. 25. 12.

Hoort noch een ander heyl, dat, als een gulden regen,
Koomt door godsaligh volck op u bedrijf gesegen:
Siet! Laban wort verrijckt van alderhande goet,
Om dat een heyligh man sijn witte kudde hoed.
Siet! Joseph, in den dienst van Potiphar genomen,
Doet Godes milde gunst op sijnen meester komen;
En weder uytgejaeght, en in de stock geset,
Draeght in het duyster hol den rijcken segen met.
Leert, leert u dienstbaer volck op God den heerscher achten,
En loon of harden vloeck uyt sijnen hemel wachten;
Maeckt dat besette tucht in uwe boden vest,
Die God al voren dient, die dient de menschen best. (*a*)
Maer om met goede vrucht hier in te mogen treden,
En om het stregh gesin te buygen nae de reden,
Soo doet u boden wel, onthaeltse waer het dient,
Niet als een strenge vrou, maer als een ware vrient:
Wilt hun door goede kost een gunstigh hert bewijsen,
En laetse vollen tijt om zich te mogen spijsen; (*b*)
Indiender iemant feylt, ontset u niet te seer,
Weest deftigh alle tijt, maer vinnigh nimmermeer.
Denckt datse menschen sijn, die op gelijcke gronden,
Met groote Princen self, te samen sijn gebonden;
Denckt

(a) *Optimum quemque fidelissimum puta, etiam Ethnicus dixit Plin. Panegyr.*

(b) *Dit is eene van de deughden der uytnemender vrouwen, beschreven* Prov. 31. 15. *Sy geeft (segt de text) haren huyse voeder, en eten haere maeghden.*

ckt dat oock Godes hant hun lijf en siele schiep,
in de weerelt bracht, en uyt de moeder riep. (*a*)
ghy somtijts hoort een hortigh tegen-spreken,
nt u niet geneyght om dat te willen wreken,
vrockt niet op het woort, maer laet 'et henen gaen;
denckt wat u gemoet by wijlen heeft gedaen:
: hoe u grilligh hert met tochten aengedreven
net den hemel selfs heeft menighmael gekeven;
ft dickmael overluyt gemorret sonder slot, (God.
ft dickmael krijgh gevoert oock met den groten
e sijn eygen vuyl wil nae de reden wegen,
niet veerdigh sijn om harde tucht te plegen;
, ghy die alle wraeck wilt houden in den bant,
leet in rechten ernst uw eygen onverstant. (*b*)
t u nimmermeer, gewent u niet te schelden,
oock u beste vrient die heeft 'er in te gelden,
anneer ghy boden straft met fel en hart gebaer,
nan die draeght 'et half, en lijt 'et neven haer.
eker, soo de vrouw heeft met de meyt gekeven,
oock aen de man geen soete woorden geven;
is soo gantsch onthutst, en uytter-maten gram
sy het al begraeuwt, en scheert op eene kam.

En,

Segt met Hiob cap. 31. 15. *heeft hem die oock maeckt die my in 's moeders lijve maeckte?*

En weest geen leeuw in uwen huyse, seyt de man. En de Outvader Augustinus bid ernstelick wreetheyt en strafheyt over sijn gesin. Meditat.

En, dat noch boven al in deſen is te klagen,
De minſte van het huys die moet het meeſte dragen;
  Een kint, dat even dan wort aen de borſt gevoed,
  Dat ſuyght (onnoſel ſchaep!) het 'ongeſtuymig bloet.
Vermijt dan, jonge vrou, op iemant uyt te varen,
En laet geen loſſe tong uw feylen openbaren.
  ,, 't Is beter eenigh quaet te lyden met gedult,
  ,, Als van een anders vuyl te maecken eygen ſchult: (a)
Met ſchreuwen door het huys, met tieren en met kijven
Te ſtraffen u geſin, uw boden aen te drijven,
  En is de rechte voet en is de middel niet,
  Waer door een jonge vrou moet ſtijven haer gebiet:
Een woort ter rechter tijt met reden uyt te ſpreken,
Met ſoetheyt ſtrenge ſijn, de tochten af te breken,
  En ſlechs door reyne ſucht te worden aengeraeckt;
  Dat is de weerde deught die vrouwen achtbaer maeckt.
Doch wat 'er omme-gaet, en laet uwe brooſe ſinnen
Soo verre nimmermeer van gramſchap overwinnen,
  Van oyt door onverdult een meyt te willen ſlaen;
  Neen; daer is beter wegh, betaelt en laetſe gaen.
Laet voor lijf-eygen volck de ſtramen van de ſlagen,
Ons vry-gevochte kuſt en kanſe niet verdragen;
  Laet aen het Britten-lant de harde meyſſen-tucht,
  Ten koomt niet over een met onſe Zeeuſche lucht.
Hoort noch een dienſtigh woort voor alle teere vrouwen,
Die niet en ſijn geleert haer ſucht te weder-houwen,

Die

(a) *Servus peccavit, ignoſce. Melius eſt alterius culpam feras, quam tuam prodas. Ambros.*

it, en in der haeſt, om eenigh kleyn geval,
ellen in het werck de vlagen van de gal.
et menighmael dat iemant ſchijnt te raſen,
een plompe meyt ontrent de fijne glaſen
net porceleyn haer dingen qualick doet,
:t dat ieder een de ſtraffe lyden moet.
ıw ſwackheyt kent, verſchoont uw eyge feylen,
de ſinnen af van al de blaeuwe teylen,
dat China ſent. Het broose porceleyn
geenſins nut, al is 'et wonder reyn.
ı weerde man vind eenigh ſoet vermaken
ɔf aerde-werck, of diergelijcke ſaecken,
ɔt van eerſten af, en wapent u gemoet
de, met gedult, en met een ſedigh bloet.
met verdragh en ſonder gramme vlagen
ongeluck, dan ongelijck te dragen;
een haeſtigh knecht u fijnſte ſchootel breeckt,
een plompe meyt uw glaſen omme ſteeckt,
eenigh kint ſal overhant verkerven,
uwen vloer met koſtelicke ſcherven;
de ſchuerſter ſelfs uw dingen omme ſtoot,
ijts eenigh vrient, of ander dis-genoot.
u gemoet u niet te willen quellen,
nu en dan koomt uwe dingen tellen;
ɩoon ghy menighmael uw beſte panden miſt,
u niettemin van alle wrange twiſt.
luerigh ſtof, om uyt de daet te leeren
en alle ſpijt moet krachtigh over-heeren,
men alle ſucht van korſel onverſtant

Moet

Moet houden in den toom, en leggen aen den band.
Denckt hier, tot uwen troost, dat broose vaten breken,
Dat weecke stoffe smelt, dat natte dingen ...
Al wat van desen aert, of is, of ...
Dat heeft alree gevoelt, of wacht ...
Al wat de weerelt siet moet vallen, b...
Wat siet men evenstaegh, wat moet 'er ni...
Al wat men hier besiet is ick en weet niet
Ja siet de meester selfs is maer een aerden va...
Waerom dan door de spijt soo vinnigh aengedreve.
Ey lieve! breeckt 'er iet, het staet 'er op geschreven;
Hoe diep oock eenigh dingh u wortelt in den sin,
De doot, de bleecke doot, die sit 'er midden in.
Doch soo ghy lijckewel u niet en weet te dwingen,
Soo keert de sinnen af van alle broose dingen,
En des al niettemin, versoeckt aen uwen man
Dat hy doch niet en koopt dat haestigh breken kan.
't Is beter, jonge vrou, 't is beter rogge soppen
Te nutten sonder twist uyt hier-gemaeckte koppen,
Als treurigh, ongesint, en met een vinnigh breyn
Te nutten hoofsche kost uyt fijne porceleyn:
Wat China backen kan, Venedje weet te blasen
Van konstigh aerde-werck, van kostelicke glasen,
En dient aen geenen mensch van tochten opgebult,
Dus laet dat broose tuygh, of oeffent u gedult.
Indiender dit en gint is in het huys verloren,
Hoewel ghy neerstigh sijt u dingen nae te sporen,
En gaet niet tot het volck dat niet als leuren geeft,
En evenwel den naem van waer te seggen heeft:

de sifte niet, (*a*) en wilt u noyt bekroonen
of in glas den dief te laten toonen;
jt het ringh-geklanck, en wat 'er meer geschiet,
van geen wacker oogh of gront of reden siet. (*b*)
vels guychel-spel van over lang gedreven,
, 'k en weet niet hoe, in onsen tijt gebleven,
hout 'et voor bedrogh, vermijt 'et als verdacht,
t het duyster werck begraven in der nacht.
:l is gewoon van eersten aen te liegen,
kt hy somtijts waer, hy wil oock dan bedriegen;
hout dat naer geheym, en wat daer henen siet,
by de leugen-vorst en is de waerheyt niet.
t in dit geval een ongerust vermoeden
uyt de lucht en in den geest te voeden;
slimmer in der haest en op een losse waen
ren op de meyt, en in haer kist te gaen;

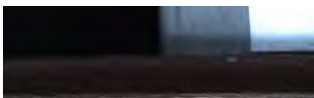
Door

*·ibro divinare, Veteribus, Theocrito, Lucia-
uci & aliis adeò solenne fuit, ut in ada·
:rit, quod malum & hodie apud Christianos
pessimè. Vid. hæc & alia superstitiosa apud
Del Rio lib. mag. disquis.* 4. *c.* 2. 4. 6.

*d fures] detegendos multis modis superstitiosi
tuntur, sive speculo, sive aqua, sive annulo
vel moto, vel se movente. Vid. Ioh. Leon.
: script. Afr. Delect. lib.* 4. *c.* 2. *qu.* 6.
§ 4.

Door wantrouw ommesien en angstigh nae te sporen
Heeft menigh swack gemoet sijn eerste trou verloren!
  Men siet dat menighmael met ontrou wort geloont
  Die aen het dienstbaer volck mistrouwen heeft getoont.
Hier maen' ick yder man en alle kloecke vrouwen
Geen leuy en dertel volck in huys te willen houwen;
  Siet wat het weligh hof voor snoode leckers heeft,
  En al om dat de jeught daer onbekommert leeft.
Het is de beste voet, dat alle menschen wercken,
Dat sal haer aen het lijf en in de sinnen stercken;
  „ Wie ledigh sit en gaept, is water sonder vloet,"
  De mensch doet enckel quaet wanneer hy niet en doet.
Dan, schoon ghy vlytigh volck in dienst hebt aengenomen,
Noch dient 'et niet alleen op boden aen te komen;
  Men vint dat alle ding en rau en slordigh gaet
  Wanneer het gants bedrijf op vreemde boden staet. (a)
'k En segg' niet dat de vrou sal met de leden wercken,
Maer laet haer wacker oogh op alle dingen mercken;
  Al wat 'er omme-gaet en deught gemeenlijck niet
  Indien het huys-wijf selfs geen dingen naer en siet.
Het ooge van de Struys (het is van outs geschreven)
Dat broet alleen het ey, en doet haer jongen leven;

(a) *Het spreeckwoort seyt:*
  Daer het huys sal gaen te recht,
  Daer moet de meester sijn de knecht:
  En soo het huys u wel behaeght,
  Soo moet de vrouwe sijn de maeght.
Frons, inquit Cato, occipitio prior est.

ften baert de vrucht. Het ooge van de Struys
den ouden tijt een lesse voor het huys.
nen, vrouwen hoort; of wie het mochte wesen,
boeck misschien hier namaels sullen lesen,
er ghy nu en dan een vreemde wat gebiet,
et voor wel gedaen voor ghy het eerstmael siet.
van den heer verbetert alle saecken,
van de vrou kan gauwe boden maecken;
ge van den heer dat maeckt de peerden vet,
ge van de vrou dat maeckt de kamer net.
, maer in het oor. Indienje koomt te mercken
wen man de kriele tochten wercken,
op u beleyt wanneerje boden huert:
der raet geschiet wort naderhant besuert.
: te sijn gedient van al te schoonen meyssen,
kt wat menighmael de snoode lusten eyssen;
at een jonge vrou geen kleyne kans en waeght,
haer kamer brengt een moye kamer-maeght.
wijlen swack, by wijlen uyt-gevaren,
sonder lust, ontrent het kinder-baren,
en ongesont, by wijlen in de kraem,
en ongesint, by wijlen onbequaem;
en weeligh quant, is dickmael uytter-maten
aengeperst, in tochten uyt-gelaten;
t die deckt het bed of viert 'et met de pan,
ckt dat uyt het vyer een vlamme rijsen kan.
swack gemoet dat niet en weet te strijden,
ebogen sijn en licht ter aerden glijden;
ch is wonder broos, de jeught geweldigh teer,

De nacht is al te vry, en schoonheyt lockt te seer. (a)
Ey! leght de steenen wegh daar over menschen vallen,
Ey! sluyt de dingen uyt daer op de sinnen mallen;
Het is van outs gemerckt, een ongeslooten kist,
Maeckt dat 'er iemant gelt en moye dingen mist.
Door schoonheyt, gulle jeught, en wel-gelege stonden
Is menigh swack gemoet in vuyle lust gevonden;
Wel aen dan, tot besluyt, hier tusschen ons geseyt,
Huert voor een dertel man geen schoone kamermeyt.
Doch vint u noyt beswaert een meyssen af te dancken,
Die vast geworteIt is in ongeschickte rancken; (b)
Een yder wort geacht, in daet en in de schijn,
Na dat sijn dienstbaer volck, of speel-genooten sijn.
De boden van het huys sijn openbare peylen
Of van een goeden aert, of van gewisse feylen;
Het is niet sonder gront in ouden tijt geseyt,
De Heer is als de knecht; de Vrouw gelijck de meyt. (c)
Leert uyt dit voorigh werck, leert alle trouwe boden,
En wat 'er dient gedaen, en wat 'er dient gevloden;
Dient

(a) Het Italiaens spreeck-woort seyt ons, watter dickmael in de weerelt omme-gaet:

S'alcuno ha brutta moglie, & vaga ancella,
Usi questa, & gli basti d'haver quella.

(b) Psalm 101. 4.

(c) *Mores & studia dominarum plerumque ex ancillarum & comitantium moribus judicantur: qualis enim quaeque est, talium consortio delectatur. Hieronym. ad Demetriad.*

emant naer het oogh, of uyt een loosen schijn,
't u gantsch bedrijf uyt trouwer herten sijn. (a)
een reyne sucht op alle dingen achten,
t loon alleen, maer Godes segen wachten;
ht heeft haren glans oock in het minste lot,
on ghy menschen dient, ghy dient den groten
oor u gemerck, en laet te sijner eeren (God,
, uw bedrijf, uw gansche diensten keeren.
van sware last, of harde slaverny?
God van herten dient, die is gedueriglı vry."
lt in de lucht, en boven alle landen,
ot sijnen God, oock midden in de banden;
in volle lust met vrye sinnen gaen
er als de wint, en hooger als de maen.
lie veerdigh staet tot alle boose treken
n duyvel bast, of als de lusten spreken,
wat hy magh, een Prins, of machtigh Graef,
n vuyle slons, hy is een volle slaef.
niet alleen een God van hooge bergen,
niet en laet als groote dingen vergen,
een wacker oogh geduerigh over al, (b)
van boven af tot in het laege dal;

Het

dienst-knechten sijt gehoorsaem uwen Heeren,
oege dienende, als soeckende de menschen
, maer als dienstknechten Christi, doende
den wille Gods. Ephes. 6. 5. 6. Coloss.

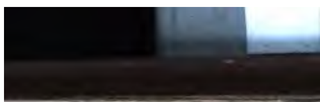
is dan met Godt niet, gelijck de Syriens

Het lant is Godes huys, en dieder in verkeeren
Die konnen altemael den grooten Schepper eeren; (a)
Een ieder in het sijn bedient des Heeren raet;
„ Wel hem, die trouwe pleeght oock in de minste staet."
Al wat u wort belast, ghy tracht om dat te willen;
Dat sal in u gemoet veel droeve baren stillen:
Ten krenckt den mensche niet den mensch ten dienst te (staen,
Maer die onwilligh dient, die is 'er qualick aen.
Indien u vrouw of heer naer weerde niet en loonen,
En wilt haer evenwel geen bitter wesen toonen;
Denckt dat een hooger Macht, die in den hemel leeft,
Een ieder na den eysch uyt sijne volheyt geeft.
En laet u nimmermeer tot slimme rancken drijven,
Op hope dat het quaet verholen mochte blijven;

Wan,

op een andere gelegentheyt eens lasterlick spraken, 1 Cron. 20. 28. *God en is geen bergh-god allen, maer oock een God der valleyen en laeghten, als sien de mede en lettende op de minste dingen.* Luc. 22. 10.

(a) *Anima quidem aequaliter sui naturâ tendit ad bonum, sed mediis diversis, ut detur harmonia, aliae imperando, aliae obediendo: Dona Dei sunt varia, & hunc ad rectè obediendum, alium ad parendum reddunt aptum. Epictet. ad Arrian. 3. cap.* ult. *Da operam, ne quid unquam invitus facias: non enim qui jussus aliquid facit, miser est, sed qui invitus. Itaque sic animum componamus, ut, quidquid res exigit, id velimus. Sen. Epist. 62.*

, schoon ghy uyt het oogh van alle menschen sijt,
die u rechten sal, die siet 'et alle tijt.
te sijner tijt eens reden moeten geven,
als eenigh Prins, oock van u gantsche leven;
die het al bestiert, en siet geen menschen aen,
proeft het innigh hert, en wat 'er is gedaen.
ne, 't is genoegh. (*a*) Ick sie de sonne dalen,
ié, met verlof, mijn lief geselschap halen;
, eer ick heenen gae, en, voor den goeden nacht,
oort noch een gebot, hier nut te sijn bedacht.
: uw weerde vrient is op het weder-komen,
t voortaen gelet en waer te sijn genomen,
als hy sijne Gaê vereyst met alle vlijt,
dan niet buytens huys misschien te soecken sijt.
nt koomt gereyst, die uyt een soet verlangen
t in sijn gemoet een vriendelick ontfangen,
hy by geval sijn vrouwe niet en vint,
ort hy somtijts gram, of niet te wel gesint.
ckt wanneer het dient, op uwen vrient te wachten,
ιt een eerlick man een vreught in sijn gedachten:
valt hem om den hals, en hiet hem wellekom;
valt hem in den arm, en kust hem wederom:
ght u neffens hem, en stelt u om te vragen
sich alle dingh heeft op den wegh gedragen,
las hy koomt gereyst, en onder wat geley;
ieve, waerom niet een soentjen tussen bey?
Maer

(*a*) *De schrijver voert hier wederom sich selven in,* *tot de jonge vrouwen.*

Maer wacht hier iet te doen, of iet te komen spreken,
Uyt loosheyt, uyt bedrogh, of uyt geveynsde treken,
Of uyt gemaeckte gunst, of uyt een lossen mont,
Hier dient geen ander sucht als uyt een waere gront.
Of anders soo de list wort eenmael ondervonden,
Soo is het ape-spel voor alle tijt geschonden;
Want schoon ghy naderhant hem ware vrientschap biet,
't Is al maer water-verw, u man en acht 't et niet.
Maer soo de teere jeught van sacht-gewieghde vrouwen
Moet lusten tegenstaen en tochten wederhouwen,
Soo moet voor al de man, wanneer hy buyten reyst,
Sich quijten in de trou, gelijck de reden eyst.
Als haer de snelle Kraen wil op de reyse geven,
Om tot een ander lant of over zee te sweven,
Sy stijft haer met gewicht, op datse door de locht
De driften tegenstaen en seker vliegen mocht;
Sy ballast haren krop met sant en sware dingen,
Op dat geen sijde-wint haer wegh en soude dringen;
Siet wat een gaeuw beleyt! gewis de snege Kraen
Is weert te sijn bemerckt, en na te sijn gedaen.
Ick wenste dat het volck, al eer van huys te scheyden,
Met ballast van de tucht sich wilde voor-bereyden,
Om noyt van buyte-lust te worden overheert,
Of van de rechte streeck te worden afgekeert.
Ulysses dede wel, die voer gestadigh henen,
En trock hem geensins aen de loose Zee-Sirenen;
Hy stack een klompe was sijn gasten in het oor,
Dus, wat 'er ommeging, geen liefde, geen gehoor.
Al die sich buytens huys en uyt den lande vinden,
Behooren menighmael het oore toe te binden,

Om,

:hoon een gladde tong de quade lusten vleyt,
an de ware deught te worden afgeleyt.
n dit geval, wat sijnder quade streken?
ier by het volck, wat sijnder al gebreken?
nigh reyst 'er uyt, die, als hy buyten gaet,
w en echte trou te samen achter laet?
n echte mans, die in het buyte-leven
n by de jeught als vryers uyt te geven,
op desen gront, om met een beter schijn
agen uyt den bant, en geck te mogen sijn.
rechte voet om lusten op te wecken,
en alle kant ten quaden eynde strecken;
n een jonge maeght niet worden ingebeelt,
mant dertel is, en met de trouwe speelt?
sest 'er niet, dat, uyt soodanigh mallen,
nt lijt gevaer in ware lust te vallen?
en knicke-bolt, en maer de slapaert maeckt,
nael onverhoets in diepen slaep geraeckt.
s van het huys, wilt dese rancken mijden,
agh van de jeught die niet en is te lijden:
l geen malle sucht tot in den echten bant,
te weerden schat, en al te dieren pant.
t slimmer volck, dat schier op ieder haven
en weet niet wat, om brant te mogen laven;
schen gaen te werck, als of het echte bont
haer eygen huys, en daer versegelt stont.
t vuyl bejagh! doet anders, ware mannen,
nguere drift uyt uwe leden bannen,
egels tegens lust en al te ruymen jeught,
t hoe ghy het vleys in banden houden meught.

Of schoon in u geheym veel heete dampen rijsen,
'k En sal u lijckewel tot geenen Campher wijsen;
  Tot geen uytheemsche gom, die met een koude sucht
  Doet onrecht aen de trou, en hinder aen de vrucht.
Indien ghy middel soeckt om brant te mogen stelpen,
Ick wil u sonder leet op beter gronden helpen,
  Ick wil u met gemack doen houden in den toom
  In 't waken u gepeys, in 't slapen uwen droom.
Voor eerst, om heete drift in u te doen verdwijnen,
Soo speent u menighmael van alderhande wijnen;
  Siet datje niet en nut, of met den monde smaeckt
  Dat, uyt een innigh vyer, de lusten gaende maeckt.
Vermindert uwen slaep, en breeckt de lange nachten
Door vlijt tot deftigh werck, door reyne vroeg-gedachten;
  Weest neerstigh in de weer en besich op den dagh,
  Op dat geen boose geest u ledigh vinden magh;
En soo u niettemin de tochten overlasten,
Soo snijt u voetsel af, en stelt u om te vasten,
  Maeckt dat u grage jeught meer helle naer de schouw,
  Als naer de vuyle lust, of naer een schoone vrouw. (a)
Maeckt dat de geesten selfs niet op en mogen stijgen,
Maer eer bekommert sijn om broot te mogen krijgen;
  De bobbels houden op, oock als de ketel siedt,
  Indien men aen de pot geen hitte meer en biet.

Gaen

(a) *Dicendum est hic ventri, quod Hilarius sibi ipsi dicere consueverat; domabo te jejuniis, ut de cibis cogites, non de voluptate.*

aet dies al niettemin en offert u gebeden,
at sal een reyne sucht u storten in de leden;
De krevel is van outs een steeg en vinnigh quaet,
Dat niet als door gebreck en bidden af en laet.
aer wacht u lyckewel met vrouwen oyt te mallen,
et vrouwen immermeer in jocken uyt te vallen;
Weet dat hy sonder schult geen vrouwe raken magh
Die nu in langen tijt sijn vrouwe niet en sagh:
ock daer men vrouwen groet, vermijt u van te kussen,
ant dat ontsteeckt uw vyer, en wie doch sal het blussen?
Spaert liever alle jock, spaert alle vreughde, spaert,
Tot datje wederom met u geselschap paert.
dingt aen u gesicht geen maeghden aen te loncken,
ock door het oogh alleen ontsteken heete voncken;
„ Het oogh, het ydel oogh, dat leyt den eersten gront
„ Waer door tot in het mergh de siele wort gewont."
eet dat het gantsche rot van alle snoode sonden
oor strijt en tegenweer dient in te sijn gebonden;
Maer dat de gulle jeught, en hare kriele sucht
Wort beter overheert door middel van de vlucht. (a)
n vyant aen te sien, en met gewelt te tergen,
in het open velt hem krijgh te willen vergen.

Magh.

(a) *Annotavit bene Augustinus, quod Apostolus ulus de cæteris vitiis dixerat: Resistite; de libi-e: Fugite. Nam reliquis vitiis, inquit, debemus præsenti resistere, libidinem verò fugiendo supe-e.*

R 6

Denckt, hoe dat menigh mensch sijn eer te bı
Om dat 'er hier en daer een koffer open
Doch, valt 'et iemant swaer soo deun te moe
Die moet hem niet te veel op lange reysen
Veel uyt den huyse sijn, veel uyt het va
Doet hinder aen de vrou en aen den ech
Die met den lijve rotst door alle vreemde p
Leert dickmael met den geest, ja met de liefde d
Die veel te peerde rijt, en veel te schep
Wort lichter als hy plagh, en krijght een loss

(a) *Certus in hospitibus non est amor* ... *ipsi. Ovid.*

(b) *Onder de werken van D. Ioseph.* ... *ker, geleert en godsaligh Geschrift*, Quo ... *naemt, daer by veel swarigheden en ongem* ... *uyt het reysen outstaen, klaerlijck aenwijst,* ... *weerdigh om gelesen te worden: in het we* ... *der anderen sect. 21. als besluytende, stelt a* ... Motion is ever accompanied with inquiet ...

Dat is van outs gelooft. Het trouwen is gevonden
Op dat het echte paer, door ware sucht gebonden,
Malkander overhant gedurigh moghte sijn
In voorspoet herten-lust, en steunsel in de pijn.
Hoe lichte valt de mensch, die met onwisse schreden
Koomt sonder met-gesel een gladden wegh getreden?
Helt oyt sijn losse gangh naer eenigh ongeval,
Wie is 't, die in de noot hem weder rechten sal?
Wat gaet de menschen aen, die rasen om te paren,
En schier noch in de feest haer stellen om te varen
Of naer het koude Vack daer witte beeren sijn,
Of daer het strand sich splijt van heete sonne-schijn?
Wat is 'er menigh leet in alle tijt geresen
Van uyt der stadt te gaen, en langh van huys te wesen?
Wat is 'er menigh man ten hooghsten ongesint
Die, out van reysen koomt, en jonge kinders vint?
Daer sijn uyt dit geval niet selden goede vrouwen
Door overspel besmet, en dat ter goeder trouwen;
Ick weet dat menigh kint voor wettigh is gekent,
Al was het by een boef de moeder ingeprent. (*a*)

Hoort

(a) *Dit sal den gunstigen Leser misschien vreemt en ongeboort schijnen, en het selve soude hier wel dienen naerder verklaert te sijn, dan overmits sulcx best door exempelen kan worden aengewesen, en dat wy dies aengaende eenige sonderlinge geschiedenissen uyt de schriften der Rechts-geleerden hebben aengemerckt, die in andere boecken niet gevonden en worden, en evenwel veel goede bedenckingen in haer hebben,*

Hoort Zeeuws, en Hollants volck, die uyt de Zee geboren
Hebt altijt nieuwe lust om landen op te sporen;
Of laet de lange reys, of staeckt het echte bed,
Of hebje varens-lust, soo neemt de vryster met. (a)
Geen vrouw en dient alleen. Siet Eva van der slangen
Met listen omgevoert, en in der haest gevangen;
Sy eenigh bracht eylaes! de weerelt in de pijn,
Een vrouw, een jonge vrou, en magh niet eenigh sijn.
Ghy die een jonge vrou laet eenigh sitten treuren,
Denckt hoe de weerelt gaet, en wat 'er kan gebeuren;
Of valt 'er ongemack, soo lijt 'et met gedult;
Want sy is wonder broos, en ghy niet sonder schult.
Maer om aen uwen man sijn huys te doen behagen,
Soo wil ick, jonge vrou, een nieuwen raet gewagen:
Het is u wonder nut, soo ghy met alle vlijt
Uw eygen posten trout, en niet uyt-huysigh sijt.
Daer is geen ruygh gewas aen uwe teere wangen,
Dat is tot u geseyt: Bepaelt u losse gangen,

Be-

ken, soo sijn wy van meyninge aen het eynde deses wercks eenige derselver tot onderrichtinge en vermaeckelijckheyt des Lesers neder te stellen, om hier geen schbeuringe te maecken, en ons voorgestelde wit te verhinderen.

(a) *An autem & quando uxor maritum vagabundum & perpetuò proficisci volentem, sequi teneatur, vide apud P. Heygium part. 2. quaest. 14.*

Bepaelt u binnens huys, bepaelt uw jonge vrouw,
Daer is aen uwen mont geen deckfel voor de kouw. (*a*)
Hy, die den eersten gront van onse taele stelde,
En heeft u niet genoemt, of vrouwen van den velde,
Of vrouwen van de straet; *Huys-vrouw* is uwen naem,
Een woort, ook uyt de klanck, tot uwe plicht bequaem.
Als Adam in den hof gaf namen aen de dieren,
Men konde door het woort bekennen haer manieren; (*b*)
Ghy denckt, als u de man begroet, en huys-vrou hiet,
Dat u een korte les tot u beroep geschiet;
Laet, ick en weet niet wie, gaen dolen by de bueren;
Ghy, blijft in u bevang; daer sijn u vaste mueren,
U slot, u bolle-werck, u rots, u trouwe vest,
Blijf daer, ô sedigh volck; daer sijn de vrouwen best. (*c*)
Begaet dat over al, van boven tot beneden,
Daer mooghje, sonder schroom, met vrye gangen treden;

Een

(a) *Galenus lib. 11. de usu partium, scribit foemineum genus non habere pilos in facie, sibi adversus frigora auxiliatures, quod sub tecto maximam vitae partem exigere debeat.*

(b) *Adam totam naturam habuit in conspectu, & intuitus est universam rerum harmoniam. Richt. Axiomat. Polit.*

(c) *Lusit fere in hanc sententiam Nazianzenus in Monitoriis, ubi ita mulieres alloquitur:* Domus tibi urbs est & nemora &c. *Chrysostomus mulierum esse putat domi philosophari in 60. in Iohan. Homil.*

Een die het huys bestiert moet weten v
Maer alle dingen sien, tot in de kelé
Men acht 'et voor een feyl het oogh te l
Door eenigh vreemt bedrijf, maer in sij
Daer is 'et prijsens weert, indien me
Al wat een ieder doet, en wat 'er o
Niet dat ick eenighsins, door al te streng
Een vrient beletten wil een vrient te gae
Neen, dat is niet gemeent; de vrientsc
In weelde, grooter lust; en troost in
Kiest vry naer uwen aert, kiest lieve noot
Maer sedigh, heus, beset, en van bepr
De mensch wort eer of smaet by mensch
Na dat de menschen sijn die met hem
Gaet dese na den eysch by wijlen eens b
Maer overlooptse niet met al te losse vo
Te groote vryheyt walght. Besoeck is
Voor die het met bescheyt en niet te veel
Voor maeght of echte vrou veel uyt 'et
En is van ouden tijt van niemant oyt gep
Siet als het weligh schaep gaet dolen
Stracx is 'et voor de wolf, of ander

(a) *Si quid in domo accidet, mu notum esse debet, eam enim omnibus, qu dominari oportet. Arist. Oeconomic.* 2.

(b) *Stelt uwen voet selden in het h sijn, hy moghte uwer verdrietigh en g* Prov. 25. 17.

Als Abrams Echtgenoote is buytens huys gevonden,
Sy ſtaet in grooten angſt om daer te ſijn geſchonden,
't Is waer, dat God het quaet ten beſten heeft gewent,
Maer let eens hoe het quam, haer man was daer ontrent.
Als Dina ging beſien de dochters van den lande,
Siet wat een droef geval! haer eertje blijft te pande;
En, ſchoon om deſe daet een groote moort geſchiet,
Haer broeders krijgen buyt, maer ſy haer maegdom niet.
Hoe geeſtigh heeft 'er een het vrouwe-beelt beſchreven,
En, door een wijſe vont, geſchildert naer het leven!
Want, om haer rechten aert te maecken openbaer,
Soo ſtelde 't kloeck pinceel een ſchild pad onder haer:
Een ſchild-pad, altijt-t'huys, die in haer eygen ſchelpen
Sich kan voor alle quaet en tegen leet behelpen;
Om dat een jonge vrou is vry van ongemack,
Indienſe maer en blijft ontrent haer eygen dack.
Een ſchild-pad, traeg-gevoet, die noyt en komt getreden
Als met een ſtillen gang, en met geſette ſchreden;
Om dat een jonge vrou in daet en in de ſchijn
Moet deftigh in gebaer, niet ſchotebolligh ſijn.
Een ſchild-pad, ſtilheyts-vrient, wiens tongeloose kaken
Geen ſtemme, geen geraes, geen klanck en konnen maken; (a)
Om dat een jonge vrou geen weſen beter ſtaet,
Als datſe ſtille ſwijght, of niet te veel en praet.

Een

(a) *Et linguâ & dentibus carere teſtudinem, auctores Geſnerus & alii docent, & experientia demonſtrat.*

Een schild-pad, weyger-lust, die niet als s
Sich aen haer wederpaer gewoon is op te g
Om dat een jonge vrou moet blijven onb
En plegen reyne tucht oock in het echte
Een schild-pad, kinder-vrient, die tegen l
En ander ongeval haer eyers kan bewaren;
Om dat een jonge vrou, ten goede van
Moet toonen, alsse draeght, een rechte m
Een schild-pad, sacht-gemont, die sonder h
Geen menschen hinder doet, geen dieren bten
Om dat een jonge vrou gedduerigh, watse d
Noch vinnigh in de mont, noch bitsigh
Een schild-pad, huys-vriendin, die noyt en ko
Of draeght tot aller stont haer wooning op
Om dat een jonge vrou, oock alsse buy
Moet dencken, wat het huys van hare pl
Hoe teer is vrouwe lof! alleen met uyt te
Soo kanse boos gerucht haer op de leden h
Want krijgse maer een reys den naem van Se
Het recht is tegen haer, men achtse niet t

(a) *Fœmina testudo non nisi à marito p sferè invita coit, cujus rei notandam rat apud Ælianum lib.* 15. *de Animalib. cap.*

(b) *Quomodo ova sua testudo custo apud Gesner. in descriptione testudinis. ap alios.*

(c) *Meretrix præsumitur de jure, qu vagatur & alienas domos, nunc hanc, n*

Soo dient dan hier besorght voor alle jonge vrouwen,
Het ooge van het volck en alle nijt te schouwen;
Al wat opsichtigh is, en wat het ooge treckt,
Is om te sijn begeert, of om te sijn begeckt.
Men segge wat men wil, een vrouwe wort gepresen,
Niet om haer grooten naem, maer om haer sedigh wesen.
„ Te leven sonder roem, en in het duyster sijn,
„ Is voor een eerlick wijf een helle sonne-schijn."
Wel tracht dan, lieve, tracht u niet alleen te mijden
Van schade by het volck in uwen naem te lijden,
Uw deught dient even selfs niet al te seer bekent,
Want, door te grooten eer is menigh wijf geschent.
Laet Ridders, heerlick volk, laet Princen, Vorsten, Helden,
Doen klincken haren lof, en door de weerelt melden;
Ghy schuylt in u bevangh, daer is u vaste schans;
Ghy blijft aen uwen heert, daer is u beste glans.
Dit wordt noch evenwel in geenen deel geschreven,
Om gronden aen den man tot vrouwe-dwang te geven;
Een die met eyge praem sijn echte wijf bewaert,
En houd den regel niet van onsen vryen aert.
Men hoeft (God sy gelooft,) in onse Nederlanden
Geen boeyen voor de vrou, geen slaevelicke banden,
Geen kluysters aen het been, geen ander onbescheyt,
Dat elders wort gepleeght, en niet en dient geseyt.
Ick bid de Zeeusche jeught en alle ware mannen,
Noyt vrouwe door bedwangh in huys te willen bannen;
Sy

invisit. Angel. in l. si qua illustris. C. ad Senatusc-consf. Orfit. Vid. Proverb. 5. 6. Syrach. 9. 6. 9.

Sy dient niet, als een boef, geslo
Sy dient niet als een aep gehouden
Denckt vry dat menigh wijf is uyt den
Om datse veel te seer was in den bar
Van hier dan alle dwang; de Zeeu
Geen deught en wort geleert door
Daer woont een leelick spoock in 't voorl
Geboren om het volck tot in de siel t
Men noemt 'et Yver-sucht, een docht
Die sy, uyt Waenbegort, ter weere
Geruchten sonder gront, geduerigh Q
En Achter-klap, gewoon de Leugen
En altijt versche Schrick, en staeg
En Dorst tot heete wraeck sijn hae
Haer oogen sijn gemaeckt om ieder n
Haer leden afgericht om huysen om t
Haer kop geweldigh los, en swack
Om datse t'aller tijt naer iemant on
De vrientschap haer gedaen oock by d
Die kan haer grilligh hert tot slimme
Sy schrickt voor alle man, sy vreest h
En die haer liefde draeght, en die
Noyt toontse blijden schijn, dan als ha
Sijn uyt op haer bedrogh, en loeren o
Haer gunst is enckel list, van buyte
Van binnen enckel moort, en niet
Beleeftheyt, schoone verw, gesonthe
Wel-spreken, kloeck beleyt, bequaem
En wat 'er andersins ons wel te sin
Is hier maer enckel gal, en voetsel

mt maer een kleyne wint haer in het oore blasen,
eygert in de lucht, en schijnt 'er af te rasen;
y hoort dat niemant spreeckt, dat niemant is bekent,
och blijft 'et aen het spoock ten diepsten ingeprent:
r slaep is sonder rust; want in de stille nachten
bobbelt haer de kop van diepe na-gedachten,
aer gantse bloet verschiet op 't drillen van een blad,
n vlieght door al het huys om ick en weet niet wat;
ıypt aen alle kant, om ieder na te spooren,
oeckt geduerigh iet, dat niet en is verloren;
aer alsse 't guntse soeckt ten lesten ondervint,
an isse boven al geweldigh ongesint.
t een ongemack sal echte lieden quellen,
nan of swacke vrou na dese stuypen hellen!
'at heeft 'er menigh heldt, oock buyten alle schult,
jn weerde lief gedoot, alleen uyt ongedult.
Procris in den geest door Yver-sucht gedreven,
niet een eerlick man, en laet haer jeughdig leven:
y schiet een snelle pijl juyst daer de ruyghte drilt,
ı treft een lieve vrou, in plaetse van het wilt. (a)
onoë, bynaest in eenen graet bevonden,
t van een wreden brack aen alle kant geschonden;
ıer man geheel verwoet om soo een droeve doot,
oorsteekt sijn eygen hert, en valt haer in den schoot. b
Ju-

) *Vide Ovid. Metamorph. lib. 7. & de Arte di, lib. 3.*

) *Parthenius Nicensis, antiquus poëta Græcus, in cis cap. 10. refert, Cyanippum Thessalum, cùm* ux-

Justina, sedigh dier; noyt van de quade tongen
Noyt van den achterklap in haren naem besspronge
Wort van haer eygen man, wort om den hals gebr
Om dat haer wacker oogh hem wat te geestigh dacl

uxorem duxisset Leuconoam, ob venandi studiu silvis plerumque agere solitum fuisse: nova nupta, suspicata eum cum alia aliqua rem ha secuta ipsius vestigia sub quodam fruticeto ev exspectabat, ramis verò motis repentè canes in tores accurrerunt, ipsamque morsibus, instar be dilaniarunt, Cyanippus autem, id tam inspe intuens, seipsum quoque trucidavit. Assipulatu stratus lib. 4. de venation. Plutarch. Parall. ca Stobæus collect. cap. 62.

(a) *Justina, nobilissima puella Romana, vi suæ ætatis elegantiâ formæ longè superans, cu veni cuidam nuptui à Parentibus esset tradit solam ipsius pulchritudinem ac leporem in suspic marito venit, qui candidissimæ uxoris cervicem spicatus, inclinantis se ad exuendum calceum, ex zelotypia accensus, teneram puellam novamqu jugem jugulavit. Cujus etiam nunc exstat hoc taphium:*

Immitis ferro secuit mea colla maritus;
Dum propero nivei solvere vincla pedis,
Durus, & ante thorum, quo nuper nupta coi
Quo cecidit nostræ virginitatis honos;

t Cotys, ingeleyt van dese felle vlagen,
om een vysevaes in rasery geslagen;
En, nae sijn droef gemoet had lange tijt getreurt,
Soo heeft hy sijne Gaê de leden af-gescheurt. (a)
ef eer sal ons de nacht met hare swarte vlercken
decken al de lucht, en onse kim bewercken,
Als mijn vermoeyde pen sal brengen aen den dagh
Wat droefheyt menigh mensch uyt dese plage sagh.
en sucht, geen harde drift van alle felle tochten
baert in onsen geest soo vreemde waen-gedrochten
Soo dullen onverstant als dese spokery,
O mannen! houd de borst van hare stuypen vry;

Ont-

Nec culpa meruisse necem, bona numina testor,
Sed jaceo fati sorte perempta mei.
Discite ab exemplo Justinæ, discite Patres,
Ne nubat fatuo filia vestra viro.

(a) *Cotys, Rex Thraciæ, cùm in uxorem zeloty-r esset, anxiis diu cogitationibus agitatus, suis ip-manibus, à pudendis incipiens, eam dissecuit, ut Theopompo recensset Athenæus lib. 12. cap. 14. aq. l. 16. connub. Plura exempla huc adduci pos-t, inter quæ illud eximium: Iohanna Aragonia quit Thuanus lib. 16. histor.) Caroli & Ferdi-idi mater, ex zelotypia olim contracto animi mor-, qui post Philippi mariti mortem in apertam in-iam evasit, & ab eo tempore turri inclusa, cum bus colluctans, ad extremam pervenit senectam.*

Ontlast u deusigh hooft van alle vyse droon
En doet in dit geval gelijck het oude Roon
Daer noyt een eerlijck man hem in sijn l
Of sant sijn gemaelin een bode voren af.
Dat was genoegh geseyt; 'k en heb geen acl
Dat oyt mijn echte deel haer eere mochte
Want of ick buyten gae, of dat ick we
Sy is (oock sonder wacht) sy is geduerij
Dit is van ouden tijt, en heden oock gepr
Want die men veel betrout, en wil niet on
Maer die met slim geloer op sijn geselsc
Die leert haer somtijts doen dat noyt en is g
Maer wilje gantsch het quaet uyt u geselscha
Soo pooght des Heeren vrees in uwe Gaê t
Want sooje dat verwerft, daer is geen t
Van haer sal quade lust, van u de vreese
Ghij mede, jonge vrou, pijnt u te wederh
Van dese dweepery, en alle mis-vertrouwen
,, Niet dat soo vinnigh bijt, en soo de jeug
,, Als droefheyt in den geest tot yver-suc
En broet geen innigh leet, geen hooft vol mu
En laet in u gemoet geen quade tonge veste
Gelooft geen achterklap, en sooje ruste
Siet datje dwase sorgh door reyne liefde

(a) *Vide Plutarch Problem. Rom. cap.*
(b) *Valeat Ovidianum hoc:*
Desine, crede mihi, vitia irritare
Obsequio vinces aptius ista tuo.

Maer pijnt u boven al geen reden oyt te geven
Tot dit verdrietigh leet en ongerustigh leven;
„ Weet dat een eerbaer wijf moet afgesondert sijn
„ Niet van het quaet alleen, maer even van den schijn."
Indien ghy sijt beducht van op den klap te raecken,
Soo treckt de sinnen af van tienderhande saecken;
Van al te losfen praet, van dertel hant gespel,
Van hier en daer te gaen met eenigh jonck-gesel,
Van door een selsaem kleet geweldigh uyt te steken,
Van Prins of ander Vorst met u te laten spreken,
Van wijss by eerlick volck voor niet te pluys bekent,
Van alderley geschenck dat u een vreemde sent,
Van met een dertel oogh de lieden aen te wincken,
Van, daer ghy sijt genoot, de glasen uyt te drincken,
Van sonder uwen man veel overal te gaen,
Veel in de venster sijn, of in de deure staen.
Daer is geen nutter dingh voor alle jonge vrouwen,
Als, door een staegh bedrijf, de jeught te wederhouwen;
En in het tegendeel, het slimste dat men vint
Is, dat een rappe siel haer niets en onderwint.
Die ledigh sit en kijckt, set al de sinnen open
Tot ick en weet niet wat; des koomt 'er ingeslopen
Al wat een swacken geest en goede seden krenckt,
Hoe menigh denckt 'er quaet, om dat hy niet en denckt!
Gewis de broose jeught wort al te licht bewogen,
En door een ydel hert uyt haren stant getogen:
„ Het beste water stinckt wanneer het stille staet;
„ En als het yser rust, soo roest het met 'er daet."
Al magh een kloecke vrou geen winst of eer bejagen,
Met eenigh swaer gedingh den Rechter voor te dragen;

Al magh een kloecke vrou niet toonen h
In dienst van eenigh Prins, of van het Vade
Al magh een kloecke vrou, om sonderlinge
Niet dienen in de kerck, niet heerschen in
Niet sitten in den Raet; noch vint een
In menigh ander dingh een eerlick tijt-ve
Noch wort haer evenwel vry stof genoegh g
Om niet een ure tijts te dwalen achter stra
,, Al wie sich besigh houd ontrent het hu
,, Die vint 'er kleyn beslagh en groote sa
Ghy kont, besette vrou, hier tijts genoegh
Indien ghy maer en wilt u quijten na de r
Een moeder van het huys, die op haer sae
Vint dickmael groote vreught, en weder g
Ghy, met u weerde man, sijt hier als hoog
Als Princen van het lant; (c) laet uwe kind

(a) *L. fœmina ff. de regul. Iur.* 16. *B*
D. L. ait prætor. §. *fin. ff. de jud.*

(b) *Carsias de Magistratib. lib.* 2. *cap.*
troductum esse putat propter honestatem mul
virilibus officiis implicentur, & hominum
interesse cogantur; cùm magistratus sit publ
na, & palàm sui copiam facere debeat.

(c) *Maritus sive paterfamilias in sese*
bet imaginem. Keckerman. Dispute. pract.
2. *Et uxores Dominæ domus vocantur à*
tis. Bart. in l. Titia cum. testamento. §.

Voor Ridders van den Staet; en doet 'er vorder by
De boden van het huys; siet daer uw borgery.
Hoe mooghje, jonge vrou, uw sinnen laten swieren?
Hoe konje ledigh sijn? ghy moet een Rijck bestieren,
Ghy moet een Vorstendom, een lant, een gantschen Staet
Behoeden van gevaer, en dat met eygen raet.
Ghy moet u menighmael als ware rechters toonen,
Nu straffen na den eysch, dan goede diensten loonen;
Hier na den regel gaen, daer uyt een volle macht
Iet rechten dat 'er schort, al naeje dienstig acht.
Hier moetje stil gemor en muytery beletten,
Daer iemant met 'er daet uyt alle Staten setten:
In 't korte groot beslagh, oock in het kleyne wijck,
Soo dat men seggen magh: een huys een koninckrijck. a
Hier dient nu, snelle pen, hier dient een buyte-reden,
Hier dient de man vermaent, al eer wy vorder treden,
Te nemen tot behulp sijn wijf en haer beleyt,
Gelijckse tot behulp van Adam was bereyt.
Daer sijn verwaende mans die alle vrouwen laken,
En sluyten haer de deur, oock in geringe saecken,
Ja houden voor geral en enckel kinder-praet
Oock dat een deftigh wijf op vaste gronden raet:
Daer

a. *vers. quæro. ff. de Leg.* 2. *Angel. cons.* 144. *Pet. Anchor. cons.* 237. *Rom. cons.* 118.

(a) La Famille bien conduicte est la vraye image & modelle de la Republique, & la puissance domestique ressemble à la puissance souveraine. Bodin. de la Repub. lib. I. cap. 2.

Daer sijn verwaende mans, die buyten alle reden
En met een nortsen kop in alle dingen treden,
Die uyt een eygen sin en aengenomen waen,
Al wat de vrouwe seyt geen acht en willen slaen.
Hier sijn (na mijn begrijp) geen kleine reden tege
Ick meijne dat de vrou ons meer behoort te wegen,
Ick meijne dat de vrou ten dienste van den man
Oock groote dingen selfs ten goede leyden kan. (
Men vint in menigh boeck dat eertijts van de vrouwe
Voor al by wacker volck, niet weynigh is gehouwe
En dat niet sonder vrucht; men vint dat vrouwen r
Heeft, ick en weet niet wat, dat ons te boven ga
Sij vinden menighmael geweldigh kloecke streken
Die met een snelle drift haer uyt den monde breke
Sy vinden in der haest een onverwachte slagh,
Die noyt vernuftigh hooft in wijse boecken sagh. (
S

(a) *Quædam mulieres maturioris sapientia & con lii existunt. Ut insinuat text. in l. cum prætor. ff. judic. Multa & à fæminis dicta sunt sapienter. Tl seus apud Eurip.*

(b) De Italiaensche Poëet Ariosto heeft onder a deren de vrouwen desen lof, met dese fijne aerdi rijmen, toe-geschreven:

Molti consigli delle donne sono
Meglio improviso ch'a pensarvi usciti,
Che questo especiale & proprio dono
Fra tanti & tanti lor de' ciel largiti:
Ma può mal quel de gli homini esser buno

(

Siet mij de Griecken aen, siet Duijtsen en siet Fransen,
Die hebben altemael oock midden in de lansen,
Oock in het krijghs-beleijdt de vrouwen raedt gevraeght,
En op haer geestig breijn een stouten slag gewaeght. (a)
Darius heeft bestaen, en niet te sijner schande,
Te mengen vrouwen raet in saecken van den lande;
Als Nero nieu-gekroont hem noch geseggen liet,
Hy dede wonder veel dat Agrippine riet.
Justinianus self heeft opentlick gepresen
Den raet door sijne Gaê sijn Raden aengewesen;
Hij, die de wetten gaf, en heeft hem niet geschaemt
Te geven aen het Rijck een wet bij haer geraemt. (b)
In 't korte, menigh huys is in der daet behouwen
Alleen door kloeck beleyt en middel van de vrouwen;
Ja siet! oock menigh man is groot in sijn bedrijf,

Niet

Che mature deſcorſe non l'aiti,
Ove non ch'babbia à ruminarui ſopra
Speſo alcun tempo, & multo ſtudio & opra.

(a) *Lacedæmonii publica conſilia uxoribus communicabant,*
Athenienſes eas publicis deliberationibus adhibebant,
Galli & Germani de Pace & bello cum fœminis agebant.
Latè Garſ. de Magiſt. lib. 2. cap. 4.

(b) *L. Benè a Zenone ſub. fin. C. de quadrup. præſcript. & 16. gloſſ. & D. D.*

Niet uyt sijn eygen hooft, maer om ee
Men vint des niettemin by wijlen vr
Die geen vernuftigh wijf voor hun en so
Maer kiesen uyt den hoop, met vo
Een die niet anders kan als strijck
Een kiecken-murruw dier, een siele
Die van de reden selfs geen reden w
Een lichaem sonder oogh, een c
En, met één woort geseyt, een
Vraeght iemant waerom dat? verstaet d
't Is om met volle macht in als te m
't Is om in alle dingh gestaegh en
Te drijven sijnen wil, te stijven s
Maer vrienden, met verlof; dit sijn
Hoe! kan u tanger oor geen tegensp

(a) *Pompeja Plotia incredibile d*
erit gloriam Trajani, inquit Aurel.
(b) François Duc de Bretagne,
aimoit plutost femme simplette que
sée. Car lors quand on luy parla de
Isabeau fille d'Escosse, & qu'on lu
avoit esté nourrie simplement & sans

Hoe! lijt u grilligh hooft, uyt pracht en overmoet,
In vreught geen mede-maet, geen troost in tegenspoet?
Hoe, kan een slechte duyf, verdwaelt in losse wanen,
Vertroosten na den eysch, en, als het dient, vermanen?
Hoe! kan een slechte duyf, dat geen onwijse kan,
Met eenigh soet gespreck verfraeyen haren man?
Ghy laet een geestigh quant u reken-boecken houwen,
Ghy doet een rustigh knecht uw koren-landen bouwen,
Ghy kiest u voor een min de gaeffste die men vint,
Ghy soeckt in grooten ernst een meester voor u kint,
Ghy huert een snege meyt om op de kost te passen,
Ghy krijght gehandsaem volck tot schueren en tot wassen,
Ghy sijt beset in als, en door u gants bedrijf,
En trouwje, lieve vrient, een Jole voor een wijf?
Een peert dient tot den krijgh, een osse weet te ploegen,
Een esel kan het lijf tot swarc packen voegen,
Een kat doet haren dienst in 't vangen van de muys,
Een gans waeckt op het hof, een hont ontrent het huys,
Een sabel kleet het volck met kostelicke vellen,
Een leeuw, het moedigh dier, kan sich te weere stellen;
Maer door een vysen aep wort niet te weegh gebracht,
Als dat een ydel hooft om sijne grillen lacht.
Hoe! dient het wijf alleen om by den man te slapen?
Of om een dwase vreught uyt haer te mogen rapen?
Voor my, ick segge neen. Het is een slim gebreck
De vrouwe van het huys te houden voor de geck.
Wien is 't niet bekent dat jae besette vrouwen
Het huys van haren man en alle vrienden bouwen;
En dat aen d' ander sy een wijf van dwasen aert
Niet als verdrietigh leet en alle schande baert?

Wat krijght 'er menigh man
En lijt in sijn gemoet vee
Om dat hy sonder gron
Een rompe sonder keel
Wien is 'et niet bekent,
De vrouwen in 't gemeen
En dat schier alle tijt
De vrucht het meeste-d
Ey siet! de wijste Grieck
En duysent sijns gelijck d
Wat reden dient 'er to
Of van een selsaem hay
Houd stille, mijn vernuft
Indien ghy sijt geneyght h
Maeckt liever hier het s
Een ongemack in huys,
Ghy, die God heeft gejon
Wiens raet en geestigh br
Geeft danck voor dat bel
Dat uyt sijn eygen aert
Niet in het huys alleen (
Of in het licht beslagh van
Maer oock in ander we
Al raeckt het menighmael

(a) *Etiam in rebus,*
nent audiendas mulieres,
esse, & rationibus & a
quell. L. connub. II. in

Wat is 'er menigh man met tranen overgoten
Om dat hy voor de vrou sijn dingen had gesloten?
Om dat hy sijne Gaê het wit van sijn beleyt
Of niet en had getoont, of niet en had geseyt?
Hoe! woont hier niet een man die qualick is gevaren,
Van niet aen sijne Gaê te willen openbaren?
Hy kreegh verlies ter zee, hy sweegh het bitter leet,
Des ging sijn jonge vrou geduerigh even breet;
Sy floegh 'er lustigh in, en al tot nieuwe lasten,
Sy maeckte wonder veel, sy brack, sy noodde gasten,
Haer kinders gingen moy, haer kamers waren net,
Haer tafel byster vol, haer keucken al te vet:
In 't korte, gants het lant dat wist 'er af te spreken,
En siet! in dese pracht soo koomt de man te breken;
Daer schreeuwde doen het wijf: Ik hebbe dus gequist,
Om dat ick noyt den gront van onse saecken wist.
Ghy, leert een echte wijf op alle dingen letten,
Dat sal u dienstigh sijn, en hare sinnen wetten:
Leyt, oeffent, onderwijst, en stijft haer swacke jeught,
Op datje naderhant de vruchten trecken meught.
Daer kan een snelle doot met onverwachte stralen
U rucken uyt der tijt, en van de weerelt halen.

En

Sic Augustus etiam in rebus gravibus Liviæ consilio usus est, idque ante de Numa Pompilio memoriæ proditum est. Ovid de uxore ejusdem: Illa Numæ conjunx consiliumque fuit. *Plura require apud Garf. de Magistrat. l. 2. c. 4. ubi disputat an mulieres ad magistratum admitti debeant.*

En siet! daer is de geest dan byster ongerust,
Indien u bed-genoot is slecht en onbewust.
Wie sal hier uw bedrijf, wie huys en hof bestieren?
Wat order sal der sijn ontrent uw jonge dieren?
Wat troost in desen noot? wat raet in dit gewoel?
Wie sal u saecken doen? wie redden uwen boel?
Eylaes! de swacke vrou sal vreemde moeten streelen,
Om gunst en onderstant haer met te willen deelen;
Doch schoon sy krijgt behulp ook van haer eygen bloet,
't Is al maer water-verw wat hier een ander doet.
Denckt hoe de weerelt gaet, siet al de loose grepen,
Let hoe dat yder woelt om in te mogen slepen;
Wie denckt 'er niet om winst, en om sijn eygen baet,
Wanneer hy tot behulp van iemant veerdigh staet?
Hoe dikmael wort een vrient door vrienden onder-kropen?
Hoe dikmael wort een wees van vooghden uyt-gesopen?
Wat is 'er menigh vraet die lant en huysen eet?
En al om dat de vrou haer gronden niet en weet.
Wat my dan hier belangt, ick soude beter vinden,
De vrouwen nimmermeer het ooge toe te binden:
Doch eerje noch het hert in haeren boesem stort,
Soo let of haer te met geen losse tong en schort.
Maer sijn wel snege wijfs, en vol bequame grepen,
En geestigh uyt der aert, en sijn genoegh geslepen,
Daer sijnder wonder kloeck, ja loos gelijck een vos;
Maer wat de tonge raeckt, by wijlen al te los. (a)
Veel

(a) *Quaedam foemina (ut Antiph. apud Stobaeum Serm. 72.) nesciunt secreta retinere, & qui eis aliquid*

Veel is 'er wel geneyght het gladde lid te snoeren,
En, door een stil beleyt haer saecken uyt te voeren;
  Maer als het mont-raveel is eenmael op de vaert,
  Straeks wijckt de goede wil voor haren swacken aert.
Hier door is menigh man in groot verdriet gekomen,
Sijn goet, sijn leven selfs, sijn eere weghgenomen;
  Hier door is menigh huys gedreven in den gront:
  „ Wat komt 'er menigh quaet uyt eenen lossen mont!" (a)
Ghy, leert dan uwe Gaê, en haer gewoonte kennen,
Let offe wil en kan tot swijgen haer gewennen;
  En om hier vast te gaen, soo leert een goeden vont:
  Waer door ghy aen de vrou mooght peylen haren gront.
Wanneer men tonnen proeft, of door de losse duygen
Geen edel vocht en sijpt, geen fijne dampen suygen,
  Men stort geen eedle-wijn, geen oly in het vat,
  Maer water uyt de put, of eenigh slechter nat.
Ghy, die genegen sijt met reden uyt te vinden
Hoe vast uw bed-genoot haer tonge weet te binden,
  En of haer menighmael niet uyt den mont en leeckt,
  Wanneerse, daer het valt, met vreemde lieden spreeckt.
Wilt haer van eersten af geen groote dingen seggen,
Geen saecken van gevolgh in haren boesem leggen;
Maer

quid committit, idem facit ac si in foro voce praeconis denuntiaret omnibus. Plura in eam rem vid. apud Garf. l. 2. cap. 4. num. 18. & seq.

(a) *Vide insigne exemplum apud Tacit. lib.* 1 *Annal. in pr. Fabii Maximi nimirum & Martiae.*

Maer liever dit en giet, dat niemant schaden magh,
Al wort 'et openbaer oock van den eersten dagh.
Soo dan het deftigh wijf haer fluyt op uw bevelen,
En kan het kleyn beslagh met stille lippen helen,
Soo mooghje met der tijt een weynigh verder gaen,
Tot datse volle proef van swijgen heeft gedaen.
Doch hier moet by den man in groot bedencken komen,
Hoe verre vrouwen raet is dienstigh aengenomen,
En of haer veerdigh breyn op vaste gronden staet,
En of haer rasse vont sal passen op de daet.
De gantsche weerelt klaeght, al is 'et lang geleden,
De gantsche weerelt sucht, tot aen den dagh van heden,
Dat Adam met 'er haest sich over-reden liet,
Als Eva sonder gront hem tot den appel riet:
De gantsche weerelt acht dat Sampson tegen reden,
Heeft sijn verholen aert aen Delila beleden,
Men houd dien grooten held onwinbaer in de kracht,
Maer in sijn gantsch beleyt niet al te wel bedacht.
Ghy, leert ô deftigh man, met reden overleggen
Eerst wat 'er dienstigh is de vrouwen aen te seggen,
En dan of haer beleyt gaet hooger als de schijn,
Soo dat 'et inderdaet magh nagekomen sijn.
Een vrouw is dan bequaem om raet te mogen geven,
Wanneer haer wacker oogh nu siet een ander leven;
Wanneer haer stille siel is van de waen gekeert,
En van de weerelt selfs de weerelt heeft geleert.
Dus als de rauwe jeught haer prickel is benomen,
En dat een rijpe sucht nu boven is gekomen,
Soo weeght oock vrouwen raet, dan is de rechte stont
Te putten vast beleyt oock uyt een teeren mont.

Ick

Ick spreke wederom, ick spreke tot de vrouwen,
Leert oock in dit geval uw plichten onderhouwen,
Het swijgen is van outs een aengename deught,
Gepresen in de vrou en in de teere jeught:
Leert, wat ick bidden magh, leert uwe lippen swijgen,
Soo mooghje wetenschap van groote dingen krijgen;
Siet datje, wat de man u tonge toebetrout,
In uwen boesem sluyt, en daer vesegelt houd.
Voor al draeght goede sorgh dat immers sijn gebreken.
Niet, ick en weet niet waer, uyt uwen boesem leken;
Begraeft in u gemoet wat aen hem schorten magh,
Prijst, dat te prijsen is; van feylen geen gewagh.
Doch soo ghy niet en kont u losse tonge dwingen,
Soo treckt u sinnen af van alle groote dingen;
Vernoeght u met 'et huys; ghy vint in u bedrijf
Meer als ghy dragen kont, oock met het gantsche lijf.
En laet te geener tijt u geest daer henen strecken,
Om saecken van gevolgh tot u te willen trecken;
Doet hier gelijck een vrient van seker machtigh Prins,
Die niet soo lief en had als luttel ondefwins;
Juyst als de goede Vorst sijn gunste wilde toonen,
En vraeghde naer den wegh om hem te mogen loonen;
Onthaelt my (sprak de man) gelijk een weerden vrient,
Maer swijght my niettemin al wat geswegen dient.
Nu weder tot de saeck. Daer sijn verscheyde dingen
Om lust, om gulle jeught, om tochten in te dwingen;
Om al de geesten selfs te houden uyt den droom,
Indien men sijn bedrijf wil houden in den toom.
Wat klaeght 'er eenigh mensch van al te ruyme dagen,
En tracht het gantsche jaer met manden uyt te dragen;

Wat klaeght 'er eenigh mensch van al te langen tijt,
Die staegh doch henen loopt, en als te poste rijt?
Ick bidde, teere blom, en wilt u vluchtigh leven
Niet door een ydel hert tot dwaesheyt overgeven;
Telt liever uwen tijt; en denckt hoe menigh man
Om al sijns vaders erf geen ure koopen kan.
Al wat men na verlies niet weder kan bekomen,
Dient nau te sijn gespaert, en neerstigh waer genomen,
Siet! al wat eeuwigh duert wort in de tijt gesocht,
De tijt, de nutte tijt, dient uyt te sijn gekocht.
'k En magh geen echte wijf, geen ware maget velen
Ontrent het slim bedrogh van geyle kamer-spelen;
Ey! wat is dat een school van alle vuyl bejagh,
Daer noyt een teere siel haer suyver houden magh.
Noch moet de jonge vrouw geen dobbel spelen leeren,
En quisten haren dagh met tuyssen of verkeeren;
Al wat den teerlingh raeckt en is voor hare jeught
Geen wettigh tijt-verdrijf, geen toegelaten vreught:
Ten past geen jonge vrou, en min bedaeghde wijven,
Te rollen met den steen, te klappen met de schijven;
Te wagen in het hert een ongewissen kans,
En met een stout gebaer te woelen by de mans.
Wat hoort men menighmael onnutte kackelacken
By speelders omme gaen, en in de grabbel smacken!
Wat hoort men menigh woort dat goede seden schent,
En, ick en weet niet wat, in teere sinnen prent!
Een gril op yder worp, kan door bedeckte nepen,
U quetsen in den geest, en na de lusten slepen,
Het spotten heeft vergift, het spelen heeft gevaer,
Ghy, neemt in stille sorgh u reyne plichten waer.

Gedenckt dat u gemoet nae dit ellendigh leven
Oock van een ydel woort sal reden moeten geven;
Gedenckt noch by gevolgh dat ja een dwase daet
Vry wyder van de tucht en uyt den regel gaet.
Laet dan u door het spel geen sedigh herte stelen,
Het is u grooter eer te spinnen dan te spelen;
De teerlingh quiste-goet en staet u geensins wel,
Ghy, kiest, ô jonge vrouw, de spille voor het spel.
Doorsoeckt den ouden tijt en al het vorigh leven,
De rijckste dochter spon, de moeder konde weven;
Princessa van het lant, de grootste dieder was,
Ging om met reyne wol, of met het witte vlas. (*a*)
Besiet de weerde vrou door Salomon beschreven,
Sy wort door enckel lust tot spinnen aengedreven;
Sy maeckt dat haer gesin de spille drayen kan
Ten goede van het huys, ten dienste van den man. (*b*)
De Vorst, die menighmael heeft leeuwen overwonnen,
Heeft voor sijn weerde Lief en neven haer gesponnen;

De

(a) *Tanaquil uxor Tarquinii Prisci, Penelope, Andromache, Calypso nymphe, Arate, Alcinoi regis uxor, Dido, Proserpina, Lucretia & aliæ principes fœminæ ab Historicis & Poëtis à lanificio celebratæ. Vide Liv. Val. Max. Homer. Virg. Ovid. Claud. Pontan. & alios.*

(b) *Sy gaet met wolle en vlas om, en arbeyt geerne met hare handen*, Proverb. 31. 13.

De spille gingh de maeght soo geestigh van der h
Dat oock sijn edel hert daer in vermaken vant.
Een schrijver onser eeuw, gewent in Princen ho
Heeft even nu ter tijt het spinnen willen loven;
De spille, seyt de man, verciert het vrou gesl
Gelijck een swacke lans de koene ridders placht.
Maer siet ons Zeeusche jeught, en haer verweende sin
Schier niemant van den hoop is lustigh om te spin
Men seyt hier overluyt, dat haer verheven siel
Gaet hooger als de spil, of als het spinne-wiel.
Oock is 't er menigh man die niet en wil gedoogen
Door spinnen sijne Gaê haer uyt te laten droogen;
Want als hy maer en hoort het kirren van het w
Hy stoot 't et overhoop, of goyt 't et in de griel.
Ghy (soud' het pluysigh vlas aen uwen man vervele
Ontslaet u van de spil, en laet de naelde spelen;
't Is beter dat het wijf niet eenen draede spint
Als haren besten vrient te maecken ongesint.

(a) *Natus Alcmenâ posuit pharetras,*
Et minax vasti spolium leonis,
Et manu, clavam modo qua gerebat,
Fila deduxit properante fuso. Sen. *Hippoly*

(b) Por grande que sea en estado, y por g
rosa que sea en sangre, y por estimada que se
ripueza una grande sennora, tanbien le pareçe
cinta una rueca, como pareçe al cavallero la
ça, y al sacerdote la estola. Anton. Guevara.
re ac texere mulierum proprium esse tradit. glos
L. si patrono. ff. de negot. gest.

[redacted]

Wel leert dan met de priem, leert nette dingen breyen,
Maeckt aerdigh boom-geway, en loof van syde-meyen,
  Maeckt u een schoonen hof, oock sonder uyt te gaen,
  Plant bloemen op het doeck die al den winter staen:
Leert uyt-gesneden werck, en alle fijne steken,
Leert doeck in rechte maet en na de kunste breken,
  Leert scheeren op de raem, en maecken uyt der hant
  Al wat ons heden sent het geestigh Britten-lant:
Leert met de fijne kool of met de penne trecken,
Leest wat geteyckent is met gimp en sijde decken;
  Wat dient 'er noch geseyt? leert sooje leeren kont,
  Wat ANNA ROEMERS weet, of eerstmael ondervont;
Daer is 't al geseyt. De Keyser was te prijsen
Die liet in grooten ernst sijn dochters onderwijsen
  In naeld- en spelle-werck, in allerley beslagh
  Waar door een jonge vrou haer besigh houden magh;
Al wat die frissche jeught, van boven tot beneden,
Voor princelick gewaet droegh aen de gantsche leden,
  Gesteken of genaeyt, geweven, of gebreyt,
  Het was daer altemael met eygen hant bereyt.
Gaet vorder, jonge vrou. Reet alderhande webben,
Ghy kont uyt dese teelt veel nutte dingen hebben,
  En hemden voor het lijf, en lakens voor het bedt,
  En konstigh tafel-goet, en aerdigh servijet.
Maer wilje rechte vrucht uyt vlas of wolle trecken,
Soo wilt 'er menighmael een naeckten mede decken;
  Niet dat voor uw gesin soo grooten nut bejaeght,
  Als dat een schamel mensch door uw gunste draeght:
Het lijf aldus verwarmt sal heyl en segen spreken,
En met een reyn gebet tot in den hemel breken.

Ten

Ten goede van de mensch die medelijdend geeft,
En niet voor hem alleen hier op der aerden leeft.
Doch als na lange tijt u garen is gesponnen,
Geweven, uytgeleyt, en op het velt gewonnen,
Soo rijst 'er op een nieu voor yder vlytigh wijf
En stof van meerder eer, en socter tijt-verdrijf;
Want boven uwen naet, en diergelijcke saecken,
Soo dienje net te sijn ontrent het linne-laken;
Niets van de vrouwen-kraem en staet ons beter aen,
Als lywaet wit gebleyckt, en geestigh opgedaen.
'k En weet in ons gewest, en min in vreemde landen,
Ontrent dit aerdigh tuygh voor al geen netter handen
Als mijn gewenste Deel hier in betoonen kan,
Ten luste van het oogh, ten goeden van den man.
Want als het somtijts valt, uyt sonderlinge reden,
Dat in dit sinnigh werck een ander is getreden,
En dat 'er maer een dwael op tafel is geleyt,
Ick vinde met 'er daet een seker onderscheyt.
Noch soud' 'et menighmael een swaren geest verlichten
Indien ghy middel wist een veers te konnen dichten,
Een veers tot nutte vreught, of tot gemeene leer,
Of om met u gesin te singen voor den Heer.
Jonckvrouwen, sooje kont, laet uwe kloecke sinnen
Besoecken, als het past, de negen Sang-godinnen,
Klimt op den Maegden-berg, oock met een echten voet,
Gelijck tot haren lof de Zeeusche Peerel doet; (a)

Al

(a) *Ick meyne Ionckvrou* Johanna Coomans, *gewesse huysvrouwe van den Heer* Johan van der Meerschen,

Al heeft de reyne trou haer sinnen ingenomen,
Noch laetse niettemin, noch laetse niet te komen
Daer Clio sit en queelt; en toont u met der daet
Dat even Pindus self aen vrouwen openstaet.
Doch soo je niet en hebt het edel nat gedroncken
Dat van den hemel self de siele wort geschoncken,
Soo laet het rymen daer, en leest een soet gedicht
Dat nutte dingen leert en uwe seden sticht;
Of queelt een heyligh lied; maer boven alle dingen
Soo leert van Davids harp den grooten Herder singen,
Den Herder van het vee, en niettemin het Lam
Dat ons tot eeuwigh heyl hier in de weerelt quam,
Doch wacht tot aller tijt de schriften aen te raecken
Die met een dertel jock de lusten gaende maecken;
Of als ghy vuyl bejagh verneemt in eenigh boeck,
Soo laet het lesen staen, en keert tot uwen doeck.
Noch is 'er meerder hulp om luie sucht te schouwen,
Dat is, een kleynen hof ontrent het huys te bouwen:
De lust tot bloem-gewas, tot moes en ander kruyt
Iaeght alle vuyl bejagh van quade lusten uyt.
Wat is 'er in den tuyn, wat is 'er al te leeren,
Waer door een reyne siel kan haren Schepper eeren?

Wat

schen, *Rentmeester van de Ed. Mog.* Heeren Staten van Zeelant, *die wy met reden de* Zeeusche Peerel *noemen, vermits sy in geestigheyt, nettigheyt, bescheydenheyt en meer andere deughden oogschijnelicken uytmunt. Hortos fœminis colendos expressa lege præcipit Tiraquell. vid. L. connub. 10.*

Wat wast 'er over al, wat groeyt 'er menigh kru
Waer door een nutte vrucht in onsen boesem spruyt!
Indien der iemant meynt dat eten, drincken, slapen
En anders niet te doen als ledigh sitten gapen,
Het rechte leven is dat tot vernoegen leyt;
Die heeft niet recht geleert wat leven is geseyt:
Men segge wat men wil; des menschen beste dagen
Bestaen in besigh sijn, in soeten last te dragen,
In iet te mogen doen, ontrent een goede saeck
Daer vint een rappe siel voor al de beste smaeck.
Wat is 't doch van het lijf by wylen op te vollen,
En weder overhant, wanneer het is geswollen,
Te ruymen eenigh deel; indien men niet en doe
Dat ons de siele wijst tot eenigh beter goet?
Toen als de groote God aen Adam wilde geven
Al wat 'er dienen mocht om wel te mogen leven,
Al wat 'er noodigh was om met een soete vreugl
Te leyden tot gebruyck de krachten van de jeugl
Hy gaf hem tot vermaeck een hof vol schoone boome
Doch niet om luy te sijn, en daer te sitten droomen
D

(a) *Physices Christianæ magni sunt fructus.* . *enim opera tanta, tam varia, tam mira, animo* (*templantes & oculis intuentes ad summas Dei la* *concinendas & gratias agendas zelo & impetu r* *mur: Id quod etiam Galeno, quamquam profano* ; *losopho, accidit. Unde Physicen Theologo Christ* *maximè utilem & necessariam scribit Augustinus.* . *Lamb. Danæum de Physica Christian.*

Niet om alleen te sien het edel boom-gewas,
  Niet om, gelijck een block, te liggen in het gras;
Maer om het schoon prieel met eyger hant te bouwen,
En daer in alle dingh den Schepper aen te schouwen;
  „'t Is seker, ledigh sijn en is geen ware rust,
  „ Een mensch die niet en doet, is sonder herte-lust."
Wel leert dan, jonge vrou, u tot den hof gewennen,
Leert alderhande loof, leert alle vruchten kennen,
  Wint nut en heylsaem kruyt, wint alle selsaem groen,
  En geeft u kloecke jeught geduerigh iet te doen.
Saeyt oock met eygen hant, en leert de schoone bloemen
Verdeelen op de maet, en na de kunste noemen;
  Het dringt tot in de siel wanneer men recht bemerckt
  Hoe konstigh over al de groote Schilder werckt. (a)
Doch boven alle dingh behoort de man te letten
Door eenigh staegh bedrijf de sinnen op te wetten;
  Geen sucht tot luyen aert, maer strenge besigheyt
  Is van den eersten af de mannen opgeleyt.
De groote Schepper werckt, en dat van aller eeuwen:
Hoe! kan des Heeren beelt dan ledigh sitten geeuwen?
  Ick bidde, deftigh man! sijt kloeck in uw bedrijf:
  „ Een man die niet en doet, een plage voor het wijf."
Wanneer het somtijts valt, dat u geen sware dingen
En perssen aen de borst, of aen den boesem dringen,
  Soo treet dan in den hof, en oeffent uwen geest,
  Jaeght luyheyt uyt de siel, maer uwe tochten meest.

Men

(a) *Quid mirum? cum*
Praesentem referat quaelibet herba Deum.

Men vint in ouden tijt, en op den da
Oock Princen van het lant genegen tot
Genegen in den hof te winnen soet
Daer eertijts al het volck maer harde
Leert mannen, by gevolgh, leert alle
Leert op een wilden boom een beter a
Gaet wint de roode pers, de pruym
Den vroegen abrikoos, de kriecken
Verbetert alle fruyt, leert harde doore
Of dun-gewolde queen, of groote misj
Heeft iemant in het lant een vrucht
Maeckt datje sijn gewas met uwe bo
't Is seker, sooje wilt op uwe saecker
Ghy kont op eenen boom verscheyde b
Hier appels vinnigh-groen gelijck h
Daer weder sachter aert gelijck het

(a) *Habitarunt Dii quoque silvas rus, Semiramis, Diocletianus, & ali rei herbariæ & hortis strenuè operam eximii Lobelius & Clusius ad annum mum eidem studio intenti, necdum ta vuère. Vide Syntagma herbarum docti Iacobi Colii, viri elegantissimi, qui L mercaturæ occupationibus Musis litare animum erigere non desinit.*

(b) *Hinc insitiones ab elegantioribu feria nuncupata videmus.*

yten, juyst gestelt gelijck de bolle wangen
den in de vorst met koude sijn bevangen,
ruchten schoon gebloost, gelijck een teere maeght
n een geestigh quant ter eeren wort gevraeght:
's wederom, al naje mooght begeeren,
; en hard gewas van wreede winter-peeren,
'digh somer-fruyt vol geur en soeten wijn,
ıt een boom alleen u kan een boomgaert sijn. (a)
dese kunst wilt neerstigh onderhouwen,
ɔock met vermaeck verkeerde tochten schouwen,
ult ontuchtigh spel en alle vuyle lust
ijven uyt den geest, of vinden uytgeblust:
n is van outs de menschen aengepresen,
het liefde-mal bevrijt te mogen wesen,
eraer van de Min verheft 'et wonder seer,
n de Minne-kunst, maer in de Tegen-leer: (b)
dat ieder een, aen wie het ydel mallen
es dwepery is in het hooft gevallen,
rdigh tijt-verdrijf sal nemen by der hant,
ıt een seker heyl van heeten minne-brant.
ı daer eenigh fruyt geen enten kan gedoogen,
uw saecken aen om dat te mogen soogen;

Laet

linius alibi memorat tam variis diversisque fruc-
'am vidisse Tiliam, ut alio ramo nuces, alio bac-
uvas, ficus, pyra, punica denique mala ferret.
ıeerit insitio, fac ramum ramus adoptet &c.
n. amor.

Laet eerst u takken in, en set
Dog scheyt 'et nimmermeer voor
Maer noyt en quam 'er iet soo nu
Soo dienstigh, jonge vrou, voor
Als enten met den bot; daer i
Daer komt geen rauwe saegh, gee
Daer hoeft men aen het was geen han
Geen slick of vette kley met vinge
Daer is geen koude lucht die in
Daer ruyst geen noorde-wint di
Siet als de gulde son koomt met d
Dan is 't de rechte tijt de botten
Te voegen aen het hout, dan i
Dat haer de schorsse pelt, en van
Ick weet een weerde Vrouw hier l
Een licht, een gulde krans van o
Die voert een eygen naem genc
En daer in scheptse vreught, n
Daer heeftse menigh fruyt uyt alle
Daer menigh aerd-gewas van alle

(a) *Vid. Port. Neapolit. de lib.*
(b) *Vide exactè istum inserend*
& laudatum per Iohan. Baptist.
villa sua lib. 2. cap. 20. Hunc
& nostro seculo inventum, nobis ob
sed exactè eundem etiam antiquis
mentis Portæ discimus.

Daer bloemen sonder naem, daer ongeperssten wijn,
Gelijcker dickmael koomt gedreven van den Rhijn;
Daer speelt het geestigh nat met hondert water-sprongen,
Daer teelt de gulle visch, de Herten krijgen jongen:
Wat dient 'er veel geseyt? daer is een volle schat;
Een wout, een open velt, te midden in de stadt.
Vriendinne weest gegroet; ghy leert de jonge vrouwen
Met vlytigh huys-bedrijf de sinnen besigh houwen,
Ghy leert de Zeeusche kust, hoe dat men overvloet,
Hoe dat men eere selfs, en weelde dragen moet.
Noch is 'er meerder vrucht in uwen hof te rapen,
Indien j' ontrent de schors u niet en wilt vergapen;
Hier is geen fruyt alleen dat op de tonge smaeckt,
Maer iet dat vorder gaet en aen de siele raeckt:
Geen dingh en kan de mensch oyt voor de sinnen komen,
Daer niet een nutte les kan worden uyt genomen;
Het spreeckt tot onsen geest, het klopt aen ons gemoet,
Al wat de wijse God hier op der aerde doet.
De groote Schepper werckt met onvermoeyde krachten,
Hy geeft den heeten dagh, en weder koele nachten,
Hy draeyt den hemel om, en wickt het aertsche dal,
Van dat de weerelt stont, tot datse vallen sal:
Soo lang de gulde son sal op der aerde stralen,
En weder ondergaen, en in het water dalen;
Soo langh als ebb' en vloet sal op en neder gaen,
En dat het woeste Meyr sal wassen na de maen,
Soo langh als eenigh mensch sal in de lente saeyen,
En in den heeten oegst de rijpe vruchten maeyen,
Het spinsel van den herfst sal vliegen overal,
En dat de strenge vorst het water binden sal,

Soo langh de groene jeught sal w
Soo lang een rijper volck sal ech
Soo langh de soete vreught sal
Soo lange salder stof tot Gode
Soo lange salder gront voor alle
Om sonder eenigh boeck van Go
Schoon iemant ledigh sit of w
Noch kan hy besigh sijn, en
Doorsoeckt het boom-gewas en al
Ghy vint een wonder net van ho
Siet my de planten aen met op
Daer woont een hoogh beleyt, d
God is in alle dingh, sijn onbeg
Sijn door het oogh te sien, en in
Een bies, een enckel loof, een
Dat wijst den hemel aen, en ro

(a) *Physici Christiani, qui de sua disputationis summam eo re Deus optimus maximus, qui earu parens & conditor agnoscatur, denique colatur ardentius, & fani autem Physici ita de rerum ut in ipsis rebus tanquam infimi quadam vi, quam Naturam app ant, altius autem non assurgant, ficem his tanquam scalis ascenda sica Christiana, cap. 4*

Te queecken in den hof Tijm, Bottis, Alsem, Ruyt,
Endivy, Cicorey, en ander heylsaem kruyt.
Een mensch, die dertigh jaer op aerde heeft versleten,
Behoort tot sijn behoef ten minsten dit te weten,
Hoe dat hy sijn gebreck, sijn plichtigh ongeval
Door raet en eygen hulp te rechte brengen sal.
Al die in goeden ernst op hare saecken letten,
Ontdecken met 'er tijt bequaeme keucken-wetten,
Waer door een yder mensch sijn eyge leden stijft,
En menigh ongemack uyt sijnen huyse drijft.
Ey lieve! waerom niet? een yder weet te loopen
De gantsche weerelt deur, om iet te mogen koopen
Dat hem en sijn gesin ten goede dienen kan;
Besiet, een leuyaert selfs is hier een dapper man.
Een yder is begaen, en spant de gantsche sinnen,
Om goet tot sijn gebruyck, om gelt te mogen winnen:
„ Maer wat is van het goet, of van het loose gelt
„ Indien een droeve koorts uw siecke leden quelt?"
Wat voordeel kan het sijn te soecken, wroeten, delven,
Soo niemant draeyt een oogh ontrent sijn eygen selven?
„ De siel dient eerst besorght, en dan het swacke lijf,
„ En sonder dese twee is gelt maer ongerijf."
Siet al de dieren aen die in de bosschen leven,
Die swemmen in der zee, die in der hooghte sweven,

Al

discet potius ex usu aliarum prudentium matronarum, ex libello aliquo facili ea de reconscripto, quàm ex magnis & accuratis medicorum voluminibus. Vives de Christ. fam. lib. 2. cap. quomodo agendum sit domi.

En uyt het dorre sant, en uyt de groen

Sy weten overal te vinden haer gerijf
En alle quade sucht te jagen uyt 'et
Het velt, het gantsche bosch is haer apt
Een Draeck gebruyckt latou, een Slange gr
Een Draeck, als hem de krop met slijn
Een Slang, als haer de mos ontrent de
Wanneer de wilde Geyt veel wonden he
Soo dat de schichten selfs haer in de le
Sy pluckt maer groen poley, en door het
Soo vallen met 'er daet de losse pylen
Het Zee-peert, als het queelt koomt na
En gaet hem aen het riet een ader open
De Schild-pad, door vergif tot aen de
Eet maer een weynigh keul, en wort 'er d
Den Arent kent een steen die opent hem d
De Kraye schuert de maegh met wilde la

(a) *Vid. ad hæc Plin. & Polyd. Virg.*
(b) *De Dictamo vid. Plin. lib.* 8. *ca*

De Kraen, als haer de borst met gal beladen is,
Soeckt flux en vint behulp ontrent het jonge lis. (a)
Wat eyst 'er iemant meer? siet honden en het vercken,
Die konnen heylsaem kruyt tot hare sieckten mercken,
Men hoort 'et alle daegh, het gras voor hun bequaem
Dat heeft, door haer gebruyck, en hout een vaste naem. b
Siet my de Padde selfs, die van de Spin gesteken
Koomt tot het open blat van wegerbree geweken,
Daer vintse seker heyl. (c) Siet ick en weet niet wat,
Het kent sijn eygen salf, sijn eygen herte-blat.
Hoe dom is menigh mensch! hy wandelt op de velden,
Die God in yder loof, in alle boomen melden,
En hy en kent 'er geen; hy, die het wonder siet,
En prijst noch evenwel den grooten Schepper niet.
Ick sal noch vorder gaen, en met 'er daet bewijsen
Dat oock het woeste bosch hier over is te prijsen;
Dat aen de planten self ten vollen is bekent,
En wat haer dienstigh is, en wat de wortel schent.
Al die van over lang na vreemde kruyden spoorden
Vernamen in het wout een soorte van kanwoorden,
Een wonderbaer gewas, dat om sijn vreemden aert
Noch heden aen den dagh in hoven is bewaert:

In-

(a) *Multa hujusmodi vide apud Portam Neapol. de mag. natural.*

(b) *Van het honde-gras en verckens-gras siet Dodonæus in sijn Kruyt-boeck.*

(c) *Siet Hondiis Moffe-schans in de 2. gang. Buyten-hof.*

Wat vocht de Plante focht, en wa
Men fagh aen alle kant haer rancken r
Ontrent het hemels nat, om daer te l
Men fagh in tegendeel dat fy niet
Ontrent het vet en braght noch aen he
Doch foo het gele vocht haer naerder
Soo lietfe metter daet haer droeve krt
En foo daer eenigh fmeer quam aer
Soo queelde 't met 'er daet, en gh
O noyt begrepen God! na weerde noy
Men fiet aen alle kant, men taft uw
Het Wilt door al het velt, tot aen l
In leven-loos gewas is wijs door u
Wy fien hoe uwe gunft nu foo veel
De vogels in de lucht, de viffen kan
Kan weeren uyt het wout verdriet
En fiet! ghy acht den menfch noch
Wy ftellen aen den Heer en ons, en
Hy fal het voor gewis ten alderbeften
Met fijn verkoren volck. Is God u
En vreeft u geen bederf, oock als l

Als tot een noodigh ampt, om dat de medecijn
Om yder kleyn geval niet dient gemoeyt te sijn. (*a*)
Hier kan het Rooms gebruyck de vrouwen in versttercken,
Daer wert de deur gesmeert met reusel van een vercken,
Ter komste van de bruyt, en, na dat yder raemt,
Soo is het echte wijf na desen plicht genaemt. (*b*)
Dit was gelijck een les de vrouwen voorgelesen,
Dat sy een heylsaem dingh in huys behoort te wesen,
Dat sy moet voor den man, voor kint, en boden sijn
Een troost in alle quael, een staege medecijn.
Wel leert het ont gebruyck in uwe jonge dagen,
Leert meer in uwen hof als oogen-lust bejagen;
En wint geen moes alleen dat tot de keucken past,
Maer plant oock ander kruyt, dat voor de siecken wast:
Hebt eenigh kleyn vertreck, daer voor de kinder-qualen (*c*)
Sijn wortels, nutte salf, sijn poeyers uyt te halen;
En

(a) *Ick hebbe gemerckt dat veel van de treffelickste Schryvers van onse en andere landen desen plicht van alle besette vrouwen, als een nodigh huys-behulp, hebben afgevordert, en daerom soo en gelieve niemant vreemt te vinden dat wy hier onse vrouwen daer mede belasten. Siet hier van Ioach. Camerar. Histor. obser. Cent. 1. cap. 52. Ludov. Viv. lib. 2. de Christ. fœm. cap. quomod. agend. domi. Erasm. in tract. de Christian. matri. & Scævolam Samarthanum Poëtam Gallum lib. 3. de Pædotrophid.*

(b) *Uxor, quasi uxor ab ungendo.*

(c) *Exstat utilis libellus D. Eucharii Rodionis*

En al wat daer behoeft dat maeckt door eygen vlijt,
Het sal u menighmael bekorten uwen tijt.
Hebt daer wat dienstigh is om 't lijf te mogen ruymen,
Hebt suycker voor den hoest, en voor de taeye fluymen,
Hebt sap en krachtigh vocht tot allerley gebruyck,
En voor een wacke maegh, en voor een harden buyck.
Is iemant wat te vast door hitte toegesloten,
Soo dat de gangen staen, en niet en willen vloten,
Gaet koockt hem voor salaet de toppen van de vlier,
Dat maeckt een open lijf, en blust het innigh vier.
Wort iemant dunne slijm te veerdigh afgedreven,
Soo dient hem ander kruyt te worden ingegeven,
Neemt vocht in dit geval van wegerbree gemaeckt,
Of vleys van malsse queen, waer na de jonckheyt haeckt;
Indiender eenigh kint een buyle koomt te vallen,
Neemt oly van de roos, hier dienstigh boven allen;
Of soo misschien de meyt haer aen den vyere brant,
Hebt krijt van stonden aen, hebt oly by der hant:
Koomt iemant aen de scheen een open gat te stooten,
Soo laet hem flux het been van alle deckfel blooten,
En voeght dan op de wond een dorren Eyckenblat
Te voren lauw gemaeckt, en in de wijn gebadt. (a)

Wort

Medici de morbis atque cura infantium, quem ad hanc rem lector studiosus consulat. Nos hic quædam usu comperta, exempli gratiâ, in usum quotidianum lectori impertimur.

(a) *Te weten leck-wijn op het vyer laeuw gemaeckt.*

Wort iemant van het huys door koortſen aengeſtreden,
Of voelt hy grooten brant in al de binnen-leden,
Sied Queeken, Porceleyn, en wilde Cichorey,
Een dranck geduerigh nut, doch beſt ontrent de Mey.
Is iemant aen het hart en in de maegh gequellen,
Of van de binnen-worm verdrietigh opgeſwollen,
Leght plaeſters op den buyck gemaeckt van oſſe-gal,
Dat heelt in korten tijt het droevigh ongeval.
Verneemt men eenigh kint geneyght tot quade ſtuypen,
Die uyt een vochtigh breyn op al de leden druypen,
Gebruyckt de groene ruyt, en wortels van peöen,
Dat ſal in korten tijt geen kleyne bate doen.
Waer ſal dees moede pen noch vorder heenen dwalen?
Een kint, ellendigh dier, heeft duyſent vreemde qualen:
Ey! ſiet wat is de menſch! niet een ſoo kleynen lit
Daer in tot onſen druck niet eenigh hinder ſit.
Gaet, jonge moeder, gaet by wijſe na-gebueren,
En vraeght in rechten ernſt naer alle nutte kueren;
Verneemt van ieder een die kinders heeft gevoed,
Hoe dat een jonge vrou haer kinders queecken moet.
Doch wilt u kleyn vertreck alleen geen winckel maken
Van alle bitter kruyt, daer af de kinders braken;
Maer hebt oock even daer iet voor een teeren mont,
Daer mede ghy een kint by wijlen paeyen kont.
Maeckt quee-vleys root en wit, maeckt alle confituren,
En ſied de ſuycker lang, ſoo kanſe beter dueren,
Leght ocker-noten in, en proeftſe met de ſpel,
Want in het ſoete vocht en dient geen harde ſchel.
Maeckt aengenaem beſlagh van ingeleyde kriecken,
Gerechten voor den luſt van alle teere ſiecken,

Leght persen in syroop, en wint morelle wijn,
Die kan u koelen dranck in heete koortsen sijn.
Bereyt, wanneer het dient, provincy-roos-conserven,
En ander druyve-moes, dat niet en kan bederven,
Maeckt vlier-en-roos-en-loock-en-goude-bloem-azijn,
En klaert het dapper nat in heete sonne-schijn.
Treckt water uyt de roos, en alle groene kruyden,
En deylt 'et altemael oock aen de vreemde luyden,
Wat u de rijckdom geeft, of wat de kunste baert,
En is niet om alleen voor u te sijn gespaert:
Geeft ieder die het eyst, verdeelt uw milde gaven,
En wilt 'er menighmael een siecken mede laven;
Te geven daer het dient, dat is het rechte wit,
Van al dat iemant kan, of eenigh mensch besit.
Maer schoon ghy dickmael proeft aen veelerhande luyden
De deught van uwe salf, de machten van de kruyden,
Noch slaet het ooge niet op uwen mengel-pot,
Maer op den hemel self, en op den grooten Godt.
De meester is het tuygh, de middels sijn de dranckens;
Maer God, en sijne gunst, is boven al te dancken:
Al wie in dit geval op konst of meester slet,
En geeft, gelijck het dient, aen God sijn eere niet. (a)
Ghy weet, geen Christen mensch en salder oyt vergeten
Te roepen tot den Heer, te bidden voor den eten;
Soo dient dan des te meer aen God te sijn gepeyst
Wanneer u kranck gestel gesonde leden eyst.

Ghy,

(a) *Dit was de sonde van den Koninck Asa*, 2 Cron. 16. 12.

Ghy, die gewiſſen trooſt wilt uyt de drancken ſuygen,
Wilt boven alle dingh voor uwen Schepper buygen,
En roepen ſijnen naem; hy is die in het kruyt
Den rijcken ſegen ſtort, en nutte gaven ſluyt;
Hy is die aen het vee, die aen de jonge hinden
Leert heylſaem voeder ſien, leert haren balſem vinden;
Hy, die van boven geeft geſontheyt aen den vis,
Of door het gulle riet, of uyt het groene lis:
Hy is die aen den menſch vernieut het innigh weſen,
En niemant, ſonder hem, en kander oyt geneſen;
Hy is die aen het wout verleent een machtigh ſaet,
En buyten ſijn behulp en vint 'er niemant baet.
Doch hoe de ſaecken gaen, en laet u noyt verlangen
Na menſchen die het volck ontrent de leden hangen
Iet ick en weet niet wat, geſchreven, of geprent,
In ongeboren leer, in maeghde-parkement,
In ander vreemt beſlagh. (*a*) En laet u niet bewegen
Te ſoecken uwen trooſt, te ſtellen uwen ſegen
In eenigh guychel-ſpel bedacht tot uwen ſpot:
„Noyt koomt 'er eenigh nut uyt woorden ſonder ſlot."

Het

(a) *Recte damnantur à ſcriptoribus amuleta, quæ charactere, figura, vel conſtellatione, non vi naturali, operari dicuntur. Vid. Iohan Gerard. Doct. Ienenſi. tractat. de conjug. 665. item Mart. Del Rio magicar. Diſquiſ. lib. 1. cap. 3. & 4. quæſt. 3. Danæum Tract. de ſortiar. cap. 6.*

Het is een rechte wegh tot onbekende godes
Dat aen het Christen volck ten hooghsten is ver
Vermijt dan dit bedrogh, want God en s
Wat tegen sijn bevel, en sonder gront ge
En schoon het soo geviel dat buyten alle red
Ghy voeld' uyt dit bejagh u beter aen de led
Soo stelt noch echter vast dat uyt de snooc
De siele wort gequetst, al is het lijf gesor
Sal ick hier verder gaen, en by geschrifte se
Hoe dat ons jonge vrou haer wangen sal blan

(a) *Het ware Godt verlaten en tot Beel god van Ekron gegaen, gelijck Abazias* Reg. 1. 2.

(b) *Recte de hujusmodi Danaeus: Etiamp auxilium, inquit, aliquando recte & felicit rit, tamen illud fugiendum est: Dei enim p potius spectandum est, qui nos quacunque ad sortiarios ire vetat.*

Deut. 18. 10. *Quid enim aliud agit sa tan, quam ut nos à veri Dei metu abduc autem traducat? nam quidquid auxilii ab a mus ut corporibus nostris medeamur, cedit marum nostrarum pestem ac perniciem. Dein ex successu, sed ex Dei praecepto sunt statu & qui furatus est, saepe lautius vivit, q ideo probandum est furtum. Tractatu de cap. 6.*

Met eenigh selsaem kruyt of door een dierbaer gom?
O neen, vriendinne, neen; ick waer hier liever stom:
'k En wil niet dat het wijf sal haren man bedriegen,
Noch door een loosen schijn voor al de weerelt liegen;(*a*)
Ghy, weest maer datje sijt; daer is geen echte man
Die smeer, die kladdery, die slijm behagen kan.
Ghy, wilt u jeughdigh lijf met geen blancketsel strijcken,
Noch uyt een sotte waen na vreemde kruyden rijcken,
Die anders pooght te sijn als God haer heeft gemaeckt,
Die is van dwase pracht of vuyle lust geraeckt. (*b*)
Soo moet dan onse vrou de macht der kruyden leeren,
Voor eerst, om haren God hier in te mogen eeren,
Dan om een eygen kint of eenigh ander vrient,
Te geven dat de maegh of borst of lever dient:
Maer boven alle dingh soo moeten echte vrouwen
Ten dienste van de mans de kunste veerdigh houwen,
Ia

(a) *Vultus pictus, animus fictus.*

(a) *Erubescat mulier Christiana, si naturam cogit in decorem. Hieron.*

Quanta amentia est effigiem mutare naturæ, picturam quærere? August.

Deles picturam Dei, mulier, si vultum materiali candore oblevisti. Ambros.

Sed & Ethnici in fucatas mulierculas invecti sunt, & inter eos non tantum Philosophi, sed & Poëtæ. Vide egregie hoc tractantem Camerarium in meditation. Historicis cent. 1. cap. 10. Vives lib. 1 de Christ. fœm. cap. de ornament.

Ja vry al verder gaen. De trouw en haer verbant
En eyst geen bloote salf, maer oock een eygen hant.
Wort dan u weerde vrient besocht met siecke leden,
Seght: hier is Godes hant; en voeght u na de reden;
Hier is nu rechte stof, waer uyt ghy toonen kont
Dat jae u reyne sucht gaet dieper als de mont:
Noch vint men evenwel niet selden vreemde wijven
Die, oock in dit geval, haer ouden handel drijven,
Die soecken hun vermaeck, en gaen oock uyt te gast
Al is haer weerden vrient met smerten overlast:
Men sietse voor de deur, en schier op alle straten,
Men vintse by het volck in weelden uytgelaten;
Maer hoe doch kan het lijf tot vreughde veerdigh sijn,
Wanneer het opper-deel is midden in de pijn?

Daer is een seker visch, die, als hy wort gevangen,
Gevoelt sijn trouwe Gaê aen sijne vinnen hangen,
Die blijft 'er aen gevest, en suckelt hier en daer,
Nae dat de visscher treckt haer lieve wederpaer;
De visscher is verbaest, en seyt; wat vreemder saecken!
De visch is buyten dwang, en laet hem efter raecken;
Maer visscher, dit en koomt niet van u kloeck bedrijf,
Maer uyt een rechte sucht van man en echte wijf:
Het visje, datje siet, dat quijt hem na vermogen,
Om van sijn met-gesel niet af te sijn getogen;
Het voeght hem by den man, en wort sijn deel-genoot
In droefheyt, in gevaer, ja midden in de doot.
Die sich in onsen tijt het varen onderwinden
Vertellen datse volck in verre landen vinden,

Daer

Daer ieder echte wijf soo vast is aen den man
Dat oock de bleecke doot haer geensins scheyden kan;
Want als 'er iemant sterft, soo komen alle vrouwen
By hem die nu verscheyt te vooren onderhouwen,
En twisten onder een, wie uyt het lief getal
Den dooden in het graf geselschap houden sal;

De liefste maer alleen, de liefste kan verwerven
By hem te mogen sijn, met hem te mogen sterven,
Die gaet dan soo geciert, soo lustigh na de vlam,
Als offe tot de vreught van hare bruyloft quam. (*a*)

'k En

(a) *Id etiam fœminis olim in Thracia moris. Herod. lib.* 5. *Mela lib.* 2. *Siet hier van eene seldsame* ke-

Ik En wil niet dat de vrou, gelijck in dese landen,
Sal kleven aen den man om neven hem te branden;
Neen, dat is niet gemeent; ick geve maer bevel
Dat ieder sy beweeght met haren bed-gesel;
Dat ieder echte wijf sal hare weelde stremmen
Als haren bed-genoot benaude prangen klemmen;
Waer twee gelieven sijn vereenight in de trouw,
Daer is gemeene vreught, daer is gemeene rouw.
Ghy, laet den lossen hoop van onbedachte wijven
By sieckten van den man haer oude rancken drijven;
En schoon al Griet en Trijn maer om haer jeugde peyst,
Ghy, stelt u saecken aen na trou en reden eyst;
Ghy, set u voor het bed om sijn verdriet te breken,
Of door een soet onthael, of met bevalligh spreken,
Ghy, reyckt hem water toe, wanneer hy wast en spoelt,
Ghy, schenckt hem eenigh sap, dat hem den lever koelt;
Ghy, stelt u vlytigh aen om dit en gint te langen,
Ghy, drooght den heeten damp van sijn besweete wangen;
Ghy, als hy lighten woelt soo deckt sijn naeckte lijf,
En weest hem over al een trouw en handigh wijf.

Ghy,

beschrijvinge by Mich. de la Montagne liv. 2. des Essais, cap. 29. in fin. *Siet by den selven bysondere exempelen van andere vrouwen, die uyt enckele liefde voor hebben genomen om benevens haren man te sterven*, liv. 2. cap. de trois bonnes femmes. *Siet gelijcke exempelen by* Simon Goulart. tom. 2. des Histoires admirables & memorables de nostre temps chap. de l'amitié conjugale.

Ghy, toont, door uw beleyt, dat alle schrijvers dwalen
Die gantsch het vrouw-behulp besluyten in de palen
Van bed' en kinder-queeck, en seggen dat de man
Geen nut, als dat alleen, van vrouwen trecken kan; (*a*)
Ghy, wederlegt het volck, dat, uyt versufte droomen,
De vrouwen vergelijckt met sachte vyge-boomen
Die soet gesuyckert sijn, doch niet als in de vrucht,
Want al haer vorder sap is maer een wrange sucht. (*b*)
Ghy, toont dat van de vrou meer baten sijn te rapen;
Als in haer teeren arm een nacht te mogen slapen;
Ghy, toont aen uwen man, dat niet alleen het kint
Maer dat de vader selfs aen u een steunsel vint.
O al te slappen volck, en rechte pimpel-meesen
Die by een siecken man de sware luchten vreesen!
Al waer men quaden reuck en ander vuyl ontsiet,
Daer is de rechte sucht van echte liefde niet.
Dan iemant sal misschien hier tegen komen seggen,
Dat siecke lieden dienst niet op en is te leggen

Als

(a) *Putant quidem, inter quos est Bellarminus, verba illa:* faciamus ei adjutorium, *non rectè intelligi nisi de adjutorio ad propagandam & educandam sobolem. Non, inquit, ulla in re viri egent adjutorio fœminarum nisi in parienda & educanda prole, in aliis rebus meliùs viri viris opitulantur.*

(b) *Fœminam quidam fico arbori comparant, quæ fructu quidem dulcis & jucunda est, in aliis omnibus verò sapore ingrato. Dinet. Hieroglyph. lib. 2. cap. des Figues.*

Of als de jonckheyt lacht met haren ma
En, soo een droeve koorts hem in h
Dan roepen om den knecht, of looper
Neen, dat is ongerijmt. Gewis de ware
Die hebben haer beroep hier beter onde
Besiet de grootste selfs: de Vorst Th
Ontfing van sijne Gaê in sieckte sijn g
Stratonica wel eer een weerde Koningi
Heeft haren ouden heer, uyt onbeveyn
In kranckten bygestaen, geheven, ne
En veel met eygen hant hem spijse t

(a) *An tu, inquit Vives, nobilior* ... *stoclis, Athenarum, imò Graecia princ* ... *ferè marito in adversa valetudine m* ... *bilior Regina illa Brittanniæ, qua* ... *mariti? cap. quomodo se erga maritum* ... *de Christ. fœm.*

(b) *Hæc illa fuit Dejotari Regis Ga* ...

By 't oud' Romeynsche volck daer wert 'et dwers genomen
Indien een echte wijf liet vreemde lieden komen
Ontrent een siecken man: die last, die soete last
Was maer de vrouw alleen, geen slave toegepast. (*a*)
Wy vinden over al dat aen de siecke lieden
Niet, als met onderscheyt, sijn diensten aen te bieden,
Wien is 'et niet bewust, hoe veel het ieder schilt
Een vrient by hem te sien, of dien hy niet en wilt?
De koorts is wonder vijs; het sijn bekende saecken
Dat aen een siecken mont geen spijse plagh te smaecken
Als die te rechter tijt wert vlytigh aengedient
Of by een lieve vrou, of by een weerden vrient. (*b*)
En waerom sal de man hier troost en steunsel eyssen
Of van een vreemden knecht, of van een slossigh meyssen?
Is 't billick dat het wijf door gelt haer plichten houd,
Soo heeft de man het gelt, en niet het wijf, getrout.
Wat dient 'er veel geseyt, of veel te sijn gelesen?
Ontfangt een korte les, die moet u regel wesen:
Weet dat een echte wijf geen man ontseggen moet
Iet dat een billick mensch sijn eygen lichaem doet:
Wat

(a) *Vid. Vivem loc. supr. dicto, ubi valdè celebrat Claram quandam Valdauram, quæ juvenis & formosissima marito ficoso mirum quanta præstiterit ministeria.*

(b) *Apud priscos illos populos etiam Regi uxor sua coquebat cibaria, ut scribit Herodot. lib.* 8 *non multo ante fin. Vid. Tiraq. ad. leg. connub.* 1. *num.* 27.

Wat iemant ftelt te werck ontrent fijn e
Dat moet een echte vrou aen haren man
 Ey, lieve, waerom niet? gewis het
 Dat is met haren man gelijck een eeni
Ghy mannen niettemin, en druckt de tee
Niet door een vinnigh recht, maer leert de
 Hoewel u gicht, of koorts, of ander
 Siet datj' haer trouw behulp niet al te
Men vint geftrenge mans, die boven alle
De vrouwen laftigh fijn, die nimmer fijn
 Wat oock een vlytigh wijf met alle k
 Soo verre gaet de waen van hunnen c
Ey vrienden! niet alfoo; leert alle finn
Na dat de reden eyft, en laet u vergeno
 Indiender eenigh dingh kan werden uy
 Of door een fnege meyt, of door een tr
De ftoffe tot de vrou is van den man gek
Niet uyt het leeghfte deel, niet van het ho
 Een teycken dat het wijf haer noyt ve
 Maer efter niet en dient getreden met
De ftoffe van de vrou is midden uyt de
Ghy, heerft dan met befcheyt, en niet als
 Gebruyckt geen lieve vrou tot alle kle
 Sy is uw bed-genoot, en niet u vuyl-

(a) *An uxor vilia quæque ministe gratia, pedes lavare, & fimilia marito ueatur, difcrepantes inter fefe auctores*

nant quidam inter fœminas nobiles, & viliores; libus sordida ista à maritis imperari non debecum dedecori ipsis futura sint, statuentes arg. l. dum. ff. de oper. libert. de plebeis aliter judi-; Ita Panormit. Felin. Dec. & inter Theologos tista citat. à Tiraquell. in l. 1. connubialium. His non adstipulatur Bald. in l. uxorem col. 3. le Condict. infer. & Barba. in addition. idque ea one, quod conditio crediteris propter debitoris litatem deterior fieri non debeat. Ego mitiùs vo meliori judicio) ob reverentiam matrimonii thori consorte agendum censeo; uxorem enim ris & societatis, non servitii nomen esse, recto im puto à Peck. lib. 4. de testam. conjug. cap. num. 3. Et morosis istis cum Chrysostomo dictum m, non ancillam sortitus es, sed uxorem; guberrem te Deus esse voluit inferioris sexus, non nnum. Hexem. lib. 5. cap. 7.

Nec in contrarium me moveant verba Apostoli . 5. 22. Uxores propriis viris subjicite vos ut nino, *quæ tametsi Hieronymus in eum accipiat um, ac si Apostolus uxorem ita subjici voluisset , quemadmodum ancilla subdita est Domino suo; im tamen cum Erasmo verba ista referre ad Doum Christum, ut sit sensus, Uxorem morigeram ito, non tam homini sese submittere, quàm Domicujus vicem gerit maritus, & cui Dominus uxovult esse subditam; nam aliter si Paulus sent, procul dubio dixisset; uxores subjicite vos pros viris, ut dominis: nam & ante dixerat* sub-

jecti invicem estote in timore Christi
servi obedite dominis carnalibus cum
more, sicut Christo. *Suadeam itaq*
parcatur, quoad fieri potest, praesert
aequè commodè per famulum sive anci
delem expediri possunt. Cohabitate *i*
stolus) secundum scientiam, quasi in
impertientes honorem, tanquam coh
vitae, ut orationes vestrae non impedi

